

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**DİVAN-I HÜMAYUN MÜHİMME KAYITLARINA
GÖRE 16. YÜZYILDA İMADİYYE HÜKÜMETİ**

Amal Maher İSMAEL

Yüksek Lisans Tezi

TARİH ANABİLİM DALI

Yeniçağ Tarihi Programı

MART-2022

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

TARİH ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**DİVAN-I HÜMAYUN MÜHİMME KAYITLARINA GÖRE 16. YÜZYILDA
İMADİYYE HÜKÜMETİ**

Tez Yazarı

Amal Maher İSMAEL

DANIŞMAN

Prof. Dr. Orhan KILIÇ

MART 2022

ELAZIĞ

BEYAN

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım “**DİVAN-I HÜMAYUN MÜHİMME KAYITLARINA GÖRE 16. YÜZYILDA İMADİYYE HÜKÜMETİ**” Başlıklı Yüksek Lisans Tezi’nin içindeki bütün bilgilerin doğru olduğunu, bilgilerin üretilmesi ve sunulmasında bilimsel etik kurallarına uygun davrandığımı, kullandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi, maddi ve manevi desteği olan tüm kurum/kuruluş ve kişileri belirttiğimi, burada sunduğum veri ve bilgileri unvan almak amacıyla daha önce hiçbir şekilde kullanmadığımı beyan ederim.

10.02.2022

Amal Maher İSMAEL

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti, 1514 Çaldıran ve 1516 Mercidabık seferlerinden sonra Memlûk ve Safevi devletlerine karşı kurduğu üstünlüğün ardından Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Mısır, Sudan, Şam, Irak, Arap Yarımadası ve Mağrip bölgelerinin büyük kısmını kontrol altına almıştır. Daha sonra Avrupa'ya askeri seferler yapmaya hazırlanmış ve Akdeniz'de yayılmak için Doğu Akdeniz Havzası'nın sularını korumak sorumluluklarından biri olmuştur.

Kanuni Sultan Süleyman'ın (M.1520-1566 / H.926-974) Karadeniz ve Akdeniz'de Osmanlı donanmasını güçlendirmeye yönelik ilgisi sayesinde Osmanlı Devleti önemli deniz güçlerinden biri haline gelmiştir. Siyasi ve askeri faaliyetleri neticesinde İslam dünyasındaki konumu sağlamlaşmış ve kuvvetlenmiştir. Kanuni Sultan Süleyman, devlet işlerini düzenlemek ve ıslah etmek için bir takım kanunlar (kanunnameler) çıkarmıştır.

Tezimizde Kanuni Sultan Süleyman devrinde Osmanlı idari sistemi içerisinde teşkilatlanan İmadiyye hükümetinin XVI. yüzyılın ikinci yarısından sonraki genel durumunu, Mühimme Defterleri'ne göre değerlendirmeye çalıştık. Konu M.1555-1595 / H.962-1003 yılları arasında sınırlandırıldı. Bu sınırlamayı incelenen defterlerin başlangıç ve bitiş tarihleri belirledi. Ana kaynak olarak Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'ndeki "Divan-ı Hümayûn Defterleri Kataloğu"nda yer alan "2-73 numaralı Mühimme Defterleri kullanıldı. Ayrıca literatür taraması yaparak İmadiyye ile ilgili akademik çalışmalara ulaşmaya çalıştık. Mühimme Defterleri'nde İmadiyye ile ilgili hükümleri tespit ederek, transkripsiyonlarını yaptık. Tespit ettiğimiz hükümleri değerlendirerek XVI. yüzyılda hükümetin idari, ekonomik, sosyal, askeri, güvenlik ve aşiret durumunu belirlemeye çalıştık.

Tezimiz altı başlıktan oluşmaktadır. Giriş kısmında genel olarak Mühimme Defterleri, bu defterlerin muhtevası hakkında bilgiler verilmiştir, ikinci başlıkta İmadiyye adının anlamı, bölgede yaşayan halklar ve İmadiyye şehrinin kısa tarihi hakkında bilgiler verilmiştir. Üçüncü başlıkta ise Osmanlı döneminde İmadiyye hükümeti ve geleneksel Osmanlı yönetimi hakkında bilgiler verilmiştir. Dördüncü başlıkta ise 1555-1595 tarihli Mühimme Defterleri'nin İmadiyye ile ilgili hükümlerin transkripsiyonu yapılmıştır. Belgelerin okunamayan veya anlaşılmayan kısımların tıpkıbasımları konulmuştur. Tezimizin Beşinci başlıkta ise hükümlerin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu tezi hazırlamamda gösterdiği sabır ve desteği için saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Orhan Kılıç'a özellikle teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bana her zaman destek olan aileme ve bana yardımcı olan herkese çok teşekkür ederim.

Amal Maher İSMAEL
Elazığ Mart 2022

İÇİNDEKİLER

BEYAN	I
ÖNSÖZ	II
İÇİNDEKİLER	III
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
TABLO LİSTESİ.....	VII
EK LİSTESİ.....	VIII
KISALTMALAR.....	IX
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Mühimme Defterleri ve Osmanlı Öncesi İmadiyye Tarihi	1
1.1.1. Divân-I Hümayun	1
1.1.2. Mühimme Defterleri	2
2. OSMANLI ÖNCESİ DÖNEMDE İMADİYYE TARİHİ	4
2.1. İmadiyye'nin Coğrafi Konumu ve İsminin Menşei	4
2.2. İslamiyetten Önce İmadiyye'de Din	5
2.3. İslamiyetten Önce İmadiyye Şehir Tarihi	5
2.4. İslamiyetin İlk Zamanlarında İmadiyye	6
2.5. Selçuklu ve Atabeglikler Döneminde İmadiyye	7
2.6. Badinan Emirliği'nin Kuruluşu.....	10
3. OSMANLI DÖNEMİNDE İMADİYYE.....	13
3.1. Doğuda Osmanlı-Safevi Çatışması	13
3.2. Geleneksel Osmanlı Yönetimi	14
3.3. Yerel Beylerin Etki Alanlarında Osmanlı İdaresi	15
3.4. İmadiyye Hükümetinin İdari Yapısı ve Hükümet Sistemi	16
4. İNCELENEN MÜHİMME DEFTERLERİNİN DİPLOMATİK VE TEKNİK ÖZELLİKLERİ	18
4.1. İmadiyye Hükümeti İle İlgili Hükümlerin Transkripsiyonu	22
5. HÜKÜMLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	123
5.1. Hükümlerin İçerik Özellikleri.....	123
5.1.1. Dasini Taifesi Ve Eşkiyalık İle İlgili Hükümler	123
5.1.2. Kardeşler Arası Çatışma İle İlgili Hükümler	125
5.1.3. Aşiretlerle İle İlgili Hükümler	128
5.1.4. Dinî Hususla İle İlgili Hükümler	131
5.1.5. Askeri Konularla İlgili Hükümler	132
5.1.6. Tımar, Has, Zeamet İle İlgili Hükümler	136

5.1.7. Çeşitli Konularla İlgili Hükümler	138
6.SONUÇ	141
KAYNAKÇA.....	144
EKLER	148
ÖZ GEÇMİŞ	

ÖZET

Divan-ı Hümayun Mühimme Kayıtlarına Göre

16. Yüzyılda İmadiyye Hükümeti

Amal Maher İSMAEL

Yüksek Lisans Tezi

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimleri Enstitüsü

TARİH ANABİLİM DALI

Yeniçağ Tarihi Programı

MART - 2022, Sayfa: IX +218

Irak coğrafyası, tarihi çok eskilere giden kadim bir bölgedir. En eski devirlerden beri çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Irak'ın en önemli şehri olan Bağdat, İslam devrinde ilim, edebiyat, hukuk ve sanatın başkenti olarak nitelendirilirdi. Abbasiler hakimiyeti zamanında bir kısım beyler ve aşiretler komşu ülkelere sığınarak yeni idari bölgeler kurmuşlardır. Bunlardan birisi de El Badinan Emirliği'dir. Bu bölge yaklaşık beş asır Osmanlı hakimiyetinde kalmıştır. Bölge İmadiyye merkezlidir ve Osmanlı döneminde İmadiyye Hükümeti adıyla ocaklık bir sancak olarak idari taksimat içerisinde yer almıştır.

“Divan-ı Hümayun Mühimme Kayıtlarına Göre 16. yüzyılda İmadiyye Hükümeti” isimli çalışmamızın ana kaynağı mühimme defterlerindeki hükümlerdir. Toplam 51 mühimme defteri taranmış ve 42 tanesinde İmadiyye ile ilgili hükümlere rastlanmıştır. 1555-1595 yıllarını kapsayan bu defterlerde İmadiyye Hükümeti'nin siyasi, sosyal ve askeri durumu ile ilgili 219 hüküm tespit edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Irak, mühimme defteri, Osmanlı Devleti, İmadiyye

ABSTRACT

The Government of İmadiyye in the 16th Century According to the Divan-ı Hümayun Mühimme Records

Amal Maher İSMAEL

Master Thesis

FIRAT UNIVERSITY

Graduate School of Social Sciences

HISTORY

Modern Age History Program

MARCH – 2022, Page: IX +218

The geography of Iraq is an ancient region with a long history. It has hosted various civilizations since ancient times. Baghdad, the most important city of Iraq, was described as the capital of science, literature, law and art in the Islamic era. During the Abbasid rule, some beys and tribes took shelter in neighboring countries and established new administrative regions. One of them is the El Badinan Emirate. This region remained under Ottoman rule for about five centuries. The region is centered in İmadiye and during the Ottoman period, it was included in the administrative division as the İmadiyye Government as a ocak sanjak.

Our study titled “İmadiye Government in the 16th Century According to the Records of the Divan-ı Hümayun Mühimme” its main source is the provisions in the Mühimme books. A total of 51 Mühimme books were scanned and provisions related to İmadiyye were found in 42 of them. In these books covering the years 1555-1595, 219 provisions related to the political, social and military situation of the İmadiyye Government were identified and evaluated.

Keywords: Iraq, mühimme defteri, Ottoman Empire, İmadiyye

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. İncelenen Defterler ve Tespit Edilen Hüküm Sayısı	18
---	----

EK LİSTESİ

EK I. Faksimile Metinler	148
--------------------------------	-----

KISALTMALAR

BAO	: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ED.	: Editör
hk.	: Hüküm
M.	: Miladi
MD	: Mühimme Defteri
s.	: Sayfa
Yay.	: Yayınları
haz.	: hazırlayanlar
H.	: Hicri

1. GİRİŞ

1.1. Mühimme Defterleri ve Osmanlı Öncesi İmadiyye Tarihi

1.1.1. Divân-ı Hümâyûn

Divan-ı Hümayun, Osmanlı Devleti'nin en önemli karar organıdır. Divan'da alınan kararlar, Osmanlı Devleti'nin yapısını ve işleyişini anlamak ve bazı sonuçlara varmak için kritik öneme sahiptir. Divan-ı Hümayun toplantısında tartışılan önemli siyasi, askeri ve sosyal kararların kaydedildiği deftere mühimme defteri denir. Bu defterlerdeki kayıtlar, kararların kopyalarıdır. Divan-ı Hümayun'un verdiği kararlar, padişahın onayından sonra kronolojik sıraya göre kayıt altına alınır.

Öncelikle bu kurumun kökeni hususunu açıklığa kavuşturmak gerekir. “Divan” kelimesi, Arâmice'den Farsçaya geçmiş ve Sasani İmparatorluğu'nun idari kavramları içinde bir terim olarak kullanılmıştır (Ed-Dûrî, 1994, s. 387) (Yazıcı M. , 2015, s. 32). Devlet idaresi altında çeşitli idari, mali ve askeri hizmetlerin yerine getirilmesinde kullanılan defterlere “kuyûdât defterleri” ve bunların ve devlet memurların bulunduğu yerlere Divan adı verilir (Ed-Dûrî, 1994, s. 387). Divan, toplantı manasına gelir (Mumcu, 1994, s. 430). Hümâyûn ise Farsça kökenli bir kelime olup “mübarek, uğurlu, kutlu” anlamındadır (Yazıcı T. , 1998, s. 479). Bu iki kelimenin birleşimi olan Divan-ı Hümâyûn ise anlaşılabacağı üzere, “Sultan divanı” olarak tanımlanabilir (Karvar, 2018, s. 1-2).

Devlet işlerinin divan kurularak yürütülmesi geleneği Osmanlılara, İslamiyet öncesi ve sonrası Türk devletlerinden intikal etmiştir. Eski Türklerdeki kurultay geleneği ve toylar bu anlamda örnek verilebilir. Hz. Ömer zamanından beri İslam devletlerinde devlet işlerinin muhtelif divanlar kurularak yürütülmesi usulü mevcut idi. Emevîler ve Abbasîler'de de mevcut olan bu gelenek, Gaznelilere ve Büyük Selçuklu Devleti'ne de yansımıştır. Müesseselerinde büyük ölçüde Büyük Selçukluları örnek olan Anadolu Selçukluları'nda da divanlar varlığını devam ettirmiştir. Osmanlı Devleti'nde ise Anadolu Selçukluları ve İlhanlı divan teşkilatının tesiri vardır (Ahıskalı, 1999, s. 24).

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve müesseseleşmesi faaliyetleri çerçevesinde Orhan Bey döneminde divan teşkilatının nüvesi kabul edilen bir müşavere heyetinden bahsedilir. Bu kurul, I. Murad, I. Bayezid ve diğer sultanlar döneminde varlığını sürdürmüştür. Yıldırım Bayezid'in, her gün halkın şikâyetlerini dinlediği ve davalarını takip ettiği bilinmektedir. Sultan Bayezid'in bu uygulaması ileride “Divan-ı Hümâyûn” olarak adlandırılacak divanın ilk örneği olacaktır (Ahıskalı, 1999, s. 24). Divan-ı Hümayun'un Osmanlı Devleti'nde klasik hali Fatih Sultan Mehmed döneminde oluşmaya başlamıştır. Fatih dönemine kadar divan toplantıları padişah başkanlığında yürütülürken, onun saltanatında bu yöntem terk edilmiş, bundan sonra vezir-i azama başkanlığında toplanılmıştır (Mumcu, 1994, s. 430). Padişah toplantıları tamamen terk etmeyip, Divanhane'ye nazır “Kasr-ı Adl” verilen kafesli bir bölme arkasından izlemekte idi. Padişahın toplantı başkanlığından çekilmesi üzerine, yapılan toplantıda alınan kararların müzakere edilmesi ve onaylanması gerekliliği doğdu. Divan-ı Hümâyûn, Kanuni Sultan Süleyman döneminde en mükemmel dönemine kavuşmuştur. XVII. yüzyıldan sonra Divan-ı Hümâyûn giderek eski önemini yitirmeye başlamış ve işlevlerini Vezir-i Azam divanı'na terk

etmiştir. XVII. yüzyılda “Paşa Kapısı” ve daha sonra “Babıâli” olarak adlandırılan merkez, kısa sürede tüm devlet işlerinin yapıldığı yer haline geldi ve Divan-ı Hümâyûn’un önemi azaldı. III. Selim döneminde devlet işlerinin yürütüldüğü yer “Meşveret Meclisi” oldu. XIX. yüzyılda Divan-ı Hümâyûn önemini tamamen yitirmiş, sadece büyükelçilerin ağırlandığı, ulûfe dağıtımı ve yeni tayin edilen devlet ricâlinin kabul töreni olmasının yanı sıra belgelerin saklandığı bir kurum haline gelmiştir (Ahıskalı, 1999, s. 24-25).

Osmanlı Devleti’nde divan toplantıları, sabah namazlarının ardından başlayıp öğlene kadar devam etmiştir. Sultan Orhan’dan Sultan Mehmed’in ilk dönemlerine kadar her gün divan toplantıları yapılıyordu. XVI. yüzyıldan itibaren divan toplantıları haftada dört güne indirildi ve bunlardan ikisi arz günü olarak kabul edildi, XVII. yüzyıl ortalarında ikiye, XVIII. yüzyıl başlarında bire indirilmiş hatta bir süre kaldırılmış ise de, görülen lüzum üzerine yeniden tertip edilerek önce haftanın salı günleri, bir müddet sonra da altı haftada bir toplanması kararlaştırılmıştır (Aydın M. , 2015, s. 71).

Vezir-i âzam, vezirler, kadıaskerler, defterdârlar ve nişancı Divan-ı Hümayûn’un asli üyeleri idi. Bunların dışında divan toplantılarına kapıcılar kethüdası, çavuşbaşı ve reisülküttab da katılırdı. Ancak bunlar oturmaz ayakta dururlardı. Çünkü onlar divan hizmetkârı olarak kabul ediliyorlardı (Aydın M. , 2015, s. 71). Divanda siyasi, idari, askeri, örfî, şer’î, dini, adli ve mali şikâyetler tartışılır ve çözüldü. Divan; din, mezhep, cinsiyet, meslek ve sınıf farkı gözetmeksizin herkese açıktı. Ülkenin herhangi bir yerinde mahalli hâkimler tarafından adaletsizlik, zulüm veya yanlış yargılamalara maruz kalanlar, valilerden ve askeri sınıflar hakkında şikâyetle bulunanlar ve müessese üyeleri tarafından haksız muameleye maruz kalanlar divana başvurabiliyorlardı. Divanda idarî, örfî işler veziriazam, arazi işleri nişancı, şer’î ve hukukî işler kazaskerler, malî işler de defterdarlar tarafından görülürdü. Divânda alınan kararlar ve görülen işler Mühimme, Ahkâm, Tahvil, Ruûs, Nâme ve Ahidnâme gibi defterlere kaydedilir ve padişahın veziriazamdaki mührüyle mühürlenerek “Defterhâne” de muhafaza edilirdi (Çinkılıç, 2019, s. 8).

1.1.2. Mühimme Defterleri

Mühimme defterleri, Osmanlı bürokrasisinin en önemli defterleridir. Bu defterlerde Divan-ı Hümâyûn’un karar kopyaları bulunmaktadır. Ayrıca Osmanlı padişahları bu defterlerdeki kararları ülke genelindeki ilgili bürokratlara ferman, berât vb. şeklinde de gönderiyorlardı (Canpolat, 2013, s. 7). Mühimme defterin ana önemli konuları; devletin siyasî, iktisadî, kültürel, içtimaî ve savaş tarihine ilişkin üst düzey kararlarıydı.

Mühimme kelimesi “hemm” kelimesinden türemiştir ve vurgulanan ve üzerinde düşünülen kelime anlamına gelmektedir (Örenler, 2019, s. 8). Mühimme adı, Osmanlı Devleti’nde XVII. yüzyılın sonlarından itibaren kullanılmış ve genişletilmiştir. Daha önce bu defterlere, “mirî ahkâm defterleri” veya “ahkâm-ı mirî” deniyordu (Kütükoğlu, 2020, s. 521). Divana bağlı büroların gelişmesinden sonra kayıtlar Beylikçi Kalemi’nce düzenlenmiş, hükümleri yazanlara Mühimmenüvis adı verilmiştir. Gizlilikle ilgili hükümler beylikçi tarafında kaleme alınır ve güvenilir bir kâtip tarafından kayda geçirilirdi. Birden fazla yere gönderilecek fermanlar ise bir kâtip tarafından bir kaç kâtibe birden dikte edilirdi. 1796’da bu yöntemde değişiklikler yapılarak mühimme odası kurulmuş ve mühimme hükümleri burada tutulmuştur (Kütükoğlu, 2020, s. 521-522).

Mühimme defterlerinin gelişimine baktığımızda şekil olarak bir değişim süreci gözlemlenebilir. İlk sayfalarda başlık yerine sadece toplantı tarihi Arapça yazılır ve hemen altına ay ve yıl kaydedilirdi. Daha sonra bu yöntemden vazgeçilerek günler onar günlük dönemlerde evâil, evâsıt, evâhir sözcükleriyle ifade edilmeye başlanmıştır (Genç, 2010, s. 8). 90 numaralı mühimme defterinden başlayarak, defterlerin ilk sayfalarında hükümlerin hangi sadrazam döneminde çıktığı ve hangi reisülküttabın başkanlığında kaleme alındığını belirten başlıklar görülmektedir. 1649 yılına kadar tüm fermanlar ve hükümler kaydedilmiş, şikâyet defterlerine ise şahsi davalar veya şikâyetler ile ilgili fermanlar kaydedilmiştir (Kılıç M. , 2003, s. 252).

Mühimme defterlerinin ne zaman tutulmaya başlandığına dair net bir bilgi yoktur. Bugün Osmanlı Arşivi'nde (H. 961-1333, M 1553-1915) tarihleri arasında tutulan 419 tane Mühimme Defteri bulunmaktadır. 1553 öncesi mühimme defterlerinin durumu hakkında çok fazla bilgi yoktur. Bu defterler arasında 20 numaralı mühimme defteri eksiktir. 1-80 arası mühimme defterlerinin Latin harflerinden özet ve indeksleri hazırlanmıştır (Genç, 2010, s. 7) (Kılıç M. , 2003, s. 252).

Osmanlı Arşivi'nde defter fonları arasında çok önemli bir yere sahip olan mühimme defterleri, hükümlerin ortaya çıktığı divanlara göre dört farklı grupta değerlendirilmektedir:

1- Mühimme Defterleri: Padişahın payitahtta bulunduğu sırada, sadrazamın başkanlık ettiği divan toplantısından çıkan emirlerin kaydedildiği defterler.

2- Rikâb Mühimmesi: Sadrazamın sefer veya başka bir nedenle başkentten ayrılırken yerine vekil olarak bıraktığı Rikâb kaymakamı veya Sadâret kaymakamı denilen görevli başkanlığında toplanan divanda alınan kararların yazıldığı defterler.

3- Ordu Mühimmesi: Ordu ile birlikte sefere çıkan sadrazamın sefer sırasında akdettiği divan toplantılarında alınan kararların yazıldığı defterler.

4- Kaymakamlık Mühimmesi: Padişah ve sadrazamın aynı anda Dersaâdet'ten ayrıldığında, devlet işlerini idare etmek üzere tayin edilen Sadâret kaymakamının müstakil olarak akdettiği divanlarda alınan önemli kararların yazıldığı defterler.

Mühimme defterlerindeki bir kaydın iptali veya düzeltilmesi sadece padişahın iznine bağlıdır. İlk dönem divan kalemleri şefi olan nişancının, “Kendi kalemıyla düzeltme yapabilir” izniyle padişahın fermanı ile defterler üzerinde düzeltme yapması mümkündü. Mühimme veya diğer ahkâm defterlerindeki bir ferman kaydının geçersizliği, yani kayıtlı bir fermanın iptalinden veya kaydından önce, “şakk”, yani iptal etmek, amr-i âlî tarafından yerine getirilirdi. Bu durum, defter kayıtları üzerine yatık çizgi ile çekilen terkîn çizgilerinin uç tarafında yazılı “ber-mûceb-i hatt-ı hümayûn” ifadesinden veya hükmün baş tarafındaki “terkîni bâbında fermân-ı âlî mûcebince kaydı terkîn oluna...” şerhlerinden anlaşılmaktadır (Genç, 2010, s. 7-8).

XVIII. yüzyılda itibaren devlet işlerinin Divan-ı Hümayûn Paşa Kapısı'na kayması ve yönetimde Bâb-ı Âlî hâkimiyetinin hissedilmeye başlamasıyla birlikte, sadrazamın verdiği kararlar için “Ayniyat Defteri” adı altında yeni bir defter türü tutulmaya başlanmıştır. Mühimme kayıtlarını tutan Divan kalemleri az sayıda kâtip ile birlikte Sadâret'in teşkilatına dahil edilmiş ve Osmanlı Devleti'nin son dönemine kadar eski görevlerini sürdürmüştür (Genç, 2010, s. 10).

2. OSMANLI ÖNCESİ DÖNEMDE İMADIYYE TARİHİ

İmadiyye şehrinin tarihi eskiçağlara kadar uzanır. Ancak konumuza esas teşkil eden El-Badinan Emirliği M.1262 / H. 659'da kurulmuştur. Başlangıçta stratejik bir konumu ve bir müstakiliyeti söz konusudur. Bu durumu İmadiyye şehrini emirlik yönetiminin merkezi haline getirmiştir. Böylece 600 yıla yakın önce emirliğin daha sonra Osmanlı Devleti'ne bağlı hükümetin merkezi olmuştur. Çaldıran Savaşı ile bu bölgeye Osmanlı Devleti hâkim olmuştur ve İmadiyye emirliği de Osmanlı idaresine ocaklık sancak olarak bağlanmıştır. İmadiyye hükümeti Osmanlı Devleti'nin Tanzimat sonrası düzenlemeleri kapsamında diğer ocaklık sancaklar gibi M.1842/H.1257'de lağvedilmiştir.

2.1. İmadiyye'nin Coğrafi Konumu ve İsminin Menşei

İmadiyye, Osmanlı Devleti'ndeki en güçlü ve en ünlü kalelerden biriydi (Dostki, 2002, s. 103). Kale, antik dönemde de aynı öneme ve özelliğe sahipti (İbnü'l-Esir, 1987, s. 537). En yüksek kesiminde deniz seviyesinden yaklaşık 380 metre ve çevredeki kara yüzeyinden 92-122 metre arasında yükselen devasa, oval şekilli bir kaya üzerine inşa edilmiştir. Bu kaya kütlesi kaleyi koruyan doğal bir duvar gibidir (Amidi, 2000, s. 25) (El-Abbasi, 1969, s. 56).

Her tarafı meyve bahçeleri ile çevrili olup yüzölçümü 4.000 metrekareden fazladır. Musul şehrinden 168 km uzaktadır (Kahtan, 2002, s. 56). Bir sıradağ arasında yer alır. Kuzeyinde Metina Dağı, güneyinde Karadağ vardır (Amidi, 2000, s. 25). Kalenin ortasında birçok yere bağlı kullanma suyu kuyuları açılmıştır. İçme suyunu sakinler şehir dışından getiriyorlardı (El-Bidlisî, Şerefnâme, 1987, s. 254). İmadiyye ne büyük ne de küçük bir kasabadır. Çeşitli ticaret türlerini içeren dükkânlardan müteşekkil büyük bir pazarı vardır. Ayrıca Doğu Musul Kapısı ve Batı Zebaru Kapısı olarak adlandırılan iki eski kapısı vardır. Bu yamaçta, M.Ö. 148-226 Fersî “فرثي” hükümdarlığına dönüş yıllarına dayanan normal boyuttan küçük insanları temsil eden dört oyma mezar vardır (Baban, 1986, s. 213).

İmadiyye'nin bugün üç nahiyesi vardır. Bunlar: İmadiyye, Niruh Rikani ve Barwari Bala'dır (Gorani, 1939, s. 168). Bu nahiyelere bağlı yaklaşık 288 köy bulunmaktadır (El-Abbasi, 1969, s. 15). İmadiyye, kadim bir şehir olduğu için özel bir öneme sahiptir.

İmadiyye ismine gelince, tarihçiler ismin kökeni konusunda fikir birliğine sahip değildir. Bazıları, kökenini, babası III. Şalmaneser'in yerine geçen Asur kralı V. Şems Adad'a dayandırır. M.Ö. 823-810'un yıllarına ait Asur el yazmalarında Amat “امات” biçiminde görünür. Bu durum Asur dönemine kadar takip edilir. Babil dönemine ait yazıtlarda Amat'ın adı geçmiştir (Baban, 1986, s. 212). Diğer bir kaynakta ise Medlerin başkenti anlamına gelen Efhy Midya “أفاهيا ميديا” anlamına gelen İmadiyye'in İslam'dan önce bu isimle bilindiği kaydedilir. Ancak Asurların başkenti Ninova'dan bile daha eskidir (Amidi, 2000, s. 25).

İmadiyye ismi İslam kaynaklarında da geçmiştir. İbnü'l Esir İmadiyye'den bahseder. H. 537 (1142-1143) yılında İmadüddin Zengi'nin Aşb “اشب”¹ Kalesi'ne bir ordu gönderdiğini belirtir. Burada İmadiyye adı da geçer. Aşb Kalesi Hakkâri bölgesinin en büyük kalesiydi. Bu kale onlar için en büyük engel olduğundan kuşatıp muhasara ederek ele geçirmişlerdir. Çok

¹ Aşb Kalesi, Musul'un Hakkâri bölgesindeki en güzel kalelerden biriydi. Zengi bin Aksungur onu yıkmış ve yakınına Amadiyah Kalesi'ni inşa etmiş ve ona atfedilmiştir. Yakut El-Hamevî. (1979). *Mu'cemü'l-Büldan*. C. 1, Beyrut, s. 74.

büyük olduğu için yerine İmadiyye kalesini inşa etmişlerdir. İbnü'l-Esir'e göre İmadiyye ismini İmadüddin'den almıştır (İbnü'l-Esir, 1987, s. 326).

Mustafa Kazvini'nin Nüzhetü'l-Kulûb'una gelince, İmadiyye isminin bu ülkeyi H. 338-M. 949 yılında ele geçiren İmadüddin ed-Dilmi devletinin merkezine atıfta bulunur (Lestrangle, 1954, s. 122). Bu, Arap tarihçilerin İmadiyye'yi yenileyen kişinin İmadüddin ed-Dilmi değil, İmadüddin Zengi olduğunu söylemeleri çelişkilidir (El-Abbasi, 1969, s. 16).

Yakut El-Hamevî, İmadiyye'nin kuzey Musul'da güçlü bir kale olduğunu kaydeder. Burası H. 537 (1142-1143) yılında İmadüddin Zengi bin Aksungur için önemli bir kale idi. Bu yüzden onu yıkmışlar ve İmadüddin'in adına kaleyi yeniden inşa etmişlerdir. İlk kale Aşb kalesiydi (Yakut El-Hamevî, 1979, s. 168-169). Aşb Kalesi, zannedildiği gibi İmadiyye değildir. Kalenin kalıntılarının görülebildiği, bölge halkının ona Aşava dediği ve İmadiyye yakınlarındaki Gara "کاره" sıradağlarında olduğu kanıtlanmıştır (Amidi, 2000, s. 24).

Şeref Han, İmadiyye Kalesi'nin İmadüddin Zengi bin Aksungur tarafından yaptırılan yeni kalelerden biri olduğunu kaydeder (El-Bidlisî, Şerefnâme, 1987, s. 253).

İmadiyye'in İmadüddin el-Zengi'nin gelişinden daha eski olması gerekir. Çünkü birçok kaynakta ona atıfta bulunulur. Asur döneminde ve İslami dönemde İmadiyye mevcuttur. İmadüddin'in onu imar ettiği düşünülebilir ancak ilk bina edenin o olmadığı söylenebilir.

2.2. İslamiyetten Önce İmadiyye'de Din

Eskiçağlarda bölgede çok tanrılı inanış hâkimdir. Bölge halkının büyük bir kısmı daha sonra tek tanrılı inanç sistemini benimsemişlerdir. Bu durum Zerdüşt'ün ortaya çıkışı ve Zerdüşt dininin yayılması ile başlamıştır (El-Abbasi, 1969, s. 130). Zerdüşt inancı M.Ö. VI. yüzyılda Pers ve Medea'da ortaya çıkmıştır. Bundan sonra doğu İran'ın hükümdarlarından biri olan Kaştaseb döneminde bu inanç tüm ülkelerde resmi din haline gelmiştir. M.S. 33 yılında Hristiyan dini Ermenistan'a gelmiş ancak büyük bir başarı elde edememiştir. Bu din, M.S. IV. yüzyılın başlarında Roma hükümetinin yardım ve desteğiyle Suriye ve İmadiyye'nin bulunduğu bölgelerde de yayılmıştır. Köylerin, ovaların ve dağların sakinleri dışında, Hristiyanlık yeteri kadar taraftar bulmamış ve Zerdüşt inancını korumaya devam etmişlerdir (Zaki, 2005, s. 128).

Bölge İslamiyetle tanıştığı sırada İmadiyye ve çevresinde iki asırdır var olan Hristiyanlık ve Zerdüştlük dininden söz edilebilir. Çoğunluğun dini Zerdüştlüktü. İslamiyet, Zerdüştler üzerinde üzerinde başlangıçta etkili değildi. Ancak ilerleyen zamanlarda yavaş yavaş, ilkelerini ve genel öğretilerini, bağlı oldukları niteliklere uygun bulduktan sonra daha geniş bir yayılım göstermiştir. Bölge insanlarının içerisinde âlimler ve sufiler çıkmış, İslamiyeti samimiyetle benimsemişlerdir (El-Abbasi, 1969, s. 130).

2.3. İslamiyetten Önce İmadiyye Şehir Tarihi

İmadiyye, bugünkü Kuzey Irak coğrafyasının Erbil'den sonra ikinci ve aynı zamanda Orta Doğu'nun en eski şehirlerinden biri olarak kabul edilir (Eş-Şali, 2013, s. 7). Tarihi, M.Ö. 810 civarına, Asur dönemine kadar uzanmaktadır (El-Abbasi, 1969, s. 16). Tarih boyunca Zerdüştlük, Aşurilik, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam gibi birçok farklı medeniyet ve din ve çeşitli halkların yaşadığı bir şehir olmuştur.

Medler, Kral Ki Bıdak zamanında burayı başkent olarak kullanmışlardır. Medler, M.Ö. IX. yüzyılda doğu Hazar Denizi'nden kuzeybatı İran'daki platoya taşınan Aryanlardandır. Medler önce "Ukban, Akabetan veya Hamedan" şehirlerini başkentleri olarak kabul etmişlerdir. Daha sonra aralarına Mani, Sissi ve Kimri gibi başka topluluklar da gelmiş ve daha sonra komşu ülkeleri işgal etmeye başlamışlardır (El-Maii, 1999, s. 59-61). Medler ve Asurlular arasındaki ilk çatışma M.Ö. 837'de Asur Kralı III. Şalmaneser döneminde meydana gelmiştir (Halil, 2011, s. 31). M.Ö. 612 yılında hükümetlerinin düşüşüne kadar Asurlular Medlerle sürekli çatışma ve savaş halinde olmuştur (Karadağı, 2008, s. 166-167). Deyok "Deioces", halk arasında adil hüküm veren ünlü bir lider olduğu için kabileler onu kral yapmayı kabul etmiş ve Deyok, Med kabilelerini birleştiren ilk lider olarak Medler tarihinde ilk kez merkezi bir hükümet kurmuştur (Ali, 2011, s. 536). Yerine, Herodot tarafından da anılan oğlu Phraortes geçmiştir (Halil, 2011, s. 49). Yeni kralın Asur hükümetine karşı yumuşak politikasına rağmen, daha sonra gücüne güvenerek Asurlulara vergi ödemeyi reddetmiştir. için M.Ö. 633'te, 22 yıl hüküm sürdükten sonra kendisinin öldürülmesiyle ve Med ordusunun yenilgisiyle sonuçlanan süreçte Medler ile Asurlular arasında bir savaş çıkmıştır (Zeki, 1948, s. 18).

Daha sonra yerine, Medlerin en büyük hükümdarı olan oğlu Keyhüsrev "Siyaksares" geçmiştir. Üstün liderlik özelliklerini babasından miras alıp deneyimli bir lider ve güçlü bir kral oldu (Halil, 2011, s. 49). Okçular ve eğitimli piyade birlikleri ekleyerek Med ordusunu yeniden düzenlemiş ve ordusunu zamanın en güçlü ordusu haline gelene kadar eğitmiştir. Keyhüsrev, krallığının işlerini düzenlemeyi bitirdikten sonra, kendisini Asur'a saldırmaya teşvik eden Babil Kralı Nabopolassar ile bir dostluk anlaşması imzalamıştır (Ali, 2011, s. 58). Keyhüsrev, M.Ö. 615'te Asur Krallığı'na saldırmış ve savaş eylemlerini başlatmak için Arabha'yı "bugünkü Kerkük" üs olarak kullanmıştır. Medler ve Babilliler, Asur Kralı Sarak'ın saltanatı sırasında Asur başkenti Ninova'yı ele geçirmeyi başarmışlardır (Halil, 2011, s. 67).

Keyhüsrev'den sonra oğlu Astiages iktidara gelmiş, ancak babası gibi olmadığı, avlanmaya meyilli olduğu ve halkın işleriyle ilgilenmediği için halk arasında hoşnutsuzluğa neden olmuştur. Aynı zamanda Büyük Cyrus önderliğinde ortaya çıkan Ahameniş İmparatorluğu, Med İmparatorluğu'na saldırmaya başlayınca Astiages ordusuyla karşılaştı ve Med ordusunu yenerek Hamedan'daki Med egemenliğini ortadan kaldırdı. Daha sonra Medlerin kalıntıları toplanarak Ki Bıdak önderliğinde yeni bir iktidar kurarak İmadiyye şehrini başkent yaptılar. Ancak bu yeni nesil Medler, Büyük İskender'in M.Ö. 331 yılında Adiabene "Badinan" bölgesinden geçerken iktidarını ortadan kaldırması nedeniyle uzun sürmedi (El-Maii, 1999, s. 61).

İmadiyye, bazen bölgedeki devletlerden veya güçlü iktidarlardan birine veya Orta Doğu'da geniş alanlara hâkim olan bölgesel güçlere bağımlıydı. İslami fetihlerden sonra İslam İmparatorluğu'nun bir parçası olmuştur (Eş-Şali, 2013, s. 177).

2.4. İslamiyetin İlk Zamanlarında İmadiyye

Arap halkı, İmadiyye ve çevresinde yaşayan eski halklar tarafından biliniyordu. Yüzyıllar boyunca ticari, kültürel ve siyasi ilişkiler geniş bir bölgesel bakış açısının gelişmesine katkıda bulunmuştur (Safrastiyen, 1948, s. 47). Ünlü fatih Saad bin Ebu Vakkas, H. 18'de Ömer bin el-Hattab'ın emri altında Ayyad bin Ghanam (İyaz bin Ganem) önderliğinde El-Cezire'nin yukarı kısımlarını fethetmek için gönderilmiştir. Bu bölge; Diyarbekir ve ünlü şehirleri Harran, Edessa,

Resul-Ayn, Nusbin, Sincar, Habur, Mardin, Amid, Mayyafarikin, Musul, Hakkâri Dağları ve Badinan Dağları'dır (El-Vakidi, 1996, s. 5-9).

Araplar, yeni dinin coşkulu fatihleri olarak tanıtıldığında, bölgedeki bütün dini ve etnik unsurlar Arap ordularıyla savaşmak için Pers Kralı'na katılmışlardı. Ancak Persler, Araplara uzun süre direnememişlerdir. Bu olaylara tanıklık eden Ermeni, Arap ve Bizans tarihçileri, İslami ilerlemeye karşı bölge halkının direniş gösterdiğinden bahsederler (Safrastiye, 1948, s. 47).

Uzun savaşlardan sonra El Badinan ülkesi, H. 656-M. 1258 yıllarında Bağdat'ın düşüşü ve İslam hâkimiyetine girmesinden sonra H. 740-M. 1339 yılına kadar çeşitli devletlerin yönetiminde kalmıştır. H. I. yüzyılın sonu / M. VIII. yüzyılın başları, Emevi Devleti'ni ortadan kaldırmayı ve halifeliği teslim etmeyi amaçlayan bir Abbasî Devleti'nin siyasi çağrısına tanık olmuştur. Abbasî devleti H.132 / M. 750 yılında kurulmuştur. Yönetimi 523 yıl sürmüş ve iktidara gelen halifelerin sayısı 37 olmuştur. Bunlardan ilki Ebu Abbas, sonuncusu, halifeliği yaklaşık on altı yıl olan son halife olan El-Mutasım'dı. Bu süreç Moğolların 1258 yılında Bağdat'ı ele geçirmesine kadar sürmüştür (El-Abbasi, 1969, s. 26-27).

Bu mülahazalardan, İmadiyye halkının İslam'ın gelişinin başlangıcından itibaren genel olarak Haricilere her zaman destek verdikleri, İslam'ı kolay kabul etmedikleri, aksine İslam'ın yürüyüşüne direndikleri, sonunda İslam dinini kucakladıkları ve İslam devletinin bir parçası oldukları ve onlardan tanınmış liderler çıktığı söylenebilir. İmadiyye'nin kuzey ve kuzey doğusunda bulunan Hakkâri havâlisinde yaptığı çeşitli savaşlarda yenilgiye uğratıldığı ve bu nedenle XII. yüzyılın ilk yarısında Hakkâri vilayetine bağlı olduğu anlaşılmaktadır (Eş-Şali, 2013, s. 177).

2.5. Selçuklu ve Atabeglikler Döneminde İmadiyye

Selçuklular Kınık Türkmen boyunun torunlarıdır ve diğer yirmi üç aşiretle birlikte Maverâünnehir bölgesinde "Türkistan" Oğuz olarak bilinen Türkmen boyları grubunu temsil eder (El-Sallabi, 2006, s. 19). Türkistan'ın batı tarafından Harezm Gölü'ndeki Seyhun Nehri ağzından ilerleyip diğer Türk boylarıyla Buhara'ya yönelmişler, savaşarak Azerbaycan ve Irak'a doğru ilerlemişlerdir. Ukayl Emiri Kureyş el-Ukayli ile anlaştıktan sonra Musul'a yerleşmişlerdir. Selçukluların Irak'taki hâkimiyeti 100 yıl sürmüştür. Onları diğerlerinden ayıran en önemli özellik Atabeylik sisitemini uygulamalarıdır. Selçuklu yönetimi beş Atabeylikten oluşmaktaydı. M.1127 yılında İmadüddin Zengî tarafından Musul'da kurulan Musul veya Zengî Atabeyliği de bunlardan biridir (Paşa ve İmadi, 2015, s. 39). İmadüddin, Kasîmüddeve Aksungur b. Abdillâh olarak bilinen Aksungur'un oğludur. Aksungur ise Büyük Selçuklu sultanı Melikşah'ın memlûkü olup onunla birlikte Suriye seferine katılmıştır. Haleb'in zaptedilmesiyle birlikte 1087 yılında bu şehrin valiliğine getirilmiştir. Sultan Melikşah'a sadakatle bağlı olan Aksungur, halka hak ve adaletle yaklaşmıştır (Alptekin, 1989, s. 296). Aksungur'un babası ise Sabyu boyundan İl-Turgan oğlu Kasîmüddeve Aksungur olup Sultan Alparslan zamanında Selçuklu hizmetine girmiştir. Musul Atabeyliği'nin temelleri, Selçuklu Sultanı Mahmud bin Muhammed Tapar'ın zamanında atılmıştır. Bağdat'ı kuşatan Sultan Mahmud,Zengî'nin yardımıyla şehre girince başta Musul olmak üzere onun idaresindeki eyaletlerin başına İmadüddin Zengî'yi getirmiştir. Zengî 19 Eylül 1127 tarihinde Musula gelmiş ve ilk olarak bir kısmı Artuklu hâkimiyetindeki Cezire-i ibn Ömer, Nusaybin, Sincar, Habur, Harran ve Halep'i ele geçirmiştir (Öğün Bezer, Zengi, İmadüddin, 2013, s. 258), (El-Musulli, 1923, s. 166). Zengî, Musul'a gittiğinde Sultan Mahmud, iki oğlu Alp

Arslan ve el-Hafaci olarak bilinen Ferruḥşah'ı yetiştirmek için ona teslim etmiştir. O dönemde Atabegler sultanların çocuklarını yetiştirmekle meşgul oldukları için ona da *Atabeg* denilmiştir (Hallikan, 1978, s. 328).

Zengiler, meskûn yerleri ele geçirmek için birçok savaş yapmışlar ancak Diyarbekir'i Mardin hükümdarı Timur Taş ile kuşatmalarına rağmen buraya girememişlerdir. Aynı zamanda İmadüddin, Hamidiye aşiretlerine karşı başka bir saldırı başlatmış ve bu aşirete tabi olan Akre ve Şuş gibi birkaç kaleyi ele geçirmişti (Zaki, 2005, s. 153). Onu bu askeri sefere sevk eden asıl sebep, Emir İsa Hamidi'nin Musul'u kuşatırken Halife el-Mustaşid Billâh'ın yanında durmasıydı. Halife Musul kuşatmasını kaldırıp Bağdat'a dönünce İmadüddin büyük ordularla Hamidiye kalelerine saldırmış ve kaleleri birbiri ardına ele geçirince Emir İsa dağlara kaçmak zorunda kalmıştır (Vasıl, 1977, s. 55) (Es-Sallabi, 2007, s. 83).

Eşib/Aşb ve Erbil kalelerinin hükümdarı Ebu'l-Hica el- Hakkâri, İmadüddin Zengî'nin gücünü fark ettiğinde ona bir miktar parayla sempati duyarak Musul'a gidip ona biat etti. Böylece İmadüddin ile Hakkâri halkı arasındaki iyi ilişkiler başlamış ve bu iyi ilişkiler Ebu'l-Hica'nın öldüğü M.1142 / H.537 yılına kadar devam etmiştir (Es-Sallabi, 2007, s. 84). Ondan sonra Ebu'l-Hica'nın varisleri arasında iktidarı devralmak için bir çekişme çıkmıştır. İmadüddin bu fırsatı değerlendirip M.1142 / H.537 yılında ordusuyla Eşib kalesini tahrip etmiştir. Daha sonra bu hanedana ait kalan diğer kaleleri de ele geçirmiş, Hakkâri, Zozan Dağı, Sur, Harur Kaleleri, Şabani, Kuvaşi, Zaferan ve diğer kaleler yavaş yavaş Zengî iktidarına bağlandı (Zaki, 2005, s. 153-154) (Vasıl, 1977, s. 56).

İmadiyye kalesinin ele geçirilmesinden bir süre sonra, yenilmezliği ve güzelliği nedeniyle kaleye hayran olan İmadüddin (Paşa ve İmadi, 2015, s. 40), kaleyi onarıp güçlendirmiş ve kendi adına izafeten buraya İmadiyye adını vermiştir (Zaki, 2005, s. 154). İmadüddin bu kaleyi bölge halkının kendi yönetimine isyan etmesi durumunda savunma ve ikmal için askeri bir üs ve bölgedeki nüfuzunu genişletmek için bir başlangıç noktası olarak kullanmıştır (Es-Sallabi, 2007, s. 84). Ancak Yakut el-Hamevî ve İbnü'l-Esir gibi bazı İslam tarihçileri, İmadüddin'in İmadiyye kalesini Eşib kalesinin kalıntıları üzerine inşa ettiğini ve onun isimlerine atfettiğinden bahseder (İbnü'l-Esir, 1987, s. 326) (Yakut El-Hamevî, 1979, s. 74). Fakat bu bilgi yanlıştır, çünkü Eşib kalesi İmadiyye'nin kendisi değildir ve daha önce de belirttiğimiz gibi İmadiyye bu tarihten önce vardı ama kendisine göre Amadi veya Amedi olan adını İmadiyye olarak değiştirmiştir.

İmadüddin daha sonra Zozan diyarındaki Yeşnevi bölgesine yöneldi. En önemli kaleleri ve ana merkezleri, Dicle Nehri'ne bakan Finik Kalesi idi. O zamanki emirleri, Musul'un kuzeyinde yaşayan bir dizi emirle birlikte Zengi hükümetine karşı çekişme ve huzursuzluk çıkarmaya katılan Hüsameddin el-Yeşnevi idi. Bu sebeple İmadüddin ona saldırmış ve Finik Kalesi dışında, kalan bölgesini kendi hâkimiyetinde tutmuştur. Finik Kalesi'nin kuşatma görevini komutanı Zeynüddin Ali Küçük'e verdi. Küçük, kaleyi kuşatmasına rağmen, M.1146 / H.541 yılında İmadüddin Zengi'nin Ca'ber Kalesi'ni kuşatması sırasında suikasta uğradığı için kuşatmayı kaldırmak zorunda kalmış ve Musul'a çekilmiştir (Takkuş, 2010, s. 107-108) (Hallikan, 1978, s. 328). Zengilerin Hakkâri, İmadiyye, Erbil, Akre, Şirans ve Sincar kaleleri üzerindeki hâkimiyeti M.1156/ H. 550 yılına kadar devam etmiştir (Paşa ve İmadi, 2015, s. 41). İmadüddin'in ölümünden sonra, İmadiyye'nin sahibi olarak bilinen ve Hakkâri bölgesindeki diğer kaleleri de ele geçiren Emir Zeynüddin (Karaganga) İmadiyye emiri olarak atanmıştı (Vasıl, 1977, s. 57).

Bu yıllarda Eyyubi Devleti'nin ilk kuruluşu ve bağımsızlığı M.1173 / H.569 yılında Mısır'da gerçekleşti. Daha sonra egemenliği büyük ölçüde genişletilmişti. Selahaddin Eyyubi'nin ordusunda bazı yerel emirler de bulunmuştu (Zaki, 2005, s. 156). Selahaddin Eyyubi'nin M.1193 / H.589 yılında ölmesinden sonra Zengiler konumlarını geri aldılar. O dönemde Musul valisi olan Atabeg İzzeddin Mesud, Cizre'yi kontrol etmeye çalıştı ancak başarılı olamadı (İbn Haldun, 2006, s. 1390). Nureddin'in Musul'da iktidara gelmesinden sonra, Melik Adil Eyyubi yönetimindeki Cizre ve diğer yerleri kontrol altına almaya çalıştığı için aralarındaki ilişkiler bozuldu (İbn Haldun, 2006, s. 1391). Nureddin, oğulları İzzeddin ve II. İmadüddin'i Erbil hükümdarı Muzaffereddin Gökböri'nin kızlarıyla evlendirerek aralarındaki ilişkileri güçlendirdi ve böylece Melik Adil Eyyubi'ya karşı çabalarını birleştirdi (Vasıl, 1977, s. 20). M. 1210 / H.607 yılında Musul hükümdarı Nureddin öldü ve yerine el-Kahir lakaplı oğlu İzzeddin Mesud geçti. Nureddin'in ölümünden önce, küçük oğlu İmadüddin, Şuş ve Akre kalelerini babasından almış ve buradan hareketle saltanatının merkezi olan Akre'ye gitmişti (İbn Haldun, 2006, s. 1393) (İbnü'l-Esir, 2003, s. 354).

Nureddin Arslanşah'ın ölümü üzerine yerine 1211 yılında oğlu II. İzzeddin Mesud geçmiştir. Bu dönem Bedreddin Lü'lü'nün baskısı altında geçmiştir. Musul valisi II. İzzeddin Mesud M. 1218 / H.615 yılında vefat etmiş ve Lü'lü onun yerine yerine on yaşındaki büyük oğlu Nureddin Arslanşah'ı geçirmiştir. Amcası III. İmadüddin Zengî, iktidara geçmek için yeğeninden daha layık olduğunu düşünmesine rağmen istediğini elde edememiştir (İbn Haldun, 2006, s. 1393) (Öğün Bezer, Zengîler, 2013, s. 273). İmadüddin'in dedesi İzzeddin, Mesud'un vekili olarak İmadiyye Kalesi'nde hüküm sürerken, İmadüddin bu fırsatı değerlendirerek kaleyi kendisine teslim etmek için bir mektup göndermişti. Lü'lü bunu fark edince vekili görevden aldı ve yeterli sayıda askerle kaleye kendi emrine başka bir vekil yerleştirdi (Vasıl, 1977, s. 21). İmadiyye o dönemde Musul'a ait olduğu için, İmadüddin, İmadiyye halkına yeğeninin öldüğünü ve Lü'lü'nün iktidara gelmek istediğini bildiren bir mektup gönderdi. Bu nedenle İmadiyye halkı H.615'te kaleyi İmadüddin'e teslim etmişti. Buna karşılık sert bir kışta Lü'lü, İmadiyye Kalesi'ni kuşatmış ve İmadüddin, Erbil hükümdarı Muzaffereddin Gökböri'den yardım istemiştir. Muzaffereddin kızının kocası olduğu için talebine olumlu cevap vermiş ve böylece iki taraf arasında bir savaş çıkmıştır. Savaş sonucunda Lü'lü yenilmiş ve Musul'a kaçmak zorunda kalmıştır (Vasıl, 1977, s. 22) (İbn Haldun, 2006, s. 1393).

İmadüddin daha sonra, Hakkâri ve Zozan kalelerine temsilciler göndererek kaleleri ele geçirmiştir (İbnü'l-Esir, 2003, s. 384) (Vasıl, 1977, s. 22). Lü'lü bu toprakların kaybını ve Muzaffereddin ile İmadüddin arasındaki anlaşmayı görünce, İmadüddin'in bölgeyi tamamen ele geçirmesinden korktu. Ayrıca iktidarı ele geçirmek ve Atabeg iktidarını ortadan kaldırmak için Cizre ve Ahlat hükümdarı Melik Eşref Musa bin Melik Adil'den yardım istedi (İbn Haldun, 2006, s. 1393). Lü'lü, İmadüddin'in Akre'ye döndüğünü öğrenince M.1219 / H.616'da Melik Eşref'in yardımıyla Akre'ye saldırdı ve aralarında kanlı bir savaştan sonra İmadüddin yenilerek Erbil'e kaçtı (İbnü'l-Esir, 2003, s. 385) (Vasıl, 1977, s. 25). Bundan sonra İmadiyye, Lü'lü'nün egemenliğine geri dönmüş fakat saltanatı uzun sürmemiştir. İmadiyye halkı tekrar ona isyan etmiş ve temsilcisini görevden almış ve Hoca İbrahim el-Kürdi'nin oğulunu kendilerine hükümdar atamışlardı. Bu nedenle M.1225 / H.622 yılında Lü'lü, İmadiyye kalesini kuşatan güçlü bir ordunun başına geçti ve şiddetli bir kuşatmanın ardından şehir, can ve mal güvenliğinin

sağlanması ve sakinlerinin zararlarının tazmin edilmesi şartıyla teslim oldu ve böylece İmadiyye bir kez daha Musul'a bağlandı (İbn Haldun, 2006, s. 1396).

Bundan sonra İslam dünyası Harezmîlerin ve Moğolların saldırılarına maruz kalmıştır. Moğol kabileleri Türkistan'ın ortasından, Moğolistan ve Sibiry'a'nın bazı bölgelerinden gelerek Abbasi devletini yıkmak için İslam ülkelerini işgal etmeye başladılar. Bu kapsamda Moğolların bir kısmı Şehrizor'a saldırmış ve Bağdat'taki Abbasi halifesi, Erbil valisi Muzaffereddin Gökböri ile işbirliği yaparak saldırılarını durdurmayı başarmıştır (Paşa ve İmadi, 2015, s. 45). Ancak 1233 yılında Moğollar tekrar Erbil'e saldırmışlar ve Musul hükümdarı Bedreddin Lülü'nün de yardımıyla şehri işgal etmeyi başarmışlardır. Daha sonra 1235 yılında bölgeye başka Moğol dalgaları gelmiş ve 1247'de Dakuk ve Şehrizor'u işgal etmişlerdir. Uzun muharebelerden sonra 1258'de Bağdat'a girmişlerdi (Zaki, 2005, s. 164-166). İmadiyye ve çevresi ise, Moğolların müttefiki Lülü'ye tabi olan Ebü'l-Muzaffer Bey bin Abdullah el-Bedrî'nin idaresi altında olduğu için Moğol felaketlerinden ve savaşlarından kurtulmuştu (El-Azzavi, 1998, s. 25).

2.6. Badinan Emirliği'nin Kuruluşu

Badinan Emirliği M.1262 / H.659 yılında kendini İmadiyye hükümdarı ilan eden ve modern kaynaklarda Badinan Emirliği'nin kurucusu olarak kabul edilen Bahaeddin tarafından kurulmuştur. Badinan adı bazı kaynaklarda bölgeye, bazı kaynaklarda ise kurucusu Bahaeddin'e isnat edilmektedir. İmadiyye şehri bu hükümetin merkezi olduğu için Osmanlı belgelerinde İmadiyye Hükümeti olarak geçmektedir. Bu emirlik, Moğol Celayirîlerin tüm Irak'ı yönettiği koşullarda kurulmuştur. O dönemde İmadiyye, Celayir hükümdarlarıyla iyi ilişkileri olan Musul valisi Bedreddin Lülü'ye bağlıydı.

Bahaeddin, Şemseddin bin Şücaaddin bin Necmeddin Hıdır bin Mübarizeddin Kek'tir (El-Maii, 1999, s. 114). Abbasilerin soyundan geldiklerini iddia etmektedirler. Evliya Çelebi de Seyahatnâme'sinde, Badinan yöneticilerinin kökenlerinin Abbasilere dayandığını doğrulayan bir secereden bahsetmektedir (Evliya Çelebi, Seyahatnâme. 4, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, 2010, s. 560). Ancak, bu konuda birçok görüş olduğu için bunun doğru olup olmadığından emin değiliz². Mübarizeddin Kek, *Mesalikü'l-ebsar*'da belirtildiği gibi Akre ve Şuş'un hâkimi durumunda olan Mazincan aşiretine mensuptur. Bunlar iyi binicilikleriyle öne çıkan 500 atlıdan oluşuyorlardı ve reisleri Mübarizeddin, Hülagu devletinde yüksek bir konuma sahipti ve Celayiri yönetimi sırasında onu Şuş ve Akre kalelerini de içeren Erbil ve çevresine atamışlardı. Mübarizeddin vefatına kadar bu bölgeyi yönetmeye devam etmiştir. Ardından yerine oğlu İzzeddin ve ardından onun yerine kardeşi Necmeddin Hıdır geçmiştir (El-Ömerî, 1971, s. 200-202).

Şücaaddin bin Necmeddin Hıdır bin Mübarizeddin Kek'in dört oğlu oldu ve bunlar Nehri, Hakkâri ve Kilis bölgelerine dağıldılar. En büyüğü Şeyh Musa Sur, Akre ve Şuş'ta babasının yerinde kaldı. Şemseddin, Bahaeddin ve ölümünden sonra dünyaya gelen Şemseddin adında iki oğlu vardı. Zahidshir (Zahid Şir), Hakkarya bölgesine yerleşmişti. Mança Kilis'e gitti. Şemseddin, Zahidshir ve Mança göç ettiği bölgenin emirleri oldular (El-Maii, 1999, s. 117). Böylece Badinan (İmadiyye), Hakkâri, Şemdinan ve Kilis beylerinin tek bir soydan geldiklerini görmekteyiz.

² Fazla bilgi için bkz: (2010). *Majalla Duhok, Sayı 13, Duhok*.

M.1225 / H.622 yılında Irak ve Cizre bölgeleri deprem, kuraklık, fırtına ve sel gibi çeşitli afetlere maruz kalmış ve bu afetler çok sayıda can ve mal kaybına neden olmuştu (Zaki, 2005, s. 158).

Bahaeddin M.1262 / H.659 yılında kendini İmadiyye hükümdarı ilan etmiş ve halk tarafından dini işlerini üstlenmeye mecbur bırakacak kadar sevilmiş, sayılmış ve hatta takdis edilmiştir (El-Maii, 1999, s. 118). Halk, anlaşmazlıklarını ve davalarını çözmek için ona giderdi. Bahaeddin, İmadiyye'nin tüm bölgelerini kontrol altına aldı ve bölgede bir nevi barış ve istikrar sağlandı. Camileri inşa etmiş ve onarmış, İmadiyye'nin surlarını, kapılarını ve kulelerini yeniden yaptırmıştır (Paşa ve İmadi, 2015, s. 51). Bahaeddin öldüğünde hayatta üç çocuğu vardı ve M.1470 / H.875 yılında babasının yerine en büyük oğlu Emir Zeyneddin geçmişti. Şerefnâme'de, Şehzade Timur Kurkan ve oğlu Şahruh döneminde İmadiyye'de hüküm sürdüğü zikredilir ve Şerefhan onu dostlarına sadık, düşmana karşı şiddetli biri olarak tanımlar (El-Bidlisî, Şerefnâme, 1987, s. 258). Timur ve oğlu Şahruh ona büyük saygı duymuş ve topraklarına asla zarar vermemişlerdir. Zeyneddin'in ölümünden sonra on altı yaşında olmasına rağmen Emir Seyfeddin halk tarafından hükümetin emiri olarak kabul edilmiştir (El-Maii, 1999, s. 119). Şerefhan, hükümdarlığı döneminde adaletin ve merhametin bölgeye yayıldığını kaydeder (El-Bidlisî, Şerefnâme, 1987, s. 258). Emir Seyfeddin, bugünkü Bamerni yakınlarındaki Erz Kalesi ve Nirve Kalesi gibi Badinan'daki kalelerin tahkimatı ile ilgilenmiş, yolları genişletmiş ve köprüler inşa etmiştir. Bervari Bala'da bazı medreseler inşa etmişti. Emir Seyfeddin 35 yıl hüküm sürdükten sonra vefat etmiştir (Paşa ve İmadi, 2015, s. 53).

Ondan sonra oğlu Sultan Hasan yönetimi devralmıştır. Merkezi Diyarbekir olan Türkmen Devleti Akkoyunlu ve Karakoyunlu devletleri ile çağdaştı. Bu iki devletten sonra batıda Sünni mezhebini benimseyen Osmanlı İmparatorluğu ve doğuda Şii mezhebini benimseyen Safevi Devleti ortaya çıkmıştı.

Akkoyunlular M.1470 / H.875 yılında, otoritesini daha da güçlendirmek için bölgedeki en güçlü hükümet olarak İmadiyye hükümetinin önemini fark etmiş ve bu nedenle Hasan Bey'in yönetimini devirmeye ve merkezini ele geçirmeye çalışmıştı (Rauf, 2009, s. 8). Bu nedenle Uzun Hasan, Süleyman Bey Beyzanoğlu komutasındaki kuvvetlerini İmadiyye ve çevresini kontrol altına almak için göndermiştir. Bu kuvvetler Şuş ve Akre kalelerini aldıktan sonra İmadiyye'yi kuşatmış ancak büyük çaba sarf etmesine rağmen kaleyi ele geçirememiştir (El-Bidlisî, Şerefnâme, 1987, s. 258). Bilakis, durum onların aleyhine dönmüş ve halkın savunması ve işlerini ilim ve adaletle tertip eden Hasan Bey'in saltanatına olan bağlılığı nedeniyle ordu geri çekilmiştir (El-Maii, 1999, s. 120). Mahfuz el-Abbasi, kuşatmanın üç ay sürdüğünü, ardından Zebari, Bervari ve en-Nheli'den oluşan bir gücün Beyzanoğlu kampına saldırdığını, binden fazla askeri kılıçla öldürdüğünü ve geri kalanların geri çekildiğini belirtmektedir (El-Abbasi, 1969, s. 53). Aslında İmadiyye kuşatmasının kaldırılması ve Akkoyunlu kuvvetlerinin geri çekilmesi, İmadiyye hükümetinin bağımsızlığını ve çevredeki aşiretlerin bu hükümeti desteklediklerini göstermekte ve bu olaylar İran'da Safevi Devleti'nin kurulmasıyla ilişkilendirilmektedir (Rauf, 2015, s. 13).

İran'da Safevi Devleti'nin ortaya çıkışı, Irak dahil tüm komşu bölgeler üzerinde büyük bir siyasi, sosyal ve dini etki yaratmıştır. XVI. yüzyılın başında Şah İsmail (1501-1524) İran'da güçlü bir devlet kurarak Irak, Maverâünnehir ve Kafkasya'nın çoğunu işgal etti ve İmamiye-i İсна'aşer'iyye Şiiliği zorla kabul ettirerek devletin resmi dini yapmıştır (Paşa ve İmadi, 2015, s. 54). Bundan sonra Safevi Devleti, Şah'ın yayılmacı girişimleri sonucunda Türkmen Devleti

Akkoyunlu ile çatışmaya girmiştir. Çatışma, Şah'ın 1508 yılında Bağdat'ı işgal etmesi ve Akkoyunlu Devleti'nin ortadan kaldırılmasıyla sona erdi. Bu süreçte bölgedeki aşiret sahibi yerel hanedan beyleri de Safevi hâkimiyeti altında kalmıştır (Hıruti S. O., 2008, s. 31). Safeviler Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da birçok merkezi işgal etmişlerdi. Bağdat'tan Maraş'a kadar olan bölgeyi on yıl boyunca kontrol ettikleri söylenebilir. Böylece Mardin, Harput, Diyarbakir, Silvan, Hasankeyf, Eğil, Palu, Şirmik, Çapakçur ve Meyyafarikin'i kontrol etmişler ve bu alanlar doğrudan Safevi idaresine girmiştir (Kılıç O. , 2018, s. 197).

İmadiyye'deki Hasan Bey'in, Akkoyunlu'yu ortadan kaldıran güçlü Safevi Devleti'ne biat etmekten başka çaresi kalmamıştı (Rauf, 2009, s. 10). Nitekim Şah İsmail'in yanına gitmiştir. Şah da onu memnuniyetle karşılamış ve onu memleketinin işlerinin yönetiminde kendine tabi olan bir emir olarak tanımıştı. Şah onu amcası olarak kabul etmiş ve on gün misafir ettikten sonra onu İmadiyye'ye geri göndermiştir (El-Maii, 1999, s. 120) (El-Abbasi, 1969, s. 53). Onun saltanatı sırasında İmadiyye'nin sınırları genişlemiştir. Mübarizeddin'in varislerinden birinin yönettiği Akre ve Şuş kalelerini ele geçirerek başına oğlu Süleyman Bey'i atamış ve kendi hükûmetine katmıştır. Ardından Neruvi Kalesi ve çevresine oğlu Han Ahmed Bey'i, Erz Kalesi'ne ise oğlu Muhammed Bey'i de emir tayin etmişti (El-Abbasi, 1969, s. 52-53). Safevi Devleti'ne yaptığı ziyaretten döndükten sonra Dasini hükûmetini ele geçirerek Duhok ve Şeyhan'ı kendisine bağlamıştır. Ayrıca Slevani'nin bağımsız hükûmetini, Zaho, Levi ve Sindi aşiretlerini de ele geçirmiştir. Ardından Musul'un merkezini alarak oğlu Hüseyin Bey'i şehre vali yapmıştır. Hasan Bey'in saltanatı dört yıl sürmüştür (El-Maii, 1999, s. 120-121) (El-Abbasi, 1969, s. 53) (El-Bidlisî, 1987, s. 261). Böylece İmadiyye'nin sınırları batıda Dicle Nehri'ne kadar uzanmıştı (Rauf, 2015, s. 13).

3. OSMANLI DÖNEMİNDE İMADİYYE

3.1. Doğuda Osmanlı-Safevi Çatışması

Şah İsmail 1508 yılında Ekrâd beylerinin kontrolündeki bölgeleri ele geçirdiğinde Sünnilere karşı şiddetli bir adaletsizlik ve zulüm dönemi yaşattığı kabul edilir. Mezhep farklılığından dolayı Şah onlara güvenmiyor, Şii mezhebinden olan Türkmenlere daha yumuşak davranıyordu. Hoy kasabasında on Ekrâd beyi ona itaat ve teslimiyet teklif etmesine rağmen kabul etmeyip onları tutuklayıp hapse atmış ve onların yerine başka beyler atamıştı (Zaki, 2005, s. 174-175).

Ancak 1512 yılında Sultan I. Selim'in (M.1512-1520) tahta çıkmasıyla durum değişmiş ve Selim'in ilk görevi Safevi meselesini halletmek olmuştur. 23 Ağustos 1514 tarihinde Osmanlıların başarısıyla sonuçlanan Çaldıran Savaşı'ndan sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun siyasi ve idari tarihi için yeni bir sürece girilmiş oldu (Kılıç O. , 2018, s. 197).

Çaldıran Savaşı'ndan sonra Sultan Selim Şah'a tabi vilayetleri kontrol altına aldıktan sonra Ekrâd beylerinin üzerindeki kontrolünü genişletme düşüncesi ile İdris-i Bitlisi'yi görevlendirmiştir.

Bu konuya girmeden önce İdris-i Bitlisi'nin hayatından kısaca bahsetmek gerekir. Yetiştmesi ve biyografisi hakkında ayrıntılı bir bilgi yoktur. Ancak dini ve bilimsel bir ortamda büyüdüğünü ve çalışmalarını İran'da tamamladığını, hem Arapça hem Farsça hem de Türkçe bildiği söylenebilir. Sultan Selim'in ölümünden kısa bir süre sonra 1520 yılında ölmüştür. Ebu Eyyub Ensari mezarlığına gömüldüğü söylenir (Zaki, 2005, s. 106-107).

İdris-i Bitlisi, Akkoyunlu, Safevi ve Osmanlı devletlerinde birçok önemli görevde bulunmuştur. İlk kez Uzun Hasan'ın halefi Sultan Yakub'un zamanında (1478-1490) Akkoyunlu sarayına girmiştir. Akkoyunlu sultanları döneminde nişancılık da olmak üzere önemli görevler yapmıştır.

İdris-i Bitlisi, 1501'de otoritelerinin çökmesine kadar Akkoyunlu sarayında kalmıştı. Bundan sonra, görev yaptığı Safevi sarayına mühürdar olarak girmiş ancak orada fazla kalmamıştır. İdris-i Bitlisi, Şah İsmail'in aşırı mezhepçi politikasına katlanmadığı için Osmanlı ülkesine gitmiş ve Sultan II. Bayezid tarafından sıcak bir şekilde karşılanmıştır. Sultan, Osmanlı Devleti tarihini baştan 1502 yılına kadar yazma görevini ona vermiştir. Bu nedenle Bitlisi, *Heşt-Behişt*, yani *Sekiz Cennet* anlamına gelen kitabını yazmıştır.

Yavuz Sultan Selim onu doğu meseleleri ile ilgili danışmanı yapmıştır. İdris-i Bitlisi İran, Şam ve Mısır seferi sırasında sultana eşlik etmiştir. Sultan ona danışır, onunla temasa geçer ve devletin en tehlikeli işlerinde onu idari, askeri ve siyasi meseleleri hakkında görüşünü almak üzere çağırırdı (Hıruti, 2008, s. 50-51).

İdris-i Bidlisî, Ekrâd beylerini diplomatik yöntemleri kullanarak Osmanlı saflarına çekmek için önemli bir rol oynamıştır. Bu nedenle Sultan, onu birkaç kez Ekrâd beylerinin yaşadığı bölgelere göndermişti. Safevi Devleti'ne karşı Ekrâd beylerini Osmanlı'ya itaat etmeleri için gayret göstermiştir.

Böylece Diyarbekir, Hısn-ı Keyfa, Palu ve bölgedeki diğer aşiret temelli önemli şehirler Safevi devletine karşı birbiri ardına karşı çıkarmaya başlamışlardır. Mahalli Ekrâd beylerinin gönüllü olarak Osmanlı itaatine girmeleri ve sadakat sunmaları; kendilerine sancaklarının idaresinin aynı ailenin tekelinde kalmasını sağlayan bir kazanım sağlamıştır.

İdris-i Bidlîsî, Yavuz Sultan Selim'in beylerin gönlünü hoş tutmak ve onları onurlandırmak için 25 yük tam ayar altın, 500 hilat ve 17 sancak beratını dağıtılmak üzere Ekrâd beylerine göndermişti (Kılıç O. , 2018, s. 202).

1515 yılı sonlarında kurulan Diyarbekir Vilayeti, klasik Osmanlı sancakları ve Ocaklık (yurtluk-ocaklık ve hükümet) sancaklar olarak iki grup sancaklardan oluşturuldu. Ocaklık sancaklar Ekrâd beylerinin idaresindeki ırsi sancaklardı.

İdris-i Bidlîsî'nin organizesinden sonra yerel Ekrâd beylerine Sultan adına sancakbeyliğinin nişanesi olan davul ve sancak dağıtılmıştır (Zaki, 2005, s. 252-255).

Ancak mevcut kaynaklar, İdris-i Bitlisî'nin davetine karşılık İmadiyye beyi Emir Hasan'ın tutumuna ışık tutmamaktadır. Osmanlıların Çaldıran Savaşı'ndaki zaferine katılan yerel beyler arasında Hasan Bey'in ismi geçmemektedir. Evliya Çelebi ise Çaldıran savaşında 40.000 askerle Osmanlı Devleti'ne yardıma gelen İmadiyye valisi olarak İdris-i Bitlisî'nin adından söz eder. Ayrıca, Osmanlıların İmadiyye beyi, İdris-i Bitlisî'nin yardımıyla Bıyıklı Mehmed Paşa önderliğinde Diyarbekir Kalesi'ni aldığını, bu müjde M.1515 / H.921'de Selim Han'a ulaştığında çok mutlu olduğunu ve Diyarbekir'i Bıyıklı'ya, İmadiyye'yi ise İdris-i Bitlisî'ye ebediyen verdiğini ifade eder. Rum tarihçileri de Diyarbekir'in kontrolünün Sultan Selim döneminde Bıyıklı Mehmed Paşa sayesinde ve İdris-i Bitlisî'nin yardımıyla gerçekleştiğini kaydederler (Evliya Çelebi, 2010, s. 32). İdris-i Bitlisî'nin bahsettiği şey, Evliya Çelebi'nin bahsettiğinin tam tersidir. Çaldıran savaşından bir yıl sonra, yani M.1515 / H.921'de İmadiyye kalesi Osmanlı kontrolüne girmiş, Bıyıklı Mehmed Paşa tarafından ele geçirilmiştir. İdris-i Bitlisî, Badinan hükümetinin o dönemde Çaldıran muharebesine katılmadığını, Ekrâd beylerinin çoğunun Safevi devleti ile ittifak kurduğunu ve ona isyan etmediğini de dile getirmiştir (El-Bidlîsî, 1987, s. 261).

3.2. Geleneksel Osmanlı Yönetimi

Osmanlı Devleti kurumlarını oluştururken üç ana geleneği miras almıştır: Türk, İslam ve Bizans. Önceki yüzyıllarda Türk boyları geleneklerini İslam'a uygun hale getirmek için değiştirmişlerdi. Osmanlılar Bizans İmparatorluğu'nu fethettiklerinde, İslami ve Türkmen uygulamalarını yeni bir gelenek içinde kalıplaştırdılar. Böylece yerel kurumlar ve gelenekler Osmanlı Devleti'nin bir parçası haline geldi ve devletin genişlemesiyle birlikte idari politikalar bu büyük heterojenliğe uyum sağlamak için daha esnek hale geldi. Bu nedenle, genel Osmanlı idari politikalarında her zaman bazı yerel istisnalar olmuştur (Özoğlu, 2016, s. 85).

Osmanlı idari sistemi, merkezi hükümet ve vilayetlerin idaresi olmak üzere iki ana kısımdan oluşuyordu. Osmanlı padişahları uzak bölgeleri yönetmek için esneklik temelinde devletin temsilcilerini tayin ediyorlardı. Vilayetlerin yönetimi, padişahın yürütme yetkisini temsil eden ümera sınıfına mensup beylerden oluşuyordu. Bey, kadıların rızası olmadan hiçbir hükmü icra edemez ve kadı da kendi iradesiyle mahkemede herhangi bir kararı uygulayamazdı. Kadı, beyden bağımsız olarak medeni ve hukuki kararlarındaki yetkisini doğrudan padişah'tan alıyordu. Osmanlılar, taşra yönetimindeki bu yetki paylaşımını adil yönetimin temeli olarak görmüşlerdir (İnalçık, 2003, s. 108).

Osmanlı İmparatorluğu'nda taşra sistemi uzun ve birçok aşamadan geçerek XVI. yüzyılda Rumeli, Anadolu, Arabistan ve Kuzey Afrika'da zirveye ulaşmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi, bu sistem eski İslam ve Türk devletlerinde mevcuttu. Osmanlılar bu sistemi geliştirmiştir. Vilayet/Eyalet, taşra idari taksimatındaki en büyük üniteydi (Aydın M. A., 1999, s. 245). Bu

eyaletler veya vilayetler sancak veya livaya, bunlar da kaza, nahiye ve köylere bölünüyordu. Bu vilayetlerin başına atanan yöneticiye Türkçede *beylerbeyi*, Farsçada *mir-i miran* deniliyordu. Eyalet, bir grup sancaktan oluşuyordu ve her sancak bir bey (sancakbeyi/mirliva) tarafından yönetiliyordu. Savaş sırasında vilayetlerden ve sancaklardan çıkan timar³ askerlerinden oluşan kuvvetlerin komutanları beylerbeyi ve sancakbeyi idi. Beylerbeyi, eyaletteki sancaklardan birinde oturuyordu ve bu sancak, *paşa sancağı* olarak biliniyordu. Sancakbeyi sancağın merkez kasabasında ikamet ediyordu (Sahillioğlu, s. 1233). Diğer bir deyişle, idarî taksimde en büyük idari birim vilayet/eyaletti, ardından sancak, sonra kaza, sonra nahiye ve köy geliyordu.

Osmanlı Devleti arazilerini üç kategoriye ayırmıştı:

- 1- Mülk arazi
- 2- Geliri dini ve sosyal hizmetlere tahsis edilen vakıf arazileri
- 3- Devlete ait tarım arazisi olan miri araziler (Burunisen, 1978, s. 184- 185).

Devletin gelirlerinin büyük bir kısmı, genelde dirlik olarak ifade edilen timar, zeamet⁴ ve haslara⁵ ayrılıyordu. Bu organizasyon *dirlik* veya *timar* sistemi olarak biliniyordu. Dirlik sahiplerinin çoğu askerdir. Köy düzeyinde, timar ve gelirleri, devlete hizmetleri karşılığında düşük rütbeli süvarilere veriliyordu. Zeamete gelince, bunlar genellikle yüksek rütbeli kişilerdi. Sancakbeyi ve beylerbeyine has tahsis edilirdi. Buna karşılık timar ve zeamet sahipleri, gelirlerine göre belirli sayıda donanımlı süvari hazırlamak ve sancakbeyinin idaresinde yapılan seferlere katılmak zorundaydılar (Özoğlu, 2016, s. 87).

Serhat bölgeleri, doğrudan Osmanlı idaresi altında sancak olarak düzenlenen bölgeler ile Darü'l-harp (cihada açık alanlar) arasında yer alıyordu. Serhat bölgelerindeki beylerin bir kısmı, devletin merkezine yakın sancakları yöneten ve genellikle hanedan ailelerden gelen beylere göre irsi birtakım farklılıklara sahipti (İnalçık, 2003, s. 109).

Mali yönetim açısından vilayetler salyaneli ve salyanesiz (yıllıklı ve yıllık olmayan) olarak ikiye ayrılmıştır. Rumeli, Anadolu, Zülkadriyye, Sivas, Erzurum, Diyarbekir ve Halep gibi Osmanlı eyaletlerinin çoğu salyanesiz idi. Bu eyaletlerin gelirleri, hazine ve merkezi defterhane tarafından idare edilen timar, zeamet ve has olarak ayrılmıştır. Salyaneli eyaletlerde ise gelirler her yıl iltizam yoluyla doğrudan hazineye veriliyordu. Ancak hazineye gönderilmeden önce paşaların, sancakbeylerinin, askerlerin ve memurların maaşları, eyaletin ihtiyaçları ve diğer giderler gelirden mahsup edilirdi. Mısır, Habeş, Bağdat, Basra ve Yemen eyaletleri Osmanlı salyaneli eyaletlerine örnek olarak verilebilir (Uzunçarşılı, 1988, s. 532).

3.3. Yerel Beylerin Etki Alanlarında Osmanlı İdaresi

³ Timar: Türkçe'de dirlik ile eşanlamlı olarak kullanılan timar kelimesi sözlükte "bakım, ilgi" anlamına gelmektedir. Terim olarak Osmanlı merkez vilayetlerinde bir süvari birliğini ve askeri-idari hiyerarşiyi desteklemek için yapılan tahsisi ifade eder. Timar sistemi, sadece devletin askeri-idari teşkilatının temel direği olmayıp, miri toprak sisteminin işleyişinde, köylü-çiftçilerin statülerinin ve verecekleri verginin belirlenmesinde de temel belirleyici faktördü. Halil İnalçık (2012). Timar. *DİA*, 41, s.168.

⁴ Zeamet: Osmanlı askeri teşkilat terminolojisinde genellikle askerlik yapanlara verilen 20.000 ile 100.000 akçe arasındaki dirliklerdir. Bu dirlikleri tasarruf eden kimselere zaîm denir. Erhan Afyoncu (2013). Zeâmet. *DİA*, 44, İstanbul, s. 162.

⁵ Has: Arapça bir kelime olan has, Osmanlı idari terminolojisine has veya hassa (çoğul havas) olarak girmiştir. Kelime ilk kez Gazneli Devleti'nde hükümdarın saray hizmetlerini, daha sonra Büyük Selçuklu Devletinde padişahın malları için kullanılmıştır. Hükümdara özel olarak anılmış ve bu terim aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'na da geçmiştir. Nejat Göyünç-Cengiz Orhonlu (1997), Has. *DİA*, 16. 268-270. İstanbul.

Akkoyunlu Devleti'nin çöküşünün ardından, çeyrek asırdan fazla bir süre boyunca iktidar boşluğu yaşayan bölgelerin yerel aşiretleri kısmen bağımsız olarak yaşıyorlardı. Siyasi birlik oluşturamayan bu aşiret liderleri, güçlü bir otoritenin bölgeye hâkim olmasını bekliyorlardı (Kılıç O. , 2018, s. 549).

İdris-i Bidlîsî, Bıyıklı Mehmed Paşa ile birlikte bölgedeki yerel aşiret beylerinin bir kısmının da katılımıyla Safevilerin Doğu Anadolu'dan çıkmasına yardımcı olmuştu. Daha sonra 1515'te Sultan Selim'in ünlü fermanı kendisine gelmiş ve yeni fethedilen Ekrâd beylerinin yaşadığı bölgelerde idari ve siyasi örgütlenme sorumluluğunu devretmişti (Hırutî, 2008, s. 68). Ayrıca Bıyıklı Mehmed Paşa ile birlikte hareket ederek uygun gördükleri şekilde dağıtmaları için otuza yakın boş berat gönderilmiş (Murat, 2018, s. 59), beylere verilen sancaklar, unvanları ve devlete itaat etme şartlarının ayrıntılı bir şekilde yazılması istenmişti (Kılıç O. , 2018, s. 549-550).

Diyarbakir Vilayeti 1515 yılı sonlarında kurulmuştur (Kılıç O. , 2018, s. 549). Osmanlı İmparatorluğu, Ekrâd beylerinin yaşadığı bölgeleri yurtluk-ocaklık ve hükümet sancaklar şeklinde Diyarbakir vilayetinin bünyesinde teşkilatlandırmıştı. Vilayetin bünyesinde Osmanlı ümerası tarafından yönetilen klasik Osmanlı sancakları da bulunuyordu.

Ekrâd beylere verilen yurtluk-ocaklık sancaklarda, sancakbeyliği aile içinde kalıyordu. Bu sancaklarda timar, zeamet ve has sistemi vardı. Onlar da aynı askerî yükümlülöklere sahiptiler ve tabi oldukları vilayetin valisi ile sefere çıkmak zorundaydılar. Görevlerini bırakırlarsa, dirlikleri kendilerinden alınarak oğlu veya akrabalarından biri olmak üzere ailesinden başka bir kişiye verilebilirdi (Uzunçarşılı, 1988, s. 533-532) (Burunisen, 1978, s. 190).

3.4. İmadiyye Hükümetinin İdari Yapısı ve Hükümet Sistemi

İmadiyye hükümeti 1518 yılında Diyarbakir Vilayeti'ne bağlıdır. Osmanlıların 1534'te Bağdat'ı alıp en önemli vilayetlerinden biri haline getirmesinden sonra İmadiyye 1563 yılında idari olarak oraya bağlanmıştır (Amidi, 2000, s. 102) (Sahillioğlu, s. 1241). Ama konum olarak Şehrîzor Eyaleti sınırları içindeydi (Evliya Çelebi, Seyahatnâme. 4, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, 2010, s. 688). İmadiyye şehri hükümetin merkezi olmasıyla birlikte kentleşme, sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan gelişmiş ve Sultan Hüseyin döneminde zirveye ulaşmıştır (Paşa ve İmadi, 2015, s. 103).

El-Abbasi, İmadiyye hükümetinin idari yapısının, yarı askeri bir sistem olduğu için Bağdat'taki Abbasi yönetiminin bir minyatürü olduğunu belirtir (El-Abbasi, 1969, s. 121). İdari yapısı basit ve kapsamlı olmasa da çok güçlüydü. İdari piramidinin başında, hükümet merkezinde yaşayan ve *hâkim* olarak da adlandırılan bir bey vardı (Amidi, 2000, s. 162). Emir'in yanında, *kadı* diye anılan, fetva veren, hukuki ve şeri davaları çözen yetenekli bir ulema bulunuyordu. Bey, aşiret davalarıyla bizzat ilgileniyordu veya bu işlerle ilgilenmesi için önde gelen deneyimli bir kişiyi tayin ediyordu. Davalar, günümüzde ceza davaları olarak adlandırılan cinayet, soygun, yağma, hırsızlık ve adam kaçırmadan oluşuyordu (El-Maii, 1999, s. 156). Ayrıca, mektupları düzenleyen yazıcılar, genellikle vergi toplamaktan sorumlu olan veznedar ve güvenliği sağlayan, emiri ve şehri koruyan belirli sayıda silahlı bir kuvvet vardı (Amidi, 2000, s. 163).

Askerler, hükümetin belkemiği olarak nitelendirilebilir. Daha önce de belirttiğimiz gibi İmadiyye yöneticileri yetkilerini bu şekilde genişletmişlerdir. Ayrıca yükümlölükleri gereği Osmanlı Devleti'nin doğuya yaptığı seferlere katılmışlardır. Hükümette askerlik zorunluydu ve aşiret güçlerinden oluşuyordu. Her aşiret reisinin görevi, aşiretlerin gücüne göre askeri kuvvet

sunmaktı. Özellikle de Barvariya ve Mizuri gibi güçlü aşiretler önemli sayıda asker çıkarıyordu (Amidi, 2000, s. 163-164). Böylece her aşireti bir alay yapmışlar ve alay da bölüklere bölünmüştür. Örneğin, Mizuri aşireti bir alay, Doskiya aşireti bir alay ve Rikani aşireti de bir alay olarak kendilerine verilen görevleri yerine getirmek için her zaman silahlıydılar (Damloji, 1952, s. 19).

Akra, Zaho ve Duhok'un her birinin başında, yönetici ailenin beylerinden biri ve atamaları beyin elinde olan her kabilenin bir reisi veya şeyhi vardı (El-Maii, 1999, s. 156). Yezidiler, Hristiyanlar ve diğer din ve mezheplerin kendilerini temsil eden ve İmadiyye hükümetine gerekli vergileri ödeyen temsilcileri bulunmaktaydı (Murat, 2018, s. 63).

İmadiyye Beyi'nin birden fazla unvanı vardı. Kuruluş döneminde ve hatta Moğol kontrolü altındayken kendisine "Melik" deniliyordu ve bu ad aynı zamanda vasal emirlerin unvanıydı. XV. yüzyıl ve XVI. yüzyılın başlarında "Sultan" olarak adlandırıldıklarına da rastlanmaktadır. XVII. yüzyılda Hâkim, Han ve Bey unvanlarıyla biliniyordu. XVII. yüzyılın başlarında İmadiyye beyleri dönemin Osmanlı idari sistemindeki değişime paralel olarak "Paşa" unvanlı da olabilmışlerdir (Rauf, 1992, s. 205).

4. İNCELENEN MÜHİMME DEFTERLERİNİN DİPLOMATİK VE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Çalışmamızda 1555-1595 yıllarını ihtiva eden mühimme defterleri incelenmiştir. 2-73 numaralı defterler taranmış ve İmadiyye ile ilgili hükümler tespit edilmiştir. İmadiyye ile ilgili hüküm bulunan 42 mühimme defterinden 219 hüküm çıkarılmıştır. İncelenen defterler arasında en çok hüküm (985-986 H / 1578 M) tarihli 32 numaralı mühimme defterinde mevcuttur. Bu mühimme defterinde İmadiyye ile ilgili toplam 32 hüküm bulunmaktadır. Bunun dışında 54 numaralı mühimme defterinde (992 H /1584 M) 16, 3 numaralı mühimme defterinde (966-968 H /1558-1560 M) 15, 53 ve 38 numaralı mühimme defterlerinin her birinde (992 - 993 H / 1584-1585 M) 11 tane hüküm vardır. Aşağıda İmadiyye ile hüküm bulunan defterler ve bu defterlerde İmadiyye ile ilgili olan hüküm sayıları verilmiştir.

Tablo 1. İncelenen Defterler ve Tespit Edilen Hüküm Sayısı

Sıra No	Defter Adı Ve Numarası	Tarih Hicri – Miladi	Hüküm Sayısı
1	Mühimme 2	963 / 1555	1
2	Mühimme 3	966-968 / 1558-1560	15
3	Mühimme 6	972 / 1564-1565	9
4	Mühimme 7	975-976 / 1567-1569	5
5	Mühimme 10	978-979 / 1571-1572	3
6	Mühimme 12	978-979 / 1571-1572	5
7	Mühimme 14	978-979 / 1571-1572	5
8	Mühimme 17	979 / 1572	3
9	Mühimme 19	980 / 1572	6
10	Mühimme 21	980 / 1573	1
11	Mühimme 22	981 / 1573	1
12	Mühimme 23	981 / 1573-1574	3
13	Mühimme 26	982 / 1574	6
14	Mühimme 27	983 / 1575-1576	6
15	Mühimme 28	984 / 1576	6
16	Mühimme 29	984 / 1576-1577	8
17	Mühimme 31	985 / 1577	2
19	Mühimme 32	985-986 / 1578	32

Tablo 1. İncelenen Defterler ve Tespit Edilen Hüküm Sayısı (**Devamı**)

20	Mühimme 33	985 / 1578	2
21	Mühimme 35	986 / 1578	6
22	Mühimme 36	986-987 / 1579	2
23	Mühimme 38	987 / 1579	11
24	Mühimme 39	987 / 1579	4
25	Mühimme 43	988 / 1580	2
26	Mühimme 44	990-991 / 1582-1583	4
27	Mühimme 45	989 / 1581	4
28	Mühimme 46	989 / 1581	2
29	Mühimme 47	990 / 1582	3
30	Mühimme 48	990-991 / 1582-1583	5
31	Mühimme 49	991 / 1583	2
32	Mühimme 51	991 / 1583	4
33	Mühimme 52	991 / 1583	6
34	Mühimme 53	992-993 / 1584-1585	11
35	Mühimme 54	992 / 1584	16
36	Mühimme 55	993 / 1585	1
37	Mühimme 60	993-994 / 1585-1586	6
38	Mühimme 61	994 / 1586	1
39	Mühimme 66	997-998 / 1589-1590	2
40	Mühimme 67	999 / 1591	2
41	Mühimme 69	1001 / 1593	1
42	Mühimme 73	999-1003 / 1591-1595	4

Mühimme defterlerinde kullanılan yazı genellikle divanidir ama bazen divani kırması veya siyakat yazı üslubunun kullanıldığı da görülmektedir. Divani yazısı, Osmanlı İmparatorluğu'nun en yüksek idari teşkilatı olan Divân-ı Hümâyûn'da kullanılan yazı stili olarak bilinir ve divani yazısı süslü, gösterişli ve resmi bir yazıdır (Gökbilgin, 1992, s. 44). Bu yazının İstanbul'un fethinden sonra kullanılmaya başlandığı söylenmektedir (Kütükoğlu, 1994, s. 61).

Mühimme defterlerinin birçoğu yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Bu bakımdan transkripsiyonu yapılan tezlerdeki hükümler; defter ve hüküm numaraları yazılarak referans verilse de bunların ilgili tezlerden alındığını belirtmemiz lazımdır. Bu sebeple aşağıda bir dipnot

halinde bu tezler verilmiştir⁶. Tez olarak hazırlanmayan defterlerde bulunan hükümler ise tarafımızdan transkribe edilmiştir.

Bütün hükümler kime yazıldığını ifade eden bir hitap kısmı ile başlamaktadır. Hükümün gönderildiği kişinin adı, görevi ve görev yaptığı yeri içeren bu kısım “hüküm ki” ibaresi ile bitmektedir. Mesela “İmâdiye hâkimi Sultan Hüseyin Bey’e hüküm ki”⁷, “Diyârbekir Eyaletiyle Vezîr Sinan Paşa’ya hüküm ki”⁸ “Hakkâri Beği Zeynel Beğ’e hüküm ki”⁹ “Lâcân sancağı Ömer Bey’e hüküm ki”¹⁰ “Vezîr Sinan Paşa’ya hüküm ki”¹¹ gibi. Bazı hükümler kişinin adını ve eski

⁶Yeşilbaş, T. (2019). 2 Numaralı Mühimme Defteri (963/1555) Değerlendirme – Transkripsiyon (s.1-102). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul; 3 Numaralı Mühimme defteri (966-968 / 1558-1560), Yayına hazırlayanlar: Nezihi Aykut-İdris Bostan- Murat Cebecioğlu vd., No 12. (1993). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları; 6 Numaralı Mühimme Defteri (972 / 1564-1565) Özet-Transkripsiyon ve İndeks, Yayına hazırlayanlar: Hacı Osman Yıldırım-Vahdettin Atik-Murat Cebecioğlu vd. (1995). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları; 7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976 / 1567-1569) Özet-Transkripsiyon-İndeks, II, Yayına hazırlayanlar: Hacı Osman Yıldırım-Vahdettin Atik-Murat Cebecioğlu vd., No 37. (1998). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları; Çakır, İ. E. (2006). 10 Numaralı Mühimme Defteri'nin (s.179-356) Transkripti ve Değerlendirmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum; Kaygusuz, Z. (2006). 10 Numaralı Mühimme Defteri'nin (s.1-178) Transkripti ve Değerlendirmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum; 12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979 / 1570-1572) , Özet-Transkripsiyon-İndeks, Yayına hazırlayanlar: Hacı Osman Yıldırım-Vahdettin Atik-Murat Cebecioğlu vd., No 33 . (1996). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları; Bostancı, M. (2002). 19 Numaralı Mühimme Defteri (Tahlil-metin). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul; Çelik, S. (1997). 21 Numaralı Mühimme Defteri (Tahlil-metin). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul; Şahin, R. (2014). 22 Numaralı Mühimme Defteri'nin (H.981/ M.1573) transkripsiyon ve değerlendirilmesi (s. 1-107).(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri; Karvar, Ş. (2018). 23 Numaralı ve 1573-1574 Tarihli Mühimme Defteri/s.282-352 (Özet - Transkripsiyon - Dizin). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ; Döşemetaş, Ö. (2014). 27 Numaralı Mühimme Defteri'nin Özet, Transkripsiyon ve değerlendirilmesi (1-140). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum; Kahveci, G. (1998). 29 Numaralı Mühimme Defteri (984/1576). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul; İzgi, Ş. (2006). 986 (1578) Tarihli 32 Numaralı Mühimme Defteri: [s. 201-400] Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul; Akçelik, E. (2013). 39 Numaralı Mühimme Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (s. 1-118). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum; Yılmaz, B. (2019). 47 Numaralı Mühimme Defteri'nin (H.990/M. 1582) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi [s. 133-266]. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri; Yılmaz, E. (2019). 47 Numaralı Mühimme Defteri'nin (H.990/M. 1582) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi [s. 133-266]. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri; Sümeyra Tatar, 48 Numaralı Mühimme Defteri'nin (H.990-991\ M.1582-1583) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi [s. 254-380], Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2019; Yıldız, H. (1996). 49 Numaralı Mühimme Defteri (Tahlil-metin).(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul; Ülker, H. (1996). 51 Numaralı Mühimme Defteri (Tahlil-metin). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul; Yazıcı, F. (2010). 54 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (1-154). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum; Günay, M. (1996). 55 Numaralı Mühimme Defteri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Samsun; Yıldız, C. (1998). 60 Numaralı Mühimme Defteri (S. 209-314, Hüküm 492-942, Tarih 993-994/1585-1586). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul; Aytaç, R. (2014). 66 Numaralı (H.997-998 / M.1589-1590) Mühimme Defteri (İnceleme -Metin). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul .; (Kaya, 2013); Uğurlu, M. (2018). 73 Numaralı Mühimme DefterininTranskripsiyonu ve Değerlendirmesi (121-276). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bitlis Eren Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bitlis; Sönmez, F. (2019). 73 Numaralı Mühimme Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (434-590). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bitlis Eren Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bitlis.

⁷ BOA, MD 10, s.111-112, hk.179. (15 Ocak 1572).

⁸ BOA, MD 54 , s. 118 , hk.511. (12 Ağustos 1584).

⁹ BOA, MD 29, s. 36, hk.81. (26 Aralık 1576).

¹⁰ BOA, MD 31, s. 108, hk.263. (31 Temmuz 1577).

¹¹ BOA, MD 54, s. 35, hk.139. (25 Temmuz 1584).

konumunu gösterir. Mesela “Sâbika Diyarbekr Beğlerbeğisi olan Hüseyin Paşa’ya hüküm ki”¹², “Sâbika Diyarbekir beylerbeyisi Husrev Paşa’ya hüküm ki”¹³, “Sâbika Zaho beyi Bahram Beğ’e hüküm ki”¹⁴ gibi. Bazı hükümlerde hüküm yazılan şahsın veya görev yerinin adı yoktur. Mesela “Sâbıkâ (boş) Beği olan Şehab’a hüküm ki”¹⁵ gibi. Bazı hükümlerin birden fazla kişiye yazıldığı görülmektedir. Mesela, “Bağdâd Beğlerbeğisine ve kadısına hüküm ki”¹⁶, “Diyârbekir Beğlerbeğisine ve defterdârına hüküm ki”¹⁷, “İmâdiye hâkimi Kubâd Beğe ve Musul kâdisına hüküm ki”¹⁸, “İmâdiye hâkimine ve Lâcân Beği Ömer ve Uşni sancağı Beği Zeynel ve Berâdos Beğlerinden Nâsır ve Halîl ve Zeyneddin ve Hasan dâme izzühumâya hüküm ki”¹⁹ gibi. Bazen hükmün yazıldığı kişinin adı belirtilmemektedir. Mesela “Bağdâd Beğlerbeğine hüküm ki”²⁰, “Şehr-i Zor Beğlerbeği’ne hüküm ki”²¹ gibi. Bunun dışında vezirlere yazılan bazı hükümlerde görevleri ve görev yerleri belirtilmemiştir. Mesela, “Vezir Sinan Paşa’ya hüküm ki”²² gibi. Genel olarak hitaplar için kullanılan bu formun dışında birkaç farklı bir hitap şekli de vardır. Mesela “Mahmûdî Hasan Beğ’e mektûb-ı şerîf ki”²³, “Şehrizol Beğlerbeğine mektûb-ı şerîf ki”²⁴ gibi ifadelerle sıkça rastlanmaktadır.

Hitap kısmından sonra hükmün yazılmasına neden olan konu açıklanmıştır; “Südde-i Sa’âdetime mektup gönderüp sâbikan”²⁵, “Mektup gönderüp” “mektûp gönderüp müşârün-ileyhin”²⁶ veya “Südde-i Sa’âdetüm’e mektûp gönderüp”²⁷ gibi ifadeler kullanılır. Bu bölümün içeriğinde şikâyet ve taleplerin yer aldığı görülmektedir. İstek ve şikâyetler üzerine yazılan hükümlerin yanı sıra herhangi bir konuda yazılan hükümler de bulunmaktadır. Bu tür hükümler genellikle eşkıyalık ve seferler konusundadır.

Hükmün yazılmasına sebeple olan kısımdan sonra nelerin yapıp yapılmayacağını açıkladığı kısım yer alır. Burada konu bazen tekrarlanır, yapılması gerekenler belirtilir ve uyarılar yapılır. Bu rükün; “buyurdum ki” kelimesiyle başlar ve sonra bir veya iki kelime boşluk bırakılır. Bu kısım ilgiliye gidecek asıl fermanla doldurulur. Çünkü hükmü götürecek kişinin adı yazılacaktır. Mesela “buyurdum ki: Vardukda göresin; fi’l-vâkı’mezbûrun ol”²⁸ “Buyurdum ki : Hükm-i şerîfüm ile Dergâh-ı Mu’allâm”²⁹ “Buyurdum ki: Hükm-i şerîfüm varıcak”³⁰ “Vusûl buldukda”³¹ gibi.

¹² BOA, MD 21, s. 37, hk.101. (14 Ocak 1573).

¹³ BOA, MD 53, s. 280, hk.812. (7 Nisan 1585).

¹⁴ BOA, MD 60, s. 217, hk.514. (24 Mart 1586).

¹⁵ BOA, MD 60, s. 284, hk.656. (11 Aralık 1586).

¹⁶ BOA, MD 39, s. 95, hk.235. (8 Ocak 1580).

¹⁷ BOA, MD 12, s. 65, hk.142. (12 Mart 1571).

¹⁸ BOA, MD 51, s.12, hk.40. (26 Ağustos 1583).

¹⁹ BOA, MD 32, s. 221, hk. 414. (7 Eylül 1578).

²⁰ BOA, MD10, s. 331, hk. 502. (13 Mayıs 1571).

²¹ BOA, MD 54, s. 36, hk. 141. (25 Temmuz 1584).

²² BOA, MD 54, s. 35, hk. 139. (25 Temmuz 1584).

²³ BOA, MD 32, s. 364-365, hk. 660. (31 Mart 1579).

²⁴ BOA, MD 32, s. 378, hk. 669. (31 Mart 1579).

²⁵ BOA, MD 17, s. 2, hk. 3. (19 Haziran 1571).

²⁶ BOA, MD 39, s. 95, hk. 235. (8 Ocak 1580).

²⁷ BOA, MD 12, s. 153, hk.330. (28 Mart 1571).

²⁸ BOA, MD 12, s. 153, hk. 330. (28 Mart 1571).

²⁹ BOA, MD 6, s. 580, hk. 1272. (12 Haziran 1565).

³⁰ BOA, MD 6, s. 600, hk. 1322. (27 Haziran 1565).

³¹ BOA, MD 29, s. 55, hk. 130. (5 Ocak 1577).

Hükümler, “.....ise her sene mîrîye ikişer yüz akçe virüb ihyâ ve abadan itmek şartıyla mezbûra tevcih olundu”³², “.....Husûs-ı mezbûr ehemmi-i umûrdandır ihmâl ü müsâheleden ihtiyât eylesin”³³, “.....kendü hâllarında olunan dahl ü tecâvüz olunub ehl-i fesâda himâyet olunmakdan hazer idesin yazıp”³⁴ gibi ifadelerle biter.

İlk sayfalarında tarih başlığı vardır. Arapça olarak toplantı tarihi gün ay ve yıl olarak yazılır (Şener, 2015, s. 18). “Yevm-ül-erbâ fî 17 Receb Sene 992”³⁵ gibi. Bunu dışında ayın hangi günü olduğu tam olarak belli olmayan bir tarih atama yöntemi de var. Mesela ayın ilk on günü için evâil, ortadaki on gün için evâsıt ve ayın son on günü için evâhir terimleri kullanılmaktadır “Evâhir-i Muharrem”³⁶ gibi. Tarihler yazılırken başa “fî” kelimesinin eklendiği görülmektedir “Fî 27 Zi’l-ka’de sene 966”³⁷ gibi.

Hükümlerin transkripsiyonu sırasında, herhangi bir nedenle okunamayan kelimeler (....), okunan ancak doğruluğundan emin olmayan kısımlara (?), metinlerde boşlukların olduğu yerler (boş), metinde silik kısımlar (silik) olarak gösterilmiştir. [] içinde açıklanan bilgiler tarafımızca eklenmiştir.

4.1. İmâdiyye Hükümeti İle İlgili Hükümlerin Transkripsiyonu

MD 2/ s. 69/ hk. 628

İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ mektûb gönderüp bundan akdem Aksak Seyfeddin ve karındaşı Hüseyin Şehrân ülkesinde temekkün itdüklerinde re’âyâ remîde ve rencîde olmaktan hâlî değil idi Aksak Seyfeddin gidüp mezbûr Hüseyin ânun sülûkuna sâlik olmuş idi mezbûrun biri Kulu beğ karındaşı Mîr İsa’ya sadaka buyurulmağla memleket emn ü emân üzere olup bize ve mesâkin râzılardır mezbûr ol ülkeyi tasarruf ider ise vilâyet fitne ve fesâddan hâlî olmaz İsa kullarına sadaka oluna deyu arz idüp İsa’ya buyuruldu ve mezbûrun ahvâlin teftîş idüp arz idesin deyu Bağdâd Beğlerbeğine hüküm emr oldu.

MD 3 / s. 93 / hk. 233

Yazıldı.

Sultân Hüseyin Beğ’in kethudâsına virildi.

Fî gurre-i Zi’l-hicce sene 966

Kubâd Paşa’ya hüküm ki;

Hâliyâ Gâzî Kıran-oğlu Şâh Mehmed Beğ’in oğlu Budak dâme ‘izzûhunun tasarrufında olan Biradost aşireti sancak tarîkıyla müşârün-ileyh Mehmed Beğ’in karındaşı Ali dâme ‘izzûhu’ya ve Brazgird nâhiyesi kadîmden Mîr Bahâ’eddîn’ün ülkesi olup fevt olmağla müşârün-ileyh Şâh Mehmed Beğ’in oğlu İskender tasarrufındadır ol dahı sancak tarîkıyla Bahâeddîn-oğlu İmâdeddîn’e virilüp berâtları dahı virilmişdür eyle olsa **buyurdum ki:**

³² BOA, MD 54, s. 47, hk. 178. (21 Temmuz 1584).

³³ BOA, MD 39, s. 12, hk. 35. (1 Aralık 1579).

³⁴ BOA, MD 17, s. 2, hk.3. (19 Haziran 1571).

³⁵ BOA, MD 54, s. 35, hk. 139. (25 Temmuz 1584).

³⁶ BOA, MD 32, s. 342, hk. 623. (16 Mart 1579).

³⁷ BOA, MD 3, s. 107, hk. 273. (31 Ağustos 1559).

Varup dâhil olduklarında şöyle ki, mu'âvenet lâzım gele te'hîr itmeyüp gereği gibi müşârün-ileyhimâ'ya mu'âvenet ü müzâheret idesin müşârün-ileyhimâ'yı sancaklarına iletmek için cenâb-ı emâret-me'âb Sultân Hüseyin dâmet me'âlihi[‘ye] hükm-i şerîf virilmiştir.

Yazıldı.

Buna virilmedi.

Sûrânî Süleymân Beğ'e yazıldı.

Bu dahi mezkûr kethudâya virildi.

Târîh-i mezbûrda.

Bir sûreti Hakkârî Beğine Zeynel Beğ'e

Bunlarda: “Müşârün-ileyhe tenbîh idesin”

yazılmamıştır.

Yazıldı.

Bu dahi.

Buna da âhar tarîkla hüküm yazıldı.

Bu dahi.

Bir sûreti Sultân Hüseyin Beğ'i.

MD 3 / s. 94 / hk. 237

Yazıldı.

Bâ-hatt-ı şerîf.

Bu dahi.

Mehmed Çavuş'a virildi.

Fî yevm-i m[ezbûr].

Diyarbakir Beğlerbeğisine hüküm ki;

Bundan akdem Van ve Bağdâd Beğlerbeğiliklerine müteallik olup senün yanuna gelmesi fermân olunan beğlerden Sultân Hüseyin Beğ ve Zeynel ve Bekir ve Murâd dâme ‘izzûhu girü varup sancakları hıfzında olmaların emr idüp **buyurdum ki:**

Mehmed Çavuş vardukda, te'hîr itmeyüp anlar yanundaysa her birin mu'accelen sancaklarına gönderesin ve hem gelüp gönderdiğün yazup bildüresin ve mezkûr çavuşun elinden ulak hükmün alup yemek için davar viresin ve Van'a müte'allik olan küffârdan eğer Sultân Ahmed Beğ'dür ve eğer gayrı dahi yanunda varsa anları dahi sancaklarına gönderesin bu bâbda ba'zı beğlere müstakil hüküm dahi gönderilmiştir.

Sancaklarına varmak için.

MD 3 / s. 94 / hk. 238

Yazıldı.

Bu dahi.

Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki;

Bundan akdem sana Diyarbakir Beğlerbeğisi ile cem'iyet olası diyü emrüm olmuş idi. Eyle olsa Bağdâd Beğlerbeğisine dahi cem'iyet emr olmuşdur eyle olsa senün dahi sancağuna

varup ol cânibe hâzır û nâzır olup lâzım geldükde varup müşârün-ileyh yanında hidmetde bulunmak emr idüp **buyurdum ki :**

(Boşluk) Vusûl buldukda, aslâ ve kat'â te'hîr ve terâhî itmeyüp sancağuna varup dahi hâzır û âmâde oturup müşârün-ileyh cânibine nâzır olasin anun gibi lâzım geldükde te'hîr ve terâhî itmeyüp müretteb û mükemmel düşman yarağı ile varup mu'accelen mülâki olup Âsitâne-i Sa'âdet-âşyân'ımuza olan vüfûr-i ihlâs-ı ubûdiyyetün muktazâsınca devlet-i hümâyûnuma müte'âllık olan cumhûr-ı umûrda müşârün-ileyh vech gördüğü üzre hidmetde bulinasın ve sancağınızda hıfz û hırâseti lâzım olan derbendleri gereği gibi zabt itdüresin, gaflet üzre olmayasın.

Yazıldı.

Bu dahi.

Bir sûreti Musul Beğine Murâd Beğ'e. Zeynel Beğ'e.

Yazıldı.

Bu dahi.

Bir sûreti Erbil Beğine Bekir Beğ'e.

Yazıldı.

Bu dahi.

MD 3 / s. 107 / hk. 273

Yazıldı.

Ahmed'e virildi.

Fî 27 Zi'l-ka'de sene 966

Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki;

Hâliyâ Gâzî Kırân-oğlu Şâh Mehmed dâme 'izzûhunun oğlu Budak, tasarruf itdüğü sancak müşârün-ileyh Şâh Mehmed'ün karındaşı 'Alî'ye inâyet olunup ve İskender nâm oğlunun tasarrufında olan (boşluk) nâhiyesi dahi sancak tarîkıyla sâbıkâ ülke-i mezbûreye mutasarrıf olan Bahâeddîn'ün oğlu Mîr İmâdeddîn'e sancak tarîkıyla virilüp müşârün-ileyhimâ'yı sen bizzat sancaklarına iletüp yirleşdürmek emr idüp **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda, Âstâne-i Devlet-âşyânuma kadîmî olan vüfûr-ı ihlâs ve fart-ı ihtisâsun muktezâsınca müşârün-ileyhimâyı alup dahi bi'z-zât sancaklarına iletüp ve gayrılarına dahi gereği gibi tenbîh û te'kîd eylesin ki fermân-ı hümâyûnum üzre kendülere beğ bilüp mâdâmki şer'-i şerîf ve kânûn-ı münîf üzre re'âyâ û berâyâ bende-i adl û dâd ve salâh û sedâd üzre olalar, emirlerine itâ'at û inkıyâd üzre olup vâkı' olan hidemâtıda idegeldükleri üzre hidmet ideler ve müşârün-ileyh Şâh Mehmed ve oğulları emr-i şerîfüm üzre ülkeleri teslîm idüp kendü hâllerinde olalar, dahl û ta'arruz olmaya ammâ şöyle ki, inâd idüp bir yire arka virüp fesâd üzre olalar, her ne tarîkıla olursa eğer kendüsin ve eğer oğulların ele götürüp haklarından gelesin.

MD 3 / s. 128 / hk. 335

Yazıldı.

Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki;

Hâliyâ eyâletüne müteallik olan mahaller gereği gibi hıfz û hurrâset olmasın emr idüp **buyurdum ki:**

Hükm-i şerîfüm vusûl buldukda, sevâlîf-i eyyâmdan Âsitâne-i Devlet-âşyânuma olan 'ubûdiyyet û ihlâsun ve rıkkıyyet û ihtisâsun muktezâsınca dâ'imâ hâzır ve etrâf-ı cevânibe nâzır olup taht-ı eyâletünde vâkı' olan derbendleri ve sâyir mürur-ı 'ubûr olınacak mevâzı'ı onat vechile hıfz idüp a'dâdan ve sâyir fitne ve fesâd üzre olandan gaflet ile bir mahalle zarar

irişdürmekden ihtiyât üzre olup anun gibi bir hizmet vâkı' oldukda eğer müstakil varmakdur ve eğer cem'iyet iledür, cümle ol cevânibde olan sâyir ümerâ-i Kürdistân kullarumla yek-dil û yek-cihet olup emirü'l-ümerâ'i'l-kirâm Diyarbekir Beğlerbeğisi İskender Paşa dâme ikbâlühû vech û münâsib gördüğü üzre devlet-i hümayûnuma müteallik olan cumhûr-ı umûrda ve hıfz û hurrâset-i vilâyetde idegeldüğün üzre envâ'-ı mesâ'î-i cemîle zuhûra getirüp bezl-i makdûr eyleyüp ihmâl û müsâheleden ictinâb eylesesin vâkı' olan hidemât-ı hümayûnumda hizmetde ve yoldaşlıkda bulunan kullarum hakkında inâyet-i husrevânem mebzûl olup ihmâl ü müsâhele üzre olanlar mes'ûl olmaları mukarrerdür ana göre basîret û intibâh üzre olup devlet-i ebed peyvendüme müteferri' olan mesâlih ü mühimmâtta mücidd ü merdâne olup envâ' yüz aklıkları tahsiline sa'y eylesesin ve a'dâ tarafından ve sâyir vâkıf olduğun ahabâr-ı sahîhayı i'lâmdam hâlî olmayasın ammâ şöyle ki, hizmet Bağdâd câniblerine düşse, te'hîr itmeyüp ol cânibe varup vech-i münâsib olduğu üzre hizmetde bulunup sarf-ı meşkûr eylesesin ve bir cânibe gitmelü olduğunda, eyâletünde hıfz û hırâseti lâzım olan derbendleri ve sâyir mevâzı'ı yarar âdemler koyup gereği gibi hıfz itdürüp hâlî komayasın şöyle ki, isyân üzre olan oğlum Bâyezîd ol câniblere gelmeli olur ise memâlik-i mahrûseme dühûl itdürmeyüp ehl-i bagy ü inâdun gereği gibi haklarından gelüp def'-i ifsâdları bâbında dakika fevt itmeyesin.

MD 3 / s. 147 / hk. 391

Yevmü 'l-hamîs fî 3 Muharremü 'l-harâm sene 967

Der-kîse olup yazılıp Paşa hazretlerine

gönderildi.

Fî yevm-i mezbûr.

Bağdâd Beğlerbeğisine hüküm ki;

Mektûb gönderüp emr-i şerîfüm üzre hâzır u müheyyâ olup etrâf ü cevânibi tetebbu' idüp vâkı' olan derbendler hıfz olmak üzre olup andan gayrı İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin dâme 'ulûvvuhu ile Bekir dâme 'izzûhu'ya ve anlardan gayrı Harîr ve Divîn-ı Beği Süleymân ve Baş-açuk-oğlu Bû-Sa'id'e yanunda hizmet için hüküm-i şerîf gönderilmesin arz eyleyüp anlardan gayrı ol cevânibe müte'allik her ne bildürmüş isen ma'lûm olup ol bâbda müşârün-ileyhim beğlere bundan akdem dahi hüküm-i şerîf gönderilmişdi hâliyâ dahi 'arz itdüğün üzre anun gibi bir hizmet vâkı' 'oldukda aslâ te'hîr itmeyüp müretteb irişüp vech gördüğün üzre hizmetde bulunmak emrüm olup îsâl için sana gönderilmişdür **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda, ahkâm-ı şerîfeyi her birine ulaşıdurup anun gibi bir hizmet vâkı' olup lâzım olursa mûmâ-ileyhim beğler kullaruma âdem gönderüp taleb idüp getürdüp dahi vech-i münâsib gördüğün üzre devlet-i hümayûnuma müte'allik olan umûrda bezl-i makdûr eyleyüp envâ' yüz aklıkları tahsiline sa'y idüp gaflet ile ırz u nâmûs-ı saltanatuma mugâyir vaz'dan hazer eyleyüp isyân üzre olanların ahvâlinden ve sâyir ol cevânibün etvârından vâkıf olduğun ahabâr-ı sahîhayı i'lâmdan hâlî olmayup hıfz u hurrâsetde dakika fevt itmeyesin.

MD 3 / s. 147 / hk. 392

Yazıldı.

Bu dahi.

Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki;

Bundan akdem sana hüküm-i şerîfüm gönderilüp eyâletüne müte'allik olan ağaların ve nökerlerün ile dâ'imâ hâzır olup taht-ı hükûmetünde olan derbendleri onat vechile hıfz idesin diyü emrüm olmuşdı hâliyâ bir hizmet vâkı' olup seni taleb iderse aslâ te'hîr itmeyüp vâfir ü müstevfâ âdem ile müretteb ü mükemmel düşman yarağıyle Bağdâd Beğlerbeğisi hazar dâme ikbâlühü yanına varup vech gördüğü hizmetde bulunman emr idüp **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda, kadîmden Âsitâne-i devlet-âşyân'uma olan vüfûr-ı ihlâs ve fart-ı ihtisâsun mücebine dâ'imâ hâzır ve ol cânibe nâzır olasin anun gibi müşârün-ileyh âdem ve yâhûd mektûb gönderüp seni taleb itdükde aslâ te'hîr itmeyüp vâfir ü müstevfâ asker ile varup mülâki olup devlet-i humâyûnuma müte'allik olan cumhûr-ı umûrda müşârün-ileyh vech-i münâsib gördüğü üzre gereği gibi hizmetde ve yoldaşlıkda bulunup envâ' yüz aklıkları tahsîline sa'y idesin ve gitmelü oldukda sancağını dahi hâlî komayup yarar âdemün koyup gereği gibi zabt itdüresin.

Yazıldı.

Bir sûreti dahi Erbil Beğine Bekir Beğ'e.

MD 3 / s. 261 / hk.757

Yevmü's-sülâsâ fî 9 Cemâziye'l-evvel sene 967

Yazıldı.

Yûsuf Begün kethudâsına virildi.

Fî 12 Cemâziye'l-evvel sene 967

Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki;

Hakkârî Beğine Zeynel dâme 'izzûhu mektûb gönderüp mukaddemâ Lacan sancağı sadaka olup katl olınan Yûsuf Beğ'e kâtilleri ve aşîret ağaları olan Şîrvîn ve Alâ'eddîn ve Şâh Mansûr ve Murâd ve Pîr Gâyib ve Banbur (?) nâm kimesneler mezkûr Yûsuf Beğ livâ'-i mezbûra vardukda, sancağa komayup katl idüp mâl hazînesin yağmâ itdükleri husûsın ve Meşk-âbâd nâhiyesinde Pîr Gâyib nâm kimesnenün evin basup mâl ü menâlin yağmâ itdüklerin Kabur Beği Ebû-Sa'id âdemi ve kethudâsı Haydar arz-ı hâl ile bildürmeğin şer'ile teftîş olup mahall-i hâdisenün üzerine varılup bir ferd zuhûra gelmeyüp dağlara kaçdukların ve Sa'id Beğ'in da'vâsı kizb idüğün arz eylemiş imdi, Bû-Sa'id senün kefâletün ile itlâk olınmışdur **buyurdum ki:**

(Boşluk) Vusûl buldukda, aslâ te'hîr itmeyüp mezkûr Bû-Sa'id'den Yûsuf Beğ'e katl itdi didükleri kimesneleri taleb idüp getürdüp ve kendü cânibinden dahi vekîl-i şer'î nasb idüp dahi ol kâtilleri ve vekîlin, müşârün-ileyh Zeynel dâme 'izzûhu'ya yarar âdemler ile gönderesin ki, emr-i sâbık üzre şer'ile hakk üzre teftîş eyleyüp hak müstahıkkına vâsıl ola huzûr-ı mezbûr mahall-i ikdâmdur ta'allül ü inâd itdürmeyüp bu bâbda huzûrî lâzım olup taleb olınan âdemlerin ve kendünün vekîlin te'hîr itdürmeyüp getürdüp gönderesin.

MD 3 / s. 261 / hk.758

Yazıldı.

Bu dahi

Hakkâri Beğine Zeynel Beğ'e hüküm ki;

Mektûb gönderüp emr üze katl olınan Yûsuf Beğ ile Bû-Sa'id Beğ'in husûsın görmek istediğünde kâtiller gayb idüp itâ'at itmedüklerin bildürmişsin imdi bu bâbda Sultân Hüseyin Beğ dâme 'ulûvvuhû'ya hükm-i şerîfüm gönderilüp aslâ ta'allül itdurmeyüp ol kâtilleri Bû Sa'id'den talep idüp getürdüp ve kendünün dahi vekîlin nasb itdürüp ol talep olınan kimesneler ile vekîlin sana göndermek emr olmışdur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda, müşârün-ileyhün kâtillerini ve mûmâ-ileyhün vekîlin sana gönderdükde bu bâbda sana gönderilen emr-i sâbık üze bu husûsı hakk üze şer'ile görüp sâbit olan eğer kaanıdur, eğer sâyir husûslarıdur şer'ile lâzım geleni icrâ idüp muhtâc-ı arz olanı yazup bildüresin.

MD 3 / s. 265 / hk.770

Yazıldı.

Bu hüküm yazılup nişânlanup pâye-i serîr-i

a'lâya gönderilüp eyüdü, sâyir Beğlere dahi

böyle yazılsun diyü hatt-ı şerîf vârid olmağın

hatt-ı şerîf mücebince yazılmışdur ve hatt-ı şerîf

Paşa hazretlerindedür.

Yenişehirli Mustafa Çavuş'a virildi.

Fî 15 Cemâziye'l-evvel

Hil'at ve kılıç.

Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki;

Hâliyâ emîrû'l-ümerâ'i'l-kirâm Diyarbekir Beğlerbeğisine hükm-i hümayûnum gönderilüp Beğlerbeğiliğine müte'allik olan beğler kullarum ve sâyir asâkir-i zafer-me'âsirüm ile müretteb û mükemmel düşman yarağıyla hâzır u müheyyâ olup tekrâr fermân-ı şerîfümün vürûdına nâzır olup ne mahalde çıkup ve kangı cânibe teveccüh itmek emrüm olursa bilâ-tevakkuf ta'yîn olınan zamânda çıkup mahall-i me'mûra varmak emrüm olmışdur ile olsa sen dahi sevâlif-i eyyâm ve sevâbık-ı a'vâmdan Âstâne-i sa'âdet-âşyân'uma sadâkat û ihlâs ile dâ'imâ hizmet idegelmiş yarar kulumsun **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda, bu bâbda sen dahi tamâm mukayyed olup eyâletüne müteallik olan aşîret ağaları ve aşîretün ve sâyir nökerlerün ile müretteb û mükemmel âlât-ı harb û kıtâl ve edevât-ı ceng ile hâzır u müheyyâ olup fermân-ı şerîfümün sudûrına mütevakkıf olasın sonra her ne mahalle varmak ve ne zamânda çıkmak emrüm olursa bilâ-tevakkuf müretteb û mükemmel düşmen yarağıyla vâfir û müstevfâ asker ile çıkup mahall-i me'mûra mülâki olup kadîmden idgeldüğün üze devlet-i hümayûnuma müte'allik olan cumhûr-ı umûrda bezl-i makdûr ve sa'y-i meşkûr zuhûra getüresin. Bu husûsı sâ'irlere kıyâs itmeyüp kuvveti bâzûya getürüp eğer aşîretün askeridür, eğer ağalarıdur ve eğer nökerleründür, hâzır û âmâde eylemen bâbında cidd û ikdâm ve sa'y-i mâ lâ-kelâm eyleyüp dakika fevt eylemeyesin ve senün hakkunda dâ'imâ avâtıf-ı aliyye-i husrevânem masrûf olmağın hâliyâ dahi kemâl-i merâhim-i şehen-şâhânemden sana bir kabza

kılıç ve hilât-i fâhireden bir hilât-i hümâyûnum irsâl olındı alup kabz eyleyüp ve hilât-i hümâyûnumı giyüp devâm-ı devletüm içün du'âya iştigâl gösterüp devlet-i ebed peyvendüme müteferri' olan husûslarda envâ'-ı mesâ'î-i cemîle vücûda getüresin şöyle ki hizmet Bağdâd cânibine düşerse tevakkuf itmeyüp ol canibe irişesin ve kangı cânibe ibtidâ hizmet düşer ise ol cânibe hâzır olasın.

Yazıldı.

Bu dahi.

Hil'ât [ve] kılıç virildi.

Bir sûreti Haydar Beğ'e

Yazıldı.

Mustafa Çavuş'a virildi.

Kılıç ve hil'ât.

Bir sûreti Harran hâkimi Sultân Ahmed Beğ'e.

Yazıldı.

Ramazân Çavuş'a virildi.

Hil'ât ve kılıç.

Bir sûreti Palu hâkimi Cemşîd Beğ'e.

Yazıldı.

Mustafa Çavuş'a virildi.

Kılıç ve hil'ât.

Bir sûreti Hakkâri Begine Zeynel Beğ'e.

Yazıldı.

Bir sûreti Şirvi [Beği] Abdâl'a.

Yazıldı.

Hasan Çelebî ile Paşa hazretlerine gönderildi.

Fî 15 Cemâziye'l-evvel sene 967

Bir sûreti Bahâ'eddîn Beğ'e.

Yazıldı.

Yenişehirli Mustafa Çavuş'a virildi.

Hil'at [ve] kılıç virildi.

Bir sûreti Beyyûm ?

Bu dahi.

Hân hil'at.

Bir sûreti Sultân Hüseyin Beğ-oğlu Kubâd'a.

Begî Hân Abdâl Beğ'e.

Yazıldı.

Mustafa Çavuş'a virildi.

Hil'at ve kılıç.

Bir sûreti Mahmûd b. Hasan Beğ'e.

Yazıldı.

Mustafa Çavuş'a virildi.

Hil'at ve kılıç.

Tâbi'-i Diyarbekir.

Bir sûreti Eğin hâkimi Kâsım Beğ'e.

Yazıldı.

Mustafa Çavuş'a virildi.

Hil'at ve kılıç.

Tâbi'-i Van.

Bir sûreti Zeynel Beğ-oğlu Alpak Beği Zâhid Beğ'e.

MD 3 / s. 340 / hk.997

Yazıldı.

Mehmed Çavuş'a virildi.

Fî 26 Receb sene 967

Bağdâd Beğlerbeğisine hüküm ki;

Bundan akdem Bağdâd Beğlerbeğisi olan Hızır dâme ikbâlûhu mektûb gönderüp Sürhab? Beğ büyük oğlu Sultân ‘Ali, Sünnî-mezheb olup bu cânibe ilticâ eylemek Murâd idinüp öte cânibden alâkasın külliyyen kat’ idüp mâl ve davarların Şehr-i Zol vilâyetine gönderüp kendü salt kalup elinde dört pâre kal’ası olup berü cânibden hıfzı için emr-i şerîfe muntazırdur diyü ‘arz idüp bu bâbda Sultân Hüseyin Beğ dâmet me’âlîhi’nün ve müşârûn-ileyh Sultân Ali’nün dahi mektûbları olup vech-i meşrûh üzre i’lâm eylemişler imdi berü cânibden ahde mugâyir vaz’ sudûr eylemek câ’iz değildir **buyurdum ki:**

Bu bâbda onat vechile basîret üzre olup ahde mugâyir kimesneye iş itdirmeyüp berü cânibden sulh û salâha ve ahd û emâna mugâyir iş olmaktan sakınasın.

MD 3 / s. 392 / hk.1168

Yazıldı.

Kethudâsına virildi.

Fî 29 Şa’bân sene 967

Van Beğlerbeğisine hüküm ki;

Bundan akdem öte cânibün Mekri Beğine Resûl dâme ‘izzûhu ile Derbâz ülkesinde nizâ’ları olup cenâb-ı emâret-me’âb Sultân Hüseyin dâmet me’âlîhi emr ile görüp kadîmî Mekri tasarrufında kurâyı yukarı cânibden tasarruf olunugelinüp ba’dehû Şeyh Haydar’a ilhâk itdükleri kurâyı ta’yîn idüp defter göndermeğin sûreti ihrâc olunup sana gönderilüp ahvâle vâkıf olup dahi âhar tarafeyn ahde mugâyir âhara dahl itdirmeyüp sulh u salâha mugâyir vaz’ itdirmeyesin diyü emrüm olmuş idi ol zamândan berü ne vechile ma’lûmun olup ve tenbîh itdüğün bildürmedün hâliyâ dahi öte cânibden müşârûn-ileyh Resûl’dan Mekri ülkesine dahl ider ve Baş-açuk-oğlu Bû-Sa’îd’ün birâder-zâdesi Alâ’eddîn yüz nefer Kürd ile Seldûz ülkesine gelüp harâmîlik idüp re’âyânun gâv û gûsfendin alurlar ve Uşni hâkimi Kara Yûsuf-oğlu Zeynel, kendü tevâbî’i ile Seldûz ülkesine gelüp gice ile re’âyânun hânelerinde kalup harâmîlik iderler ve Biradost Ekrâdı dahi be-gâyet hadden tecâvûz idüp te’addî iderler diyü şekvâ olındı imdi ahd û emân içinde ahde münâkız berü cânibden bu ma’kule vaz’ olmak aslâ câ’iz değildir **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda, bu bâbda dâ’imâ mukayyed olup eğer zikr olunan tâ’ife i’lâm olunduğı üzre öte cânibe zarar u ziyân itmişler ise ki zâhir ola, aslâ te’hîr itmeyüp şer’ile müteveccih olan zararların idenlere tazmîn itdürüp dahi min-ba’d eğer zikr olunan tâ’ifedür ve eğer sâyir ol serhadlerde olan ümerâ ve sâyir halkdur, bir vechile tenbîh ü te’kîd eylesin ki, mâdâmki öte cânibden sulh u salâhı münâfî bir vaz’ sâdır olmaya, ri’âyet-i ahdde her biri mücidd olup berü cânibden mu’âhede-i şerîfûme mugâyir öte cânibün eğer re’âyâsına ve eğer sâyir husûslarına dahl û ta’arruz itmeyeler ba’de’t-tenbîh mütenebbih olmayup emre mugâyir iş idenleri her kim olursa isimleri ve resimleriyle bildüresin ki haklarından gelinüp sâ’irlerine mücib-i ibret ola ve bu husûsların aslı ve hakikati ile tamâm ma’lûm idünüp dahi yazup bildüresin fi’l-vâki’ i’lâm olunduğı gibi dahl olmuşmıdır ve idenler kimlerdür bildüresin.

MD 3 / s. 472 / hk.1406

Yazıldı.

Sultân Hüseyin Beğ’e hüküm ki;

Âstâne-i Sa'âdet'e mektûb gönderüp Baş-açuk-oğlu Bû-Sa'id Beğ senün kefâletünle habsden ıtlâk olunmışdı Yûsuf Beğ'i katl eyledüğü arz olunmağın ihzâr idüp yarar âdemler ile Hakkâri hâkimi Zeynel dâme 'izzûhu'ya irsâl idesin diyü hükm-i şerîf vârid oldı müşârün-ileyhün habsden ıtlâk olunmasına kefil olmadum diyü i'lâm eylemişsin imdi müşârün-ileyhün beher-hâl hasmı ile şer'-i şerîfe mürâfa'a olması lâzım olmağın **buyurdum ki:**

Varıcak, emrüm üzre müşârün-ileyhi hasmı ile berâber idüp şer'-i şerîfe mürâfa'a itdürmek bâbında sa'y ü ihtimâm eyleyesin.

MD 3 / s. 544 / hk.1600

Yazıldı.

Hasan Çelebi'ye virildi.

Fî 25 Muharrem sene 968

Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki;

Bundan akdem sana hükm-i hümâyûnum gönderilüp öte cânibden vâkıf olduğun ahbârı i'lâm idesin diyü emrüm olmuş idi **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda, şimdiye değin öte cânibden vâkıf olduğın ahbâr-ı sahîhayı yazup bildürüp ba'de'l-yevm dahi i'lâmdan hâlî olmayasın.

MD 3 / s. 547 / hk.1605

Yazıldı.

Hasan Çelebi'ye virildi.

Fî 25 Muharrem sene 968.

Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki;

Hâliyâ Südde-i Sa'âdetüme mektûb gönderüp Dâsını tâ'ifesinden Budak nâm kimesne ağaç kal'ayı ta'mîr idüp ba'zı eşirrâ ile tahassun idüp Erbil ile Musul mâ-beyninde harâmîlik idüp ve Emîn Tâceddîn bile şerîk olup ve Sincâr tâ'ifesinden Şeyh İzzeddîn dahi harâmîlik itdüğün bildürmüşsin anlardan mâ'adâ Acur'da sâkin Mîr Kâsım dahi anlar ol tâ'ifeden olup ehl-i fesâd olmağın ele gelüp haklarından gelinmek emr idüp **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda, Südde-i Sa'âdetüme olan vüfûr-i ihlâs ve fart-ı ihtisâsun mücebince bu bâbda bi'z-zât mukayyed olup zikr olunan ehl-i fesâdı hüsn-i tedbîr [ile] tedârük eyleyüp ele getirüp dahi aslâ mecâl vermeyüp ele geldüğü vakitte haklarından gelüp ol cevânibi anların şerr u şûrlarından emîn ü sâlim itmek bâbında envâ'-ı mesâ'i-i cemîle zuhûra getüresin.

MD 6 / s.324-325 / hk.686

Yazıldı.

Bağdâd Beğlerbeğisi kethudâsı âdemine virildi.

Fî 4 Şa'bân, sene: 972

Musul Beğine ve kâdısına hüküm ki;

Hâliyâ Diyarbekir Beğlerbeğisi İskender dâme ikbâlûhu Âmid ve Nusaybin kâdıları ile mektûb gönderüp bundan akdem emîrül-ümerâ'i'l-kirâm Şehr-i Zol Beğlerbeğisi Muzaffer dâme ikbâlûhu mektûb gönderüp kasaba-i Musul'da Bâbü'l-Irâk Mahallesi'nde şirret ile meşhûr olan Hüseyin ve Kâsım dâymâ tezvîr idüp müslimânlara nâ-meşrû' bühtân idüp kasaba-i mezbûre

ahâlisini birbirine düşürüp sünnî-mezheb olan Seyyid Mehmed'e isnâd-ı mâlem-yekûn idüp ve Musul sancağı Beğine mezbûrân müfsidlerin hakkında gelmek istedikde firâr idüp niçe müfsidler ile ahd idüp Dergâh-ı Mu'allâ'ya varup gayr-i vâkı' şikâyetler idüp şikâyetleri kizb olduğına şübhe olmayup bu cânibden birbirinün tahrîkiyle şikâyet varmışlardır diyü bildürdiler imdi nefis-i Musul'da revâfız kısmından ba'zı mülâhide yevm-i âşûrâda cem' olup sahâbe-i güzîne sebbeyledükleri istimâ' olundu men' olunmağıçün hükm-i şerîf gönderilmiş iken yine sene-i mâziyede ba'zı mülâhidenün cem'ıyyeti mütezâyid olup şer'-ı şerîfe muhâlif evzâ'-ı garîbeye irtikâb olunmağın ol asıl mülhidler elegetürilmek için mukaddemâ hükm-i hümâyûnum gönderilmişidi yevm-i âşûrâda cem'ıyyet idüp sahâbe-i güzîn rıdvânı'llâhi te'âlâ aleyhim ecma'îne sebbidenler kimlerdür rafz u ilhâd kangı tarafdadur ve müşârun-ileyhün arzitdüğü üzre şirret û şekâvetleri var ise mezbûrân müfsidleri ve şer'-ı şerîfe muhâlif evzâ'ı olan mülhidlerden kaç nefer kimesne bulunur ise ki şer'le rafz û ilhâdı sâbit ve zâhir ola tescil itdikden sonra kendüleri kayd û bend idüp sûret-i sicilleriyle gönderesin diyü fermân olunmağın ber-müceb-i emr-i şerîf nefis-i Musul'a varılup cânibeynden birbirine rafz û ilhâd ve şirret û şekâvet isnâd idenlerden Bâbü'l-İrâk Mahallesi halkından olan mezkûrân Hacı Kâsım ve Hüseyin ve gayrileri ve sâdât zümresinden Seyyid Mehmed ve Seyyid Ca'fer ve Seyyid Murtazâ ve sâyirleri ihzâr olunup akd-i meclis olunup teftişe şürû' olundukda tarafeynden birbirine isnâd itdikleri ef'âl-i habîsiyyenün isbât u ızhârına bi-vechin mine'l-vücûh kâdir olmayup âcizler olup birbirine itdikleri isnâdun ızhârında adem-i kudretleri ma'lûm olıcak cânibeyne aslâ ta'allukı ve husûs-ı kazıyyede dahli olmayup ulemâ ve sulehâ zümresinden ve a'yân-ı vilâyetden bî-garaz ve mu'temedün-aleyh müslimânlardan tarafeynün keyfiyyet-i husûmetleri ve hâlleri sirran ve alâniyyeten teftiş olunup Bâbü'l-İrâk tarafında sâkin olan cemâ'atün sâdât ve kurbinde sâkin olanlar ile mâbeynlerinde kadîmden adâvet olıgelmiş olup birbiriyle kemâl-i adâvet û buğz üzre olmağla Bâbü'l-İrâk halkı sâdât tarafına rafz isnâd idüp sâdât dahi anlara Yezîdlik isnâd idegelmişlerdür. Ammâ; iki cânibün dahi itdüğü isnâd ve yevm-i âşûrâda sâbıkâ itdikleri cem'ıyyet emr-i şerîf ile men' olunandan berü vâkı' olmayup sâdât zümresi eben an-ceddin sahîhu'n-neseb ve sünniyyü'l-mezhebdür ve Bâbü'l-İrâk mahallâtında sâkin olanlar dahi sünnilerdür ve ehl-i sâlât müslimânlardır bu zamâna değin mâbeynlerinde olan şikâk mahzâ adâvet-i dünyeviyye sebebindendür diyü muvâcehelerinde haber virdüklerinden gayri bi'l-fi'l İmâdiyye hâkimi olan Sultân Hüseyin ve Erbil Beğine Bekir dâme ızzühumâ dahi ferîkayn hakkında müslimânların vech-i meşrûh üzre olan şehâdetlerine muvâfık haber virüp ve ferîkaynün birbirine itdikleri isnâd gayr-i vâkı' olmakdur ve'l-hâsıl iki cânib birbirine itdikleri da'vânun ızhârına kudretleri olmayup hılâf-ı vâkı' olmağla cümlesi ferâgat idüp min-ba'd ahad-i cânibeynden rafz u ilhâda müteallik bir kelâm sudûr iderse vâlî-i vilâyet hakkımızdan gele diyü cem-i gafır ve cem'-i kesîr huzurunda bâ-ser-hem mukırr u mu'terif olup dünyevî olan adâvetlerine i'tibâr olunmamağın kudret-i mezbûre mâbeynlerinden mürtefi' olduğın arzylemişsin **buyurdum ki:**

Hükm-i şerîfüm varıcak, zikrolunan iki tâifeye kemâ-yenbağî tenbîh û te'kid eylesin ki, itdikleri musâlahaları üzre sâbit-kadem olup mâbeynlerinden kudret û adâveti ve buğz û hasedi ref' idüp kendü hâllerinde olalar şöyle ki min-ba'd şikâk û adâvet ızhâr idüp veyâ şer'-ı şerîfe muhâlif vaz'ları ola, envâ'-ı ukûbet ile mu'âkab olunup gereği gibi haklarından gelinür; bilmiş olalar; şöyle bilesiz.

MD 6 / s. 578/ hk.1269

*Yevmü'l-İsneyn, fî 13 Zi'l-ka'de, sene: 972, Kostantuniyye
Yazıldı.*

Mezkûr çavuşa virildi.

Fi't-târîhi'l-mezbûr.

Bağdâd Beğlerbeğisine hüküm ki;

Hâliyâ Dergâh-ı Mu'allâm'a mektûb gönderüp Basra'yı muhâsara iden A'râb-ı bed-fi'âl Frenk ile ittifâk idüp fesâda mübâşeret itdüklerin ve vilâyet-i Bağdâd-ı zafer-âbâdun ekser askeri Basra'da mu'âvenet üzre olmalarıyla Bağdâd'dan muâvenete bir dahi asker göndermeğe çâre kalmadüğün i'lâm eylemişsin ile olsa husûs-ı mezbûr bundan akdem Basra Beğlerbeğisi arz eyledükde Şehr-i Zol'dan beş nefer ve Diyarbekir'den altı nefer sancakbeği kullarum umûmen sancakları askerleriyle muâvenete göndermek için Diyarbekir ve Şehr-i Zol Beğlerbeğilerine ahkâm-ı şerîfem irsâl olunmuşdur emr olunan asker-i hümâyûnum varup irişmek üzre olmağın hâliyâ mûmâ-ileyh Şehr-i Zol Beğlerbeğisi umûmen beğlerbeğiliğine müteallik olan asker-i hümâyûnumla Diyarbekir'den muâvenete emrolunan sancakbeğleri kullarumla Basra Beğlerbeğisine ber-vech-i isti'câl muâvenete irişmek için kendüye hükmi hümâyûnum gönderilüp Şehr-i Zol muhâfazasına İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin dâmet me'âlîhi ta'yîn olunup andan gayri Diyarbekir gönüllüler ağası umûmen bölüğüyle ve on nefer sancakbeği kullarum sancakları askerleri ve aşîretleriyle Bağdâd'a varup Basra'ya müstevlî olan a'dâ-yı makhûr ber-taraf olunca yanunda muhâfaza hizmetinde olmağıçün Diyarbekir Beğlerbeğisine dahi emr-i hümâyûnum irsâl olunmuşdur **buyurdum ki:**

Hükmi şerîfüm ile Dergâh-ı Mu'allâm çavuşlarından Alî zîde kadruhû varıcak, Diyarbekir'den Basra'ya mu'âvenete ta'yîn olunan sancakbeğleri Bağdâd'a varmışlar ise te'hîr itmeyüp Şehr-i Zol Beğlerbeğisiyle irsâl eyleyüp anlardan gayri yanuna muhâfazaya ta'yîn olunan beğler kullarumla gönüllü tâifesi ol cânibde olan düşmen ahvâli ber-taraf olunca muhâfazada alıkoyup dâyimâ Basra cânibine hâzır u nâzır olup anun gibi müşârun-ileyh Basra Beğlerbeğisi irsâl olunan asker-i hümâyûnumdan gayri muâvenet taleb iderse vech-i münâsib gördüğün üzre muhâfazaya gönderilen beğlerden ve kullarumdan irsâl idüp ol cânibe mu'în-ı zahîr olmakdan ve vâkıf u muttali' olduğun ahabâr-ı i'lâm itmekden hâlî olmayasın.

MD 6 / s. 578-579 / hk.1270

Yazıldı bu dahi.

Diyarbekir Beğlerbeğisine hüküm ki;

Bundan akdem Basra Kal'asın muhâsara iden A'râb-ı bed-fi'âlün def'ı için Basra Beğlerbeğisine muâvenete irişmeğe beğlerbeğiliğünden askere kâdir altı sancakbeği kullarum sancakları askerleriyle irsâl olunmağıçün sana hükmi hümâyûnum irsâl olunmuşdı hâliyâ düşmanın ziyâde hücumı olmağla vilâyet-i Bağdâd'un ekser askeri anda muâvenet üzre olup Bağdâd cânibi hâlî kalup ve Bağdâd'dan muâvenete asker göndermeğe ayruk çâre kalmadüğün bildürmeğın beğlerbeğiliğünden mukaddemâ ta'yîn olunan sancakbeği kullarumla Şehr-i Zol Beğlerbeğisi umûmen Şehr-i Zol askeriyle mûmâ-ileyhe muâvenete irişmek için kendüye hükmi hümâyûnum gönderilüp Şehr-i Zol muhâfazasına İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin dâmet

me'âlihiyi ta'yîn idüp isti'câl üzre varup muhâfaza hidmetinde olmağa mûmâ-ileyhe emr-i hümayûnum irsâl olunmuşdur **buyurdum ki:**

Hükm-i şerîfüm ile Alî Çavuş varıcak, kendü cânibünden mektûb gönderüp kendüye irsâl olunan emr-i şerîfüm üzre eyâleti askeri ile ihrâc idüp gönderesin ve Bağdâd diyârı dahi tenhâ kalmamak için gönüllüler ağasın umûmen gönüllü tâifesiyle ve on nefer beğler kullarını sancakları askerleri ve aşîretleriyle müretteb û mükemmel düşman yarağıyla tedârük idüp üzerlerine çavuşlar koyup ihrâc idüp Bağdâd'a gönderesin ki Basra'ya gelen düşmen ahvâli ber-taraf olunca mûmâ-ileyh Bağdâd Beğlerbeğisi vech-i münâsib gördüğü üzre yanında muhâfaza hidmetinde olalar zikr olunan gönüllü tâifesinden gayri emrüm üzre muhâfazaya ve sâbıkâ muâvenete irsâl olunan beğlerden ta'yîn olunan kimlerdür ve ne târîhden ihrâc olunup irsâl olundukların yazup Dergâh-ı Mu'allâm'a bildüresinki hidmet idenler ve ihmâl üzre olanların ahvâlleri ma'lûm-ı şerîfüm ola bu emr-i mühimmi sâyir umûra kıyâs itmeyüp irsâl itdüğün beğler kullarına ve asker halkına tenbîh û te'kîd idesinki sür'at üzre mahall-i me'mûra irişüp yoldaşlıkda ve hidmetlerinde mücidd û merdâne olalar her kimün ihmâl û tekâsülü zâhir ola, 'özri makbûl olmayup gereği gibi haklarından gelinür ana göre tenbîhen tedârik-i irsâl eylemekde dakîka fevt itmeyesin ve bu hükm-i hümayûnum sana ne gün varup vâsıl olduğın yazup bildüresin.

MD 6 / s. 579 / hk.1271

Yazıldı bu dahi.

Şehr-i Zol Beğlerbeğisine hüküm ki;

Basra Kal'asın muhâsara iden A'râb-ı müfsidînün def'inde Basra Beğlerbeğisine muâvenete irişmek için beğlerbeğiliğünden beş sancak beği ve Diyarbekir'den altı sancakbeği kullarını sancakları askerleriyle irsâl olunmağıçün Diyarbekir Beğlerbeğisine ve sana hükm-i hümayûnum irsâl olunmuşdı Diyarbekir'den emrolunan asker-i hümayûnum şimdiye değin varup irişmişdür hâliyâ Bağdâd Beğlerbeğisi Mustafâ dâme ikbâlühûnun mektûbı vârid olup A'râb-ı bed-fi'âl Frenk-i dalâlet-me'âl ile ittifâk itmeğin bu vechile fesâda mübâşeretleri olup hücûmları ziyâdedür. Mahrûse-i Bağdâd'da kendü âdemlerinden ve cânib-i yemîn gönüllüler ağasından gayri kimesne kalmayup min-ba'd asker gönderilmeğe mecâl kalmamışdur diyü i'lâm eylemeğin Şehr-i Zol'ı ve tevâbi'ini görüp gözetmek için cenâb-ı emâret-me'âb İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin dâmet me'âlihiye hükm-i hümayûnum gönderilmişdür **buyurdum ki:**

Hükm-i şerîfümle Alî Çavuş zîde kadruhû varıcak, bir ân ve bir sâ'at te'hîr ve tevakkuf itmeyüp beğlerbeğiliğine müte'allik olan sancakbeği kullarınla müretteb û mükemmel düşman yarağıyla ber-vech-i isti'câl çıkup ale'l-ittisâl tayy-i menâzil û merâhıl kılup mûmâ-ileyh Basra Beğlerbeğisine muâvenete irişüp hüsn-i ittifâk u ittihâdla fırsat el virdüğüne göre adû-yı makhûrun kal' u kam'ında ve mazarrat u fesâdları def'inde envâ'-î celâdet ve esnâf-ı şehâmetün vücûda getirüp gafletle ol taraflarda ırz-ı saltanat-ı hümayûnuma müte'allik vaz' olmaktan kemâl-i basîret üzre olasin ki, ümmîzdür [ki] bi-inâyeti'llâhi te'âlâ a'dâ-yı devlet makhûr ve asâkir-i nusret-me'ser mansûr u muzaffer olmuş ola şöyle bilesin.

MD 6 / s. 580 / hk.1272

Yazıldı bu dahi.

Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki;

Hâliyâ emîru'l-ümerâ'i'l-kirâm Bağdâd Beğlerbeğisi Mustafâ dâme ikbâlûhu mektûb gönderüp Basra Kal'asın muhâsara iden A'râb-ı şekâvet-fi'âl Frenk-i hasâret-âmâl ile ittifâkda olmağla Bağdâd askerînün ekseri ol cânibde Basra Beğlerbeğisine muâvenet üzre olup a'dânun ziyâde hücumı olmağla dahi muâvenete asker lâzım idüğün bildürmeğün hâliyâ Şehr-i Zol Beğlerbeğisi umûmen Şehr-i Zol askeri ile isti'câl üzre muâvenete irişmek için kendüye hükm-i hümâyûnum gönderilmeğün Şehr-i Zol Kal'asınun ve tevâbi'nün muhâfazasıyçün ta'yîn idüp **buyurdum ki:**

Hükm-i şerîfüm ile Dergâh-ı Mu'allâm çavuşlarından Alî zîde kadruhû varıcak, Âsitân-ı Sa'âdet-âşyânımuza olan vüfur-ı ihlâs ve hüsn-i ihtisâsınız muktezâsınca bir ân ve bir sâ'at te'hîr olunmayup eyâletünüze müteallik askerînüzle müretteb û mükemmel düşman yarağıyla ber-vech-i isti'câl Şehr-i Zol'a varup mülâkî olup mûmâ-ileyh beğlerbeği yirine gelince kal'a-i mezbûrenün ve tevâbi'nün bi'l-cümle ol serhadlerün hıfz u hırâsetinde ve zabt u sıyânetinde envâ'-ı ikdâm û ihtimâmınız vücûda getüresiz.

MD 6 / s. 598/ hk.1319

Yazıldı.

Kaya Ahmed Çavuş oğlu Mehmed Çavuş'a virildi.

Fî gur-re-i Zi'l-hıcceti's-şerîfe, sene

Diyarbakir Beğlerbeğisine hüküm ki;

Hâliyâ Bağdâd Beğlerbeğisi mektûb gönderüp mahmiyye-i Basra'nun üzerine müstevlî olan A'râb-ı bed-fi'âlün def'-ı mazarrat u fesâdlarına muâvenete gönderilen asker kifâyet itmeyüp min-ba'd Bağdâd'dan asker göndermeğe mecâl kalmaduğın i'lâm eylemeğün bundan akdem sana hükm-i hümâyûnum gönderilüp vilâyet-i Diyarbakir'den altı nefer sancakbeği kullarını sancakları askerleriyle müretteb û mükemmel düşman yarağıyla ol cânibe muâvenete ta'yîn idüp irsâl eylesin diyü emrüm olup ba'dehû Âmid gönüllüler ağası umûmen gönüllü tâifesiyle ve on nefer beğler kullarını sancakları askerleri [ile] ihrâc idüp Bağdâd Beğlerbeğisi yanına muhâfazaya gönderesinki Basra'ya hücum iden düşmenün ahvâli ber-araf olunca anda muhâfazada olalar diyü emrüm olup ve İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin dâmet me'âlihi Şehr-i Zol muhâfazasına ta'yîn olunup hükm-i hümâyûnum gönderilmişidi emrüm üzre vilâyet-i merkûmeden emrolunan askerle beğler kullarum ve gönüllü ağası gönüllü kullarum ile ve mûmâ-ileyh İmâdiyye hâkimi Şehr-i Zol'a gönderilmiş midür ne vechile tedârük olunup irsâl olunduğın ma'lûm olması lâzım olmağın **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda, vilâyet-i mezbûreden muâvenete irişmeğe ve mahmiyye-i Bağdâd-ı Dârû's-sedâd muhâfazasına emrolunan beğlerden kimler ta'yîn olunup ve ne mikdâr askerle ihrâc idüp ne târîhde irsâl olundukların ale't-tafsîl yazup Dergâh-ı Mu'allâm'a bildüresin ki ol cânibün emrüm üzre tedârûki gö[ri]ldüğü ma'lûm-ı şerîfüm ola.

MD 6 / s. 599/ hk.1320

Yazıldı bu dahi.

Bağdâd Beğlerbeğisine hüküm ki;

Bundan akdem sana hükm-i hümayûnum gönderilüp Diyarbekir'den Basra'ya muâvenete ta'yîn olunan altı nefer sancakbeği kullarumdan gayri Şehr-i Zol Beğlerbeğisi Muzaffer dâme ikbâlühûyî umûmen Şehr-i Zol askeri ile Basra Beğlerbeğisine muâvenete irişmek emrüm olup ol bâbda kendüye hükm-i hümayûnum gönderilüp vilâyet-i Bağdâd-ı Zafer-âbâd'un ekser askeri anda muâvenetde olmağla Şehr-i Zol muhâfazasına İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin dâmet me'âlîhi ta'yîn olunup Diyarbekir gönüllüler ağası umûmen bölüğüyle ve on nefer sancakbeği kullarum sancakları askerleriyle Bağdâd'a muhâfazaya varup Basra'ya hücum iden düşmen-i mahzûl ber-taraf olunca muhâfazada olmaları için Diyarbekir Beğlerbeğisine ve mûmâ-ileyh Sultân Hüseyin Beğ'e ahkâm-ı şerife gönderildiği iş'âr olunmuşıdı hâliyâ vilâyet-i Basra'ya düşmanın ziyâde galebesi olduğın i'lâm eyledüğün ecilden mûmâ-ileyhimâyâ ulağla tekrâr mü'ekked ü müşedded ahkâm-ı şerife gönderilüp emr-i sâbıkum üzre ta'yîn olunan beğler kullarumı askerleriyle ve gönüllü ağası umûmen gönüllü tâifesiyle muhâfazaya irişmeleri emrüm olmuşdur **buyurdum ki:**

Hükm-i şerifüm varıcak, ol diyâra müstevlî olan a'dânun def'ı için Şehr-i Zol Beğlerbeğisiyle Diyarbekir'den emrolunan altı nefer sancakbeği kullarum henüz müteveccih olmamışlar ise te'hîr itmeyüp zikrolunan beğler kullarumı emr-i sâbıkum üzre mûmâ-ileyh beğlerbeği ile Basra Beğlerbeğisine muâvenete gönderüp bâkî muhâfazaya emrolunan asker-i hümayûnumı Basra'da olan düşman ahvâli ber-taraf olunca yanunda muhâfazaya alıkoyup dâyimâ Basra cânibine hâzır u nâzır olup anun gibi muâvenete gönderilen asker kifâyet itmeyüp senden istimdâd itdükde vech ü münâsib gördüğün üzre muhâfazada olan Beğler kullarumdan irsâl idüp ol cânibe mu'în ü zahîr olmakdan hâlî olmayasın ve Şehr-i Zol'a ihrâc olunan kul tâifesinden kendü kolaylarında olup hıdemât-ı hümayûnumda ihmâl ü tekâsülleri olanlar her kimler ise hidmet itmeyenlerin gedüklerin eli emirlü yarar hidmete kâdir yiğitlere tevcih idüp deftere kayditdürüp istihdâm itdüresin ve şimdiye değin düşman ahvâlinde vâkıf olduğun ahbâr-ı sahîha ne ise ve emrolunan beğlerden Basra'ya muâvenete ve muhâfaza-i Bağdâd'a kimler varup ve ne mikdâr asker ile varmışlar ise cümlesin yazup defter idüp Atebe-i Ulyâm'a defterin gönderüp ale't-tafsîl cümle-i ahvâli yazup Dergâh-ı Mu'allâm'a i'lâm eylesin.

MD 6 / s.600/ hk.1321

Yazıldı bu dahi.

İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki;

Hâliyâ vilâyet-i Basra'ya müstevlî olan A'râb-ı şekâvet-şi'ârun kal' u kam'ı husûsı için Basra Beğlerbeğisine muâvenet için Şehr-i Zol Beğlerbeğisi emîru'l-ümerâ'i'l-kirâm Muzaffer dâme ikbâlühuya emr-i hümayûnum gönderildükde vüfur-ı firâset ve hüsn-i ihtimâmuna i'timâd-ı hümayûnum olmağın eyâletiniz askeriyle Şehr-i Zol Kal'asınun ve tevâbi'nün muhâfazasına ta'yîn idüp ol bâbda size dahi hükm-i hümayûnumuz irsâl olunmuşıdı **buyurdum ki:**

Hükm-i şerifüm varıcak, Âsitân-ı Sa'âdet-nişânımız'a olan vüfur-ı ihlâs ve hüsn-i ihtisâsınız muktezâsınca te'hîr olunmayup eyâletinize müte'allik olan askerinizle müretteb ü mükemmel düşmen yarağıyla ta'cîl ale't-ta'cîl Şehr-i Zol'a varup mülâkî olup mûmâ-ileyh Şehr-i

Zol Beğlerbeğisi yirine gelince Şehr-i Zol'un ve serhadlerinün hıfz u hırâsetinde ve zabt u sıyânetinde ve muhâfazada oldukca Gül'anber Kal'ası varoşının nâ-tamâm olan yirlerin itmâma iriştürmekde envâ'-ı ikdâm û ihtimâmınız vücûda getüresiz ve bu emr-i hümayûnum sana ne günde vâsıl olup ne mikdâr askerle ne târîhde müteveccih olup bi'l-fi'l ne mahalde olduğunuz yazup Dergâh-ı Mu'allâm'a bildüresiz.

MD 6 / s.600/ hk.1322

Yazıldı bu dahi.

Şehr-i Zol Beğlerbeğisine hüküm ki;

Bundan akdem sana hüküm-i hümayûnum gönderilüp vilâyet-i Basra'ya müstevli olan a'dânun def'ı için Diyarbekir'den emrolunan sancak Beğleriyle Beğlerbeğiliğine müteallik olan beğler kullarumla ve asâkir-i nusret-me'serümle muâvenete irişmek emrüm olmışdı hâliyâ ol diyârda düşmanın ziyâde galebesi olup bi-'inâyeti'llâhi te'âlâ kuvvet-i kâhire-i husrevânemüzle kal' u kam'ı husûsına ikdâm û ihtimâm olunmak lâzım olmağın **buyurdum ki:**

Hüküm-i şerîfüm varıcak, emr-i sâbıkum üzre amel idüp Diyarbekir'den muâvenete ta'yîn olunan Beğler kullarumı sancakları askerleriyle yanuna alup dahi Şehr-i Zol serhadlerinün muhâfazasın İmâdiyye hâkimine ısmarlayup emr-i sâbıkum üzre Beğlerbeğiliğine müteallik olan sancakbeğleri kullarumla müretteb û mükemmel düşman yarağıyla ber-vech-i isti'câl tayy-i menâzil û merâhıl kılup Basra Beğlerbeğisine muâvenete irişüp hüsn-i ittifâk û ittihâdla fırsat el virdüğüne göre adû-yı makhûr u mahzûlün kal' u kam'ında ve memleket ve vilâyetden zarar ve ziyânların def' u ref' itmekde envâ'-ı celâdet ve şehâmetün vücûda getürüp gaflet ile ol taraflarda ırz-ı saltanat-ı hümayûnuma muhâlif vaz' olmakdan sakınup kemâl-i basîret üzre a'dânun def'ine makdûrunu sarfidesin.

MD 7 / s. 264/ hk. 742

[Yev]mü'l-Erbi'â, fî 21 Receb sene 975 der-Edirne Yazıldı.

Ömer Çavuş'a virildi. Fî 24 Receb sene 975

Şehr-i Zol Beğlerbeğisine hüküm ki;

Hâliyâ Bağdâd Beğlerbeğisi olup sonra ser-asgerinüz olan İskender Paşa mektûb gönderüp senün dahi emr-i şerîfüm üzre vâfir û müstevfî yarar asker ile ta'yîn olunan hidmete varup irişüp kendü ile mülâkî olup vâkı' olan meterisler muhârebesinde kal'alar binâsında bi'z-zât atun dermiyân idüp hidmete sa'y û ikdâm eyleyüp her vechile yararlığın bildürdi imdi senün dahi cibilletünde merkûz olan şecâ'at [ü] şehâmetünden? umulan bunun emsâli ef'âl idi vücûda getürüp yüzün ağ ola **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda, min-ba'd dahi müşârun-ileyh vech gördüğü üzre hüsn-i ittihâd? [u] ittifâk ile yek-dil olup dîn [ü] devlet-i hümayûnuma müteallik olan umûrda bezl-i makdûr eyleyüp envâ'...³⁸

³⁸ Hüküm metni eksiktir.

Yazıldı.

Bu dahi.

Bir sûreti, Basra Beğlerbeğisinün aşağısına yazılmışdır ... Basra ve Lahsâ'nun emn [ü] emân üzre olup ve Mehmed Osmân dahi ah[di]nde sâbit-kadem idüğün bildürmişsin ma'lûm oldı... Min-ba'd dahi emn [ü] emân-ı vilâyet bâbında sa'y ü ikdâm eylesin.

Yazıldı.

Bu dahi.

Bir sûreti, Sultân Hüseyin Beğ'e.

MD 7 / s. 264/ hk. 743

Yazıldı.

Bu dahi.

Bağdâd Beğlerbeğisine hüküm ki;

Hâliyâ Südde-i Sa'âdetüm'e mektûb gönderüp bu def'a vâkı' olan Ulyân-oğlı Seferi'nde Şeh[r-i]zol ve Basra Beğlerbeğileri ve Sultân Hüseyin Beğ dâmet ma'âlîhi Canbolad dâme 'izzûhu ve sâyir ta'yîn olunan ümerâ kullarum ve Beğlerbeği ve sâyir asker halkı uğur-ı hümâyûnumda gereği gibi hizmetde ve yoldaşlıkda bulunup bi-inâyeti'llâhi te'âlâ a'dânun meterisleri ve kal'aları ve haylî âdemleri alınup ve Şehr-i Zol Beğlerbeğisi öte yakaya geçirilüp gice ile Arab gelüp öteden ve berüden küllî muhârebe olup a'dânun alayına top girüp yüz yetmiş âdemlerin ve kırk nefer mikdârı şeyhların helâk idüp ol darbdan sınup firâr itdüklerin ve Remle nâm mahal gâyet nâmdâr yir olup ehl-i vukûf olanlar Cezâyir'ün feth u zabtı suyun iki cânibinde kal'alar bünyâd olunup bu boğaz zabtolunmağıla olur didüklerinde hemân ikdâm olunup berü cânibde asker ile mazbût u müstahkem bir kal'a ve öte cânibde Şeh[r-i]zol Beğlerbeği dâme ikbâlühûya bir kal'a bünyâd itdürilüp bu sebep ile Cezâyir'ün ekser yarar şeyhları gelmeğe yüz tutup hattâ Ulyân-oğlı'nun müftîleri ve içlerinde ehl-i ilmleri olan.....mektûbları gelüp kemâl-i itâ'at ü inkıyâd üzre olup isyânımız yokdur diyü sulh recâ itdüklerin ve Remle'den yukarı Arab firâr idüp hâlî kalan yir Cezâyir'ün sülûsi mikdârı olduğın i'lâm idüp ve Yukarı Cânib'e müteallik ba'zı husûs bildürüp ve bundan mâadâ dahi her ne arzitmiş isen alâ-vechi't-tafsîl pâye-i serir-i âlem-masîrûme arzolunub ilm-i şerîf-i âlem-ârâm muhît u şâmil olmuşdur imdi senün cibilletünde merkûz ve tînetünde mersûm olan vüfûr-ı şecâat [ü] şehâmet ve fart-ı firâset [ü] kiyâset [ve] hüsn-i tedârükü[n]den umulan bunun emsâli hısâl-i hamîde idi vücûda getürmüşsin yüzün ağ olsun eyü tedârük eylemişsin **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda, min-ba'd dahi eğer feth [u] teshîri lâzım olan yirlerdür eğer alınan yirlerün ta'mîr tedârükidür mahall iktizâ idüp vech gördüğün üzre hüsn-i ittihâd? [u] ittifâk ile sa'y [ü] ikdâm [ve] cidd-i mâlâ-keâm zuhûra getürmek bâbında ikdâm [ve] mesâ'î-i cemîle zuhûra getüresin ammâ ma'lûmundur ki, bir vilâyetün hîç olmaz ise bârî hâsılı harcına kifâyet itmek gerekdür ol bâbda dahi mukayyed olup eğer bi-[n]âyeti'llâhi te'âlâ fetholunan yirdür eğer dahi fethi müyesser olacak yirlerdür gereği gibi zabt u rabtı [içün] berüden kifâyet mikdârı âdem komak lâzım olan yirlere kifâyet mikdârı âdem koyup anun gibi girü sâhibleri ki kemâl-i itâ'at [ü] inkıyâd idüp yarar âdemler rehn tarîkıyla virüp sana i'timâd-ı küllî hâsıl ola ki, dâyimâ câdde-i inkıyâddan inhırâf itmeyüp vâkı' olan hıdemât-ı hümâyûnumda mücidd [ü] sâ'î olalar, anun gibileri girü sâhiblerine virmek câyizdür harca bir mikdâr hıffet gelmek eclî? içün ve bi'l-cümle ol cânibün ahvâl ve mücib-i intizâmı senün re'y-i isâbet-karînüne tefvîz olmuşdur mem[le]ketün

hıfz u hırâsetine ve re'âyânun refâhiyyet [ü] itmînân[ı](?) [ve] dîn [ü] devlet masâlihına evlâ olan ne ise amel eylesin dâyimâ ol vilâyete asker göndermek emr-i asîrdür her vechile tedârük eylesin ki, gâh [u] bî-gâh asker taşurgatmak lâzım gelmeye ve sâyir hidmetde olanlara arzitedüğün üzre tevcih olunmuşdur ve kal'aların yarakların ve barutların ve sâyir levâzim ü mühimmâtların tedârük idüp ve güherçile bulunan yerlerde muttasıl barut işletdüresin.

MD 7 / s. 515 / hk. 1481

Yazıldı.

Mabmûd Çavuş'a viridi. Fî 2 Zi'l-bıce, sene: 975

İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki ;

Bundan akdem Bağdâd Beğlerbeğisi ve sâyir Beğlerbeği ve ümerâ kullarumla Ulyân-oğlu vilâyetine varup cibiletünde merkûz olan vüfur-ı celâlet ü şehâmet ve hüsn-i firâset ü kiyâsetinüz mücebine vilâyet-i mezbûrede envâ' merdânelik u dilâverlik idüp hidemât-ı hümayunda bezl-i makdûr eyledüğün i'lâm olduğu ecilden hakkında mezîd-i inâyet-i pâdişâhânem zuhûra getürüp Dergâh-ı Mu'allâ çavuşlarından Mahmûd zîde kadruhû ile hil'at-ı fâhire irsâl olunup **buyurdum ki:**

Gönderilen hil'at-ı fâhireyi giyüp dahi devâm-ı devlet ve imtidâd-ı mecd ü rif'atüm ed'ıyesine müdâvemet idüp eyâletüne müteallik tedârik zabıt vasiyetin ve re'âyâ ve berâyânun refâhiyyet ü istirâhati bâbında ve devlet-i ebed-peyvend-i husrevâneme müte'allik umûrda envâ'-ı mesâ'î-i cemîle zuhûra getüresin.

Yazıldı.

Bu dahi.

Bir sûreti, Cizre hâkimi Bedir Beğ'e.

Çaşnigîr Ali Beğ'e viridi. Fî 6 Zi'l-bıce, sene: 975

Bir sûreti dahi, Şehr-i Zol Beğlerbeğisine yazıldı.

MD 7 / s. 749 / hk. 2053

Yazıldı.

Ferhâd Çavuş'a virildi. Fî 20 Rebî'u'l-evel sene 976

İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki;

Bundan akdem Südde-i Sa'âdetüm'e mektûb gönderüb Dâsını tâifesi ol diyârda hırsuzluk u harâmîlik idüp re'âyâ ve berâyânun emvâl ü esbâbın nehb ü gâret idüp ve kat'-ı tarîk idüp âdemler katl idüp âyende ve revendeyi rencîde eylemekden hâlî olmadukların bildürmüşsin **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda taht-ı hükûmetünde olan hırsuz ve harâmî eğer Dâsını tâifesidür ve eğer gayridür onat vechile tettebbu' eyleyüp elegetürüp dahi anun gibi fesâd ü şenâ'atleri ve hırsuzluk ve harâmîlik bi-hasebi's-şer'-i şerîf sâbit olanların sipâhî tâifesinden olanları habseyleyüp Südde-i Sa'âdetüm'e arzeylesin sipâhî olmayanları mecâl vormeyüp toprak kâdîları ma'rifetiyle şer'le lâzım gelen icrâ idüp yürüne koyasın [ve]memleket ve vilâyeti erbâb-ı fesâd ü şenâ'atden tathîr ü pâk eylesin.

Yazıldı.

Hı

Bir sûreti, Musul Beğine

Yazıldı.

Hı

Bir sûreti, Erbil Beğine

MD 7 / s. 839 / hk. 2297

Yazıldı.

Kethdasına virildi. Fî 27 Rebî'ü'l-evvel sene 976

Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki;

Hâliyâ Bağdâd Beğlerbeğisi mektûb gönderüp oğlunuz kıdvetü'l-ümerâ'i'l-kirâm Kubâd dâme 'izzûhunun sancağı olan Seydi Süleymânî aşîreti dâyimâ fesâd üzre olup sancakları beği olanlara dâyimâ tetâvül üzre olup şenâ'atden hâlî olmayup içlerinde birkaç ehl-i fesâd olup hâlâ siz Cezâyir seferinde iken mûmâ-ileyh oğlunuz dâme' izzûhunun tarafından subaşıları olan Şeyhî nâm kimesneyi dahi katl idüp ısyân üzre oldukların bildürmüş imdi mezbûr aşîretün içinde ol vechile fesâd û şenâ'ate bâ'is olup mezbûr subaşısı katlidenlerün elegetürilmesin emr idüp **buyurdum ki:**

Bu bâbda gereği gibi mukayyed olup zikrolunan aşîretten fesâd şenâ'at üzre olup mezbûr subaşısı katlidenleri hüsn-i tedârükle elegetürüp dahi habs idüp Dergâh-ı Mu'allâm'a arzeyelesiz.

MD 10/ s. 60 / hk. 86

İmâdiyye hâkimi.

İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki;

Mektûb gönderüp arzeyelemişsin imdi mabeynlerin ıslâh içün beğlerbeği hükm-i hümâyûnum yazılıp gönderilmiştir **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda sen dahi bu babda mukayyed olup müşârün-ileyh beğlerbeği ile haberleşüb dahi vech-i münâsib olduğu üzere mâbeynlerin ıslâh eyleyüp birbirine dahl ve tecâvüz ettirmeyesin.

MD 10/ s.111-112 / hk. 179

Bu üç ahkâm gönderildi.

İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki;

Şerire surtgar evvel bahâr musine-i âsârdan bi-inâyetillâhi te'âlâ küffâr devlet-i âsâr diyârın gâret hasâret eylemek niyeti ile deryâya azîm donanma-yı hümâyûn-ı nusret-makrûnum ihrâc olunmak bâbında fermân-ı vech-i ceriyanım eyleyüp ümerâ-yı ekrâd kadîmden envâ' dilâverlik ve bahâdîrlık ile müte'ârif tâife olup her yerde yoldaşlıkların zuhûr idegelmeğin sene-i sâbıkada ümerâ-yı ekrâddan Si'ird sancağı beği Halil dâme izzûhu vâkı' olan donanma-yı hümâyûnumda bile bulunup gereği gibi bahadîrlık ve sancağın zuhûr idüp envâ' inâyet-i pâdişâhânemle muhassıl-ı bilâ-mal olduğu ecilden bu def'a vâkı' olan donanma-yı hümâyûn zafer-makrûnumla varmağı tasmîm niyet eylemiştir eyle olsa bu bâbda Diyarbekir'e tâbî' olan ekrâd dahi eğer eyâlet sâhibleridir ve eğer mîrlivâ ve aşîret ağalarıdır gayret-i dîn-i mübîn ve himâyet-i nâmûs-ı saltanat-ı izzet-karîn için gazâ ve cihâddan çakalu yarar beylerden tâlib ve râğıb olanlara ruhsat-ı hümâyûnum olup donanma-yı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûnumla gazâyâ teveccüh eyleyen

ahâlî-yi İslâm-ı nusret fercan Nasarahumullâhu te'âlâ ilâ yevmi'l-kıyâm ile fazîlet ve gazâ ve cihâda bile bulunmak bâbında sizin tarafınızda tergîb olunmak mühimmât-ı dîn ve devletden olmağın **buyurdum ki:**

Vardukda bu bâbda nihâd ve cihâd-ı ictihâdınızda muzammir olan lâzıme gayret ve hamîyyet-i dîn ve devlet muktezâsınca eyâletinizden gazâ ve cihâddan çakalu yarar yiğitlere tergîb eyleyesiz ki vakti ve mevsimi ile gazâ ve cihâda müte'allik yât ve yarâklarlarıyla müretteb ve mükemmel Âsitâne-i Sa'âdetime gelüp gemilere girmek için müsâra'at ve mübâderet eyleyüp ahâlî-yi İslâm ile gazâyâ bile teveccüh eyleyeler inşallâh bu cihâd-ı nusret müsaderede hizmet ve yoldaşlıkda bulunanlar eğer ümerâ ve eğer ashâb-ı aşîret ve sâyir neferlerdir gazâ ve cihâd küffâr ve deryâ küffâr ... âsârda emvâl-i inâyetim ile müntezim olduklarından gayrı her birine halû halüne göre terakkî ve dirlik tevcîh olunup envâ' ri'âyât-ı şâhânemle muhassıl-ı bilâ-mal olmaları mukarrerdir ana göre emr-i celîlül-kadrimi i'lân ve uyan itdüresin ki mîrî-i sâyire hatır ile gazâyâ mübâderet ve müsâra'at eyleyeler ve taht-ı eyâletinizde gazâdan çakalu ne mikdâr kavâs gelür ise hâzır eyleyüp Südde-i Sa'âdetime gönderesiz ana göre gemilere tevzî' oluna.

Bir sûreti: Palo hâkimine

Bir sûreti: Hazro hâkimine

MD 10/ s.311/ hk. 502

Kethüdasına virildi.

18 Zi'l-hicce sene 978

Bağdâd Beğlerbeğisine hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi mektûb gönderüp Musul âmili olan Carullah oğlu Mehmed'in zimmetinde emvâl-ı mîrî olup edâ eylemeyesin evler binâ eyleyüb mâl-ı mîrîyi telef eyleyüp isrâf eyledüğün bildirmeğın **buyurdum ki:**

Göresin kazıyye arz olunduğı gibi olup zimmetinde emvâl-ı mîrî varsa emlâk ve sebt defter idüp kazıyye olan mâl-ı tahsîl eyleyüb alub dahi mezkûri kayd u bend eyleyüp zimmetinde ne kadar ziyâde bâkî kalduğın yazub bildirsin.

MD 12 / s. 65 / hk. 142

Behrâm Çavuş'a virildi.

15 L. sene 978

Diyarbakir Beğlerbeğisine ve defterdârına hüküm ki;

Musul Sancağı Beği Yûsuf dâme 'izzûhu Südde-i Sa'âdetüm'e mektûb gönderüp Musul ve Arsiyâb ve İmâdiyye ve Cizre toprağında sâkin olan Dâsını ve Şeyhân tâifesinün vâkı' olan fesâd ü şenâ'atleri görilmek için gönderilen hükm-i hümâyûnum mücebince yoklandukda tâife-i mezbûrenün baş u buğ kethüdâları gaybet eylemiş bulunup keyfiyyet-i ahvâlleri sü'âl olundukda bu vilâyetün alaybeğisi ve çeribaşı ve ihtiyâr sipâhîleri ve emvâl-i mîrî hidmetinde olan ümenâ ve nuzzâr ve sâyir iş-erleri ve ehl-i vukûf ve memleketün a'yânı cem' olup tavâyif-i mezbûre mâtekaddemden [ehl-i] fesâd ve hırsuz u harâmî ve kuttâ'-ı tarîk ve bî-mezheb ü târikü's-salât ve bi'l-cümle ef'âl-i kabîha ile meşhûrlardur diyü şehâdet idüp itâ'at-i şer'-ı şerîf eylemedüklerin bildürmeğın **buyurdum ki:**

Vardukda, bu husûsı görüp fi'l-vâki' fesâd û şenâ'at üzre olup zabta imkân yoğısa tevâyif-i mezbûre ümerâya hâs virilüp ümerâ hâslarından ana bedel havâss-ı hümâyûnuma ilhâk olunsa zabtolunurlar mıydı, nicedür şöyle ki ümerâdan alınacak hâslar bu iltizâmı (silik) eyledüğü üzre arzeylesin.

MD 12 / s. 68 / hk. 150

Behrâm Çavuş'a virildi.

12 Şevvâl, sene: 978

İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin'e hüküm ki;

Mektûb gönderüp maktûl olan Sûfî nâm kimesne ile Dâsını ve Şeyhân tâifesinün ahvâli teftiş olunup fesâd û şenâ'atleri def'i için Diyarbekir Beğlerbeğisine hüküm-i hümâyûnum irsâl olunmağın emr-i şerîfüm üzre Musul sancağına varup Musul Beğine Sinân [dâme] izzûhu ile akd-i meclis olunup ahvâli teftiş olundukda 'arzolunandan ziyâde şehâdet eyledüklerin ve tâifesinün mecma'ları olan Tâcirân nâm karye müşârûn-ileyh oğlu Behrâm Beğ'e virileden berü eşîrrâ ve eşkıyânun serdârları olan Şeyh 'İzzeddîn ve oğlu Berekât ve akribâsı Şeyh Pîrî ve diğer Şeyh İzzeddîn tevâbi'larıyla celâ-yı vatan eyleyüp vilâyetden nâ-bedîd olmuşlardır her gâh zikrolunan kimesneler ile Sûfî'nün babası olan Pîr Kâsım ve karındaşları Muhammed ve Gülâbî ve Şeyhân tâifesinden Pirenek ve Zeynel ve karındaşı Şeyh Haydar nâm kimesne tevâbi'ları ile katlolunup ve mu'in ü zahîrleri olmayup icâzet olursa tâife-i mezbûreden memleket ve vilâyetde iz ve nişâne kalmamağa te'ahhüd eyledüğün bildürmişsin imdi ehl-i fesâd û şenâ'at memleket ve vilâyetden izâle olunmak mühimmâtıdan olmağın **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda, bu bâbda bi'z-zât mukayyed olup ol asıl [ehl-i] fesâd û şenâ'atün ahvâlin toprak kâdîları ma'rifetiyle husamâ muvâcehesinde muktezâ-yı şer'-i şerîf üzre görüp anun gibi fesâd û şenâ'at üzre olup katl-i nüfûs ve şeyn-i(?) emvâl eyleyüp re'âyâ ve berâyâyâ zulm ve te'addî eyleyenleri hüsn-i tedârûkle elegetürüp şer'le haklarından gelüp ehl-i fesâd û şenâ'atün alâkaların kat' eylemeğe sa'y eylesin ammâ bu bahâne ile kendü hâllerinde olanlara dahl ü tecâvüz olunup ehl-i garaz u ta'assub söziyle kimesneye hilâf-ı şer' ü kânûn iş olmakdan ve bu bâbda mübâşir olanlardan kimesne mücerred celb ü ahz için hilâf-ı şer' ü kânûn zulm ve te'addî eylemekden ihtiyât eyleyüp câdde-i hakdan udûl-ı inhirâf eylemeyüp hakk-ı sarîha tâbî' olasın ve ne vechile tedârûk eyledüğün yazup bildüresin.

MD 12 / s.153 / hk. 330

Âdemisine virildi

İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki;

Südde-i Sa'âdetüm'e mektûb gönderüp kethüdân olan Hâcî Yûnus için senün ma'rifetün olmadın nice ahkâm-ı şerîfe ihrâc idüp celb-i mâl eyleyüp ve telbîs ile ze'âmet alup ve ammi-zâdesi Mehmed'e tîmâr alıvirüp ve fevtolan Şeyh Tâcüddîn'ün müteferrikalığı gedüğün Ahmed nâm kimesneye alıvirüp ve Ahmed nâmına ihrâc olunan emri Mehmed'e tebdîl itdürüp yiğirmi bin akçaya bey' eyledüğün ma'lûmun olmağla tutup habs eyleyüp hükmi irsâl eyledüğün ve alduğı mâlî ashâbına alıvirdüğün bildürmüşsin ol bâbda her ne dimiş isen ma'lûm oldu imdi mezbûrun çünkü bu kadar fesâdı zâhir oldu, habseylemek emridüp **buyurdum ki:**

Vardukda göresin fi'l-vâkı' mezbûrun ol vechile fesâd û şenâ'atı zâhir olursa dirliğin âhara virdürüp dahi kendüyi habseyleyüp emr-i şerîfüm neye müncerr olduğın yazup bildüresin.

MD 12 / s.205/ hk.435

Kethüdâsına virildi.

19 Zi'l-ka'de sene 978

Diyarbakir Beğlerbeğisine, Diyarbakir defterdârına hüküm ki;

Musul Beğine Yûsuf Südde-i Sa'âdetüm'e mektûb gönderüp Musul ve Arsiyâb ve İmâdiyye ve Cizre toprağında sâkin olan Dâsını ve Şeyhân tâifesinün vâkı' olan fesâd û şenâ'atleri görilmek için gönderilen hüküm mücebince yndukda tâife-i mezbûrenün baş u buğ kethudâları gaybet eylemiş bulunup keyfiyyet-i ahvâlleri sü'âl olundukda bu vilâyetün alaybeğisi ve çeribaşı ve ihtiyâr sipâhîleri ve emvâl-i mîrî hizmetinde olan ümenâ ve nuzzâr ve sâyir iş-erleri ve ehl-i vukûf ve memleketün a'yânı cem' olup tavâyif-i mezbûre mâ-tekaddemden [ehl-i] fesâd ve hırsuz u harâmî ve kuttâ'-ı tarîk ve bî-mezheb-i târikü's-salât ve bi'l-cümle ef'âl-i kabîha ile meşhûrlardur diyü şehâdet idüp itâ'at-i şer'-ı şerîf eylemedüklerin bildürmeğin **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda, bu husûsı görüp fi'l-vâkı' fesâd û şenâ'at üzere olup zabta imkân yoğısa tevâyif-i mezbûre ümerâya hâs virilüp ümerâ hâslarından ana bedel havâss-ı hümayûnuma ilhâk olunsa zabtolunur mı idi nicedür şöyle ki ümerâdan alınacak hâslar zikrolunan cemâ'atlerin iltizâmın ihâta iderse ana göre vukû'ı üzere arzidesin.

MD 12 / s.264 / hk.541

Ahmed Çavuş'a virildi.

20 Zi'l-hicce sene 978

Bağdâd Beğlerbeğisine hüküm ki;

Cenâb-ı emâret-me'âb İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin dâmet me'âlihi Südde-i Sa'âdetüm'e mektûb gönderüp Musul amili olan Cârullâh oğlu Mehmed'ün zimmetinde emvâl-i mîrî olup edâ eylemedin evler binâ idüp emvâl-i mîrîyi telef eyleyüp isrâf eyledüğün bildürmeğin **buyurdum ki:**

Göresin kazıyye arzolunduğı gibi olup zimmetinde emvâl-i mîrî varsa emlâk ve esbâbın fûrûht itdürüp zimmetinde olan mâlî tahsîl eyleyüp alup dahi mezbûrî kayd-ı bend ile (silik) zimmetinde ne mikdâr mâl bâkî kalduğın yazup bildüresin.

MD 14 / s.768 / hk. 1106

İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki;

Südde-i Sa'âdetime mektûb gönderüp maktûl olan Sufi nâm kimesne ile Dâsını ve Şeyhâni tâ'ifesinin ahvâlî teftiş olunub fesâd ve şenâ'atları ve kabl'ı-harb Diyarbakir Beğlerbeğisine hükm-i hümayunum irsâl olunmağın emrim üzere Musul sancağına varub Musul Beği Sinan dâme 'izzûhu ile akd-i meclis eyleyüp ahvâlî tafahhus olundukda 'arz olunanları şehâdet eylediklerin ve tâ'ifesini Beği Mehmed olan Bahrân nâm karye müşârün-ileyh kullarının oğlu Behrâm Beğe verildi pervâsızlar ve eşkiyânın serdarları olan Şeyh 'İzzüddin ve oğlu Barakat ve akrabası Şeyh Nuri ve diğer Şeyh 'İzzüddin tevâbi'leri ile ğâret ve nehb eyleyüb vilayetden baydır olmuşlar her kâr zikr olunan kimesneler ile Sufi Beğ babası olan Mîr Kasım ve

karandaşları Mehmed ve Dâsını ve Şeyhân tâifesiinden Kara Beğ ve Zeynel ve karındaşı Şeyh Haydar nâm kimesne tevâbi'leri ile katl olunub ve katl olmayanlar hasâret olurlar beğe tâ'ife-i mezbûradan memleket ve vilâyetden ayırub kalmamağa ta'ahhüd eyledikleri bildirmiş imdi olan fesâd ve şenâ'at memleket ve vilâyetden izâle olunmak mühimmatdan olmayub **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda bu bâbda yazub mukayyed olub ol asıl ehl-i fesâd ve şenâ'atın ahvâlin toprak kâdıları ma'rifetleri ile müfsidlerî hükmi-i mevlânasında şer'-i şerîf üzere görüb onun gibi fesâd ve şenâ'at üzere oldub katl-ı nüfus ve selb-i emvâl eyleyüp re'âyâ ve berayama zûlm ve te'addi eyleyenleri hüsn-i tedârikle ele götürüb şer'le haklarından gelüb ehl-i fesâd ve şenâ'atın 'alâkaların eylemeği sai ihtimam eylesin ama bu bahane ile kendü halların ol bâbda dahl ve tecâvüz olunub ehl-i ğaraz ve taassub sözü ile kimesneye hilâf-ı şer' ve kanun iş olmakdan ve bu bâbda mübaşir olanlardan kimesneye mücerred-i celb ve ahz için hilâf-ı şer' ve kanun zûlm ve ta'addi olunmakdan ihtiyat eyleyüb cadde-i hakdan 'udûl ve inhirâf eylemeyüb hakk-ı sarîha tâbî' olasın ve ne vechle tedârik olunduğun yazub bildirsin.

MD 14 / s.1082-1083 / hk. 1590

Bağdâd Beğlerbeğisine hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ damet me'alihuya Sûdde-i Saadetime mektûb gönderüp Kürdistan'ın ahval ve evzai malumu olup husûsa Zerza(?) tâifesiinin Beğleri olan Ömer ve Zeynel dame 'izzûhuma ahval-i mezbûrlar bir birine kadimden aba en ced düşman olup sabıka Laçan sancağı Zeynel dâme 'izzûhunun babası Yusuf Beğ'e verilip sancağına erişmeden mezbûru karındaşı oğlu ile ve bir kaç adamları ile katledüp mâl ve menallerin ve alemleri ve sâyir esbâbın ğâret eylediler Ömer dâme 'izzûhu Uşni'yi ve Zeynel dâme 'izzûhu Laçan'ı zabt edemez her birinin yurdu ve ocağı mümtaz olup bazı kimesneler tahriri ile Ömer dâme 'izzûhunun karındaşı olan Ebubekir Uşni sancağına talip olup sancak tariki ile kendüye verilmek şartıyla bir mikdar mala müteahhit olmuşlardır Uşni sancağı verildiği takdirde zabte kadir olmadığından gayrı külli fesada sebep olur çok müslümanlar telef olmak lâzım gelür mâbeynleri islâh olmak lâzım idüğün bildirmeğün **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda bu babda mukayyed olup müşârün-ileyh ile haberleşüp dahi mezbûrları devlet eyleyüp mâbeynlerin ne vechile mümkün ise vecih ve münasip görüldüğü üzere islâh eyleyüp tenebbüh eylesin ki her biri kendi halinde olup birbirine dahl ve ta'arruz eylemeye bade't-tenbih inad ve muhalefet eyleyüp birbirine dahl ederlerse ahvallerin vukuu üzere yazup bildirsin.

MD 14 / s.1083 / hk. 1591

İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki;

Sûdde-i Sa'âdete mektûb gönderüp 'arz eylemişsin imdi mâbeynlerin islâh için [Bağdâd] Beğlerbeğine hükmi-i hümayunum yazılıb gönderilmiştir **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda sen dahi bu bâbda mukayyed olup müşârün-ileyh beğlerbeği ile haberleşüp dahi vech-i münâsib olduğu üzere mâbeynlerin islâh eyleyüp birbirine dahl ve tecâvüz edermeyesin.

MD 14 / s.1084 / hk. 1592

İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki;

Südde-i Sa'âdetime mektûb gönderüp sâbıkan Dâsını ve Şeyhân tâifesinin ehl-i fesâd ve şenâ'atı teftiş için hükmi hümayunum gönderülüb lâkin tâife-i mezbûra Cizre ve Musul ve İmâdiyye ve Erbil sancaklarında perâkende olup onun gibi tâife-i mezbûra fesâd ve şenâ'at eyleyüb zikr olunan sancaklara varup tahassun eyledikde ele götürmek için ahkâm-ı şerîfe gönderilmek lâzım idüğün bildirmişsin imdi zikr olunan ümerâya dahi ol bâbda ahkâm-ı şerîfe yazılıp tenbîh olunmuşdur ki onun gibi tâife-i mezbûreden fesâd ve şenâ'at zuhûr edüp taht-ı eyâletlerinde varup tahassun eyleyenleri ele götürüb mahall-ı hâdiseye göndermek emrim olmuşdur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda bu bâbda sâbıkan verilen hükmi hümayunum mücebince tâife-i mezbûrenin ehl-i fesâd ve şenâ'at muktazâ-yı şer'-i kavîm üzere teftiş eyleyüp onun gibi ehl-i fesâddan zikr olunan sancaklara varup tahassun eyleyenleri ümerâdan taleb eyleyüp götürüp ahvâlların şer'-i kavîm üzere hükmi sâbıkım mücebince teftiş eyleyüp ahvâlların ber-taraf eylesin ammâ bu bâbda tamam-ı hakk üzere olup kendü hâllarında olunan dahl û tecâvüz olunup ehl-i fesâda himâyet olunmakdan hazer edesin yazıp.

MD 14 / s.1084-1085 / hk. 1593

Hakkâri Beğine Zeynel Beğ'e hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ'e dâmet me'alihü Südde-i Saadetime mektûb gönderüp 'arz eylemişsin zikr olunan tâifenin ehl-i fesâd û şenâ'atın teftişinden firâr eyleyüp taht-ı eyâletinizde tahassun eyledikde ele götürüp müşârün-ileyhe gönderüp mahall-ı hâdisede hükmi hümayunum mücebince şer'-i kavîm üzere ahvâlları görmek için gönderilmek emr edüp **buyurdum ki:**

Vusûl bulundukda onun gibi müşârün-ileyh sâbıkan gönderilmek hükmi hümayunum mücebince teftişe mübâşeret eyledikde tâife-i mezbûrenin ehl-i fesâd ve şenâ'atdan taht-ı eyâletinize varup tahassun eyleyenleri ele götürüp yarar adamlar ile müşârün-ileyhe irsâl eylesin hükmi hümayunum mücebince şer'-i kavîm üzere ahvâlları görölüp hak müstahakkına vasıl ola bu bâbda mukayyed olup ihmal ve müsâhele eylemeyesin.

Bir sûreti: Cizre hâkimi Bedir Beğ'e.

Bir sûreti: Musul Beğine.

Bir sûreti: Erbil Beğine.

MD 17 / s.2 / hk. 3

İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ'e hüküm ki;

Südde-i Sa'âdetime mektûb gönderüp sâbıkan Dâsını ve Şeyhan tâifesinin ehl-i fesâd ve şenâ'atı teftiş için hükmi hümayunum gönderülüb lâkin tâife-i mezbûra Cizre ve Musul ve İmâdiyye ve Erbil sancaklarında perâkende olup onun gibi tâife-i mezbûra fesâd ve şenâ'at eyleyüp zikr olunan sancaklara varup tahassun eyledikde ele götürmek için ahkâm-ı şerîfe gönderilmek lâzım edüğün bildirmişsin imdi zikr olunan ümerâya dahi ol bâbda ahkâm-ı şerîfe yazılıp tenbîh olunmuşdur ki onun gibi tâife-i mezbûradan fesâd ve şenâ'at zuhûr edüp taht-ı

eyâletlerinde varup tahassun eyleyenleri ele götürüp mahall-ı hâdiseye göndermek emrim olmuştur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda bu bâbda sâbıkan verilen hükmi-i hümayunum mücebince tâife-i mezbûranın ehl-i fesâd ve şenâ'at muktazâ-yı şer'-i kavîm üzere teftiş eyleyüp onun gibi ehl-i fesâddan zikr olunan sancaklara varup tahassun eyleyenleri ümerâdan taleb eyleyüp götürüp ahvâlların şer'-i kavîm üzere hükmi-i sâbıkım mücebince teftiş eyleyüp ahvâlların ber-taraf eylesin amma bu bâbda tamam-ı hakk üzere olub kendü hâllarında olunan dahl ü tecâvüz olunub ehl-i fesâda himâyet olunmakdan hazer idesin yazıp.

MD 17/ s.2-3 / hk. 4

Hakkâri Beği Zeynel Beğ'e hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ'e Südde-i Sa'âdetime mektûb gönderüp 'arz (silik) eylemeyin zikr olunan tâifenin ehl-i fesâd ve şenâ'at teftişden firâr eyleyüp taht-ı eyâletinizde (silik) eylediğin ele götürüp müşârün-ileyhe mahall-i hâdisesine hükmi-i hümayunum mücebince şer'-i kavîm üzere ahvâllarının (silik) emr edüp **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda onun gibi müşârün-ileyhe sâbıkan (silik) mücebince teftişe mübâşeret eylediğinde tâife-i mezbûranın ehl-i fesâd ve şenâ'atdan (silik) tahassun eyleyenleri ele götürüp yarar adamlar ile müşârün-ileyhe irsâl eylesin ki hükmi-i hümayunum mücebince şer'-i kavîm üzere ahvâlların görülüb hakk-ı müstahakkına vâsıl ola bu bâbda mukayyed olub ihmâl ve müsâhele eylesin.

Bir sûreti: Cizre hâkimi Bedir Beğ'e.

Bir sûreti: Musul Beğine.

Bir sûreti: Erbil Beğine.

MD 17/ s.12 / hk. 19

Yazıldı

Bağdâd Beğlerbeğisine hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ dâmet me'âlîhu Südde-i Sa'âdetime mektûb gönderüp vilâyet-i Kürdistan'ın ahvâl ve avzâ'-ı ma'lûmum olup husûsan Zaza tâifesinin Beğleri olan Ömer ve Zeynel dâme 'izzûhumâ ahvâl-ı mezbûrlar birbirine kadîmdan ana ğaraz düşman olub sâbıkan Lacan sancağı Zeynel dâme 'izzûhunun babası Yusuf Beğ verilub sancağına erişmedin mezbûru karındaşı oğlu ile ve birkaç nefer adamları ile katl edüp mal havl ve kitâlların ve 'ilmi ve sâir-i esbâbın ğâret eylediler Ömer dâme 'izzûhu Uşni'yi ve Zeynel dâme 'izzûhu Lacan'ı zabt edemiz her bir yerin yurdu ve ocağı mümtâz olub ba'zı kimesneler tahrîki ile Ömer dâme 'izzûhunun karındaşı olan Ebubakr Uşni'yi sancağına taleb olub sancak tarik ile kendüye verilmek şartıyla bir mikdâr mala mûta'ahhid olmuşlardır Uşni sancağı verildiği takdirce zabtına kadir olmadığından gayrı külli fesâda sebep-i evvel arz-ı müslümânlar telef olmak lâzım kelür mâbeynleri islâh olmak lâzım edüğün bildirdiğini **buyurdum ki :**

Vusûl bulundukda bu bâbda mukayyed olub müşârün-ileyhe ile haberleşüb dahi mezbûrları da'vet eyleyüp mâbeynlerin teveccühle mümkün ile vech-i münâsıb görüldüğü üzere islâh eyleyüp tenbîh eylesin ki her biri kendü hâlinde olub birbirine dahl ve ta'arruz eylemeye ba'de't-

tenbîh ‘inâd ve muhâlefet eyleyüp birbirine dahl ederlerse ahvâllarını vukû’u üzere yazub bildiresin.

Bu bâbda İmâdiyye hâkimine dahi gelince yazılmışdır.

MD 19/ s. 85 / hk. 189

Aşîret Kethüdâsı Mehmed’e virildi.

Fî 3 Safer.

Bağdâd Beğlerbğisine ve defterdârına hüküm ki;

Mektûb gönderüp Bazik ve Cizre-i Verhebaiye ve Rustayî ve Nareli varup (.....) sürcü ve Heylani ve mucib ve Revandır ve şeyh Mahmûdi nâm cemâ’atler Bâğdad Dîvânı’na gelüp kadîmden kara çadur ile göçer ve konar ulusândân olup feth-i hâkânîden Berü Sudan ve Erbil ve İmâdiyye ve gâh âhar vilâyetlerde yaylayup göçüp konup ammâ ekser yıllarda Harîr sancağında kışlayup eküp biçüp öşr ve rusûmların Harîr Beğine virüp defter-i cedîd-i hâkânîde aslâ kimesneye kayd olunmayup yazılı ve nizâ’lusı olmayup hâric ez defter iki bin mikdârı hâne olup kimesne yazılı ra’iyyet olmamağla her gelen Beğ mezbûrlardan hakk taleb idüp zulm ve te’addî ider diyü havâss-ı hümayûna ilhâk olınmaların recâ eyledüklerin bildürmişsin imdi **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda bi’z-zât mukayyed olup göresin fi’l-vâkı’arz olındığı gibi ol cemâ’atler kimesnenün yazılı ve nizâ’lusı olmayup hâric ez-defter ise ol makûle hâric ez-defter olup kimesnenün yazılı ve nizâ’lusı olmayan cemâ’atleri havâss-ı hümayûnuma ilhâk eyleyüp ne mikdâr mahsûle mütehammil başka isimleriyle defter idüp havâss-ı hümayûnum emînlerine zabt u tasarruf itdüresiz.

MD 19/ s.198/ hk. 410

Mahmûd bin Hasan Beğ’ün kethüdâsı İlyâs’a virildi.

Fî 3 Ra.

İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ’e hüküm ki;

Mahmûd bin Hasan mektûb gönderüp sancağı dâhilinde kadîmî bir kilise olup nâsarâdan ba’zı ruhân ve fukarâ içinde olup etrâfdân pâyende ve revendenün konağı olup ebâ-i sebîle nâfi ‘iken Silvânî cemâ’atinden Tükel ve Ahmed ve Tâceddîn nâm şekkîler ba’zı müfsidlere serdâr olup zikr olunan kiliseyi gice ile keşîşleri mecruh idüp altun ve gümüş ev-ânîsinden iki bin altunluk esbâbdan ziyâde fukarânun emvâl ve esbâbın gâret-i hâsâret idüp ehl-i fesâd olanlar tettebbu’ olındukda sizün eyâletinizde mütemekkin bulındukların arz eylemiş imdi ol vechile şer’-ı şerîfden tecâvüz ve zulm ve te’addîye zâhil olanların haklarından gelinmek lâzım ve mühimdür **buyurdum ki:**

Mîr-i müşârun-ileyh ile haberleşüp ol vechile fesâd itmişlerdür didüğü kimesneler sizüm eyâletinizde ise mecâl vermeyüp ele getirüp toprak kâdîsı ile husûs-ı mezbûrî hakk üzre teftîş idüp üzerlerine şer’le sâbit ve zâhir olursa gâret itdükleri emvâl ve esbâbı ashâbına şer’le alıvirdükden sonra ol makûle fesâd û şenâ’at idenler hakkında emr-i şer’-i kavîm her nice ise edâ idüp ehl-i fesâda ruhsat vermeyesin.

MD 19/ s. 212 / hk. 438

Arz gönderen âdemisine virildi. Fi 16 Ra.

Bağdâd Beğlerbeğine hüküm ki;

Sultân Hüseyin Beğ mektûb gönderüp oğlu Behrâm dâme ‘izzûhunun tasarrufında olan Behrâm nâm karyede sâkin olan eşirrâ ve eşkıyânun kudemâsından Şeyh İzzeddîn ve oğlu Berekât karye-i mezbûreden ihrâç olunup perâkende olmak üzere iken çıkup karye-i mezbûre kurbında oğlunun olmadığı Yaşıka nâm karyede temekküm idüp kemâ-kân fesâd ve şenâ’at üzre olup nice müslimânları telef ve mâlların gâret itineden hâlî değillerdür vilâyet halel-pezr olmak mertebesine varmışdır ref’ u def’leri lâzımdur diyü bildürmiş imdi **buyurdum ki:**

Vardıkda bir ân tevakkuf itmeyüb reîs-i eşkıyâ ve eşirrâ olan mezbûr Şeyh oğlın her ne vechile mümkün ise hüsn-i tedebbür ile ele getirüp arz olındığı gibi fesâd û şenâ’at sâbit ve zâhir olursa hakkında emr-i şer’ nice ise icrâ edüp aslâ mecâl vermeyesin şerîkleri dahi var ise bî-tevakkuf ele getirüp ahvâlleri tefîş idüp üzerlerin fesâd û şenâ’at sâbit olursa kendülerin habs idüp sûret-i sicillerin Dergâh-ı Mu’allâm’a gönderesin ki haklarından emr-i şerîfüm ne vechile sâdir olursa mücebiyle amel idesin.

MD 19/ s. 212 / hk. 439

Yazıldı.

Bu dahi

Diyarbekr Beğlerbeğisine olan hüküm ki;

Hâlâ Sultân Hüseyin Beğ dâmet me’âlîhimaya mektûb gönderüp kendünün oğlu olan Kubâd sancağı hızında tamâm mukayyed olup nice ehl-i fesâdun hakkından gelüp ammâ sancağından olan Zenpiran tâifesinden Mahmûd nâm kimesne ehl-i fesâd ile cem’olup Beydar nâm karyenün üzerine hücum idüp bir mikdâr mâl ve menâllerin ve esbâbların gâret idüp müfsid-i mezbûr ile olan eşkıyâ ile Kerkük Beğ’i Mir Ahmed’ün aşireti olan Silopi tâifesine ilticâ idüp ve Süleymâni tâifesinden Tevekkül ve Osmân nâm kimesneler ile ittifâk idüp bir kaç nefer âdemlerin katl idüp ve nice müslimânların mâlları ve menâllerin gâret itmekle hüsn-i tedârük ile ele getirüp haklarından gelüp ammâ ba’zılarını itdükleri yirde kalmışdır diyü ‘arz itmeğin **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda müşârun-ileyhün oğlu mîr-i mûmâ-ileyh ile haberleşüp zikr olunan ehl-i fesâddan her kimün sancağında ve ülkesinde bulunursa hüsn-i ittifak tedbir ile ele getirüp üzerlerine şer’le fesâd ve şenâ’at sâbit ve zâhir olanların haklarından geldürüp ehl-i fesâda ruhsât virilmekten ve kendü hâllerinden olanlara dahl olup zulm ve te’addî olınmaktan hazer idesin.

MD 19/ s. 215 / hk. 446

Dîvân’a ‘arz getüren âdemisine virildi.

Fi 16 Ra.

Bağdâd Beğlerbeğine hüküm ki;

Îmâdiyye hâkimi Sultân Beğ ve sâbıkâ Şehr-i Zol Beğlerbeğisi olan Ahmed dâme ikbâlühû ve Âmid kâdîsı olan Mevlânâ Hüseyin dâme fazluhû mektûb gönderüp bu vilâyetde sâkin Dâsını ve Şeyhân tâifesinin vücûdları ref’ olınmak lâzım olup hâlleri arz olunmuş idi reîs-i eşkıyâ olan İzzeddîn arz olındukda bir kaç katl ve bir kaç vilâyetden ihrâc olunup bâkî eşkıyâ Musul ve

Cizre ve Erbil Beğlerine varup ilticâ idüp tâife-i mezbûreyi dîn-i bînemâz ma'bed ve kibleleri Şeyh Abdî'nün firâri olup cem'-i etrâfdan hâcılar bayrâmında firâra gelüp külli cem'ıyyet idüp kâbe-i şerîfe mânendî makâmdur diyü fesâda irtikâb eyledükleri ecilden sâbıkâ cem' olup ol tâifenün küfr ve şirkine hükm idüp fetvâ virmeğin şeyh-i mezûrun mezârı şer'le hedem olunup bayrâmla berâber olup ammâ müfsidler men' olunmayup gelüp gitmekden hâlî olmamağla zarûrî ol mevsimde içlerine ulemâdan kimesne gönderilüp fesâdları def'i üçer dörder gün içlerinde oturup secdât-ı bâtılalarından men' iderler lâkin def'leri mümkün olmayup gice ile gelürler Şam ve Haleb'den ve sâyir nevâhîden ve Cizre ve Musul ve Hizzo ve Erbil re'âyâsı gelüp gitmekden hâlî olmazlar diyü bildürmeğin **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda tâife-i mezbûre her kande bulunur ise toprak kâdîları ma'rifetiyle ahvâllerin şer'le teftîş eyleyüp vech-i meşrûh üzere fesâdlar sâbit oldukdan sonra mecâl virmeyüp şer'le haklarından gelüp şerr û şûrlarından memleket ve vilâyeti tathîr eylesin.

MD 19/ s. 216 / hk. 447

Bu dahi mezbûra virildi.

Bağdâd Beğlerbeğine hüküm ki;

Îmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ mektûb gönderüp Musul ve Nusaybin mâbeyninde evlâd-ı hazret-i risâlet-penâhumadan Şeyh Hamza dimeğle ma'rûf Azîün mezârı âyende ve revende konağı olup şart-ı vâkıf üzere ta'âm pişüp tamâm ma'rûru âbâdân ziyâret-gâh iken mütevellîsi olan nâm kimesne kendü hevâsında gezüp ve mezâr-ı mezbûrda olan fukarâyı rencide idüp mahsûin ekl ve bel' itmeğin harâbe müteveccih olduğın sâbıkâ mezâr-ı mezbûr Şeyhî olan Şeyh Ahmed ol hidmete kâdir ve müstakîm olduğın bildürmeğin zikr olınan tevliyet mezbûr Ahmed'e tevcih olunmuşdur imdi mütevellî-i sâbıkun gitmeyen ve te'addîsi görilmek lâzım olmağın **buyurdum ki:**

Toprak kâdîsı ile mezbûr mütevellîyi ihzâr idüp şer'le muhâsebesi görilmediği eyyâmın muhâsebesin hakk üzere teftîş idüp şer'le göresin ol vakfun mahsûlinden şer'ra ve şart-ı vakfa muhâlif mezbûr mütevellî ne mikdâr nesne alup ekl ve bel' itdüğü sâbit oldukdan sonra bî-kusûr vakf için alıvirüp üzerinde bir akçe kodurmayasın.

MD 21 / s.37 / hk.101

Ali Çâvuş'a verildi.

Fi 10 Ramazân

Sâbıkâ Diyarbekir Beğlerbeğisi olan Hüseyin Paşa'ya hüküm ki;

Înşâallâhu te'âlâ evvel bahâr-ı huceste-i âsâr bi-inâyetillâhi te'âlâ deryâyâ azîm donanma-yı hümayûnum tedârük ve irsâl olınmak tasmiim ve niyyet olunup Diyarbekir Beğlerbeğine müteallik olan müerâ-i ekrâda ve sâyir müerâyâ dahi ahkâm gönderilüp herbiri ne mikdâr-ı tûfeng-endâz ve piyâde ihzâr itmek emr olındığı sana ve kendülere gönderilen ahkâm-ı şerifede mufassalan beyân olunup mahrûse-i İstanbul'da gemilere girmek için mâh-ı Zilka'de evâhirinde İstanbul'a gelir diyü fermân olunmışidi imdi emr-i şerîfüm mukarrer ve cümle mühimmâtı ve elzemdür **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda bir an tevakkuf itmeyüp Îmâdiyye ve Hizzo ve Cizre hâkimlerine ve sâbık me'mûr olan sâyir ümerâyâ tekrar yarar çâvuşlar gönderüp ve herbirine muhkem tenbîh ve te'kid

eyleyesin ki âslâ te'hîr ve tevakkuf imeyüp herbiri me'mûr olduğı mikdârı tûfeng-endâz ve piyâdelerin ve askerlerin yât u yarâkarı ihrâc idüp emr olunduğı zamânda mahrûse-i İstanbul'a gönderüp teslîm idüp ihmâl ve tekâsülleri sebebiyle veyâ emr olunan mikdârı tûfeng-endâz ve piyâdeleri geç veyâ eksük getürmek maslaha-t avk u te'hîr olunmak ihtimâlî olmaya ve berûki kâ'imâ-i makâm nasb olunan sancakbeğine dahi bu husûs muhkem tenbîh eyleyesin ki da'imâ ümerâ ile haberleşüp ve dikkat ile ihrâc ve irsâl eylemlerinde dakika fevt eylemeye bu husûs mühimdür sâyir umûra kıyâs eylemeyüp dakika fevt itmeyesin alâ eyy-i hâl nevrûzda İstanbul'da bulunmaları bâbında ihtimâm eyleyeler.

MD 22 / s.64 / hk.132

Kethüdası kâtibe verildi.

Fi 18 Safer

Diyarbekr Beğlerbeğine hüküm ki;

Hâlâ Musul kâdısı Dergâh-ı Mu'allâm'a mektûb gönderip Musul'da olan Dâsını Şeyhânda şeyhlerinden Şeyh İzzeddin nâm Yezidi ve oğlu Şeyh Barakat bir mezhep olup ba'zı mühim mezhep olan ehl-i fesad üzerlerine cem' olup katl-i nüfus ve garet-i emvâlden hâli olmayıp ve ba'zı zu'ema ve erbab-ı tımarın tımarlarına dahl edip müddeîleri talebiyle meclis-i şer'e davet olunduklarıncâ şer'-i şerife ve emr-i münife asla itâ'at etmeyip bir bölük bir mezhepdür hırsuzluk ve haramilik ile geçinirler diye bildirmiş imdi İmâdiyye hâkimi cenâb-ı emâret-me'âb eyâlet nisâb rıf'at-iktisâb Sultân Hüseyin Beğ dâmet me'âlîyeh dahi bundan akdem zıkr olunan müfsidlerin ba'zıların ismi ile arz etmeğın mezbûrlar ve sâyir bir mezhep olup hıslarine (?) tabi olan ehl-i fesad her kanda ise (....) kaçarlar ise emân vermeyip ele getirip muktezâ-i şer'-i kavim üzere haklarından gelesin diyü sabıka Diyarbekir beğlerbeğisi olan Hüseyin dâmet me'âlîyeh ile mûmâ-ileyh Sultân Hüseyin beğ ve Cizre hâkimi Bedir Beğ dâmet me'âlîhimaya müvekked ahkâm gönderilmişdi ve taife-i mezbûrenin baş müfsidler olanlar müşârûn-ileyhimanın malûmlarıdır **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda bu makûle memleket ve vilayete izlâl verir bed-mezhep ve mülâhideye kat'a emân ve mecâl vermeyip müşârûn-ileyhima ile haberleşip dahi mezbûrlar eğer anların eyâlet dahilindedir ve eğer gayrı yerdedir her kanda ise hüsn-i tedbir u tedarik ile mezbûrları ele getirip bu babda mukaddema gönderile ahkâm-ı şerife mucibince haklarından gelip vücûd-ı hıyanet âlûdelerinden memleket ve vilayet tathir ve zulm ve te'addîlerinden re'âyâ ve berâyâyı halas etmeğın enva-i ihtimamın vücûda getiresin.

MD 23 / s.96 / hk. 193

Diyarbekir Beğlerbeğine hüküm ki;

Hâla İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin dâme 'ulûvvuhu mektûb gönderüp Hüsey Beğ'in oğlu Sa'id Beğ'e tâbi' olan Dâsını tâifesiyle Şeyhân tâifesinin fesâd ve şenâ'atları husûsan Şeyhân tâifasının baş ve buğu olan Şeyh 'İzzüddin'in hırsız ve harâmi ve kuttâ'-ı tarikdan olduğı mirâren 'arz olundukda haklarında gelinmek içün emr-i şerifim gönderilmişken mezbûr Sa'id beğ ile tevâbı'ı kemâ-kân fesâd üzere olub dâyma Dâsını tâifesini ihtilâl ettiklerinden ğayrı Basra'ya tâbi' 'arrâf ile medine sancakları sadaka olunmuş iken asla mukayyed olmayub hemen fesâd içün gelüb Musul sancağına tâbi' Kirmlis nâm karyede sâkin olub Dâsını tâifesi kendüye olmak şartı

ile Tikrit sancağına tâlib olub ahvâlina vâkıf olmağla Beğlerbeğlerden ‘arz olub kendüden dahi taleb eyledikde def’-i himem için müşârün-ileyh dahi ‘arz verdiğin ve Said Beğ Dâsını tâifesinin beği vefd-i mâbeyndendir ve zıkr olunan tâifenin ettiklerin fesâd mezbûr Sa’id Beğ’in kuvveti ile der Musul ve Erbil ve Nusaybin’e Beğin mezbûr tâifenin fesâd ve şenâ’atı sirâyet edüp âyende ve revendeyi kemâl-ı mertebe rencide ve perişan eylemişlerdir eğer Dâsını tâifesi Tikrit sancağına ilhâk olunub müşârün-ileyhe verilirse külli fesâd eylemeleri mukarrerdir mezbûr Şeyh İzzüddin’in ve tevâbi’inin emr-i şerif mücebince haklarından gelinmek için Bağdâd ve Şehr-i Zol Beğlerbeğleri ve Musul Beği Hasan dâme ‘izzûhu ile müşâre olunub lâkîn zıkr olunan tâifeden bazı sancakbeği ve za’im ve sipahi olmağla sâir-i ehl-i fesâd olanlarına kuvvet olub belki ekser-i fesâd ve şenâ’atları onlara i’timâden eylediklerin ol hırsız ve harâmilara nüvis olub nizâm-ı memleket için dirlikleri kesilüb min-ba’d evvel tâifeye dirlik olmamak bâbında ahkâm-ı şerife verilmesi ‘arz eylemeğin min-ba’d bu makûle ehl-i fesâda dirlik verilmeye deyi Bağdâd ve Şehr-i Zol Beğlerbeğlerine ahkâm-ı şerife yazılıb irsâl olunmuştur **buyurdum ki:**

Vusûl bulundukda sen dahi bu bâbda mukayyed olub min-ba’d bu makûle ehl-i fesâda dirlik vermeyüb himâyet eylemeyesin.

Bir sûret: Bağdâd Beğlerbeğisine.

Bir sûret: Şehr-i Zol Beğlerbeğisine.

MD 23 / s. 290-291 / hk.627

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ’in ademisi ve kethüdası Nur ‘Ali’ye virildi.

Fi 20 Şevval sene 981.

Diyarbakir Beğlerbeğisine hüküm ki;

Hâlâ Seydi Süleymânî kadı mektûb gönderüp Seydi Süleymânî sancâğına tâbi’ Zenpiran tâifesi ve Gölyan cemâ’atlerinde olub kadimden gelen ümeraya ‘isyân ve tuğyân üzre olub ve yola ve bele atub ebna-yı sebil ve sâyir ayende ve revende ve tüccârın emvâl ve esbâbın ve rızıkların garet idüb katl-i nüfus eyleyen ehl-i fesâd hâlâ İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ fevt olub oğlu olan Kubâd damet ‘ulûvvuhû bâbası üzerine varub defn eylemek üzre iken zıkr olunan cemâ’atlerden Zenpiran tâ’ifesinden Ebubekr ve oğulları Mehmet ve ‘Abidin ve Mehmet ve Ömer ve Hacı ‘Abidin oğullarından Ahmed ve Kasım ve Ömer ve Mansur(?) ve kilerden(?) Mahmud ve Del ve Mehmet Bahaeddin ve tevâbi’leri ve zaman Tirman tâ’ifesinden Musa ve Mehmet ve Şekeroğlu Mehmet ve tevâbi’leri ve Gölyan tâ’ifesinden Ebubekir ve Mehmet ve tevâbi’leri ile kalkub cemi’yyet idüb varub dört bin altın ile bina olunan kal’a-i hedm idüp yer ile beraber idüb şer’ şerife ve emr-i hümayunuma itâ’at eylemeyüb halleri üzere kalursa celâlî olub yukarı cânibe varub külli fesâda bâ’is olurlar diyü ‘arz eylemeğin zıkr olunan ehl-i fesâdı ele götürüb haklarından gelmek babında Şehr-i zol ve Bağdâd Beğlerbeğlerine Cizre hâkimi Bedir ve İmâdiyye hâkimi Kubâd dâmet ‘ulûvvuhuya ahkâm-ı şerife yazub irsâl olunmuştur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda müşârün-ileyh ile haberleşüb dâhi vech ve münâsib olduğu üzre tevâ’if mezbûreden zıkr olunan fesâda mübâşeret idenler eğer mestûr olanlardır ve eğer gayridir her ne tarik ile mümkün olursa hüsn-i tedbîr ve tedârikle ele götürüp bir vecihle haklarından gelesin ki sâyirlerine muceb-i ibret ve nasihat vâki ola ol ehl-i fesâda mübâşeret eyleyen müfsidler beher hâl ile ele gelüp haklarından gelmek lâzım olmuştur mühimmi için ikdâm ve ihtimâm eyleyüp vech

ve münâsib görüldüğü üzre hüsn-i tedbîr ve tedârik eyleyüp gaflet ile namus eksüklüğü sudurundan ihtiyât oluna.

<i>Bu dâhi</i>	<i>Bu dâhi</i>	<i>Bu dâhi</i>
<i>Bir sûreti</i>	<i>Bir sûreti</i>	<i>Bir sûreti</i>
<i>Şehr-i Zol Beğlerbeğisine</i>	<i>Bağdâd Beğlerbeğisine</i>	<i>Cizre hâkimi Bedir Beğ'e</i>
<i>Bu dâhi</i>		
<i>Bu dâhi</i>		
<i>Îmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e</i>		

MD 23 / s. 291 / hk.628

Bu dâhi
Zeynel Beğ'e hüküm ki;

Seydi Süleymani kadısı mektûb gönderüp Seydi Süleymânî sancâğına tâbi' Zenpiran tâ'ifesi ve Gölyan cem'âatlerinden olub kadimden ümeraya 'isyân üzre olub yola ve bele atub ümenâya-i sebil ve sâyir ayende ve revende ve tüccârın emvâl ve esbâb ve erzağın gâret idüp katl-i nüfus eyleyen ehl-i fesâd hâlâ Îmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ vefat idüp defin itmek için oğlu Kubâd dâmet 'ulûvvuhu üzerine vardıkda Zenpiran tâ'ifesinden ve nice ehli fesâd cemi'yyet üzre kalkub varub dört bin altın ile bina olunan kal'a'î hedm idüb yer ile beraber olub şer'-i şerîfe ve emr-i hümayûnuma itâ'at itmeyüp halleri üzre kalurlarsa celâlî olub külli fesâd iderler diyü bildirmeğin haklarından gelinmek için Diyarbekir ve Şehr-i Zol ve Bağdat Beğlerbeğine ve Cizre hâkimi Bedir Beğ ve Îmâdiyye hâkimi Kubâd ile haberleşüb mümkün olduğu üzre haklarından gelinmekte mu'âvenet lâzım gelirse bezl-i makdûr idüp ol asl tâ'ifeyi 'isyan ve (.....) gereği gibi haklarından gelünüp fesâd ve şenâ'tlerinden vilâyet-i tedhîr itmekte hüsn-i tedbîr ve tedârikde kusur koymayasın gaflet ile namûs eksüklüğü sudurundan hazer idesin tamâm basiret üzere olasın.

MD 26 / s.50/ hk. 129

Bağdâd Beğlerbeğisinin kethüdasına verildi
Fi 20 Safer sene 98

Îmâdiyye hâkimi Kubâd dâmet me'âliyühüye hüküm ki;

Bağdâd Beğlerbeğisi 'Ali dâme ikbâlûhu mektûb gönderüp Musul sancağı yollarında cânib-i Bağdâd'a gelen ve ğayr-i memlekete giden yolcuların kıttâ'-ı tarîk ve harâmiden ahvâlları mükedder olub Bağdâd'a şikâyetçileri gelmekden hâli değildir tafahhus olundukda Cizre'ye tâbi' Ekrâd ve Dâsini tâifesinin eşkiyası Îmâdiyye eyâletinde olan ekrâd olduğu muhakkak olmuşdur deyü bildirmeğin **buyurdum ki:**

Vardıkda bu bâbda dâima mukayyed zikr olunan tâifeyi gereği gibi zabt eyleyüb kıttâ'-ı tarîk ve harâmî olanlarının şer'le haklarından gelüb yolları ber vech-i hıfz ve hirâset ettiresin ki âyende ve revende ve tüccâr ve zuvvâr huzur-ı hâl ve ferâğ-ı bâl ile varup gelüb kimesnenin mâlına ve canına zarar ve gezend irişmek ihtimâlî olmaya şöyle ki zabt olunmayub bir dahi fesâd ve şenâ'atları ve katl-ı nüfus ve ğâret-i emvâl eyledikleri 'arz oluna neticesi sana 'âid olur ona göre mukayyed olub ihmâl ve müsâheleden ve eşkiyâya ruhsât vermekden ihtiyât edüp bunların emn û emân üzere olmasına sa'y ve ihtimâm eyleyesin.

MD 26 / s.73/ hk. 186

Kubâd Beğın kethüdâsı Şeyh Hüseyin'e verildi

Fi 16 Ra. Sene 983

İmâdiyye hâkimine ve kâdısına hüküm ki;

Bundan akdem Şükrüllâh oğlu Mahmud ve Ahmed Kasru'nu ve Ebu Bekir Zübeyd ve Tâcüddin nâm kimesneler ehl-i fesâd ve şenâ'atda olub Alkuş kal'asın yıkıyub ve havâss-ı hümâyundan Dir nâm karye-i ihrâk bi'n-nâr edüp ve Beydar nâm karyeyi gâret ü hasâret edüp muttasıl bu minvâl üzere fesâd ü şenâ'atdan hâli olmayub yevmen fi-yevmen fesâdları ziyâde olmak üzeredir deyü 'arz olundukda mezkûrların ehvâlı şer'le görölüb haklarından gelesin deyü emrim verilmiş iken henüz haklarından gelinmedüğü istimâ olunmağın **buyurdum ki:**

Vardıkda mezkûrların ahvâlına muktazâ-yı şer'-i şerîf üzere teftiş edüp göresin fi'l-vâkı' mezkûrlar vech-i meşrûh üzere asl-ı fesâd ve şenâ'at oldukları yalnızda bi-hasebi'ş-şer'i'ş-şerîf sâbit ve tâhir olmuş ola bu bâbda emr-i şerîf-i sâbıkım mücebince 'amel eyleyüp şer'le lâzım gelen icrâ edüp emrim yerine vardığın yazub 'arz eylesin ammâ tamam-ı hakk üzere olub hâle-i hakdan 'udûl ve inhirâf eylemeyesin.

MD 26 / s.77/ hk. 197

Kubâd Beğın kethüdâsına verildi

Fi 20 Rebî'ü'l-evvel sene 983

Diyarbakir Beğlerbeğisine hüküm ki;

Sindi Süleymânî kâdısı Mevlâna Muhammed zîde fazlûhu Südde-i Sa'âdetime mektûb götürüp İmâdiyye hâkimi Sultân Hüseyin Beğ vefât ettikten sonra Sindi ve Süleymânî 'aşîreti baş kaldırub emr-i şerîf mücebince nebe' Şranş kalesini hedm edüp ve Sindi Süleymânî'ye tâbi' olan Beydar nâm karyeyi dahi gâret ve hasâret ve evlerin ihrâk edüp ve İmâdiyye eyâleti Kubâd beğ ve Sindi Süleymânî sancağı Bayram dâme 'ulûvvuhuya verilmek ile livâ-ı mezbûra varmak istedikde Cizre hâkimi Bedir Beğın tahrikleriyle 'aşîret-i mezbûradan üç bin mikdârı adam mîr-i müşârün-ileyhe elde harble karşı varub saf saf muhârebeye dorub mâbeynde mîr-i müşârün-ileyhin yedi sekiz nefer adamı maktûl ve onlardan dahi on beş nefer mikdâr maktûl olub bu cümle-i fesâd ve şenâ'atları mûmâ-ileyh Bedir Beğın tahrik ve ığvâsıyla olmuşdur deyü bildirmeyin **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda göresin fi'l-vâkı' kale-i mezbûranın mîr-i müşârün-ileyhin tahrik ile olmuşdur ki gîr ve teklif edüp sâyir-i hedm eden Sindi Süleymânî tâ'ifesiyle müşârün-ileyhe vaz'-ı kadîmî uslûbunda binâ ettiresin eyleyüp 'inâd ve muhâlefet ederlerse 'arz eylesin sonra onlar hakkında emrim teveccühle sudûr ederse mücebi ile 'amel eylesin.

MD 26 / s.113/ hk. 290

İmâdiyye Beğın kethüdâsına verildi

Fi 4 Rebî'ü'l-âher sene 983

Hezarmerd sancağı Beği olub vilâyet muhârriri olan Abducelil Beğ'e hüküm ki;

Bundan akdem hükm-i şerifim gönderölüp Dir Maklub nâhiyesini havâss-ı hümâyûnuma ilhâk eylesin deyü emrim olmuş idi hâla İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ dâmet me'âlih Südde-i Sa'âdetim'e adam gönderüp nâhiye-i mezbûra kadîmü'l-eyyâmdan berat-ı hümâyûn ve sâyir-i

temessükâtlı İmâdiyye eyâletine zabt olunur gelmiştir deyü tahrîr olunmamak bâbında ‘inâyet-i ricâlerimin berât-ı ve temessükâtı Sûdde-i Sa’âdetime gönderilmek emrim olmuştur **buyurdum ki:**

Müşârün-ileyhin berâtı ve temessükâtı Sûdde-i Sa’âdetime gelüp görölünce nâhiye-i mezbûrayı havâss-ı hümâyûnuma ilhâk etmeyüb tahrîr ve tevzî’ etmeyüp hâli üzere kaviyyesin sonra olbâbda emrim teveccühile sudûr ederse mücebi ile ‘amel eylesin.

MD 26 / s.226/ hk. 647

Budak çavuş'a verildi

Fi 10 C. Sene 983

Bağdâd Beğlerbeğisine hüküm ki;

Hâla İmâdiyye hâkimi Kubâd dâmet me’âlih mektûb gönderüp karındaşı dâme ‘izzûhuya sadâka olunan Zaho sancağı içinde sâkin olan Sindi Süleymânî ‘aşîreti ‘isyân üzere olub livâ-i mezbûr tevâbiinden Şaranş nâm kal’eyi yıkub ve Beydar nâm kal’eyi ateş ürüb yakub ve kendü cânibinden Kerek nâm kal’a muhâfızasında olan Hüsâm Hasan nâm kimesneyi kırk nefer adamlar üç iden ziyâde kale-i mezbûrayı muhâsere mezbûr karındaşı sancağına varup duhûl etmek istedikde tâife-i mezbûra mübalağa Kürt cem’ edüb sancağına girmeye mâni’ olub mitresler bağlayup ve yolları sedd edüp ceng eyleyüp tarafından adam katl olunub ‘isyân ve tuğyân takarrur olub ol tâifeye mü’ayyen ve muharrik olan Bedir Beğ olduğu bildirini **buyurdum ki:**

Varıcak göresin zikr olunan husûs ‘arz olunduğu üzere vâkı’ iken müşârün-ileyhe Bedir Beğ mektûb ve adam gönderüp muhkem-i tenbîh ve te’kîd eyleyüp min-ba’d kendüye müteallik olan ‘aşîreti zabt ve hıfz eyleyüb hilâf-ı şer’ ve muğâyır-ı emr-i şerîf ‘isyân ve tuğyân üzere olub fesâd ve şenâ’t eyleyüp men’-i memnû’ olmayanları hüsn-i tedbîr ve tedârikli ele götürüb habs edüp ahvâllarını yazup bildiresin.

Bu dahi

Bir sûret: Diyarbekir Beğlerbeğisine.

MD 26 / s.228/ hk. 651

Budak Kubâd çavuşuna verildi

Fi 10 C. Sene 983

Cizre hâkimi Bedir Beğ’e hüküm ki;

Hâla İmâdiyye hâkimi imâretyab Kubâd dâmet me’âlih mektûb gönderup karındaşı Behrâm dâme ‘izzûhuya ‘inâyet olunan Zaho sancağında sâkin olub Sindi Süleymânî ‘aşîretinden olan kimesneler ‘isyân ve tuğyân üzer olub Şaranş nâm kal’eyi yıkub ve Beydar nâm karyeye atış ürüb yakub ve Kerk nâm kal’eyi muhâsara edüb ve mîr-i müşârün-ileyh livâ-ı mezkûra giderken tâyîfa-ı mezbûra alay ile karşı gelüp izhâr-ı bağı edüp ceng eyleyüp ve yolları sedd edüp fesâd ve şenâ’t üzere oldukların ve bu husûsa siz muharrik olub mu’ayyen olduğun bildirdi imdi sen ve müteveffa Sultân Hüseyin Beğ Sûdde-i Sa’âdetime sadâkat ve ihlâsat ile hizmet edüp beyne’l-emsâl mümtâz ve serfirâz ola gelmiş iken hâla bu asl-ı fitne ve fesâda bâdi olmağa sebep nedir bu husûs senden umulmaz ‘atebe-i ‘aliyyam cânibine kemâl-i itâ’t ve inkiyâd üzere hizmet ide geldiğini i’timâd-ı hümâyûnum vardır **buyurdum ki:**

Varıcak bu bâbda mukayyed ve basiret üzere olub zıkr olunan tâifenin fesâd ve şenâ'at üzere olan eşkiyânın men' ve def' eyleyüb min-ba'd ferman-ı şerîfime muğâyır kimesnenin vilâyetine ve kurâ ve nevâhisine ve mâl ve esbâb ve duvarlarına zarar ve te'addi ettirmeyesin ve'l-hâsıl bu husûs senden biliniz şöyle ki ba'de'l-yevm tâife-i mezbûranın fesâd ve şenâ'atı def' û ref' olmayub ve eşkiyân ele götürülüb haklarında gelinmeye tedârikleri görölüp ehl-i fesâd ve şenâ'at olanların ceza ve sezâları verilir ona göre mukayyed olub 'aşîret-i mezbûra ile mîr-i müşârün-ileyhin mâbeynlerin islâh edüb hilâf-ı emr-i şerîf kimesneye iş ettirmeyesin tedvrik olunub islâh olunduğun yazub bildiresin.

MD 27 / s.52/ hk.132

Kubâd Beğ'in kethüdâsına verildi

23 Receb

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e hüküm ki;

Bağdâd Beğlerbeğisi mektûb gönderup senin içün kemâl-i adâlet ile ma'rûf ve vufûr-i diyânet ile mevsûf lâzime-i imâreti kemâ yen-bağî ri'âyet ider uğur-i hümayûnumda gayret ve hamiyet meker ve re'âyâ ve berâyâ refâhiyeti ve itminân üzere olub rûz be-rûz ihyâ-i merâsim-i dîn-i mübîn ve tervîh-i sâz-i Seyyid Mürselin olunur iken akrâbândan ve aşâyirlerin evlâdlarından Seyyid Kâsım ve Şâh Rüstem ve Mirzâ Mehmed ve Mekkî Azîz ve Mîr Melek ve ümerâ-yi ayretten Ali Beğ ve Seyyid Kuli Beğ ve Kürdî Bâyezîd Beğ ve sâyir nâm kimesneler bazı evkâtda memleket ve vilâyete el uzadub marazat irişturup fesâd ittüklerinde ele getirilub lâzım gelen icrâ olunmak murâd oldukda şer'î şerîf-i ve fermân-i hümayûne muğâyiret idenlerin husûsi bildurmeğın **buyurdum ki:**

Anın gibi zıkr olunan 'aşîretlerde ve ağâlarında ve 'aşîret akrâbasından şer'-i şerîfe ve fermân-i hümayûne muhâlefet re'âyâ ve berâyâ ve memleket ve vilâyetine te'addî ve tecâvüzleri olub ele götürülüp haklarından gelinmek lâzım geldikte te'hîr itmeyub ol asılları hüsn-i tedbir ve tedârikli ele getirüb dahi fesâd ve şenâ'atleri sâbit ve zâhir olanlar bâbında lâzım geleni icrâ idub yerine koyasın ammâ bu bahâne ile kendü hâllerinde olub şer'î mazhâr ve fermân-ı hümayûna mutâbık ve munkâd olanlara mücerred 'arz ve nisbet ve tafsîl ile dahl ve tecâvüz olunmaktan ictinâb elyeyesin ve anun gibi isyân ve tuğyân üzre olub ele gelmelerine mu'âvenet lâzım gelurse ol bâbda Bağdâd Beğlerbeğine hüküm-i şerîfim gönderilmiştir ulaşturub mu'âvenet taleb eylesin.

MD 27 / s.52/ hk.133

Bağdâd Beğlerbeğine hüküm ki;

Mektûb gönderup İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e 'adâlet ile ma'rûf olub re'âyâ ve berâyâ-yı refâhiyet ve itminân üzre devâm-i devlet-i 'aliyyesine meşguller olduğu ve gayretten ve 'aşîret ağâları ve 'aşîret beğlerinden ba'zının re'âyâyâ ta'addî ve tecâvüzleri olub itâ'at üzre olmayub isyân ve tuğyân üzre oldukların ve müşârün-ileyh ele getürmekde tereddüt ittüğün bildurmuşsin imdi bu husûs içün müşârün-ileyh hüküm-i şerîfim göndermiştir **buyurdum ki:**

Vardukda anun gibi müşârün-ileyhin 'aşîretinden ve gayriden itâ'at ve inkiyâd üzre olmayub fesâd ve şenâ'at üzre olub isyân ve tuğyân üzre olanları ele getürmeği mu'âvenet lâzım olub sana âdem ve mektûb gönderdükde sen dahi te'hîr itmeyup vech-i münâsib gördüğün üzre

âdem tedârik idup gönderup mu'âvenet ve müzâheret eylesin ammâ müşârun-ileyhle haberleşub mücedded arz ve nisbet ve buğz ile dahl ve tecâvüz olunub nâ hâk-ı şer' iş olmakdan hazer eylesin.

MD 27 / s.71/ hk.179

Kasir Bey'in kethüdâsına verildi

Fî 4 Şa'bân

Uşni Beği Züher Beğ'e hüküm ki;

Îmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e mektûb gönderüp Îmâdiyye avânâsından olan aşâyirden Şîrvânî ve Gerdi nâm 'aşîretler sancağı karîb olub zikr olunan 'aşîretlerden ba'zıları fesâd ve şar'an idüp ve niceleri kâtil katl ve bazı idup taht-ı hükûmetine varub sunûn ile götürilmek mümkün olmayub nicesinin fesâdları bu hâl ile yanlarında kalub bu mekûle fesâd idup gidenler geru müşârun-ileyhe götürilmek bâbında emr-i şerîf vâcib bilâ-temâm ricâ eyledüğü ecilden **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda bu bâbda evkât-i vecihle mukayyed olub göresin anun gibi müşârun-ileyh avânâsından olub fesâd ve şenâ'et itmekle senin sen ki avânânı firâr idenleri ademi varub taleb eyledükde ele getirup âdemisine teslim ve irsâl eylesin ki fesâd ittükleri mahalde ahvâlleri şer'le görülüb fasl olunub kimesneye zûlm ve ta'addî olmak ihtimâli olmaya.

Bir sûreti

Vize hâkimi Nûr Beğ'e

Bir sûreti

Trados hâkimi Hasan Beğ'e

MD 27 / s.73/ hk.183

Kubâd Beğin mihmândârına

Fî 3 Şa'bân

Îmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e hüküm ki;

Ademin gönderup ahvâdın zamânlarından ile Yonhana Sendir akrâbana verilen dirliği ba'zıları kanâ'at itmeyub âdet-i kadîmeye muhtâlif memleket içinde gezüp re'âyâ ve berâyâyî rencide idub cebren mâl alub fesâd ve şenâ'et idüp size ve mesâkine ta'addîlerinden müztaribu'l-hâl olmağla müteveffa baban zamânında arz olub bu mekûle ehl-i fesâdın haklarından gelesindiyü merhûm dedem Sultân Süleymân Hân tabe tarık zamânında emr-i şerîf virdükde bildurub ana göre müceddeden Dergâh-ı Musâllâmda dahi hükm-i şerîf verilmiş ricâ eyledüğün ecilden **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda sâbıkan bu bâbda verilen emr-i şerîfimle âmel idub berât-i sa'âdet ayağlı taht-ı yedekde olan Îmâdiyye eyâletine müteallik olan eğer beğînler ve eğer aşîret ağâlaridur ve nökerleridur ve banzelikalar ve ağâlar nökerleridur ve sâyir aşâyir ahâlîsinin sagîr ve kebîr ve sâyir olagelen 'âdet ve kânûn üzre istihdâm idup memleket ve vilâyetin zabt vesâyası ve bize ve mesâkinin istirâkı husûsında envâ-ı mesâ-i cemilin vücûde geturesin anun gibi sana itâ'at ve inkiyâd üzre olmayub fesâd ve şenâ'ate ve şer'î ve kânûna muhâlîf evzâ'a mübâşeret idenlerin sâbıkan verilen emr-i şerîf mücebince ve şer'î ve kânûn üzre haklarından gelesin ki sâyirleri müceb-i 'âdet evvelen lâzımu'l-'arz olanı yazub bilduresin.

MD 27 / s.202/ hk.467

Bu dahi

Şehr-i Zol Beğlerbeğine hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'in mektûb gönderüp kardeşi olup ba'dehû tâbi' Medine sancağı beği olan Behrâm Beğ'in fesâd ve şenâ'et üzere ver ve deyü bildiriğini hüsn-i tedbir ile ele getirüp habs olunmasın emir idüp **buyurdum ki:**

Vardukda anun gibi mezbûr Behrâm Beğlerbeğine gelurse ziyâfet etmek senin ele getirub hüsn-i tedbir ile tutup habs idüp.

Min-Saadet'e arz eylesin.

MD 27 / s.202/ hk.468

Bu dahi

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e hüküm ki;

Mektûb gönderüp kardeşin Behrâm fesâd ve şenâ'ât üzere olduğu 'arz eyledüğün ecilden Şehr-i Zol Beğlerbeğine ahkâm-ı şerîfe yazılıp anun gibi gelurse ziyâfet tarikle götürüb ve tutup habs eylesin deyü ümerâ olmuştur **buyurdum ki:**

Vardukda mezbûrerların ele getirülmesi mukayyed olub anun gibi tarikle ele bildirsin götür tutup habs eylesin.

MD 28 / s.5-6/ hk. 11

Bu dahi

Şehr-i Zol Beğlerbeği Musul kâdisına mektûb gönderüp İmâdiyye hâkimi olub kuvvet olan Hüseyin Beğ'in evlâdından Behrâm Beğ mukaddema Basra Kurna sancağı verilüp lâkîn sancağına varmayub Cizre ülkesinde bahs-i 'aşîreti içinde sâkin olub hâla üzerine bazı eşkiyâ cem' edüp ondan hurûc edüp İmâdiyye ülkesine tâbi' Zibârî 'aşîreti içine girüb elbette bana dahi İmâdiyye ülkesinden kilâ' ve nevâhi verilmek gerkdir deyü tarîk-ı fesâda sâlik olub bi'l-fi'l İmâdiyye Beği Kubâd dâme 'izzûhunun kasdına zikr olunan 'aşîretten ziyâde adam cem' edüp ceng ve cidâl sadadında olub ve ol etrâfda ki köylere ve nâhiyelere ateş irüp ihrâk edüp ve nefsi Musul'a vâkı' olan mir-i kapan ve mukâta'anın ekser-i mahsulu İmâdiyye ülkesinden gelen hüner ki keraste ü hâsıl olub mezkûr hurûc edilden yer ve yollar kesilüb tüccârın ve külli tamğa mukâta'asına külli zarar ve ziyân müterettib olub hâla mukâta'a-ı mezbûra eminler gelüb vilâyet ve memlekete zararı olduğun i'lâm edüb 'arz-ı iltimasını taleb eylediklerini i'lâm etmeğin mezbûr Behrâm ele gelmek mühhimatdan oldu **buyurdum ki:**

Dergâh-ı mu'allâma ve serseri Mustafa vusûl buldukda bu bâbda bi'z-zât mukayyed olub Şehr-i Zol'a tâbi' olan ümerâ ve zü'emâ ve sipahi tâifesiyle müretteb ve mükemmel düşman yarağı ile hâzır ve âmede olub dahi bu bâbda Musul Beğ ve Cizre hâkimi Bedir Beğ dâmet me'âlihuya dahi muâvenet için sancakları askeri ve 'aşîretleri ile hâzır ve âmede olub vech-i münâsib görüldüğü üzere sana muâvenet etmek emrim olub her birine müstakil ahkâm-ı şerîfe yazılıp gönderilmiştir ama livâyı müşârün-ileyhimâya ve sâir-i Şehr-i Zol'a tâbi' olan ümerâyâ mühkem-i tenbîh ve te'kîd edüp yanına götürüp dahi mukarrer mezbûrun üzerine varub ele götürüp hakkından gelmek bâbında envâ'-ı sa'î ve ikdâmın ve müvecceh götüresin mezbûrun ele gelmeye her vechle mühimmâtından olmuştur her nerde olursa eğer bir kimseye ilticâ ederse taleb

edüp beher hâl zuhûra getürmek bâbında müşârün-ileyhimâyla ve sâyir-i ümerâyâ ittifâk edüp yek-dıl ve yek-cihet olub fırsat ele verüp mahall-ı iktizâ ettiniz göre hatta tedârikli ele götürüp hakından gelmeği sa'y eylesin şöyle ele vermeyüp muhârebe ederse bu bâbda muâvenet ettileri dahi ele götürüp haklarından gelen ğaflet ile 'ırz ve nâmusa hâlel veren husûslardan ziyâde zarar eylesin.

Bu dahi

Bir sûret-i Cizre hâkimi Bedr Beğ 'aşîreti ile

Şehr-i Zol Beğlerbeğlerin yanına varub ele

muâvenet eylesin

Bu dahi

Bir sûret-i

Musul Beğine götürmek bâbında

MD 28 / s.23/ hk. 56

Ahmed Çavuş'a verildi

Fi 19 Rebî'ü'l-âher sene 984

Hakkârî Beği Zeynel Beğ'e hüküm ki;

Korz? sancağı Beği Behrâm dâme 'izzûhu sancağına gitmeyüp karındaş olub İmâdiyye hâkimi olan Kubâd Beğ mâbeynleri 'adâvet üzere olmağla sana ilticâ edüp dâimâ fitne ve fesâddan hâli olmadığı istimâ' olundu bu bâbda müşârün-ileyhe sancağına varmak için ve Cizre hâkimi Bedir Beğle yalnız götürmeyüp sancağına gönderesin deyü hükm-i hümayûnum gönderilmiştir **buyurdum ki:**

Varıcak ve onun gibi müşârün-ileyhe fermân-ı şerîfim mücebince sancağına gitmeyüp fitne ve fesâd sâlik olub sana ilticâ ederse kabul etmeyüp emr-i şerîfim mücebince tenbîh ve nasihat edüp sancağına götüresin hilâf-ı emr-i şerîfim iş olmakdan hazer eylesin sonra mes'ûl olurmuş bilmiş olasın.

MD 28 / s.31/ hk. 74

Ahmed Çavuş'a verildi

Fi 19 Rebî'ü'l-ûlâ sene 984

İstanbul'dan İmâdiyye hâkimine varınca yol üzerinde vâkı' olan kâdırlara hüküm ki;

Hâla İmâdiyye hâkimi olan Kubâd Beğ dâmet me'âlih bir sırada müteallik bir mühim husûs dutukda on ulağı gönderdikde iken ulak çeki yokdur deyü olan bârgiri vermekde ta'allül oldunduğu bildirdi imdi onun gibi müşârün-ileyhin ademisi serhâd mühimmâtı için ulağı Südde-i Sa'âdetime gelmek lâzım gelüp müşârün-ileyhe ile mühürlü kâğıd verdikde her kangınız taht-ı kazasına dâhil olursa bir nefer adamın ve bir nefer yoldaş olan bârgiri yol verüp ama yolda yolcu bu kere yetedirmeyüp kızıl bargiri verüp olmayan yerde ve kasabada ve köylerde ulak bargiri tedârik ediverüp ve te'hîr alıverüb gönderesin.

MD 28 / s.270/ hk. 664

Rahmet Zade İbrahim Çavuş'a verildi

Fi 24 Receb sene 984

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e hüküm ki;

Hâla hükümetine müteallik olan yerlerden yarar at ve yarar cild ve katır yukarı cânibe verilir deyü istimâ' olundu imdi fermân-ı şerîfim olmadan yukarı cânibe at ve katır verilmek câ'iz değildir **buyurdum ki:**

Bu bâbda bi'z-zât o kân mukayyed olub min-ba'd hilâf-ı emr-i şerîf yukarı cânibe at ve katır verdiremeyüp ferman-ı şerîfe muhâlif iş olmakda hazer eylesin onun gibi emrime muğâyır at ve katır verenleri ele götürüb mahalli vermeyüp haklarından gelesin dâima ferman-ı şerîfim adâsına dakika fevt etmeyesin.

MD 28 / s.354/ hk. 900

Müşârün-ileyhin Kubâd kethüdasına verildi

Fi 25 Ş. Sene 983

Diyarbakir Beğlerbeğine hüküm ki;

Mektûb gönderüp Musul'a geldikde İmâdiyye hâkimi olan Kubâd Beğ'in dâmet me'âlih yedinden hükm-i hümâyûn vârid olub karındaş Behrâm ile mâbeynleri islâh olunmak fermân olunmağın mezkûr Behrâm'a adam gönderülüp da'vet olundukda itâ'at eylemeyüp nice ehl-i fesâd yanına cem' eyleyüp âyende ve revendeye küllî te'addi edüp ve bu vechle takviyet bulmağa sebep ekrâddan Zibârî tâifesi mîr-i 'aşîretleri olub def' û ref' olunmak için Sehrâni Süleyman muâvenet eylemek bâbında hükm-i hümâyûnum verilmesin bildirmişsin imdi Sehrâni Süleyman ve Sindi Süleyman Kubâd Beğ'in 'isyânlarından Behrâm nâm karındaşın ele götürmek için muâvenet eylemek bâbında ahkâm-ı şerîfe yazub irsâl olunmuşdur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda irsâl olunan ahkâm-ı şerîfe müşârün-ileyhimâya ulaştırub sen dahi muhkem-i tenbîh eylesin ki mezkûr Behrâm'ı ve sâyir-i fesâd üzere olan eşkiâyı ele götürmeği sa'y ve ihtimâm eyleyüp müşârün-ileyh Kubâd Bey dâme 'izzûhuya vech ve münâsib olduğu üzere mu'âvenet edüp hizmetde bulunalar.

MD 28 / s.382/ hk. 991

Diyarbakir Beğlerbeği kethüdası verildi

Behrâm Süleyman Beğ'e hüküm ki;

Diyarbakir Beğlerbeğisine mektûb gönderüp Musul'a geldikde İmâdiyye hâkimi olan Kubâd yerinden hükm-i hümâyûn vârid olub karındaş Behrâm ile mâbeynleri islâh olunmak fermân olunmağın mezkûr Behrâm adam gönderülüp da'vet olundukda itâ'at eylemeyüp nice ehl-i fesâd yanına cem' eyleyüp âyende ve revendeye küllî te'addi eylediğin i'lâm eylemişsin imdi mezkûr Behrâm yanında 'isyân üzere olan sayir-i tevâbi' ile ele gelmek mühimmâtdan olmağın bu bâbda Sindi Süleyman dâme 'izzûhuya dahi hükm-i şerîfim yazılıb mezkûru ele götürmek bâbında karındaş olan İmâdiye hâkimi Kubâd Beğ'e vech ve münâsib görüldüğü üzere muâvenet eylemek emrim olmuşdur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda sen dahi bu bâbda mukayyed olub müşârün-ileyh Kubâd Beğ ile haberleşüb dahi vech-i münâsib görüldüğü üzere sancağını tâbi' olan Mir 'aşîretler ve sâir-i 'aşâyir küllî düşman berâtım ile müşârün-ileyhe yanına varub iktiza eyledüğü üzere karındaş Behrâm'ı vesâyir ehl-i fesâdları ele götürmek bâbında muâvenet ve muzâheret eyleyüp bâb-ı ihtimâmında dakika fevt eylemeyesin.

*Bu dahi
Bir sûret-i Sindi Süleyman Beği vech-i meşrûh üzere yazıldı*

MD 29 / s. 36 / hk.81

Van Beğlerbeğisinün livâsı Hüseyin'e virildi.

Fî 5 L sene 984

Hakkâri Beği Zeynel Beğ'e hüküm ki;

Hâlâ Âstâne-i Sa'âdetüme gelen câsûslar yukarı cânib hareket üzre olup memâlik-i mahûseden bir mahalle veyâ Bağdâd üzerine düşmek ihtimâli olduğın haber virmeğın ol bâbda Erzurûm ve Bağdâd ve Şehr-i Zol ve Van ve Diyarbekir Beğlerbeğilerine ve Mahmûdî Hasan Beğe ahkâm-ı şerîfe yazılup gaflet üzre olmayup vakitlerine hâzır ve ol taraflara nâzır olmak fermân-ı şerîfüm olmışdur **buyurdum ki:**

Sen dahi şimdiden ülkene tâbi' olan Mustafa ağa aşîretleri vesâyir aşâyir-i nusret-şî'ârı yat ve yarakları ve cebe ve cevşenleri ve bi'l-cümle âlât-ı harb kıtâl-ı edevat-ı cenk ve cidâlleriyle hâzır û müheyyâ itdürüp dahi beğlerbeği ile haberleşüp anun gibi ol cânibden bir hareket olup memâlik-i mahûseden bir mahalle düşmek ihtimâli olursa siz dahi beğlerbeğiyle hüsn-i ittîfâk û ittîhâd idüp fırsat el virüp mahal iktizâ itdüğüne göre cibilldünde merkûz olan vüfûr-ı şehâmet ve celâdet ve âsâr-ı diyânet muktezâsınca asâkir-i nusret-me'ser ile vech-i münâsib görüldüğü mahalde ol cânibün memleket ve vilâyetine sakın salup bir vech-i gâret ve hasâret eyleyesin ki kendü memleketleri tedârükine düşüp memâlik-i mahrûsa ta'arruzdan ferağât eyleye ve bi'l-cümle yukarı cânibden gaflet câyiz değıldür bu bâbda basîret üzre olup gaflet ile bir mahalle zarar u gezend irişdürilmekden ihtiyâd idüp kemâl-i teyakkuz üzre olasin ammâ bu bahâne ile madam ki ol cânibden memâlik-i mahrûsa mazarrâtı kasdına bir hareket olmaya, bu cânibden ol tarafun yirlerine dahl olınmak câyiz değıldür yarar câsûslar gönderüp vâkıf olduğun ahbâr-ı sahîhayı ale't-tevâlî 'lâmdan hâlî olmayasın.

Bir sûreti: İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e.

Bu dahi.

Bir sûreti: Mahmûdî Hasan Beğ'e yazıldı.

Bir sûreti: Laca sancağı? Beğ'e

Bir sûreti: Şehr-i Zol'a tâbi' Uşni Beği Zeynel Beğ'e.

MD 29 / s.55 / hk.130

Müşârün-ileyhün âdamı Nur Ali'ye virildi

Fî 15 L sene 984

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e hüküm ki;

Mektûb gönderüp Behrâm'un ahvâlin ve Diyarbekir semtlerinde bir sancak tevcih olınmak münâsib idüğün i'lâm eylemişsin ol bâbda her ne dimiş isen tafsîlen ma'lûm-ı şerîfüm olmışdur şimdi anun gibi ol câniblerde bir sancak düşdükde inşâallâhu te'âlâ tevcih olunur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda vech-i münâsib gördüğün üzre müdârâ idüp anun gibi Diyarbekir câniblerinde veyâhûd ba'idde sancağı düşdükde tevcih olunup mahla iktizâ itdüğüne göre 'amel olasin.

MD 29 / s.68 / hk.161

Müşârün-ileyhün âdemi Husrev'e virildi.

Fi 22 L sene 4

Haleb Beğlerbeğisine hüküm ki;

Mektûb gönderüp Seydî Süleymânî sancağına mutasarrıf olan Abdülbâkî için ne vechile yarar ve uğur-ı hümayûnda istihdâm olunmağa kabil olmağın A'râb hizmeti için yanına getürdüp gereği gibi yoldaşlık müşâhede olunup sancağı ziyâde mahsûlli olup A'râb ahvâlinde haberdâr olmağın Sancar sancağı sadaka alınmasın arz eylemişsin imdi Seydî Süleymânî sancağı ekrâd olup ziyâde inâd ve serkeşlik üzre olmağla Rûm ümerâsından tâ'ife-i mezbûreye zabt eylemeğe kimesne kâdir değıldür girü ekrâd ümerâsından birine sadaka alınmak ve müşârün-ileyh Abdülbâkî ekrâd ahvâline vâkıf olmayup bilmemezlikle bir karye dahl u tecâvüz eylemeğın nızâ'dan hâlî olmayup küllî ihtilale bâ'is olduğın İmâdiyye hâkimi i'lâm eyledüğü ecilden müşârün-ileyhin oğlu Seyid Hân dâme 'izzûhuya tevcih olunmış bulunup tebdîli şimdilik imkân olmadı ve Ma'arra sancağı için Tahmiye sancağından ma'zûl olan Murâd dâme 'izzûhuya virilmişdür **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda, mezbûrlara tenbîh şöyle ki vâkî' olan A'râb hizmetinde senüle ma'an hizmetde olanlar inşâallâhu te'âlâ düşdükde münâsib bir sancak tevcih olunup ri'âyet olunmaları mukarredür ana göre istimâlet viresin.

MD 29 / s.72/ hk.172

Basra çavuşlarından Erzânî Çavuş'a virildi

Fi 23 L sene minh

Diyarbakir Beğlerbeğisine ve defterdârın hüküm ki;

Hâlâ İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ mektûb gönderüp tâife-i Ekrâddan Sindî Sülemânî sancağı tâ'ifesin şirret ve şekâvet üzre olup zabıt asîr olmağın dâimâ gavga ve nızâ'dan hâlî olmaz livâ-i mezbûr Hayruddin'ün defterleri mücebince üçyüz bin akçaya kayd olunup oğlu Seyyid Hân arz eylemeğın şart-ı mezbûr üzre livâ-i mezkûr sene 983 Şa'bânı'nun onsekizinde târihinde tevcih olımışdur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda, ümerâ mahbûs olan kimesneler ne makûle kimesnelerdür, beğlerden midür, ol vilâyetün gereklü ve yarar kimesne gezendden midür, ne asl kimesnelerdür, mahbûs oldukları vilâyet ve memlekete bir nef 'i var midür ehl-i tarikleri habs olunmışlardur fâyide irişür mufassal yazup bildüresin ki ana göre tedârüklerin görüle.

MD 29 / s.114/ hk.276

İmâdiyye hâkimimün âdemîsi za'im Haydar'a virildi

Fi 23 L sene

Şehr-i Zol Beğlerbeğisine hüküm ki;

Hâlâ imâret-i İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ mektûb gönderüp Ali ve Himmet nâm kimesneler şakî ve şerîr olup fesâd û şenâ'atleri def'âtle 'arz olındukda haklarından gelinmek için emr-i şerîf vârid olmışiken 'avk olunup ve dâimâ 'aşîrete iğvâ virüp idlâlden hâlî olmadukların ve karındaşı Berhâm'un kemâ-kân isyân üzre olduğın bildürmeğın bu bâbda Diyarbakir ve Bağdâd Beğlerbeğlerine ve Derne hâkimi Mehmed Beğ'e ve Sehrânî Süleymân Beğ'e ahkâm-ı şerîfe

gönderilüp ittifâk ve ittihâd ile mezbûr Berhâm'ı ele götürüp hakkından gelesiz diyü emrüm olımşdur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda, müşârün-ileyhim ile hafıyyeten haberleşüp dahi hüsn-i ittifâk ve ittihâd ile mezbûr Berhâm'ı ortaya alup ele götürüp hakkından gele sizki sâyir eşkıyâya ibret olup kendü hâllerinde olalar ve bi'l-cümle bu bâbde ihmâl ve müsâheleden hazer idüp adem-i ihtimâm ve tedârükünüzden mezkûr Berhâm gaybet itmek ihtimâli olmayup ale'l-gafle basup hüsn-i tedârükle ele getürmeğe sa'y eylesin ve mezbûrlar Ali ve Himmet dahi bi'l-fi'l kendü hâllerinde olmayup aşîrete igvâ virüp ifsâd ve idlâl üzre kimler ise anları dahi ele götürüp habs idüp arz eylesin şöyle bilesin.

Bu dahi.

Bir sûreti Bağdâd Beğlerbeğisine.

Bu bâbda Şehr-i Zol ve Diyarbekir Beğlerbeğisine ve Derne hâkimi ve Bender Beğine ve Sehrânî Süleymân Beğ'e yazıldı.

Bu dahi.

Bir sûreti Diyarbekir Beğlerbeğisine.

Bu bâbda Şehr-i Zol Beğlerbeğisine ve Derne hâkimi Mehmed Beğ'e ve Sehrânî Süleymân Beğ'e yazıldı.

Bu dahi.

Bir sûreti Cizre hâkimi Mehmed Beğ'e.

Bu bâbda Diyarbekir ve Bağdâd ve Şehr-i Zol Beğlerbeğisine ve Sehrânî Süleymân Beğ'e yazıldı.

Bu dahi.

Bir sûreti Sehrânî Süleymân Beğ'e.

Bu bâbda Diyarbekir ve Bağdâd ve Şehr-i Zol Beğlerbeğisine ve Derne hâkimi Mehmed Beğ'e yazıldı.

MD 29 / s.114/ hk.277

Bu dahi.

İmâdiyye hâkimine hüküm ki;

Mektûb gönderüp (boş) ile (boş) bildürdüğü ecilden bu bâbda Diyarbekir ve Bağdâd ve Şehr-i Zol Beğlerbeğisine ve Cizre hâkimi Mehmed Beğ'e ve Sehrânî Süleymân Beğ'e ahkâm-ı şerîfe gönderilüp mezbûr Behrâm'ı ittifakla ele götürüp hakkında gelesiz diyü emrû olımşdur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda, müşârün-ileyhim ile haberleşüp ne vechile ele getürülmesi münâsib ise anlara mektûb ve âdem ile i'lâm dahi hüsn-i ittifâk ve ittihâd ile müfsid-i mezbûr ortaya alup ele götürüp muhkem hakkından gelesiz ki, sâyir eşkıyâya mûcib-i ibret ola.

MD 29 / s.173 / hk.416

İmâdiyye hâkiminün kâtibine virldi.

Fi 23 L sene 4

Bağdâd Beğlerbeğisine hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ mektûb gönderüp Zibârî tâ'ifesinden Ali ve karındaşı Ahmed ehl-i fesâd olup muttasıl tüfenk isti'mâl idüp halkın malın yağma ider diyü üzerine varup ele getirilüp hakkından gelinmesin bildürmeğin **buyurdum ki:**

Varıcak, mezbûrun husûsına mukayyed olup hüsni tedbir ve tedârükle ele götürüp dahi ahvâlin vukû'ı üzre yazup bildüresin.

MD 29 / s.177 / hk.424

Kubâd Beğin âdemîsi Nur Ali'ye virildi.

Diyarbakir Beğlerbeğisine ve defterdârına hüküm ki;

Hâlâ İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ mektûb gönderüp tâife-i ekrâddan Seydi Süleymânî sancağı tâ'ifesi şirret ve şekâvet üzre olup zabt-ı adâve-i olmağın dâimâ gavga ve nizâ'dan ikiyüz bin akçasın sal be-sal Diyarbakir hazînesine teslim eylemek şartı ile tevcîh olunmasın arz eylemeğin şart-ı mezbûr üzre livâ-i mezbûrun sene 984 tarihinde tevcîh olınmışdur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda zikr olunan sancağı şart-ı mezbûr üzre mezkûr Said Hân dâme 'izzûhuya zabt itdürüp yüz bin akçasın vech-i meşrûh üzre sal be-sal hazîne-i Diyarbakir'e alup zabt itdüresin ve defterlere dahi ol vechile kayd itdürüp hîn-i muhâfazada ibrâz itdüresin.

MD 31 / s.97/ hk. 237

Sehrâni Süleyman Beğin kethüdası Mehmed'e verildi

Fi 13 C. Sene 985

Bağdâd Beğlerbeğisine ve Musul kâdısına hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi mektûb gönderüp hâla bu diyârın ehl-i fesâdi ekseriyâ Şeyhan ve Dâsını tâ'ifesinden olup mukaddemâ vilâyet-i Sehrandan sekiz nefer ehl-i 'ilm yedi yük bal mumu ve bir katır ve bir kaç yük mazı ile Musul'a gider iken Başka nâm karyenine kurbinde mezbûrda sâkin olup Abdullah ve İmâdeddîn bir kaç nefer yoldaşlar ile nisfi'l-leyle üzerlerine hücum edüp dört neferin başı kesüb bunlarıyla tuvarların ve dört yüz mikdârı florilerin alub bir kaç bâriz kânın dahi yoluna gelüp iki neferin dillerin kesüb hayâli ta'addi edüp dikkat ile adam gönderülüp şer'-i şerîfe da'vet olundukda itâ'at-ı şer' etmeyüp gâret eyledikleri esbâbın bir mikdârın evlerinde bulmağla maktûlların var se'rine verilüb ve dillerin kesen kimesnelerin dahi üzerelerine adam gönderdiğin iki üç neferinin dahi haklarından gelmekle re'âyâ ve berâyâ yerlerinden âsûde olub şer'le fesâd gerde tâhir olanların haklarından gelinmesin 'arz etmeyesin **buyurdum ki:**

Vardıkda mezbûrların şer'le buldurmalı lâzım olanlara buldurub götürüp bu husûs bundan akdem bir def'a şer'le sorulub fırsat olmuş ölmüş olmayub on beş mürûr etmiş da'avi değil ise onat vechle hakk üzere teftiş edüp göresin fi'l-vâkı' kazıyye 'arz olunduğu gibi olub bi-hasebi's-şer'-i şerîf sâbit olan ehl-i fesâddan şebâhet olanları habs edüp 'arz eyleyesin olmayanların şer'le haklarından gelesin husûs-ı mezbûrda ekvâm üzere olub tezvîrdan ve şuhûd-ı zûrdan zarar edüp hakk-ı darîha tâbi' olub bu def'a fırsat-ı husûmet eyleyesiz.

MD 31 / s.108/ hk. 263

Sehrâni Beğın kethüdası Mehmed'e verildi

Lacan sancağı Ömer Beğ'e hüküm ki;

Cenâb-ı imâretmab İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ adam gönderüp Sehrâni tâ'ifesinden sekiz nefer ehl-i 'ilm-i ticâret tarik ile yedi yük mazı ve bal ve bağı ile Musul'a giderleri iken Başika nâm karye kurbunda kunub İmâdeddîn ve Abdal ve Seyfüddîn cevânıbını nice yoldaşlarıyla gece ile basub mezbûrları katl edüp zikr olunan mazi ve bal ve bağların ve iki yüz elli florilerin ve at ve katırların alub ta'addi eylediklerin ve mezbûrlardan Seyfü'd-dîn cevâbını bâkdan olub bi'l-fi'il Servi Beğın yanına olduğun ve mezkûrların ahvâlî mahallinde şer'le teftiş olunmak emrim olub mezbûr dahi meclis-i şer'-i şerîfe ihzâr lâzım edüğün bildirmeğın **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda mezbûr Seyfüddîn cevânıbını bir ara demekle kuşub müşârün-ileyhe irsâl eyleyesiz.

MD 32 / s. 2/ hk. 4

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ Şehr-i Zol Beğlerbeğisine ile eşmek için hük-m-i şerif verildi beğlerbeği 'arızı mucebince.

MD 32 / s. 17/ hk. 70

Hâlâ Bağdâd Beğlerbeğisi Hasan Paşanın kapu kethüdası Hasan'a verildi

Fi 20 N. Sene 985

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e hüküm ki;

Van Beğlerbeğisi Husrev Paşa mektûb gönderüp yukarı cânibinden câsusu gelüp Şatıryazı, Mehmedi, Seltane ve Nahmeyan Olkaş Kürd şerefhâne verüp bu cânibden varanlara istimâlet verüp Guzveyn'e gönderesin deyü tenbîh edüp şimdiye değin sulha muğâyır vaz'a olmayub bu kere ekrâddan ve gayriden varub itâ'at idenlere ri'âyet edüp Çekti Kasım Şah'a varub istimâlet vermekle bâ'is-i fitne ve fesâd olduğun ve Hakkâri beyi Zeynel beyi ile husûmet üzere olub Van kalesinde mahbûs olan Şahkulu oğullarının Ğazi nâm karandaşları gaybet üzere iken Şah'a mektûb gönderüp envâ'-ı ri'âyet edüb Zeynel Beğ ile Zeynüddîn Beğ tasarruflarında olan Cemşid nâm mevzi'i Simas'a ilhâk edüp sancak tarîkıyla verüp ol dahi Selam'a varub sâkin olduğunu bildirüb ile olsa bu dahi husûsun neticesi sulh ve salâha muğâyır vaz'a mü'eddi olmağın Van ve Diyarbekir Beğlerbeğliklerinde olan Ekrâd Beğlerine ahkâm-ı şerîfim yazılıub cümlesi hâzır ve müheyyâ olub Van Beğlerbeğisi tarafından taleb olunursa te'hîr etmeyüp yanına varub hizmetde bulunalar deyü emrim olmuştur siz dahi eyâletinde müteallik olan 'aşîretiniz ile şimdiden hâzır olub lâzım gelüp Van Beğlerbeğisi taleb ederse te'hîr etmeyüp varub hizmetde olmanız emr edüp **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda bu husûsa siz dahi mukayyed olub Südde-i Sa'âdetimize olan sadâkat ve ihtisâsınız ve cibilliyetinizde merkûz olan celâdet ve şehâmet ve şecâ'atiniz mücebince eyâletinize müteallik olan 'aşîretiniz ile mürettep ve mükemmel düşman berâtıyla hâzır ve âmede olub dahi mûmâ-ileyh Van Beğlerbeğisi tarafına nâzır olan onun gibi fermân-ı hümayûna müteallik husûs vâkı' olub müşârün-ileyh mektûb ve adam gönderüp taleb edildikde aslâ tevakkuf etmeyüb fermân-ı şerîfimiz mücebince 'aşîretiniz ile varub müşârün-ileyhe mulâki olub devlet-i hümayûn padişâhanemize müteallik husûslarla bezl-i maddûr ve sa'yî mevîr eyleyesin hizmetin

ve (.....) zamanıdır inşâallâhu te'âlâ memluklarınızdan ziyâde 'inâyât-ı şâhaneme ve muzhır olursun ona göre mukayyed olasın.

MD 32 / s.20/ hk. 72

Fi 7 Ramazan el-mübârek sene 985

Van beğlerbeğinin kapu kethüdası Rüstem'e verildi.

Fi 11 Ramazan sene 985

Soran sancağı Beğine hüküm ki;

Hâla Vân Beğlerbeğisi emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Husrev dâme ikbâluhu Dergâh-ı Mu'allâma mektûb gönderüp İmâdiyye hâkimi cenâb-ı imâretmâb Kubâd Beğ dâmet me'âlihünün karındaşı olan Behrâm nâm (?) cibilletinde merkûz olan hiyânet izhâr edüp el-'iyâzü-bi'l-lâh ilhâdî ihtiyâr etmekle ve kırk nefer mikdârın adamısıyla ğaybet edüp lâkîn sancağından geçüb Kızılbaşı müteallik Urmi nâm kasabaya varub ondan kalkub Tebriz'e varub ondan Ğuzveyn'e gittiğin bildirdi imdi mukaddem mezbûr lâkîn sancağından geçüb gidüp defâtire mukayyed olmamağa sebebindir müfsid merkumun müşârün-ileyhe karındaşıyla mâbeynleri sadâkat üzere olmayub Südde-i Sa'âdetimden ta'yîn olunan sancağı kabul etmeyüb muttasıl fitne ve fesâda ve ğavġâ ve husûmetde olduğu vâzıh ve rûşen olub elbette bir fesâda bâdi ve bâ'is olacağı ma'lûm idi onun gibi müfsid-i mezbûr dâire-i itâ'atdan hurûc edüp dahi âherin kimin içün sancağını uğradıkda dergâh-ı sa'âdet zimmetin ile olan 'ubûdiyet ve ihtisâsın mücebince yol vermeyüb üzerine varub dahi eğer hübben ve ikrâmiyyeten ele götürmesine ikdâm ve ihtimâm etmek gerek idi mezkûrun çıkub gitmesine musâ'ade edüp yol verildiği münâsib olmamış çünkü mezbûr dalâlet ve ilhâd ihtiyâr edüp tarik-i hakdan 'udûl etmeyi elbette 'an-karîb ceza ve sezanı bulur **buyurdum ki:**

Varıcak min-ba'd bu bâbda ġaflet üzere olmayub onun gibi memâlik-i mahrûse halkından kimesne yukarı cânibe kimin sevdasıyla sancağından geçüb kimin isterleriyle yol vermeyüb dahi ol ehillerin atların ve sâyir-i soygunları ele götürülenlerin olmak üzere mecâl vermeyüb üzerine varub batı tarikkân hayyen ve meyyiten ele götürüp hakkından gelmek bâbında ikdam ve ihtimâm eylesesin şimdiye değin Südde-i Sa'adetime hulus-ı niyyet ve safâ-yı taviyyet ile hizmet ide gelmiş dindâr-zâr şecâ'at-ı şî'âr-ı kavîmini inşâ'allah hıdemât-ı hümayûnumda bez-i makdûr ve sa'iyî mevfûr eden kullarım hakkında 'inâyât-ı ġâyetim mendûb ve masrûfdur ona göre mukayyed olub dîn bâbında ve devlet-i hümayûn ebediyimiz husrevânem müte'allik husûsatda envâ'-i mesâ'-i cemîle zuhûra gittiresin ve yukarı cânibinden vâkıf ve muttalı' olduğun ahbâr-ı sahîha 'ale't-tevâli i'lâm etmekden hâli olmayasın.

Bu dahi Bir suret: Zaza sancağı Beğine

Bu dahi bir sûreti: Bradost sancağı Beğine

Bu dahi bir sûreti: Yergörrar sancağı Beğine

Bu dahi bir sûreti: Sahay sancağı Beğine

MD 32 / s.22-23/ hk. 74

Bu dahi

Hizan sancağı Beğine hüküm ki:

Bundan akdem sana hükm-i hümayûnum gönderülüp Şahkulu oğullarından Ğazi nâm mukaddem şaha tâbi' olmağla Simas ülkesin sancak tarikiyle mezkûra verüp ol dahi Simas'a

varmağla fitne ve fesâd üzere olmağın sancağın ‘aşîretiyle müretteb ve mükemmel düşman yarağıyla hâzır ve müheyyâ olasin deyü emrim olmuşdu hâla Van Beğlerbeğisi Husrev dâme ikbâluhu mektûb gönderüp İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğın karındaşı Behrâm nâm mukaddem dahi rafd ve ilhâd ihtiyâr edüp şâha tâbi’ oldu ğazvetiye gittüğün bildirüb imdi bu bâbda sâbık gönderilen fermân-ı şerîfim ‘alâ-mâ-kâne mukarrerdir **buyurdum ki:**

Varıcak bu husûsda kemâl-ı basîret üzere fermân-ı şerîf sâbıkım mücebince müretteb ve mükemmel düşman yarağıyla hâzır ve âmede olub dâima düşman tarafına nâzır olan onun gibi bir hizmet düşüb iktizâ ederse beğlerbeği ile haberleşüb dahi ne mahalle varmak ve teveccühle tedârik etmek münâsib ile vech-i münâsib olduğu üzere hıdemât-ı hümâyûnumdan (?) makdûr ve sa’yî mevfûr idi envâ’-ı bozaklıkları tahsiline ihtimâm eylesesin şimdiye değin âbâ-ı kirâm ve acdâd-ı ‘izâmım zamanlarından berü ‘atebe-i ‘aliyye-i sa’âdet nişânıma sadâkat ve ihtisâs ile hidmet ede gelmiş yarar dîndâr kullarımdansın el-’iyâzu bi’l-lâh rafz ve ilhâd ihtiyâr etmek ‘alâmât-ı islâmiyyeden değildir min-ba’d dahi cibillinde mezkûr olan ğayret-i islâm ve hamiiyet-i dîndârı mücebince dîn bâbında ve devlet-i hümâyûn-ı şahaneme müteallik husûslarda bezl-i makdûr eylesesin bâb-ı ikdâm ve ihtimâmda kusûr etmesin inşâ’allâhu te’âlâ hıdemât-ı hümâyûnumda bezl-i makdûr ve sa’yî mevfûr eyleyen kullarım hakkında ‘inâyet bi-ğâyetim mebzûl ve masrûfdur ona göre mukayyed olub ‘inâyet-i Hak cellâ ve ‘alâ ile envâ’-ı bozaklıkları tahsiline ikdâm eylesesin ve yokarı cânibden vâkıf ve muttali’ olduğun ahhâr-ı sahîha ‘ale’t-tevâli i’lâm etmekde hâli olmasın.

Bu dahi bir sûreti: Garzan Beğine

Bu dahi bir sûreti: Müküs Beğine

Bu dahi bir sûreti: Şirevi Beğine

Bu dahi bir sûreti: Kisan Beğine

Bu dahi bir sûreti: Selmas Beğine

Bu dahi bir sûreti: Espayrid Beğine

Bu dahi bir sûreti: Ağakis Beğine

Bu dahi bir sûreti: Berazgird Beğine

Bu dahi bir sûreti: Mamervan Beğine

Bu dahi bir sûreti: Kadka Beğine

Bu dahi bir sûreti: Nısf-ı Ülke-i Şirevi Beğine

Bu dahi bir sûreti: Albak Beğine

Bu dahi bir sûreti: Astun Beğine

Bu dahi bir sûreti: Kotur Beğine

Bu dahi bir sûreti: Harput Beğine

Bu dahi bir sûreti: Mahmudi Beğine

MD 32 / s.23-24/ hk. 75

Veznedâr-zâde Hüseyin Çavuş’a verildi

Fi 8 N. sene 985

Şehr-i Zol Beğlerbeğisi hüküm ki;

Bundan akdem sana hükmi hümâyûnum gönderülüp Şahkulu oğullarından Ğazi nâm mukaddem Şaha tâbi’ olmağla Simas ülkesi sancağını tarıkıyla mezkûra verüp ol dahi Simas’a varmağla fitne ve fesâd üzere olmağın sen dahi ol cânibden düşman üzere nâzır olub ve beğlerbeğliğine müte’allik olan ekrâd ve beğlerine dahi hâzır ve müheyyâ olub lâzım gelirse vech-i münâsib görüldüğü üzere hizmetde bulunalar deyü tenbîh ve te’kîd olunmuş idi hâlen Van Beğlerbeğisi Husrev dâme ikbâluhu mektûb gönderüp Şahkulu oğullarından mezkûr Ğazi Şah’a tâbi’ olduğundan mâadâ İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğın karındaşı Behrâm nâm müfsid dâhi rafd ve ilhâd ihtiyâr eyledi Şah’a tâbi’ olub Ğuzveyn’e gittiğinde bildirib ile olsa yokarı cânibinden şimdiye değin sulh ve salâha vech-i muğâyır vaz’ sâdır olmağla bu cânibden dahi ‘uhde muğâyır dahl ve tecâvuz olunmaya deyi tenbîh olundurub amma bu taraftan vârisleri âbâd kabul edüp belki ri’âyet etmelerinin neticesi sulh ve salâha muğâyır vaz’a mü’eddidir beğlerbeğliğini

müteallik olan ekrâd beğlerine ferman-ı şerîfim mücebince müretteb ve mükemmel düşman beratımıyla hâzır ve âmede olub düşman tarafına nâzır olmaları husûsu için tekrar her birine hükm-i hümayûnum yazıldı sana gönderildi **buyurdum ki:**

Varıcak ekrâd beğlerine gönderilen ahkâm-ı şerîfeye Şehrezul çavuşları ile yerlü yerine ulaştırub ve kendü cânibinden dahi mektûblar yazub envâ'-ı nevâziş ile istimâlet verüp tenbîh ve te'kid eylesin ki her biri emr-i hümayûnum mücebince müretteb ve mükemmel düşman beratımla hâzır ve müheyyâ olub dâima düşman tarafına nâzır olalar onun gibi bir hizmet düşüb iktizâ ederse vech-i münâsib görüldüğü üzere hizmetde bulunalar ve sancakları içinde yukarı cânibe gitmek istiyenleri sâlı? vermeyüp onun gibi muhârebe ve mukâtele edenleri tebrîr v tedârikli ele götürüb sana gündereler sen dahi habis edüb 'arz eden inşaallâhu te'âlâ hıdemât-ı hümayûnumda bezl-i makdûr eyleyen kullarım hakkında 'inâyet bi-ğayetim masdûkdur bu bâbda hizmetde ve yoldaşlıkda bulunan beğler kullarımı Südde-i Sa'âdetime 'arz eylesin ki hâllarına göre 'inâyet-i şâmilenime muzhır olalar sen dahi ğaflet üzere olmayub müretteb ve mükemmel düşman beratımla hâzır olub yukarı cânibe yarar câsuslar gönderüb sahîh haber alub dahi vâkıf ve muttalı' olduğun ahhâr-ı sahîhayı 'ale't-tevâli i'lâm etmekden hâli olmayasın amma avkat vechle basîret üzere olan sıhhaya muğâyır vaz' onlar cânibinden zuhûr etmeyince bu taraftan hilâf-ı 'ahd tecâvüz olunmakdan hazer eyleysin.

MD 32 / s. 24-26/ hk. 76

Bu dahi

Şehirpazar sancağı beğine hüküm ki;

Mukaddema(?) Van Beğlerbeğisi olan emîrû'l-ümerâ'i'l-kirâm Hüsrev dâme ikbâluhu sana mektûb gönderüp Şahkulu oğullarından Ğazi nâm müfsid rafz ve ilhâd ihtiyâr etmekle şaha tâbî' olub ol dahi Simas ülkesi sancak tarîkıyla verdikde bildirmiş idi hâlen dahi müşârûn-ileyh mektub gönderüb müfsid mezbûrdan mâadâ İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğın karındaş olan Behrâm nâm bed-baht dahi şâha tâbî' olub Ğuzveyn'e kendüğün bildirdi idi yukarı cânibden ğaflet câyiz değildir bu makûle vaz'ın netîcesi sulh ve salâha muğâyır fesâdı mü'eddi olur **buyurdum ki:**

Varıcak bu bâbda sen dahi sancağın 'aşiretiyle müretteb ve mükemmel düşman beratımıyla şimdiden hâzır ve âmede olub dâyma düşman tarafına nâzır olan onun gibi bir hizmet düşüb iktizâ ederse beğlerbeği ile haberleşüb dahi ne mahalle varmak ve ne vechle tedârik etmek 'inâyet ile vech-i münâsib olduğu üzere hıdemât-ı hümayûnumda bezl-i makdûr ve sa'yî mevfur eyleyüp envâ'-ı buzaklıkları tahsîline istimâ' eden şimdiye değin âbâ'-i kirâm ve acdâd-ı 'izâmım zamanlarından berü 'atebe-i 'aliyye-i sa'âdet nişânıma sadâkat ve ihtisâs ile hizmet ede gelmiş yarar dîndar kullarımdansın el-'iyâzu bi'l-lâh rafz ve ilhâd ihtiyâr etmek 'alâmât-ı i'lâmiyyeden değildir min-ba'd dahi cibilletinde olan ğayret-i islâm ve hamîyyet-i dindârı mücebince dîn bâbında ve devlet-i hümayûn ebediyimiz müsâlem müte'allik husûslarda bezl-i makdûr eyleyüp bâb-ı ikdâm ve ihtimâmı kusûr etmesin inşa'allâhu te'âlâ hıdemât-ı hümayûnumda bezl-i makdûr eyleyen kullarım hakkında 'inâyet bi-ğayetim masrûfdur ona göre mukayyed olub 'inâyet hakdan hak cellâ ve 'alâ ile envâ'-i bozaklıkları tahsîline ikdâm eylesin ve yokarı cânibden vâkıf olduğun ahhârı i'lâm etmekde hâli olmayasın.

Bu dahi bir sûreti: Baske Beğine

Bu dahi bir sûreti: Acer ve Zaho Beğine

Bu dahi bir sûreti: Baban Beğine

Bu dahi bir sûreti: Zenkte Beğine

Bu dahi bir sûreti: Sindi Süleyman Beğine

Bu dahi bir sûreti: Ülke-i Baban

Bu dahi bir sûreti: Sehrani? Beğine
Bu dahi bir sûreti: Hafti Beğine
Bu dahi bir sûreti: Huşeye? Beğine
Bu dahi bir sûreti: Kale-i Sürci Beğine
Bu dahi bir sûreti: Midat Beğine
Bu dahi bir sûreti: kal'e-i Tımarı Beğine
Bu dahi bir sûreti: Karadağ Beğine
Bu dahi bir sûreti: Kelas-ı diğeri Beğine
Bu dahi bir sûreti: Orkan Beğine
Bu dahi bir sûreti: Urban Beğine
Bu dahi bir sûreti: Havar Beğine
Bu dahi bir sûreti: Hazar merd Beğine
Bu dahi bir sûreti: Dilhoran Beğine
Bu dahi bir sûreti: Abroman Beğine
Bu dahi bir sûreti: Havâmıl Beğine

Bu dahi bir sûreti: Rumi Beğine
Bu dahi bir sûreti: Aşeti Beğine
Bu dahi bir sûreti: Siya ve Zencire Beğine
Bu dahi bir sûreti: Berid Beğine
Bu dahi bir sûreti: Mestls? Beğine
Bu dahi bir sûreti: Kölegöz Beğine
Bu dahi bir sûreti: Kelas Beğine
Bu dahi bir sûreti: Merkava Beğine
Bu dahi bir sûreti: Radoköve Beğine
Bu dahi bir sûreti: Keşşaf Beğine
Bu dahi bir sûreti: Çınar Düser Beğine
Bu dahi bir sûreti: Davdan Beğine
Bu dahi bir sûreti: Tel tavus Beğine
Bu dahi bir sûreti: Köy Beğine
Bu dahi bir sûreti: Demur Halo

MD 32 / s. 26/ hk. 77

Bağdâd Beğlerbeğine hüküm ki;

Van Beğlerbeğisi mektûb gönderüp Şahkulu oğulları ile İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'in karındaşı Behrâm rafz ve ilhâd ihtiyâr edüp Şah'a varub tâbi' olmağla ol cânibde ri'âyet olunduklara bildirmiş imdi onlar çünkü mâbeynde olan 'ahd ve emân ve sulh ve salâha muğâyır yer ve cânibden onda ve arzları kabul edüp ri'âyete başlamışlar ol cânibden bu tarafa meyl edüp Âsitâne-i Sa'âdete 'arz-ı 'ubûdiyet ettiğin istiyenlere istimâlet verüb ri'âyet olunmak lâzım ve mühim olmağın **buyurdum ki:**

Vardıkda sen dahi bu bâbda gereği gibi mukayyed olub ve yukarı cânibe göz ve kulak tutub onun gibi ol cânibde olan Hanlardan ve Sultânlardan ve tecdîdden her kim ki bu tarafa meyl üzere olduğu ma'lûmun ola te'hîr ve tevakkuf etmeyüp hafiyeten haberler gönderüp Asitâne-i Sa'âdetime 'arz-ı 'ubûdiyet edüp müteveccih olanlara bâb-ı sa'âdetim nasâyıh mektûf edüğün i'lâm edüp envâ'-i ri'âyet ve istimâletler idesin husûsan kim bundan akdem Loristan hâkimi olan Mehmed Mirza'nın oğlu bir def'a nezdin gelüb itâ'at ve inkiyâd göstermiş iken fermânı olmağın te'hîre konulmuş edib onlar tarafına dahi bu def'a mektûb ve adam gönderüp gereği gibi istimâletler verüp şöyle ki bi-'inâyeti'l-lâh'i te'âlâ dîn-i islâma muhabbet edüp Südde-i Sa'âdetime itâ'at üzere olduğun i'lâm mektubları ile adamları veya kul bi'z-zât kendüleri her vechle müretteb ve mükemmel olunub olmadığından rütbe-i muhassilü'l-emân olası mukarrerdir ona göre kayd dahi bâb-ı ri'âyetde kusûr etmeyüp ve ol cânibden terkiye gelüb ve teveccühle tedârik eylediğin yazub bildiresin.

MD 32 / s. 102/ hk. 212

Müşârün-ileyhin kethüdası Hasan'a verildi

Fi 25 M. sene 986

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e hüküm ki;

Şehr-i Zol Beğlerbeğisi mektûb gönderüp hâla vâkı' olan sefer-i hümayûnu ile iktimâl bâbında istidâ-yı 'inâyet etmekde müşârün-ileyh ile aşmak emr idüp **buyurdum ki:**

Varıcağ emrim üzere bu def'a vâkı' olan sefer-i hümayûnu müşârün-ileyhe ile aşub uğur-ı hümayûnumda envâ'-ı buzaklık tahsiline sa'yî cemîl eylesin.

MD 32 / s. 169/ hk. 333

Müşârün-ileyhin kethüdası Hüseyin'e verildi

Fi 23 M. sene 986

Şehr-i Zol Beğlerbeğisine hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beği dâmet me'alihuya Südde-i Sa'adetime mektûb gönderüp babası Sultân Hüseyin zamanında emmisi Seyyid Kasım'ın fesâdı ve hiyâneti olduğı 'arzolundukta otuz bin akçe zeâmetinin yirmi bin akçesinin diğeri emmisi Pir Budak'a verildiğı.

MD 32 / s. 198-199/ hk. 384

Fi 23 M. sene 986

Bu hüküm verildi

Hizzo hâkimine hüküm ki;

Hâlâ Van Beğlerbeğisi mektûb gönderüp Tebriz hâkimine Emîr Han Tebriz'de cem'iyet edüp Van'a karîb olan serhad Beğlerin ve eyâletine müte'allik sâir-i ümerâ ve asâkirin cem' eyleyüp yanına götürüp ve nefsi Tebriz'den ve nevâhisinden dört bin re's at ve tüfenk cem' edüp ve şâh dahi ümerâsını cem' eyleyüp istimâletler verüp ve kâsıdın ümerâsına ve asâkirine tevzi' edüp ümerâsı ve asâkiri hayli terakki bulub irsâl olunan elçinin haberine muntazar harb şöyle ki sulh ahvâlî ber taraf ola Van tarafına ğâret ve hasâret kasdına yürümek mukarrer olub Van'da olan asker mukâvemet eylemeğiden eylemeyüp mu'âvenet-i lâzım edüğün ve sâbıkan fetret zamanında Ferhad Paşa Van Beğlerbeğisi iken Hazzo ve Cizre ve İmâdiyye hâkimleri ve Zeriki Beğleri eyâletinde müte'allik on bin mikdârı asâkir zafer esiriyle Van'a ta'yîn olunub muâvenet için irsâl olunmuşlar idi giru bu def'a muâvenet için gelmeleri lâzımdır deyü i'lâm eylemeğe ol bâbda serdar ta'yîn olunan ve dustûr-ı mukarrem vezîrim Mustafa Paşa adame'l-lâh'u te'âlâ iclâlehuya hükm-i hümayûnum yazılıb zikr olunan ashâb-ı eyâletleri ve İran ekrâdı eyâletlerine müte'allik asâkir ile müşârün-ileyhe Van Beğlerbeğisi Husrev dâme ikbâluhu yanına ta'yîn ve irsâl eylemek fermân-ı şerîfim olmuşdur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda onun gibi Kızılbaş (.....) tarafından Van cânibine ğâret ve hasâret kasdına asker mütevecç olub müşârün-ileyhe dâme ikbâluhu tarafından dustûr-ı mukarrem vezîrim mûmâ-ileyh edâmallâhu te'âlâ tarafına haber gelüp muâvenet için yeteri taleb eyledikde kadîmü'z-zamândan esnân-ı muhallidü'l-bünyânıma olan vufûr-ı 'ubûdiyet ve ihlâsın mücebince eyâletine tâbi' olan 'aşîret-i ağaları ve 'aşâyirini ve sâyir-i asker zafer kâhîrle ber vech-i isticâl Van cânibine teveccüh ve 'azîmet edüp yat yarağınızla müretteb müşârün-ileyhe yanına varub hüsn-i ittîfak ve ittihadla yek-dil ve yek-dest olub umûr-ı dîn-i mübîn ve uğur-ı hümayûn-ı sa'âdet karîne müteallik cumhûr-ı umûrda müşârün-ileyh vech-i münâsıb gördüğün üzere bezl-i maktûr eyleyüp ol cevânibin hıfz ve hirâsetinde ve re'âya ve berâyanın savt ve siyânetinde mecd ve merdâne olub ğâflet ile 'iyâzu bi'l-lâh'i te'âlâ bir mahalle zarar ve gezend irişdirmekden ve 'ırz ve nâmus-ı saltanata muğâyır vaz' sudûrundan ihtiyât eyleyüp bâb-ı muhâfaza ve ihmâmında

dakika fevt etmesin ve yukarı cânibinden vâkıf olduğun ahbâr-ı sahîha ile lâzımü'l-'arz olan kazayayı i'lâmdan hâli olasın.

Bu hüküm dahi tashîh olunub ânifü'z-zikre verilmiştir

Bir sûreti

Îmâdiyye hâkimine bu bâbda Şehr-i Zol Beğlerbeğisi emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Mahmud dâme ikbâluhüye hükm-i şerifim yazılıb kızılbaş Urmi üzerine gelirse Urmi, Van üzerine mütevellî olursa Van Beğlerbeğisi müşârün-ileyh Hüsrev dâme ikbâluhü yanına varmak bâbında sana tenbîh-i ileyhin için hükm-i hümayûnum yazılıb irsâl olunmuştur sana geldikde emr-i şerifim üzere iktiza ettüğü Van'a varub hizmetde bulunasın.

Bu hüküm verildikten sonra yırtılıb verilmişti

Bu dahi verilmiştir: bir sûreti Cizre hâkimine

Bir sûreti Zirik Beğlerine

MD 32 / s. 199-200/ hk. 385

Bu dahi Cuma günü kethüdasına

Bir sûreti

Lacan Beyi Ömer Beğ'e hüküm ki;

Van Beğlerbeğisi mektûb göndetüp elçi i'lâm eylemiş imdi Tebriz hâkimi Emîr Hân ekser-i ihtimâl urub üzerine gelmekdir ve sen dahi Uşni Beği Zeynel dâme 'izzûhu ve Îmâdiyye hâkimi Kubâd dâme 'ulûvvuhu oraya karîb olmağın oraya muhâfazasına varmak emrim olub ol bâbda müşârün-ileyhimâya dahi hükm-i hümayûnum yazılıb Urmi muhâfazasına varmak ve Şehr-i Zol Beğlerbeğisi Mahmud dâme 'izzûhuya dahi hükm-i hümayûnum yazılıb size Urmi muhâfazasına varmak için icâzet vermek niyyet olunmuştur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda te'hîr eylemeyüp yanında olan 'aşîret ağaları ve sâyir-i 'aşâyir nusret-i şî'âr ile düşman yarağı ile müretteb ve mükemmel âmede ve hâzir ve düşman tarafına nâzır olub onun gibi kızılbaş Urmi üzerine gelirse bilâ-te'hîr yürüyüp vech-i münâsib olduğu üzere düşmanın def'i mazarrâtları bâbında hüsn-i muâvenet ve muzâheret eyledi envâ'-i sa'y ve ikdâmın vucûda götüresin şöyle ki kızılbaş Urmi üzerine varmayub Van tarafına müstevlî olursa Van Beğlerbeğisi Husrev dâme ikbâluhu yanına varub vech-i münâsib gördüğünü üzere mahall-i iktizâ ettüğüne göre def'i mazarrât i'dada bezl-i maktûr eyleyüp bâb-ı ihtimâmda dakika fevt eylemesin mezbûr mühimmât-ı umûrdandır sâyır-ı umûra kiyâs eylemeyüb basîret ve intibah üzere olasın.

Budahi cuma gün

.....?

Bir sûreti: Tergever Beği Nasır Beğe

Bir sûreti: Zeyneddin Beğe

Bir sûreti: Eston beği Yörük Ahmed Beğe

Bu dahi Cuma

Bu dahi verilmedi

Bir sûreti Uşni Beği Zeynel Beğe

Bir sûreti: Pertak beği Ali Beğe

Bu dahi Cuma

Bu dahi

Bir sûreti sarfı yazılıb Van

Bir sûreti: Urmi Beği Hasan Beğe

Beğlerbeğisi kethüdası

Rüstem'e verildi

MD 32 / s.200/ hk. 386

Bu sûretde yazılan hükm tashîh olunub rişteme de tekrâr geçmiştir

Bir sûreti

Şehr-i Zol Beğlerbeğisine Van Beğlerbeğisi Husrev dâme ikbâluhu Südde-i Sa'âdetime mektûb gönderüp elçi i'lâm etmiş imdi Tebriz hâkimi Emîr Hân Urmi üzerine varmak ihtimâlî olub Lacan Beği Ömer ve Uşni Beği Zeynel ve İmâdiyye hâkimi Kubâd dâme 'izzûhum Urmiye karîb olmağın Urmi'ye muhâfazasına ta'yîn olundu ol bâbda her birine müstakillen evâmir-i şerîfim yazılıb irsâl olunmuşdur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda sen dahi müşârün-ileyhe tenbîh ve te'kid ve istimâlet vereliğini onun gibi kızılbaş bir ma'aş Urmi üzerine gelirse bilâ-te'hîr Urmi'ye varub vech-i münâsib olduğu üzere eyâletlerine müte'allik asâkir ile müretteb ve mükemmel yat ve yarakları ile muâvenete varub a'dânın def' ve ref'ine vech-i münâsib olduğu üzere bezl-i makdûr ile.

MD 32 / s. 201/ hk. 387

[Fî 24 Rebî'ü'l-evvel Sene 986]

Bu dahi

Bir sûreti dahi yazılıp Van beğlerbeğisi kethüdâsı Rüstem'e virildi.

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e hüküm ki;

Van beğlerbeğisi Husrev dâme ikbâluhu Südde-i Sa'âdetime mektûb gönderüp Tebrîz hâkimi Emîr Han Tebrîz'de cem'iyet idüp Van'a karîb olan serhad Beğleri ve eyâletine müteallik sâyir ümerâ ve asâkirini cem' eyleyüp yanına getürdüp ve nefsi-i Tebrîz'den ve nevâhisinden dört bin re's at ve tüfenk cem' idüp ve Şâh dahi ümerâsını cem' idüp istimâletler virüp ve hâsları da ümerâsına ve asâkirine tevzî' idüp ümerâsı ve asâkiri hayli terakkî bulup irsâl olunan elçinin haberine muntazırdır şöyle ki sulh ahvâli ber-taraf ola Van tarafına gâret ü hasârat kasdına yürimek mukarrer olup Van'da olan asâkir mukâvemet eylemeğe vefâ itmeyüp mu'âvenet lâzım idüğün ve sâbık fetret zamânında Ferhâd Paşa Van Beğlerbeğisi iken Hizzo ve Cizre ve İmâdiyye hâkimleri ve Zırîkî bBğleri eyâletlerine müte'allik on bin mikdârı asker-i zafer-eser ile Van'a ta'yîn olunup mu'âvenet için irsâl olunmuşlar idi girü bu def'a mu'âvenet için gelmeleri lâzımdır deyü i'lâm etmiş imdi Tebrîz hâkimi Emîr Han eğer ihtimâl Urmi üzerine gelmektedir bu takdîrde senin ve Lâcân Beği Ömer ve Uşni sancağı Beği Zeynel dâme 'izzûhumânın ülkeleri Urmi'ye karîb olmağın sana ve müşârün-ileyh beğleri Urmi muhâfazasına varmak emrim olup ol bâbda mûmâ-ileyhimâ beğlere dahi ahkâm-ı şerîfim gönderilüp ve yine Urmi muhâfazasına varmak için icâzet viresin deyü Şehr-i Zol Beğlerbeğisine dahi emri-i hümâyûnum gönderilmiştir **buyurdum ki :**

Vusûl buldukda kadîmü'z-zamândan Âsitâne-i mûmehidü'l-bünyânıma olan vüfur-ı 'ubûdiyyet ü ihlâsın mücebinece aslâ te'hîr itmeyüp eyâletine tâbi' olan 'aşîret ağaları ve aşâyirinle ve sâyir asâkir-i zafer-me'âsir ile müretteb ü mükemmel düşman yarağı ile müheyyâ ve hâzır ve yukarı cânibe müterakkıb u nâzır olup anun gibi Kızılbaş Urmi üzerine gelürse bî-tevakkuf yürüyüp Urmi'ye varup eğer Van üzerine yürirse Van'a varup Van Beğlerbeğisine mülâkî olup hüsn-i ittihâd ü ittifâkla umûr-ı dîn-i mübîn ve uğûr-ı hümâyûn-ı sa'âdet-karînime müteallik cumhûr-ı umûrda bezl-i makdûr eyleyüp ve ol havâlinin dahi hıfz u hirâsetinde ve re'âyâ ve

berâyânın zabt u sıyânetinde mücidd ü merdâne olup gaflet ile ıyâzen b'illâh-i te'âlâ zarar u gezend iriştirmekden ve ırz u nâmûs-ı saltanata mugâyir vaz'-ı sudûrundan ihtiyât eyleyüp bâb-ı muhâfaza ve ihtimâmda dakîka fevt itmeyesin.

MD 32 / s. 202/ hk. 388

Bu dahi

Terkvâr beği Nâsır Beğ'e hüküm ki;

Van Beğlerbeğisi mektûb gönderüp Tebrîz hâkimi Emîr Han Tebrîz'de cem'iyet idüp Van'a karîb olan serhadın Beğlerine ve eyâletine müte'allik sâyir ümerâ ve asâkirin cem' idüp yanına getürdüp ve nefis-i Tebrîz'den ve nevâhisinden dört bin re's at ve tüfenk cem' idüp ve Şâh dahi ümerâsını cem' idüp istimâletler virüp ve hâsların ümerâsına ve asâkirine tevzî' idüp ümerâsı ve asâkiri hayli terakkî bulup irsâl olunan elçinin haberine muntazırdır şöyle ki sulh ahvâli ber-taraf ola Van tarafına gâret ü hasârat kasdına yürimek mukarrerdir. Van'da olan asker mukâvemete vefâ itmeyüp mu'âvenet lâzım etdüğünü ve sâbika fetret zamânında Ferhâd Paşa Van Beğlerbeğisi iken Hizzo ve Cizre ve İmâdiyye hâkimleri ve Zırîkî Beğleri eyâletlerine müteallik on bin mikdârı asker-i zafer eser ile Van'a ta'yîn olunup mu'âvenet için irsâl olunmuşlar idi girü bu def'a mu'âvenet için gelmeleri lâzımdır deyü i'lâm etmiş imdî Tebrîz hâkimi Emîr Han eğer ihtimâl Urmi üzerine gelmektedir İmâdiyye ve Uşni ve Lâcân ülkeleri Urmi'ye karîb olmağın Urmi muhâfazasına varasız deyü İmâdiyye hâkimine ve Uşni ve Lâcân Beğlerine ahkâm-ı şerîfim yazılmışdır sen dahi ol cânibde karîb olduğın ecilden **buyurdum ki:**

Vardukda te'hîr itmeyüp yanında olan aşîret ağaları ve sâyir asâkir-i nusret-şî'âr ile düşman yarağı müretteb ü mükemmel âmâde ve hâzır ve düşman tarafına nâzır olup anun gibi Kızılbaş Urmi üzerine gelürse Van Beğlerbeğisi ile haberleşüp dahi anın müterakkıb ile bilâ-te'hîr yürüyüp vech ü münâsib olduğu üzre düşmanın def'-i mazarrat u ifsâdları bâbında hüsn-i mu'âvenet ü müzâheret idüp envâ'-ı sa'y u ikdâmın vücûda getüresin şöyle ki Kızılbaş Urmi üzerine gelmeyüp Van tarafına müstevlî olursa mûmâ-ileyh Van Beğlerbeğisinin yanına varup vech ü münâsib gördüğü üzre mahall-i iktizâ etdüğüne göre def'-i mazarrat-ı a'dâda bezl-i makdûr idüp bâb-ı ihtimâmda dakîka fevt itmeyesin husûs-ı mezbûr mühimmât-ı umurdandır sâyir umûra kıyâs itmeyüp basîret ü intibâh üzre olasın.

MD 32 / s. 203-204/ hk. 389

Bu dahi

Van Beğlerbeğisine hüküm ki;

Tebrîz hâkimi Emîr Han sana gönderdüğü Fârisî mektûbı Âsitâne-i Sa'âdetime irsâl eyleyüp mazmûnda Selemâs ve Hoy ve Urmi ülkelerinde olan ekrâd'ı mâbeynde müte'akkıd olan sulh u salâh mücebince ihrâc olunmak husûsunu ve zikr olunan ülkelerin herbirine Şâh tarafından birer sultân ta'yîn olunup mübâlağa asker ile gelmek üzre olup şöyle ki ihrâc olunmaya gele nizâ'-i bâ'is olup esâs sulh münhedim olur deyü iş'âr eyledüğü ve senün Dergâh-ı Mu'allâma irsâl eyledüğün mektûbunda Şâh ümerâsını cem' eyleyüp envâ'-ı istimâlet virüp sulh ahvâli ber-taraf olursa cem'-i mâl u hazâ'in askere ve lâzım olan mühimmâtına sarf olunacak deyü ümerâ ve asâkirine tergîb virüp elçilerinin haberine muntazır olduğın sulh u salâh mukarrer olmazsa memâlik-i mahrûseye gâret ü hasârat kasdı üzre oldukları haber virdüğü ve Tebrîz'de olan asâkir

cem'den mukaddem Van üzerine müstevlî olmak kasdında olacak def'-i mazarrat-ı a'dâ için Van'da kifâyet ider asker olmayup zamân-ı müzâyakada ümerâ-yı ekrâd kendü sancakları ve ıyâlleri hıfzına mukayyed olmağla yanına varmayup vilâyete ta'kâdi olmaduğunu ve Ferhâd Paşa zamânında Van askerinden mâ'adâ Diyarbekir'e müteallik Hizzo hâkimi ve Cizre hâkimi ve İmâdiyye hâkimi ve Zirîkî Beğleri eyâletlerine müte'allik on bin mikdârı asker ile Van'a gelüp ve eski kuldan gayri başka ağaları ile beş yüz kul ta'yîn olunup bu kadar asker Van'da mevcûd iken vilâyet-i Van'a düşman tarafından takdîr-i hüsrân vâkı' olduğu ma'lûmdur deyü serhad muhâfazasına ol mikdâr asker âdemden irsâl olunmasını bildirmişsin ol bâbda her ne demiş isen mufasssâlan pây-e-i serîr-i sa'âdet-masîrime 'arz u tenvîr olunup ilm-i şerîf-i âlem-ârâm muhît u şâmil olmuşdur imdî asâkir-i nusret-esere serdâr ta'yîn olunan vezîrim Mustafa'ya hükm-i hümayûnum yazılup asâkir-i mansûre ile şimdiye değin ber-vech-i isti'câl yürüyüp serhade vâsıl olup lâzım olursa şimdiden müşârün-ileyh yanında olan ümerâ-i ekrâd'dan ve gayri askerden mu'âvenet için kifâyet mikdârı asker ta'yîn eyleyüp dahi ta'yîn olunan asker-i zafer-esere ve ümerâ-yı ekrâd'a vech ü münâsib olduğu üzre herbirine gereği gibi istimâlet virüp irsâl itmek emrim olduğundan şimdi İmâdiyye hâkimi Kubâd ve Lâcân Beği Ömer ve Uşni Beği Zeynel dâme 'izzûhum Urmi'ye karîb olmağın Kızılbaş Urmi cânibine müstevlî olursa asker ile varup Urmi'de vech ü münâsib olduğu üzre def'-i mazarrat-ı a'dâda mu'âvenet ideler Urmi'ye varmayup Van'a müstevlî olursa senün yanına varup vech ü münâsib olduğu üzre mu'âvenet idüp def'-i mazarrat-ı a'dâda hizmetde bulunmak emrim olup ol bâbda müşârün-ileyh ümerâyâ mü'ekked evâmîr-i şerife yazılup ve Şehr-i Zol Beğlerbeğisi Mahmûd dâme ikbâluhuya dahi icâzet virmek için emr-i şerîfim irsâl olunmuşdur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda bu bâbda gaflet itmeyüp a'dâ tarafının etvâr u evzâ'ı tettebbu' ü tecessüs eyleyüp ana göre gaflet itmeyüp iktizâ etdüğü üzre müşârün-ileyh serdâr edâma'l-lâhu te'âlâ iclâlehu ile haberleşüp vech ü münâsib olduğu üzre lâzım oldukda muhâfaza için kifâyet mikdârı asker taleb eyleyüp yanına getürdüp ve mu'âvenet için irsâl olunan ümerâyâ sen dahi istimâlet-güne mektûblar yazup ve Şehr-i Zol Beğlerbeğisi müşârün-ileyh Mahmûd dâme ikbâluhu ile dahi haberleşüp zikr olunan beğleri vech-i meşrûh üzre Kızılbaş Urmi üzerine gelürse beğleri sancakları asâkir ile Urmi'ye gönderüp def'-i mazarrat-ı a'dâda mu'âvenet etdirüp Van üzerine gelürse senün yanına getürüp vech ü münâsib gördüğün üzre hizmetde bulunalar deyü tenbîh etdirüp ana göre her birine istimâlet virüp hüsn-i ittifâk u ittihâd ile yek-dil ü yek-cihet olup fırsat el virüp mahall-i iktizâ etdüğüne göre ol serhadin hıfz u hirâsetinde ve re'âyâ ve berâyânın hıfz u sıyânetinde mücidd ü merdâne olup umûr-ı dîn-i mübîn ve uğûr-ı hümayûn-ı sa'âdet-karîneme müte'allik cumhûr-ı umûrda bezl-i makdûr eyleyüp gaflet ile bir mahale zarar u gezend irişdirmekden ve ıyâzen b'illâh-i te'âlâ ırz u nâmûsa muhâlif vaz'-ı sudûrundan ihtiyât eyleyüp dâ'imâ a'dâ tarafından vâkıf olduğın ahbâr-ı zamîme ile lâzımü'l-'arz olan ahvâli i'lâmdan hâlî olmayasın ve Şâh tarafından sana gelen mektûbın mazmûnı müşârün-ileyh serdâra i'lâm olunup yukarudan gelen elçiyi müşârün-ileyh serdâr serhade varınca alıkoyup serhade vardukda seninle haberleşüp vech ü münâsib olduğu üzre eğer sulh ve eğer temdîdi mahall-i iktizâ etdüğüne göre cevâbı virildikden sonra me'mûr olduğın hizmetde mücidd ü merdâne olasın.

MD 32 / s. 221/ hk. 414

Berâdos Beği âdemi Mustafa'ya virildi.

Fî 5 Receb Sene 986

İmâdiyye hâkimine ve Lâcân Beği Ömer ve Uşni sancağı Beği Zeynel ve Berâdos Beğlerinden Nâsır ve Halîl ve Zeyneddin ve Hasan dâme 'izzûhumâya hüküm ki;

Hâlen Berâdos sancağına Âli dâme 'izzûhu âdem gönderüp livâ-yı mezbûr serhade karîb olmağla anun gibi düşman cânibinden teslim olundukda sizler varup mu'âvenet itmeğe recâ itmekle **buyurdum ki:**

Vardukda fi'l-vâkı' düşman cânibinden müşârûn-ileyh üzerine hücum olup size âdem ve mektûb gönderüp mu'âvenet taleb eyledikde te'hîr itmeyüp varup a'dânın def' ü ref'inde bezl-i makdûr idesin.

MD 32 / s. 251-253/ hk. 464

Bu dahi

Bağdâd Beğlerbeğine hüküm ki;

Van Beğlerbeğisi olan Hüsrev dâme ikbâluhudan hâlâ Âsitâne-i Sa'âdetime mektûblar gelüp asâkir-i nusret-esere serdâr ta'yîn olunan düstûr-ı mükerrerem ilâ âhirihi vezîrim Mustafa Paşa edâmallâhu te'âlâ iclâlehu bi-inâyeti'llâhi'l-mülkü'l-iskân vilâyet-i Şîrvân'ı feth ü teshîr eyleyüp levâzım ve mühimmâtı tedârük etdikden sonra Osmân Paşa'yı bir nice bin asâkir ile Şîrvân'da alıkoyup kendü dahi bir nice bin asâkir ile Erzurûm câniblerine teveccüh etdüğün ve müşârûn-ileyh serdâr bundan akdem dahi Şîrvân'a dâhil olmadığını Şâh-ı güm-râhın asâkir-i hezîmet-eserine serdâr olan Emîr Han sancağın melâhide-i makhûre ile asker-i İslâm üzerine hücum eyleyüp bi-inâyeti'llâhi'l mülkü'l-kadr asâkir-i nusret-eser muzaffer u mansûr ve gürûh-ı mülhidi münhezim ü makhûr olup sancağının Kızılbaş'ı kılıçdan geçirilüp ve nice bini Kür suyına gark olup bakıyyetü's-süyûf olanlar firâr etmişler imiş hâlâ Muhammed Hudâbende on bir yaşında oğlını serdâr idüp ve Emîr Hân Kızılbaş asâkiri ma'ân fitne tarîki ile re'âyâdan ve gayrisinden otuz bini irişdirmek üze olup itmâma irişdüğü gibi Şâh'ın oğlları ile Erdebîl'e varup cem'ıyyet idüp andan ya Şîrvân'da olan asâkir üzerine ve yâhûd serdâr mûmâ-ileyh üzerine hücum itmek ihtimâli olduğun i'lâm etmiş idi bundan akdem bu sefer-i nusret-esere niyyet ve mübâşeret olunduğı zamânda size mukaddem ahkâm-ı şerîfe gönderilüp Bağdâd ve Şehr-i Zol câniblerinden siz dahi yürüyüp Kızılbaş-ı bed-ma'âşın memleket ü vilâyetleri urup nihâb u gâret eylesin deyü emr olunmakdan murâd oldu ki, Kızılbaş askerinin cümlesi Şîrvân üzerine varmayup başları tedârükine düşüp bir mikdârı Bağdâd ve Şehr-i Zol taraflarında olan serhadlerinin hıfz u hirâsetine mukayyed olalar imdî şimdîye değin Bağdâd ve Şehr-i Zol taraflarından ol cânibe dahl ü ta'arruz olunmamağın ol bâbda mes'ûl ve mu'âttab olmışsızdır el-hâletü hâzihi Emîr Hân ba'zı sultânlar ile ve Şâh'ın oğlu ile ve yazdukları asâkir ile müşârûn-ileyh serdâr gelürken yollarına gelüp mukâbele ve mukâtele itmek ve yâhûd Şîrvân'da alıkonulan asâkir-i mansûre üzerine varmaları ihtimâlinden hâlâ sen serdâr ta'yîn olunup Bağdâd'da ve Şehr-i Zol'da olan kapum kulları ağalarıyla ve Şehr-i Zol Beğlerbeğisi Mahmûd dâme ikbâluhu Şehr-i Zol asâkiriyle ve İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ dâmet me'âliyehu aşâyir ve kabîleleri ile ve ümerâ-yı ekrâddan Sohrânî Süleymân Beğ dahi aşîreti ile ve Sarucak Beği İsmâ'il ve Zâzâ Beği dâme 'izzûhu 'aşîretleriyle ve Ebû Riş oğlının karındaşı Ahmed üç yüz nefer atlu ile Alî İdrîs

dahi kâ'im-makâmında bir mikdâr âdem ile ve Mühennâ Beğ dahi kabâ'il ile senin yanına varmaları için her birine mü'ekkid ahkâm-ı şerîfim gönderilüp ve Lûristân hâkimi olan cenâb-ı emâret-me'âb Mehmed Mirza dâmet me'âliyhuya bundan akdem Südde-i Sa'âdetime mektub gönderüp Bağdâd ve Şehr-i Zol'dan birer mikdâr asâkir gönderilürse inşâ'allâhu te'âlâ Dinever hâkimi olan Solâk Hüseyîn nâm mülhidi diri tutup Âsitâne-i Sa'âdetime göndermek müyesser olurdu deyü i'lâm etmişdi hâlâ mûmâ-ileyhe dahi mufassal hükm-i şerîfim gönderilüp vech ü münâsib gördüğün üzere hizmetde bulunması bâbında fermân-ı âlişânım sâlar olmuştur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda ümerâ-yı Bağdâd'dan memleket zabtına kadar bir yarar ve nâm-dâr beği kifâyet mikdârı âdem ile Bağdâd muhâfazasıçün alıkoyup ve ahkâmı şerîfe gönderilen Şehr-i Zol Beğlerbeğisi ve sâyir ümerâyâ asâkir ve aşâyiri ile yanına gelüp cem' olduklarında sonra her biri yek-dil ü yek-cihet olup ve Lûristân hâkimi ile müşâvere eyleyüp dahi hüsn-i ittifâk u ittihâd ile fırsat el virüp mahall-i iktizâ etdüğüne göre Dinever üzerine yürüyüp memleket ve vilâyetleri urup nihâb u gâret eyleyüp serdâr-ı eşkıyâ olan Solâk Hüseyîn'i ele getürmek bâbında envâ'-ı sa'y u ihtimâm eyleyüp inâyet-i Hak'la bir taraftan siz dahi a'dây-ı bed-râyâ bir gû-şimâl viresin ki nice eyyâmü's-sene-i eyyâmında mezkûr olup Şîrvân cânibinde olan asker-i İslâm üzerine cümlesin varmağa mecâlleri olmaya ammâ melâhide-i makhûreden gâflet itmeyüp hüsn-i tedbîr ü tedârükle varup ıyâzen b'illâh-i te'âlâ ırz u nâmûs-ı saltanata hâlel ve birer evzâ' u etvârdan ziyâde hazer idesin.

MD 32 / s. 253/ hk. 465

Bu dahi

Şehr-i Zol Beğlerbeğine hüküm ki;

Sivas Beğlerbeğisi olup ilh. mukayyed olalar imdî el-hâletü hâzihi Emîr Hân ba'zı sultânlar ile ve Şâh'ın oğulları ile ve yazdukları asâkir ile müşârün-ileyh serdâr gelür iken yollarına gelüp mukâbele ü mukâtele itmek ve yâhûd Şîrvân'da alıkonulan asâkir-i mansûre üzerine varmaları ihtimâlinde hâlâ Bağdâd Beğlerbeğisi Hüseyîn dâme ikbâluhu serdâr ta'yîn olunup müşârün-ileyhin yanına varup Dinever üzerine yürümek için İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ dâmet me'âliyhuya ve Sohrânî Süleymân Beğ'e ve Sarucak Beği İsmâ'il ve Zâzâ Beği dâme 'izzûhumâyâ ve Ebû Riş oğluna dahi karındaşı Ahmed üç yüz nefer atlı ile Alî İdrîs dahi kâ'im-makâmında bir mikdâr âdem ile ırsâl etmiş olan ve Mühennâ Beğ dahi kabâ'ili ile müşârün-ileyhin yanına varmak için her birine munfasıl ahkâm-ı şerîfe gönderilüp ve Lûristân hâkimi Muhammedî Mirzâ dâmet me'âliyehu bundan akdem Südde-i Sa'âdetime mektûb gönderüp Bağdâd ve Şehr-i Zol ilh.hi hükm-i şerîfim gönderilüp vech ü münâsib görüldüğü üzere hizmetde bulunasın deyü fermânım olmuştur **buyurdum ki :**

Vusûl buldukda sen dahi nâzır isteyüp ümerâ-yı Şehr-i Zol'dan memleket zabtına kadar bir yarar ve nâm-dâr beği kifâyet mikdârı âdem ile Şehr-i Zol muhâfazasıçün alıkoyup dahi Şehr-i Zol muhâfazasıçün ırsâl olunan kapum kulları ve ağaları ile umûmen Şehr-i Zol asâkiriyle mûmâ-ileyh Bağdâd Beğlerbeğisi dâme ikbâluhunun yanına varup yek-dil ü yek-cihet olup hüsn-i ittifâk ü ittihâdlarıyla fırsat el virüp mahall-i iktizâ etdüğüne göre Dinever üzerine yürüyüp memleket ve vilâyetleri urup nihâb u gâret eyleyüp serdâr eşkıyâ olan Solâk Hüseyîn didükleri mülhîdi inâyet-i

hakla ele getürmek bâbında envâ'-ı sa'y u ihtimâm idüp bi-inâyeti'llâhi'l-melikü'l-a'lâ bir taraftan sen dahi ilâ âhire.

MD 32 / s. 254/ hk. 466

Bu dahi

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ dâmet me'âliyhuya hüküm ki;

Sivas Beğlerbeğisi olup ilh. ihtimâli olduğın i'lâm itmeğin hâlâ Bağdâd Beğlerbeğisi Hüseyîn dâme ikbâluhu serdâr ta'yîn olunup Şehr-i Zol Beğlerbeğisi umûmen Şehr-i Zol asâkiriyle ve Sohrânî Süleymân Beğ ve Sarucakbeği İsmâ'il ve Zâzâ Beği dâme 'izzûhu 'aşîretleriyle ve ümerâ-i Urbân'dan Mühennâ dâme 'izzûhu kabâ'ili ile mûmâ-ileyh Bağdâd Beğlerbeğinin yanına varup hidmetde bulunmalarıçün ve Ebû Rîş oğlu Muhammed ve Alî İdrîs dâme 'izzûhuya dahi bir mikdâr yarar âdem göndermek için ahkâm-ı şerîfe gönderilüp ve Lûristân hâkimi olan cenâb-ı emâret-me'âb Muhammedî Mirza dâmet me'âliyhuya bundan akdem atabe-i ulyâma mektûb gönderüp Bağdâd ve Şehr-i Zol asâkirinden birer mikdâr âdem gönderilürse Solâk Hüseyîn harbî ele getirilüp Âsitâne-i Sa'âdetime göndermekde müyesser olurdu deyü i'lâm itmekde hâlâ mûmâ-ileyh Muhammedî Mirza'ya dahi munfasıl emr-i hümâyûnum gönderilmişdir sen dahi müşârûn-ileyh Bağdâd Beğlerbeğisinin yanına varmak emr idüp **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda te'hîr itmeyüp sendahi emr-i celîlü'l-kadrim mücebince eyâletine müteallik aşâyir ve tevâbi'le müretteb ü mükemmel düşman yarağı ile mu'accelen mûmâ-ileyhin yanına varup yek-dil ü yek-cihet olup vech ü münâsib görüldüğü üzre hidmetde ve yoldaşlıkda bulunup mülhid-i mezbûrın ele getirilmesi bâbında envâ'-ı sa'y ü ihtimâm eylesin.

MD 32 / s. 254-255/ hk. 467

Bu dahi

Lûristân hâkimine hüküm ki;

Sivas Beğlerbeğisi olup ilh. ihtimâli olduğın i'lâm itmiş idi. Bundan akdem sen dahi dergâh-ı 'izzet-destgâhımıza mektûb gönderüp 'arz-ı 'ubudiyet ü ihlâs eyledüklerinden gayri Bağdâd ve Şehr-i Zol asâkirinden birer mikdâr âdem gönderilürse Solâk Hüseyîn didikleri mülhidi harbî ele getirilüp Âsitâne-i Sa'âdetime göndermekde müyesser olurdu deyü i'lâm etmişsin ana binâ'en hâlâ Bağdâd Beğlerbeğisi Hüseyîn dâme ikbâluhu ol câniblerde olan asâkir-i nusret-esere serdâr ta'yîn olunup Şehr-i Zol Beğlerbeğisi umûmen Şehr-i Zol asâkiriyle ve İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ dâmet me'âliyhuya cümle aşâyiri ile ve Sohrânî Süleymân Beğ ve Sarucak Beği İsmâ'il ve Zâzâ Beği dâme 'izzûhu dahi aşîretiyle ve ümerâ-i Urbân'dan Ebû Rîş oğlının karındaşı üç yüz nefer ile ve Alî İdrîs'in kâ'im makâmı kifâyet mikdârı âdem ile ve Alî İdrîs'in kâ'im-makâmı kifâyet mikdârı âdem ile ve Mühennâ Beğ dahi kabâ'ili ile mûmâ-ileyh serdârın yanına varup cem' olduklarından sonra Dînever üzerine yürüyüp memleket ve vilâyetlerini urup gâret ü hasârat eyleyüp inâyet-i Hak'la Solâk Hüseyîn'i ele getürmeleri bâbında fermân-ı âlîşânım sâdır olup sen dahi mûmâ-ileyh Bağdâd Beğlerbeğisi dâme ikbâluhu ile müşâvere eyleyüp dahi hüsn-i ittîfâk ü ittîhâd ile vech ü münâsib görüldüğü üzre Dînever üzerine yürüyüp memleket ve vilâyetleri urup nihâb ü gâret eyleyüp mülhid-i mezbûrî hüsn-i tedbîr ü tedârûkle ele getürmek bâbında envâ'-ı mesâ'i-i cemîlenüz vücûda getürile.

MD 32 / s. 302/ hk. 552

Yevmü 'l -Ehad Fî 4 Zi 'l- hicce sene 986
Kaftân hidmet-i şehname-gûy Seyyid Lokman Efendi 'ye
hükmi dahi müşârün-ileyhe virilmiştir.

Îmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ dâmet me'âliyhuya hüküm ki;

Dergâh-ı nusret dest-gâhıma mektûb gönderüp bundan akdem irsâl olunan emr-i celilü'l-kadrim mücebince Lâcân Beğî Ömer ve Uşni Beğî Zeynel ve Bâbân Beğî Hızır ve Gelaş Beğî İbrahim ve Mukrî Beğî Mustafa dâme 'izzûhum ve ba'zı 'aşîret beğlerinin ittîfâk u ittihâdlarıyla Kızılbâş-ı bed-ma'âş ümerâsından Mesire nâm mülhidin üzerine varılup kasaba-i Geylan ile ol semtde olan kurâ û nevâhileri gâret olundukdan sonra cümlesine âteş urulup ve mülhid-i mezbûrın tevâbi'inden altı yüz baş kesilüp ve ehli û ıyâlleri esîr olunup tekrâr Havarmürd nâm kal'a etrâfında dahi muhkem cenk olup cânibinden hayli âdem koşup bi-inâyeti'llâhi'l-melikü'l-gafûr mülhid-i mezbûr cümle asâkiriyle münhezim û makhûr olup kal'aya varınca elli nefer yarar âdemleri esîr ve hayli âdemi mecrûh olup ba'dehu Emîr Hân'ın oğlu Gülâbî ve Merâga Hânı Bektâş ve ba'zı sultânların sekiz bin piyâde ve atlu ile ılgayup geldiklerinde atlar ile dahi azîm savaş olup tevfik-i Rabbânî ile girü guzât-ı müslimîn gâlib olup Emîr Han'ın oğlu atından yıkılup bindüğü atıyla yedeği alınup kendüsi mecrûh ve benâmlarından hayli kimesne düşüp hayli diller alınup envâ'-ı dilâverlikler esnâf-ı merdânelikler zuhûra getürildüğü arz u i'lâm olunmuş bu bâbda her ne ki iş'âr u i'lân olunmuş ise pâye-i serîr-i sa'âdet-masîrime 'arz û tenvîr olunup cümlesi ma'lûm-ı şerîfim olmuştur yüzün ağ olsun senden dahi umulan bunun gibi âsâr-ı hamîyyet ve etvâr-ı pesendîde idi ki vücûda getürülmüş bu bâbda sudûr iden hidemât-ı mebrûre ve mesâ'î-i meşkûren müstelzim-i refet-i kâmkârî ve müstevcib-i âtîfet-i şehriyârî vâkı' olmağın hakkında mezîd-i avâtîf-ı alîyye-i şâhâne ve meziyyet-i avâriz-ı şâhâne-pâdişâhânem zuhûra getürüp esyâf-ı fâtihü'l-eknâfımdan bir kabza müzehheb kılıç ve hilât-ı hümayûnumdan bir sevb hilât-ı mûrisü'l-behçetimiz 'inâyet olunup irsâl olunmuştur **buyurdum ki :**

Hük-m-i şerîf-i cihân-mutâ' ve fermân-ı münîf-i vâcibü'l-ittibâ'ım vusul buldukda şemşîr-i zafer-te'sîrimi envâ'-ı 'izzet û iclâl ile alup kuşanup ve hilât-ı fâhire ve kisvet-i bâhiremi dahi esnâf-ı hurmet ve ikbâl ile merkûz olan vufûr-ı şecâ'ât ve kemâl-i celâdet ü şenâ'âtın muktezâsınca dîn û devlete müte'allik umûrda bezl-i maktûr ve sa'y u nâ-mahsûr eyleyüp firsât el virüp mahall-i iktizâ etdüğüne göre melâhide-i makhûrenin asâkir-i mansûre ile haklarından gelmek bâbında envâ'-ı mesâ'î-i cemîlen vücûda getüresin.

MD 32 / s. 327/ hk. 595

Perhîzci Bâlî Çavuş'a virildi.
Fî 2 Safer Sene 987

Harîr ve Divîre Beğî Sohrânî Süleymân Beğ'e hüküm ki;

Hâlâ Haleb ve Zülkadriye ve Şehr-i Zol Beğlerbeğîleri ve cenâb-ı emâret-me'âb Îmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ dâmet me'âliyhuya ve Rûmili'nden Silistre ve Niğbolı beğleri ve Üsküb alaybeğîsi zü'emâ ve erbâb-ı tîmâr ile emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Bağdâd Beğlerbeğîsi Hüseyîn dâme ikbâluhunun yanına ta'yîn ve irsâl olunup bu cümleye müşârün-ileyh Bağdâd Beğlerbeğîsi

dâme ikbâluhu serdâr ta'yîn olmağın sen dahi mûmâ-ileyhin yanına varup hidmetde bulunmak emr idüp **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda te'hîr itmeyüp sancağının zü'emâ ve sipâhîlerin ve aşâyir ve kabâ'ilin ile müretteb ü mükemmel düşman yarağı ile mûmâ-ileyhin yanına varup vech ü münâsib gördüğü üzre dîn-i devlete müte'allik umûrda bezl-i makdûr ve sa'y ü nâ-mahsûr idesin Muharrem'de buyurulmuşdur.

Lâkin bura beyaz kalmasun deyü bu mahalle geçmiştir.

MD 32 / s. 342/ hk. 623

Bir sûreti dahi yazılıp gönderildi.

Evâhir-i Muharrem

Hüseyîn Çavuş'a virildi.

Fî 17 Muharrem Sene 987

Silistre Beğine hüküm ki;

Hâlâ Haleb ve Zülkadir ve Şehr-i Zol Beğlerbeğileri ve İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ dâmet me'âliyhuya ve Sohrânî Süleymân dâme 'izzûhu ve Niğbolı Beği ve Üsküb alaybeğisi ve zü'emâ ve erbâb-ı tîmâr ile emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Bağdâd Beğlerbeğisi Hüseyîn dâme ikbâluhunun yanına ta'yîn olunup bu cümle müşârün-ileyh serdâr nasb olunmağın sen dahi mûmâ-ileyhin yanına varmak emr idüp **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda aslâ te'hîr ü terâhî itmeyüp sancağının zü'emâ ve erbâb-ı tîmârı ile ve kânûn üzre cebe ve cevşen ve cebelü ile (...) Tatarları ki iki yüz elli neferdir yat ü yaraklarıyla ve sen dahi cebelülerinle müretteb ü mükemmel düşman yarağı ile hâzır ve müheyyâ olup mûmâ-ileyh serdâr dâme ikbâluhunun yanına varup vech ü münâsib gördüğü üzre hidmetde ve yoldaşıklarda bulunasın Diyâr-ı Bağdâd mesâfe-i be'îdde olmağın şimdiden hemân sefer tedâriğın görüp mukaddemâ teveccüh eylemek mühimmâtandır sâyir zamânlara kıyâs itmeyüp hemân çıkup azîmet üzre olasın.

Bu dahi Hüseyîn Çavuş'a

Depesidelik-oğlı Osmân Çavuş'a

Bir sûreti: Silistre aleybeğisine yazıldı.

Bir sûreti: Müstakil Niğbolı Beğine Üsküb

Beğine.

Üç bin akçelü ve daha aşağı olan sipâhîler ile kendü sancağı muhâfazasında kalup alaybeğisiyle sipâhîsine bile mektûb

MD 32 / s. 349/ hk. 632

Piriştineli Bâlî Çavuş'a virildi.

Fî 3 Safer Sene 987

Bağdâd Beğlerbeğine hüküm ki;

Bundan akdem düstûr-ı mükerrrem vezîrim Mustafa Paşa edâmallâhu te'âlâ iclâlehuya asâkir-i nusret-şî'ârıma serdâr ta'yîn olunup Erzurûm cânibinden diyâr-ı şarka gönderilmiş idi hâlâ müşârün-ileyh kemâ-kân ol hidmet-i mebrûre ile me'mûr olup senün dahi vufûr-ı tahassun ve firâset ve kemâl-i tedbîr ü kıyâsetine hüsn-i ictihâd ü i'timâdım olmağın Haleb, Zülkadriye [ve] Şehr-i Zol Beğlerbeğileri beğlerbeğiliklerine tâbi' olan sancakları ile ve zü'emâ ve erbâb-ı

tîmârları ile Silistre ve Niğbolu Beğleri ve Üsküb alaybeğisi sancaklarının zü'emâ ve sipâhîleriyle ve İmâdiyye hâkimi Kubâd ve Sohrânî Süleymân dâme 'izzûhu cümle aşâyir ve tevâbî'leri ve Sis ve Tırnovi Beğleri sancaklarına müte'allik zü'emâ ve sipâhîleriyle Dergâh-ı Mu'allâmdan 2000 neferi cem'ân senün yanına ta'yîn olup bu cümleye seni serdâr nasb idüp **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda te'hîr ü terâhî itmeyüp sen dahi şimdiden yat ü yarağınla ve cebelülerinle ve beğlerbeğilerinle müte'allik olan ümerâ-yı nâmdâr ve zü'emâ ve erbâb-ı tîmâr ile ve her biri müretteb ü mükemmel cebe ü cevşen ve cebelü ile neferât dahi ağalarıyla anlar dahi müretteb ü mükemmel düşman yarağı ile müheyyâ ve hâzır ve ta'yîn olunan asâkirin varmalarına müterakkıb ü nâzır olup cümlesi yanına varduklarında her birinin yat ü yarağını ve cebelüleri yoklayup müşârün-ileyhim ile ve Şehr-i Zol Beğlerbeğisiyle yek-dil ü yek-cihet olup dahi Hak celle ve alânın 'ulüvvu 'inâyetine tevekkül ü i'timâd ve sürûr-ı ittibâ'la ve alâllâhu efdalü't-tehâyânın mucizât-ı kesîrî'l-berekâtına tevessül ü istinâd idüp vech ü münâsib görüldüğü üzre fırsat el virüp mahall-i iktizâ etdüğüne göre melâhide-i makhûrenin memleket ve vilâyetleri nihâb u gâret ve hasârât idüp ve 'arz eyledüğün üzre Cend kal'asın basup ve Şüşter kal'ası üzerine varup ve bi'l-cümle dîn ü devlete müte'allik umûrda bezl-i makdûr ve sa'y ü nâ-mahsûr eylesin ve ta'yîn olunan ümerâ-yı kirâm ve sâyir asker-i zafer-me'âsirim sözüne muhâlefet ve emrine mu'ânedetden hazer idüp şükr ü şikâyetin müsmîr ü mü'essir bilüp her biri uğûr-ı nusret-makrûnumda cân ü başla çalışup yüz aklıklarına sa'y ideler inşâ'a'llâhu te'âlâ hizmetleri zâyî' olmayup dilâverlik ve merdânelik zuhûr idenleri 'arz eyledüğünde 'inâyet-i aliyyeye mazhâr olup istihkâkına göre ri'âyet olmak mukarrerdir ana göre sa'y ü ikdâmda dakika fevt itmeyesin.

MD 32 / s. 349/ hk. 633

Bu dahi

Şehr-i Zol Beğlerbeğine hüküm ki;

Hâlâ Haleb ve Zûlkadriye Beğlerbeğileri ve Silistre ve Niğbolu Beğleri ve Üsküb sancağı alaybeğisi sancakları ve zü'emâ ve erbâb-ı tîmârları ile cenâb-ı emâret-me'âb İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ ve Sohrânî Süleymân dâme 'izzûhu aşâyir ve kabîleleri ile Bağdâd Beğlerbeğisi Hüseyîn dâme ikbâluhunun yanına ta'yîn ü irsâl olup bu cümleye müşârün-ileyh Bağdâd Beğlerbeğisi dâme ikbâluhu serdâr ta'yîn olunmuşdur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda sen dahi te'hîr itmeyüp şimdiden cebe ve cevşen ve cebelülerinle ve beğlerbeğilerinle müte'allik olan ümerâ-yı nâmdâr ve zü'emâ ve erbâb-ı tîmâr ve sâyir neferât ile ve cebelülerinle ve bi'l-cümle müretteb ü mükemmel düşman yarağı ile hâzır ve müheyyâ olup müşârün-ileyh Bağdâd Beğlerbeğisi dâme ikbâluhu ile müşâvere eyleyüp dahi müşârün-ileyhe tâbî' olup vech ü münâsib olduğu üzre dîn ü devlete müte'allik umûrda bezl-i makdûr eylesin.

MD 32 / s. 350/ hk. 636

Bu dahi

Haleb Beğlerbeğine hüküm ki;

Hâlâ bi-inâyeti'llâh-i te'âlâ melâhide-i makhûrenin kahr ü tedmîri ve vilâyetinin feth ü teshîri mühimmâtdan olmağın Zûlkadriye ve Şehr-i Zol Beğlerbeğisi ve Rûmili'nden Silistre ve Niğbolu Beğleri ve Üsküb alaybeğisi sancaklarının zü'emâ ve erbâb-ı tîmârlarıyla ve cenâb-ı emâret-me'âb İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ dâmet me'âliyehu ve Sohrânî Süleymân dâme 'izzûhu

aşâyir ve kabîleleri ile ve Bağdâd Beğlerbeğilüğüne müte'allik olan ümerâ ve zü'emâ ve erbâb-ı tîmârıyla emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Bağdâd Beğlerbeğisi Hüseyîn dâme ikbâluhunun yanına ta'yîn olunup bu cümleye müşârûn-[ileyh] Bağdâd Beğlerbeğisi dâme ikbâluhu serdâr nasb olunmuşdur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda aslâ te'hîr û terâhî itmeyüp şimdiden beğlerbeğilüğüne müte'allik olan ümerâ-yı nâmdâr ve zü'emâ ve erbâb-ı tîmârıyla ve kânûn üzre cebe ve cevşen ve cebelülerinle hâzır ve müheyyâ olup cem'isi gelüp cem' olduktan sonra müşârûn-ileyh serdârın yanına varup vech û münâsib görüldüğü üzre dîn û devlete müte'allik umûrda bezl-i makdûr itmeyesin.

Bu dahi

Bir sûreti: Dûlkadir Beğlerbeğine

MD 32 / s. 358/ hk. 652

Kırmızı atlas kîse ve gümüş kozalâk ile bağlanup

Perhîzci Bâlî Çavuş'a virildi.

Lûristân hâkimine hüküm ki;

Hâlâ bi-inâyeti'llâhi te'âlâ melâhide-i makhûrenin kahr û tedmîri ve vilâyetlerinin feth û teshîri ehemmi mühimâtından olmağın Haleb ve Zûlkadiye ve Şehr-i Zol Beğlerbeğileri ve İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ ve Sohrânî Süleymân dâme 'izzûhum ve Rûmili'nden dahi iki nefer beği ve bir sancağının dahi alaybeğisi cümle zü'emâ ve erbâb-ı tîmârları her biri cebe ve cevşen ve cebelüleri ile müretteb û mükemmel düşman yarağıyla Bağdâd Beğlerbeğisi yanına ta'yîn olunup bu cümleye müşârûn-ileyh serdâr ta'yîn olunmuşdur **buyurdum ki :**

Vusûl buldukda siz dahi atabe-i 'ulyâmıza vüfûr-ı sadâkat ü ihlâs ve kemâl-i 'ubûdiyyet muktezâsınca taht-ı hükûmetinde olan asâkir ve aşâyirinüz ile hâzır ve müheyyâ olup serdâra ta'yîn olunan müşârûn-ileyh Bağdâd Beğlerbeğisi dâme ikbâluhu ile müşâvere eyleyüp dahi vech û münâsib görüldüğü üzre dîn û devlete müteallik umûrda bezl-i makdûr ve sa'y û nâ-mahsûr idesin.

MD 32 / s. 358/ hk. 653

Perhîzci Bâlî Çavuş'a virildi.

Fî 2 Safer Sene 987

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ dâmet me'âlihuya hüküm ki;

Hâlâ ilh. serdâr ta'yîn olunmağın sen dahi müşârûn-ileyhin yanına varup hidmetde bulunmak emr idüp **buyurdum ki :**

Vusûl buldukda te'hîr itmeyüp şimdiden aşâyir û kabâ'ilin ile müretteb û mükemmel düşman yarağı ile hâzır ve müheyyâ olup emr-i celîlû'l-kadrim mücebince Bağdâd'a varup müşârûn-ileyh serdâr dâme ikbâluhuya mülâki olup vech û münâsib gördüğü üzre dîn û devlete müte'allik umûrda bezl-i makdûr idesin.

Bu dahi

Mahmûdî Hasan Beğ'e mektûb-ı şerîf ki;

Hâlâ Van Beğlerbeğisi emîrû'l-ümerâi'l-kirâm Husrev Paşa karındaşımız bundan akdem südde-i sa'âdet-i masîr-pâdişâhiyeye mektûb gönderüp cenâb-ı emâret-me'âb Hakkârî [hâkimi] Zeynel Beğ ile Şâh Kulı oğullarının mâbeynlerinde adâvat olup muttasıl gavga ve husûmetden hâli olmağla iki karındaşları Van kal'asında habs olunup Gâzî nâm karındaşları cem'iyet üzre iken yukarı cânibden mezbûra haber gelüp kendü yanlarına da'vet idüp mezbûr dahi varup Selmâs ülkesin sancak tarîkiyle virdüğün bildirmeğin ol bâbda mezkûrın husûsîşün size ve müşârûn-ileyh Zeynel Beğ ve beğlerbeğiliğine hükm-i hümayûn yazılup gönderilmişdi hâlâ müşârûn-ileyh beğlerbeğine tekrar mektûb gönderüp ba'dehu mezbûrdan mâ'adâ İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'in Behrâm nâm karındaşı dahi eliyâzû bi'llâhi te'âlâ Rafz-ı ilhâd ihtiyâr idüp yukarı cânibe gitdüğün bildirmeğin Şehr-i Zol'a ve Van'a tâbi' olan umûmen ekrâd beğlerine fermân-ı âlişân-ı pâdişâhî yazılup gönderilüp ammâ siz sâyir beğlerbeği olmayup dûd-mân-ı saltanat-ı kâhire-i pâdişâhîye şimdiye değin sadâkat û ihlâs ile hidmet idegelüp def'atle dilâverliğin ve merdâneliğin ilm-i şerîf-i âlem şumûl şehin-şâhîye muhît û şâmil olmuştur hâlâ dahi 'izzetlü pâdişâhımız e'azza'llâhu ensârehu ve zâ'ikatu iktidâr hazretlerinin sizden küllî hidmet ve yoldaşlık ve dîn bâbında ve devlet-i hümayûn-ı hüsrevâniyeye müte'allik olan husûslara envâ'-ı mesâ'i-i cemîlenüz zuhûra getirülmüş me'mûlleridir ol cânibde sizin ekrâd ahvâline ve yukarı cânibin evzâ'i ve etvâr ve fikr û firâsetlerine küllî vukûf-ı şu'urunuz olduğu ma'lûmdur inşâallâh lâzım geldikde uğûr-ı hümayûnda bezl-i makdûr itmenüz mercûdur eyle olsa mektûb-ı meveddet vusûl buldukda me'mûldür ki fermân-ı âlişân mücebince yukarı cânib ahvâline onat mukayyed olup muttasıl yarar câsûslar gönderüp evzâ'i ve etvâr ve fikr û kâsd ve hayâl-i kâmdeleri ittîlâ' tahsîl idüp dahi sulh û salâha mugâyir hareket-i bi-bereketlerine vâkıf oldukda te'hîr û tevakkuf itmeyüp müşârûn-ileyh Van Beğlerbeğisi ile haberleşüp dahi lâzım gelüp mahall iktizâ etdüğüne göre hıdemât-ı hümayûnda bezl-i makdûr idüp envâ'-ı yüz aklıkları tahsîl etmesine sa'y u ikdâm ve celle ihtimâm eylesesin inşâallâhu te'âlâ hıdemât-ı hümayûnlarında sudûr-ı zuhûr bulan yoldaşlığınız muktezâsınca envâ'-ı inâyât-ı şehin-şâhîye mazhâr olmanız mukarrerdir ana göre basîret üzre olup dîn û devlete lâzım olduğu üzre 'amel oluna ve yukarı cânibden vâkıf olduğumuz ahbâr-ı zamîmeyi ale't-tevâlî i'lâm olunmakdan hâli olunmaya ve Şâh Kulu oğulları mezbûr Gâzî hakkında dahi tedârük idüp eğer bu cânibe gelürse babası ocağı ülkenin tarîkiyle virmek bâbında fermân-ı âlişân sâdır olduğun mektûb ve âdeminle i'lâm idüp bi-eyyi-tarîk-kâne bu cânibe getürmeğe celle-i himmetiniz sarf eylesesin inşâallâhu te'âlâ geldikde babası ocağı virilüp envâ'-ı ri'âyetiniz ola.

Rüstem Kethüdâ'ya virildi.

Şehr-i Zol Beğlerbeğine mektûb-ı şerîf ki;

Van Beğlerbeğisi hâlâ kendüne Tebrîz hâkiminden gelen mektûbı gönderüp Kızılbaş-ı ev-bâş cânibinden Urmi'ye ve vilâyet-i Van'a ta'arruz olunmak ihtimâli olduğunı bildirüp anun gibi müstevlî olursa bunda olan asâkir ile mukâvemete mahall oluna mu'âvenet içün İmâdiyye hâkimi ile Lâcân ve Uşni Beğlerine taleb itmeğin lâzım geldikde mu'âvenet idesiz deyü müşârûn-ileyhim

beğlere ahkâm-ı şerîf gönderilüp tenbîh olunmuşdur ammâ lâzım geldiğin mukaddem varup cem'iyet idün deyü fermân olunmamışdır eyle olsa bu bâbda sen dahi el-iyazü bi'llâhi te'âlâ şöyle ki yukarı cânıbdan Urmi'ye ve yâhûd Van'a asker gelüp ta'arruz olunursa mûmâ-ileyhimâ Lâcân ve Uşni beğlerine icâzet-i hümâyûn muktezâsınca varup müşârün-ileyh Van Beğleri gereği gibi mu'âvenet ü müzâheret eyleyeler ve müşârün-ileyh Lâcân Beği ile mâbeynde ba'zı ehl-i nifâk sudûr etmiş mûmâ-ileyhimâyâ âdemin ile mektûbunu gönderüp ehl-i İslâm arasında ba'zı adâvet münâsib değildir husûsen bunlara hüsn-i ittifâk üzre oluna.

MD 33 / s.199/ hk. 404

Verildi

Müşârün-ileyh hüküm ki;

Mektûb gönderüp İmâdiyye Kubâd Beğin karındaşı Behrâm Beğ ehl ve 'iyâlin İmâdiyye'ye tâbi' Oraniye nâm kal'ede koşub kendi otuz nefer mikdârı onlar ile Van tarafından kızılbaş kendüğün ve Şehr-i Zol'a tâbi' Lacan Bbeği Ömer Beğ ile Uşni Beği Zeynel Beğin bundan akdem mâbeynlerinde husûmetleri olmağın niza'ları fasl olmak içün vârid olan emr-i şerîf mucebince teftîş olunmak sadadinde iken müşârün-ileyh Ömer Beğin mukaddema Behrâm 'aşâyiri ile 'udvâni olmağın mahall-i (.....) gelüp Zeynel Beğe müntezer iken 'udvani olan 'aşîret Ömer Beğin üzerine asâkir gelüp tarafından ceng olub ba'dehu Ömer Beğ dahi asker gönderüp 'aşret-i mezbûradan sekiz pâre karyeyi ihrak ve yağma edüp (.....) buğz ve 'adâvet ve fitne ve şekâvet olduğun bildirüp dahi tavâif-i mezbûraya müteallik her ne ki 'arz eylemiş iken mufasssal ve ma'lûm-ı şerîfim olmuşdur idi hâlâ ekrâd tâifeinin fitne ve fesâdına göre vaz' olacak fermân olmayub temekkûn olunduğu üzere her birine istimâlet verilüp mâbeynlerinde islâh etmeğe sa'y olunmak mühim ve lâzımdır **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda bu bâbda gereği gibi tedbîr ve basîret üzere olub onun gibi fesâd ve şenâ'ât üzere olan ekrâd tâ'ifesinin hâlâ vaz'larına mültefit olmayub her birine vech-i münâsib olduğuna göre iltimâs gösterüb ve müşârün-ileyhimâ Ömer ve Zeynel Beğin dahi mümkün olduğu mâbeynlerin ıslâha sa'y ve dikkat edüp cibilletinde merkûz olan ferâset ve kıyâset mucebince hüsn-i tedbîr ve tedârikine kusûr eylemesin.

MD 33 / s.327/ hk.679

Adamına verildi

Fî 19 Z. sene 5

İmâdiyye hâkimine hüküm ki;

Mektûb gönderüp Biyârei 'aşîret serdarı olan Ali ve karındaşı Hamza veled-i Alemüddîn ve oğlu Husam ve karındaşı Emir Melek karındaşın olan Behrâm'ın izlâl ve iğvâsıyla envâ'-ı fesâd ve şenâ'âta mübâşeret edüp ehl-i fesâddan hâli olmayub zamanı olmamağla şimdiye değin haklarından gelmekde te'hîr olunmuşdur deyü ol bâbda emr-i şerîfim verilmesin rica eylenmişsin **buyurdum ki:**

Vardıkda mezbûrları hüsn-i tedârikli ele götürüp dahi ahvâlların hak üzere nefes edüp bi-hasebi's-şer' sâbit olan hakkında şer'le lâzım gelen ada edüp üzerlerine sâbit olan mevâdlarının sûret-i sicilleriyle yazub 'arz eyleyesin.

MD 35 / s.204/ hk.510

Eyyüb-zâde Mehmed çavuşa verildi

Îmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e hüküm ki;

Musul kâdisına mektûp gönderüp kaza-yı mezbûra ahâliyi ve kurâ halkı ve zü'emâ ve ümenâ ve mültezminde mâl-ı mîrî olanlar şer'-i şerîfe gelüp Îmâdiyye ülkesinde olan 'aşâyir mâbeyninde hilâf ve ceng olunub ekrâd ayağa kalkub Musul yoluna harâmi ve kıtâ'-i tarîk datılub kâfile basub mal ve menâl ve tuvarları nehb ve ğaret edüp kürdlerin zâtlarından tüccâran yoluna çıkmâğa kadar olmayub havass-ı hümayûn re'âyası ve sayir-i kurâ halkı te'addilerden terk-i diyâr edüp ve Musul'da olan Tamğa'ya ve Kureymana'ya kimesne gelmemegiñ mâl-ı mirîyeye noksân mutrefiye olub zikr olunan ekrâd zabt olunmağın mâl-ı mirî tahsili müyesser olmayub küllî noksân olmak mukarrerdir deyü bildirmegiñ zikr olunan ekrâd zabt edesizin emr edüp **buyurdum ki:**

Vardıkda bu bâbda onat vechle mukayyed olub Îmâdiyye ekrâdından ol vechle fesâd ve şenâ'ât üzere olanları gereği gibi zabt eylesin ki bad-ı fesâd ve şenâ'ât terk edüp hâllarında re'âya ve berâya âsûde-i hâl olub mâl-ı mirîye zarar ve noksân-ı külliye onun gibi tenbih olmayub girü fesâd ve şenâ'ât üzere olub bu yolda mezîd-ı katl-i nüfûs ve ğaret ettilerini şer'le haklarından gelmeği sayır-ı eşkiyâya müvecceb-i 'ibret ve nasîhat ola.

MD 35 / s.253/ hk.638

Îmâdiyye hâkimine hüküm ki;

Hâliyen tâyife-i ekrâddan tayış ve Arablar'dan ba'zı eşkiyâ harâmiler Diyarbekir ve Bağdâd ve Musul etrâfında yollara idip âyende ve revendeyi basub mâl ve metâ'ların ve tuvarların ğaret ve hasâret edüp sancak beğleri ele götürmek istediğın firâr edüp taht-ı hükûmetine varub tahassun etmekle ele götürölmek müyesser olmamağın fesâd ve şenâ'âtları müzâyıd olmak üzere olduğı i'lâm olunmağın onun gibi eşkiyâ varub taht-ı hükûmetine ilticâ ettiğın beğlerine teslim eylemek emr edüp **buyurdum ki:**

Vardıkda bu bâbda mukayyed olub zikr olunan ekrâd tâ'ifesinden fesâd ve şenâ'ât edüp yollara idip katl-ı nüfûs ve ğaret-i emvâl edenler varub taht-ı hükûmetin dâhil olduklarında onun gibi sancak beğlerinden sana haber gelüp ol makûle ehl-i fesâdı taleb eylediklerinde ikdâm edüp ele götürüp dahi Kığı sancağa tâbi' ise sancağın tarafından gelen adamları teslim eyleyesin ehl-i fesâda himâyet etmeyüp ele götürüp sancak beğlerine teslim etmek bâbında dakika fevt eylemeyesin.

Bir sûreti: Sehrani Beğine yazıldı.

MD 35 / s.287/ hk.727

Fermân-ı mîri çavuşa verildi

Bağdâd Beğlerbeğisine hüküm ki;

Mektûblar gönderüp kızılbaş ümerâsından ba'zıları bundan akdem Solak Hüseyin yanına gelüp cem'iyet etmişlerdi kaht olmağla dağılub yerlerinde cem'iyet üzere olub hâla Bağdâd cânibisine ve yahûd Muhammedî Hân üzerine yürölmek sebt ile tekrar Bağdâd serdârlarına karîb yerlerde cem'iyet üzere oldukları ve sen dahi hâzır ve müheyyâ olub kızılbaş ve Arâb şekâvet Nisab câniblerinde zuhur eden müfsidînin haklarından gelmeğesin olunub lâkîn Bağdâd ümerâsı

ve erbâb-ı ticârî ziyan olub ve kimesne tâlib olmayub bi-hâsıl olmağla bi'l-fi'l Kitlan ve Basvan sancakları beği bırakub Kümkelli sancağı mahlûl olub ve Remahiye Beği Kara Latif dahi derneği bırakıp gidüp ve Eburiş oğlu Ali İdris ve Mühenna ümerâ-i 'urbândan olmağla cem'iyet gelmeyüp ve kızılbaş cânibinden bir hareket olunmu'âvenetleri ve faydaları olmayub şimdiye değin bu cânibe sefer ve cem'iyet vâki' olsa İmâdiyye hâkimi cümle-i tevâbi'i ile Bağdâd üzerine işe gelmişdir ve Zaho Beği oğlu Seyyid Hân'ın ve Zekiye Beği dahi Bağdâd üzerine aşub cem'iyet bile bulunmaları lâzımdır deyü bildirmiş sen dahi her ne ki 'arz ve i'lâm eylemiş iken ma'lûm-ı şerifim olmuştur imdi İmâdiyye hâkimi olan Kubâd Beğ Van Beğlerbeğisi yanına varub deyü emrim olmuş idi hâliyen oraya geldiği üzere girü Bağdâd üzerine aşması için mûmâ-ileyh müstakil hükm-i hümâyûnum gönderülüp ve müşârûn-ileyhimâ Zekiye Beğine ve Seyyid Hân'a dahi ahkâm-ı şerife gönderilmiştir **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda kemâ-kân cem'iyet üzere hâzır olub (.....) ile memâlik-i mahrûsemnden bir mahalleden irişdirilmekde ihrâz eylesin ve lâzım oldukda mûmâ-ileyh Kubâd Beği dâmet me'âliyhuya sen dahi mektûb ve adam gönderüp yanına götürüp ve mezbûr Seyyid Hân dâme 'izzûhu ve lâzım olursa Zekiye Beğin dahi Bağdâd'a götürüp vech-i münâsib gördüğün üzere istihdâm eylesin.

MD 35 / s.294/ hk.744

İmâdiyye hâkimine hüküm ki;

Bundan akdem Van Beğlerbeğisi yanına varub ol serhâdların muhâfazasında olasin deyü emrim olmuşdu hâliyen Bağdâd Beğlerbeğisi Hüseyin mektûb gönderüp kızılbaş ümerâsından ba'zı eşkiyâ Solak Hüseyin nâmına gelüp cem'iyet üzere olduğun ve sen şimdiye değin cümle-i tevâbi'inle Bağdâd üzerine işe geldiğünün i'lâm etmeğin eslâb-ı sâbık üzere Bağdâd'a varub hizmetde bulunmak emr edüp **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda Van'a gitmekden ferâğât eyleyüp dahi emrim mücebince bilâ-te'hîr cümle tevâbi'inle müretteb düşman yarağıyla Bağdâd'a varub beğlerbeğisi ile cem'iyet olub vech-i münâsib olduğu üzere def'-i mazarrât i'dâda sa'y eylesin.

MD 35 / s.336/ hk 856

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e hüküm ki;

Musul kâdısı mektûb gönderüp kaza-yı mezbûr ahâlisi ve kurâ halkı ve zü'emâ ve ümenâ ve mültezimin mâl-ı mîrî olanlar şer'-i şerîfe gelüp ülkesinde olan 'aşâyir mâbeynde muhâlefet ve ceng olmağın ekrâd ayağa kalkub Musul yollarına harâmi ve kıttâ'-ı tarîk dağılub kâfile basub mâl ve menâl ve davarların nehet ve gâret edüp Kürdlerin harâm-zâdelerinden karban yola çıkmağa kâdir olmayub havass-ı hümâyûn re'âyası ve sâyır-ı kurâ halkı te'addilerden terk-i diyâr edüp ve Musul'da olan tamğaya ve darbhâneye gümüş gelmemenin mâl-ı mîrîye nuksân müterettib olsa zikr olunan ekrâd zabt olunmaz ise mal-ı mîrî tahsîli müyesser olmayub küllî noksân olunmak mukarrerdir deyü bildirmediğin zikr olan ekrâd zabt olunması emr edüp **buyurdum ki:**

Vardıkda bu bâbda evsât-ı vechle mukayyed olub İmâdiyye ekrâdından ol vechle fesâd ve şenâ'ât üzere olanların gereği gibi zabt eylesin ki min-bad fesâd ve şenâ'ât terk edüp kendü hâllarında olmağla re'âya ve berâya âsûde hâl olub mâl-ı mîrîye dahi zarar ve noksân gelmeye

onun gibi mütenebbih olmayub gerü fesâd ve şenâ'ât üzere olub bu bâba idep katl-ı nüfus ve ğâret-i emvâl edenlerin şer'le haklarından gelesin ki sâyir-i eşkiyâya mûcib-i 'ibret ola şöyle bilesin.

Bir sûreti: Cizre ekradı diye Cizre hâkimine.

MD 35 / s.339/ hk 865

Levend oğlu Ali Paşa mutasarrıflarından Mehmed'e verildi

Bağdâd Beğlerbeğine hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi Kubâd dâme ikbâluhu mektûb gönderüp hâla livâ-yı Musul ve Erbil ve Acuz'da sâkin olan cemâ'ât-ı Hareşt defter-i 'atıkde doksan dokuz bin dört yüz on sekiz akçeye mukayyed iken cemâ'ât-ı mezbûra elli bin akçe ziyâdesiyle ber-vech-i iltizâm Davud Beğ oğlu Süleyman ve Sa'id Beğ oğlu Şah Ali ve Kâ'im oğlu Sufi talebleriyle kaydları tımar defterdârı Avis ve Düreyd Beğ, 'arz-ı hazar ve mübâreket ber-vech-i iştirâk almışlar ki her sene yüz iki bin akçe hızane-i Bağdâd'a teslim iyledi lâkîn sâbık Musul beyi olan Sinan defter-i 'atık mucebince emr-i şerif ile kırk dokuz bin dört yüz akçelik verilüb ve elli bin akçeyi yeni Musul Beği olan Zeynelabidin dâme izzûhuya verilmekle mezbûrdan mültezimlerin iltizamları fesh olmuşken hâla diyâr-ı Bağdâd'a hevâle gelüp mezbûrlardan ziyâde ettikleri elli bin akçeye taleb ederler vücud yeni yıl defter-i 'atik mucebince iltizam ettikleri yüz bin akçe maktûun olub ve her sene yüz bin akçe hızane-i Bağdâd'a teslim eylediler ve şart-nâmede meşrût olan terekeler vilâyetime kâtib hükmince maktûları alanlarında ibkâ oluna deyü mufassal defteri Âsitâne-i Sa'âdet'e gönderildikde defter-i 'atike 'amel edüp mufassâl defterde 'amel olunduğuna emr-i şerifim vârid olmağın elli bin akçe ziyâdeyi bizden taleb etmeğecedir deyü müferre' eylediklerin 'arz ettüğü ecilden **buyurdum ki:**

Vardıkda bilâ-kayd mezbura bi'z-zât mukayyed olub göresin fi'l-vâkı' mezbûrun zimmetlerinde bi'l-hak mâl-ı mîrî varsa eline eğer 'arz olunduğu üzere bi't-temâm mal-ı mîrîyi edâ eylemişler olub zimmetlerinde bâki malı kalmamış mâl-ı mîrî nev'iyle ber-vech-i rencide ettirilmeye.

MD 36 / s. 49 / hk. 146

Du'acı Ahmed çavuşa verildi

İmâdiyye hâkimi Kubâd'a hüküm ki;

Bundan akdem İmâdiyye ülkesinde olan 'aşâyir mabeyninde hilâf-ı vâkı' olmağla ekrâd ayağı üzere kalkub Musul yollarına harâmiler idep kâfile basub katl-ı nüfus ve ğâret-i emvâl ettikleri 'arz olunmağla zabt eyleyesiz sana emr-i hümayûnum gönderilmiş hâla mektûb gönderüp zabt ve rabtları bâbunda gereği gibi ihtimâm olunur deyü bildirmiş sen dahi her ne i'lâm eylemişiken ma'lûm-ı şerifim olmuşdur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda min-ba'd dahi tâyife-ı mezbûra bi-mahkeme zabt eyleyüp kimesnenin mâlına ve canına zarar erişdirilmemeğin sefer eyleyesin.

MD 36 / s. 202 / hk. 543

Musul Beğinin kethüdâsı Mehmed Mirza'ya verildi

Fi 25 S. sene 987

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e hüküm ki;

Mektûb gönderüp hâlâ Musul-ı cedîd ve 'atikde ve Erbil'de vâkı' olan Dâsını ve Şeyhan taifesi harâmi ve kuttâu't-tarîk olub husûsda Maloş 'aşiretinin Biravari olan nam kethüdâ ve Mirzaları Mirza nam kimesneler daimâ yola ve sebile inüb, âyende ve revendeye zarar kasdından hâlî olmadıklarından gayri ba'zı ticâret tarikiyle Musul sancağına vardıklarında Dâsını ta'ifesinden alât-ı harble üzerlerine gelüp bir nefer Müslüman'ı katl ve Yahûdilere küllî hakâret idüp üç yüz kırk altun ve dört yüz florilik esbâbların gâret idüp ve tâife-i mezbûr dan dokuz nefer kimesne dahi Musul'a tâbi' Karakuş nâm karye üzerine varub iki üç evin basub esbâbların gâret idüp mezbûrların ekseri Kızılbaş olub gittiklerinde karye halkı ardından gelmeğe kethüdaların tutub katl idüb nice yoldaşların dahi mecrûh idüb ve bunlardan mâ'adâ Erbil sancağında vâkı' olan diğer fesâdı basub fesâd itdüklerinde Erbil Beği Mehmed üzerlerine varub küllî ceng idüp kethüdâ Ebu Feth Molla mecrûh olub ve Musul Beği dahi zikr olunan ehl-i fesâdın haklarından gelmek için yarar adam gönderüp bir kaçın ele getürüp Musul'a getürmüş mezbûrun mirzaları Mirza nâm eşkiya üç dört yüz Dâsını ile bunların basub miriyle ellerinden alub tâife-i mezbûrundan ehl-i fesâdı olanlar ele getürilüp haklarından gelmek emr idüp **buyurdum ki:**

Vardıkda bu bâbda mukayyed olub tâife-i mezbûrandan taht-ı hükûmetinde olan ehl-i fesâdı ele getürüp ahvâllerin toprak kâdîları marifetleriyle husamâ muvacehesinde hakk üzere teftiş idüp ve esnâ-yı teftişde tafahhus idüb bi-hasebi's-şer' fesâd û şenâ'âtî sâbit û zâhir olanları ashâb-ı hukûka şer'le müteveccih olan hakların alıvirdikden sonra ol bâbda şer'le lâzım gelen icrâ idüb yirine koyub ehl-i fesâdın gereği gibi haklarından gelesin ammâ bu bahane ile kendü hâllerinde olanlara dahl û te'addî olunmayub ehl-i fesâda himâyet olunmakdan ve hilâf-ı şer' ve emr-i münîf kimesneye dahl olunmakdan ziyâde hazer eylesin.

Bu dahi

Bir sûreti: Musul Beğine

Bu dahi

Bir sûreti: Bağdâd Beğlerbeğisine

MD 38 / s. 2 / hk.7

Bağdâd beğlerbeğisi yanına varmak fermân olunan beğlerbeğiler ve sancakbeğleridir.

Fi 30 M. sene 987

Şehr-i Zol Beğlerbeğisi Mahmud Paşa

Zülkadiriye Beğlerbeğisi Mustafa Paşa tekrar serdara

Haleb Beğlerbeğisi Ahmed Paşa tekrar serdara

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e

Sehrani Süleyman Beğ.

MD 38 / s. 24 / hk. 83

Rüstem Çiya Bali çavuşa verildi

Fi 4 S. sene 987

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e hüküm ki;

Hâla ta'miri ve ferman olunan Hayber kal'esi mühimmi için ve ırgâd lâzım olmağın **buyurdum ki:**

Vardıkda bu bâbda mukayyed olub eyâletine müte'allik olan mahallelerden kifâyet mikdârı bennâ ve ifrâğ ettirüp lâzım olan alât ve esbâbları ile ırsâl eylesini varub kal'e-i mezbûranın ta'miri ve termîmine hizmet edeler husûs-ı mezbûr mühimmatlarıdır 'ived-i te'ehhürden hizmet edesiz.

*Bu dahi bir sûret-i Şehr-i Zol Beğlerbeğine
Bu dahi bir sûret-i Musul Beğine*

*Bu dahi bir sûret-i Sehrani Süleyman Beğine
Bu dahi bir sûret-i Erbil Beğine*

MD 38 / s. 136/ hk.244

İmâdiyye hâkimine hüküm ki;

Diyarbakir Beğlerbeğisi mektûb gönderüp tâyıfa-ı ekrâd'dan Mîr Üzeyir nâm kimesne fesâd ve şekâvet üzere olmağla bi'l-fi'l Cizre hâkimi olan Mehmed Beğe dâme'ulûvvuhunun hazinedârın katl edüp ve hazinesinden hayli akmişe ve tühaf ve yirmi bin nakid altın alub kaçub bi'l-fi'l senin yanında olub taleb olundukda adamlarına verilmediğın bildirmeğın **buyurdum ki:**

Vardıkda mezbûru müşârün-ileyh çavuşuma mukayyed ve mahbus teslim eylesin mahall-i çavuşaya eyleyüp ümmet ahvâlî şer'le görölüp bi-hasebi'ş-şer'-i şerîf lâzım geleni icrâ ola.

MD 38 / s. 136/ hk.255

Derviş Efendi'ye verildi

Diyarbakir Beğlerbeğisine ve kâdısına hüküm ki:

Cizre hâkimi Mehmed dâme 'ulûvvuhu mektûb gönderüp 'aşiretinden olan Aziz sefer-i hümayûna gönderilen asâkire ızlâl verüp ve müşârün-ileyh âher yerde iken fırsat düşürüp kal'esin basub yirmi bin altın ve bazı esbâbın alub İmâdiyye hâkimin bâbına varub teftişe emr-i şerif verilüp bir çavuş ve bir kapucu mubâşir ta'yîn olunmuş iken itâ'ât etmemişdir deyü bildirmeğın **buyurdum ki:**

Vardıkda mezbûru bu def'a müşârün-ileyhden taleb edüp meclis-i şer'e ihzâr edüp isnâd olunan husûsları emr-i sâbıkım mucebince hak üzere teftiş edüp görmez iken müşârün-ileyhin kal'esin basub vech-i meşrûh üzere fesâdı olub bi-hasebi'şer' sâbit olursa muktazâ-yı şer' üzere hakkında sen ehl-i fesâdı himâyetden ve hilâf-ı şer'-i şerif kimesne zûlm ve te'addi olmakdan hazer eylesin.

MD 38 / s. 140/ hk.282

Müşârün-ileyhin kapu kethüdası Mehmed kethüdaya verildi

Şehr-i Zol Beğlerbeğine hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ mektûb gönderüp kızılbaş İran'dan Şeyh Haydar Oğlu Emin Beğ dâme 'izzûhu itâ'ât edüp bu cânibe gelmek murad edendüğün 'arz ettikde **buyurdum ki:**

Vardıkda te'hîr etmeyüp müşârün-ileyh Emin Beğ dâme 'izzûhuya vech-i münâsıb olduğı üzere istimâlet verüp bu câniba itâ'ât eylemiş tertib eylesin.

MD 38 / s. 147/ hk.295

Müşârün-ileyh kethüdası Ayaz ellerine verildi

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e hüküm ki;

Dergâh-ı mu'allâma mektûb gönderüp 'inâyeti ve hidâyet-i yezdânı rehin âmâlınız vâkı' olub bu sene-i mubâreke de tavâf-ı beyti'l-lâhî'l-harâm ve ziyaret-i ravza-i mutahhâra hazret-i Seyyidi'l-enâm 'aleyh-i afdalü's-selâti ve's-selâma sebt eyleyüp bu bâbda icâzet hümâyûnum ricâ ettiğin 'arz etmiş siz imdi diyâr-ı şarkın feth ve tashîri için asâkir nusret-me'âsirim gönderilmişdir sen dahi bi'z-zât ol serhâdda hizmette bulunub Hac ahvâlî te'hîr olunması münâsib olmağın **buyurdum ki:**

Vardıkda emr-i şerifim mücebince Hac ahvâlî bu sene te'hîr olunub ol serhâdda harb ve devlete müte'allik-i umûrda bezl-i makdûr ve sa'y-i mevfü eylesin inşâllahu te'âlâ sefer dolayı ber-taraf oldukdan sonra hacc-ı mebrûra dahi teveccüh eyleyüp ferâğ-ı bâl ile menâsık-ı haccı edâsın.

MD 38 / s. 152/ hk.304

Yevmü'l-isneyn

Fi 6 R. sene 987

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'in kethüdası

Bahâüddin'e verildi

Fi 15 R. sene 987

Uşni Beği Zeynel dâme 'izzühuya hüküm ki;

Kızılbaş bir ma'aşın vilâyetinden Murağa'ya varınca ortak mühimmâtıdan olmağın İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ serdar nasb olunub ve mûma-ileyhin yanına varub ma'ân hizmetde bulunmaları için Lacan Beği Ömer ve Mekri Beği Mustafa ve Biradost Beğleri Hasan ve Yusuf ve Nâsır dâme 'izzühum mü'ekked ahkâmlarına gönderilmekde sen dahi gayretinle mûmâ-ileyhin yanına varub hizmetde bulunmak emr edüp **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda te'hîr etmeyüp şücâ'nın asâkiri ve sâyır-ı 'aşâyiri ile müretteb mükemmel düşman yarağı ile mûmâ-ileyh dâmet me'âlihunun yanına varub cümlesi ile yek-dil ve yek-cihet olub dahi hüsn-i ittîfak ve ittihâd ile mûmâ-ileyhin vech-i münâsib gördüğü üzere mahall-ı iktiza ettüğüne göre mülhidin duzâh mülkiyetin Murağa'ya varınca memleket ve vilâyetleri urub nehb ve gâret eyleyüp buzuklukları zuhûra götürmeği sa'y ve ihtimâm eylesin mûmâ-ileyhin bu bâbda olan şükr ve şikâyeti Südde-i Sa'âdetde müsmir ve nevşirdir ona göre mukayyed olub vardıkda yazub götürüp dîn ve devlete müteallik-i umûrda bezl-i makdûr ve sa'y-i mevfü eylesin .

MD 38 / s. 156/ hk.311

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'in adamlarından mektup

götüren Bahâüddin kethüdasına verildi

fi 15 R. sene 987

Şehr-i Zol Beğlerbeği hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ mektûb gönderüp Mekri Şeyh Haydar'ın oğlu Şah verüp için 'atebe-i 'ulyâya itâ'ât ve 'ubûdiyet etmek nihal imâmı olduğu ve her vechle yarar edüğüde i'lâm eyledikde 'avâtıf-ı 'aliyye-i şâhanemden kızılbaş bed me'âş ülkesinden olan Nukan nâm nâhiye

bi-'inâyeti'l-lâhi te'âlâ feth ve teshîr oldukda sancak tarîkıyla mûmâ-ileyhe verilmek için kendüye hükm-i hümâyûnum gönderilmiştir **buyurdum ki:**

Vardıkda zıkr olunan nâhiye inşâllahu te'âlâ feth oldukda elinde olan hükm-i şerif mucebince sancak tarîkıyla müşârün-ileyhe zabt ve tasarruf ettiresin.

MD 38 / s. 157/ hk.312

Bu dahi

Îmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e hüküm ki;

Hâliyen Âsitâne-i Sa'âdet gönderilen Mekri Şeyh Haydar'ın oğlu Emin ve karındaşı Şah Virdi husûsda her ne demiş isen cümlesi Sûdde-i Sa'âdeti masîriye 'arz ve takrir olunub ma'lûm şerifim olmağın müşârün-ileyh Şâh Virdi dâme 'izzûhuya hassa hilâtlarımdan bir hılât-ı hümâyûnum erzâni kılınub ve kızılbaş ülkesinden Nukan nâm nâhiyenin inşâllahu te'âlâ müyesser oldukda sancak tarîkıyla mûmâ-ileyh vermeği için emr-i şerifim verilmiştir **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda mûmâ-ileyh livânın Âsitâne-i Sa'âdete itâ'ât meyl ve za'mına muhakkak ile kıymet-i iktizâsına göre 'amel eyleyüp bi'l-cümle her ne tarîk ile olursa fırsat buldukda buna göre mûmâ-ileyh (.....) Beği bâbında olan tevâbi'i ve 'aşâyiri ile Dergâh-ı Mu'allâma hüsn-i taviyyet ve safâ-yı 'akâidet ile itâ'at ve 'arz-ı 'ubûdiyet eyleği isbât eyleyüp dahi onun gibi tevâbi' ve 'aşâyirin ile itâ'at edüp tımar mulâki oldukda mahalle-i iktiza ettüğüne göre re'yi rezin isâbet karînin vech-i münâsib götürdüğü üzere ol cevânibde umûr-ı dîn-i mübîn ve uğur-ı hümâyûn-ı sa'âdet karîne müte'allik eğer kızılbaş bir ma'aşın vilâyet tashîri ve eğer a'dâ-yı peder iken kahr ve tedmirleridir bi'l-cümle cumhur-ı umûrda bezl-i makdûr eyleyüp envâ'-ı mesâ'i-i cemîle göre vucûda götürüyle inşâllahu te'âlâ hizmet ve envâ'-ı ri'âyet ve temenniyâtım ile beherine ve murassadı'l-âmâl olmak mukarrerdir ona göre sa'y ve ikdâmda ihtimâm eylesin ve lâzımü'l-arz olan ahvâlî ve sâyırı ol cânibde vâkıf ve muttalı' olduğunu ahbâr-ı sahîha-ı 'ale't-tevâli i'lâmdan hâli olmayasın ve müşârün-ileyh Şah Virdi dâme 'izzûhu dahi inşâllahu te'âlâ zıkr olunan nâhiye feth olundukda âtide olan hükm-i hümâyûnum mucebince sancak tarîkıyla zabt edüğünü ve Murağa'ya varınca vilâyet kızılbaş urulub nehb ve ğâret olunmak bâbından olmağın sana muâvenet için Lacan Ömer Uşni Beği Zeynel ve Biradost Beğleri Hasan ve Yusuf ve Nâsir ve Mekri Beğlerinin Mustafa dâme 'izzûhum 'aşîretleriyle seyr olunub yanına varub hizmetde bulunma için mü'ekked ahkâm-ı şerife gönderilmek müşârün-ileyh beyleri emr-i celîlü'l-kadrim bilâ-te'hîr 'aşîretleriyle götürdükde hazer eyleyüb yek-dil ve yek-cihet olub dahi hüsn-i ittifâk ve ittihad ile Murağa'ya varınca mulâkatına ma'hûdenin vilâyetlerinde urub nehb ve ğâret eyleyüb ber-vechle göşmal verile.

MD 38 / s. 158/ hk.313

Bu dahi

İftihârü'l-ümerâi'l-kirâm Mekri Şeyhi Haydar'ın oğlu Şahverdi zide kadrühuya hüküm ki;

Hâla Îmâdiyye hâkimi Kubâd beğ mektûb gönderüp Beğin ğayret-i 'âlem-penâha 'ubûdiyet ve etkiyâdan ve her vechle yararlığın i'lâm eylediği ecelden Şevket zide-inâyetühü zuhûra götürüp kızılbaş bir ma'aş ülkesinden Tukan nâm nâhiye inşâllahu te'âlâ feth ve tashîr olundukda sancak tarîkıyla sana verilmek fermanım olmuştur **buyurdum ki:**

Uğur-ı hümayûnum dîn ve devlete müte'allik olan cumhur-ı umûrda makdûrun sarf eylesin ve inşâllahu te'âlâ zikr olunan nâhiye melâhid elinden alınub feth olundukda emrim üzere sancak tarîkıyla sana verilüp zabt ve tasarruf eylesin.

MD 38 / s. 176/ hk.342

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğîn kethüdası Cuma 'ya verildi

Fi 4 C. sene 983

Şehr-i Zol Beğlerbeğisine hüküm ki;

Hâla İmâdiyye hâkimi Kubâd dâme 'ulûvvuhu mektûb gönderüp hâla Mekri hâkimi olan Şeyh Haydar Mekri oğlu Emre Beğ dâme'ulûvvuhu ol cânibden rugerdan olub Âstâne-i Sa'âdetime hüsn-i taviyyet ve safâ-yı 'akîdet ile itâ'at eyledüğü 'arz eylemek mezîd-i 'inâyetdir ve ondan müşârûn-ileyhe Baban sancağı 'inâyet edüp **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda mûmâ-ileyh ol cânibden teveccüh edüp geldüğü livâ-yı mezbûru müşârûn-ileyhe ta'yîn edüp hıfz ve hırâset üzere olan ve tenbîh eylesini bâb-ı muhâfazada kemâl-ı intibâh üzere olunub bir dakika fevt eylemesin.

MD 38 / s. 195/ hk.376

Cenâb yazılır

Hakkâri Beğine Zeynel Beğe hüküm ki;

Bundan akdem sana hükm-i hümayûnum gönderilüp yukarı cânibe müteallik husûslarda uğûr-ı hümayûnumda bezl-i makdûr ve sa'y-i mevfûr eyleyesin deyü emrüm olmuş idi el-hâletü'l-hazih ol emr-i şerifim 'alâ-mâkâne mukarrer olub lâkîn cibilliğinde merkûz olan ve mukarrer celâdet ve şehâmet ve hüsn-i kirâ'ât ve kıyâsetini ve dâd versün ki i'timâd-ı hümayûnum olmağın **buyurdum ki:**

Vardıkda min-ba'd dahi düşman be-dîn tarafından ğaflet etmeyüp dahi 'adduvi hâki tarafına nâzır olub onun gibi lâzım geldikde beğlerbeği ile ve sâyir-i etrâf ve cevânibde sadâkat ve istikâmet üzere hıdemât-ı hümayûnumda mücid ve sa'y olan ümerâ kuvvetleriyle hüsn-i ittihâd ve ittifâk edüp dahi mahall-i iktiza edüp fırsat ele verdüğüne göre dîn bâbında ve devlet-i hümayûn ebediyetimiz şâhaneme müte'allik olan husûslarda envâ'-i şecâ'ât ve şehâmetin zuhûra götüresin ki inşâllahu te'âlâ uğûr-ı hümayûnumda bedel-i makdûr eyleyen kullarım hakkında 'inâyet-i 'aliyye-i şâhânem mendûb ve masrûfdur ona göre bâb-ı ikdâm ve ihtimâmda kusur etmeyesin ve ol cânibe müteallik i'lâm-ı lâzım ve mühim olan husûsları 'ale't-tevâli bildirmekden hâli olmayasın.

Bir sûreti cenâb-ı

Palu hâkimi Yusuf Beğ'e

Bir sûreti cenâb-ı

Cizre hâkimi Han Mehmed'e

Bir sûreti cenâb-ı

Hazzo hâkimine

Bir sûreti cenâb-ı

İmâdiyye hâkimine

Bir sûreti cenâb-ı

Şeref Han'a

Bir sûreti cenâb-ı

Mahmudi Hasan Beğ'e

MD 39 / s. 9/ hk. 26

Sohrânî Süleymân dame ‘izzûhu’ya hüküm ki;

Haliyâ Dâsini tâifesi ‘ısyân ü tuğyân eyleyüp evler basup ve âdemler katl idüp esbâb ü emvâl gâret idüp fesâd ü şenâ’ât üzre oldukların i’lâm olunmağın anun gibi fesâd ü şenâ’atleri sâbit ü zâhir olanların ahvâli tettebbu’ olunup şer’le haklarından gelinmek için Bağdâd Beğlerbeğisi Hüseyin dame ikbalihû’ya hüküm-i şerîfim gönderilmiştir varduk da zikr olunan ehl-i fesâdın tefîşine fermân-ı şerîfim mücebince müşârün-ileyh mübâşeret eyledik de tâ’ife-i mezbûrdan firâr idüp gelüp sancağına ilticâ idenleri sen dahi ele götürüp mahâll-i hâdiseye gönderesin ki ahvâlleri fermân-ı şerîfim mücebince şer’le görülüp ber-taraf ola.

Bir sûreti

İmâdiyye hâkimi Kubâd dame ‘ulûvvuhû’ya vech-i meşrûh üzre yazılmışdır.

MD 39 / s. 12/ hk. 35

Müşârün-ileyhin kapu kethüdâsına virilmiştir.

İmâdiyye hâkimi Kubâd dâmet me’âlihû’ya hüküm ki;

Hâlâ Dâsini tâ’ifesi ‘ısyân ü tuğyân idüp evler basup âdemler katl idüp esbâb ü emvâl gâret idüp fesâd ü şenâ’ât üzre oldukları i’lâm olunmağın tâ’ife-i mezbûrenin haklarından gelinmek için Bağdâd Beğlerbeğisi Hüseyin dame ikbalihû’ya emr-i hümâyûnum gönderilmeğın siz dahi mu’âvenet etmek emridüp **buyurdum ki:**

Vardukda anın gibi müşârün-ileyhe emrim mücebince tâ’ife-i mezbûrenin haklarından gelmeğe mübâşeret idüp hufyeten sana mektûb ve âdem gönderdükde sen dahi aslâ tevakkuf ve bu husûsı bir def’a ifşâ etmeyüp sancağın ‘aşâyirine hâzır ü müheyyâ olup mûmâ-ileyh dame ikbâlihu vech ü mübâşeret gördüğü üzre gereği gibi mu’âvenet ve müzâheret idüp hidmetde bulunasın husûs-ı mezbûr ehemmi-i umûrdandır ihmâl ü müsâheleden ihtiyât eylesin.

MD 39 / s. 90 / hk.225

Bu dahi

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ’e hüküm ki;

Mektûb gönderüp Lacan Beği ‘Ömer Beğ emr-i şerîf mücebince gelüp sana mülâkât itmek tedârükünde iken Sohrânî Süleyman Beğ derneğın bırağup ‘adâvetde kadîme-i izhâr idüp Tel-tavi Beği Hacı Şeyh ve Köy beği ile ve ziyâde ‘aşâ’ır ve kabâ’il ile ‘ale’l-gafle ‘Ömer Beğ üzerine hücum idüp müşârün-ileyh ‘Ömer Beğ ve dört masûm oğulların ve ‘emmi-zâdesi Şirvetre Beği ile yüz nefer âdeminden ziyâde katl ve başların emânet için kesüp ve ehl-i ‘ıyâlin esîr ve nâ-mülki gâret eylediler diyü mezbûr Süleymân beğ gûşmâl için sancağı ‘emmi-zâdesi olan za’im ‘Âli’ye ve Teltavi sancağı Sohrani Beğ köy sancağı Seyfeddîn’de olmak ricâsıyla ‘arz eylemişsin ve dâhi bu bâbda her ne i’lâm eylemiş isen mufassalan ma’lûm-ı şerîfim oldu bu bâbda Şehr-i Zol Beğlerbeğisi Mahmûd dâme ikbâlihû dâhi mektûb gönderüp müşârün-ileyh ‘Ömer Beğ emr-i şerîf irâd idüp Süleymân beğ âdemlerinden Seyfeddîn ve mülki ve Mîr Süleymân ve mâlını Mîr Hüseyin ve sâyir âdemleri karındâşı ve yetmiş nefer âdemleri katl idüp Hüseyin at ve katır ve esbâb gâret eylemişlerdir diyü i’lâm eylediği husûsın şer’le görülmesi fermân olunmağın mezkûrân Süleymân Beğ ve ‘Ömer Beğ ve Şehr-i Zol’da derneğinde olup ‘Ömer Beğ ‘Abdi nâm kethüdâsı ve Süleyman Beğ Rahter nâm kethüdâsı ta’yîn idüp emr-i şerîfde mastûr olan yetmiş

nefer kimesne Süleyman Beğın kethüdâsından taleb olunduk da yigirmi güne ihzârı müteâhhid olup sicill olundukdan sonra üçüncü gün müşârün-ileyh ‘Ömer Beğ mezbûr ‘Abdi kethüdâ ile ol güne tevakkuf itmeyüp gice ile göçüp der-tekne gaybet idüp ve müşârün-ileyh Süleymân beğ şer’-i şerîfe [ve] fermân-ı hümâyûna mutî’ ve münkad ve ‘Ömer Beğ ile sulh itmeğe dahi râzı olmuşken ‘Ömer Beğ sulha râzı olmayup serkeşlik idüp tevakkufa ve ‘âdem-i istimâ’ya illet ‘Ömer Beğ cânibinden olmuşdur diyü ‘arz eylemişsin imdi Kızılbaş ahvâli ber-taraf olmayınca şimdiki hâlde tebeddülât ile tezelzül virilmek münâsib değildir sefer-i hümâyûn tamâm oldukdan sonra fesâd ü şenâ’at üzre olan kimesnelerin haklarından gelünür diyü ‘arz eyledüğün ecilden **buyurdum ki:**

Varduk da Şehr-i zol Beğlerbeğisi ile müşâvere idüp dâhi vech-i münâsib gördüğüz üzre ‘arz eylesiz ol bâbda bu vechile emrim vârid olursa ana göre ‘amel oluna.

MD39 / s. 95 / hk.235

İmâdiyye hâkimi âdemlerinden [silik] virildi.

Bağdâd Beğlerbeğisine ve kadısına hüküm ki;

Cenâb-ı emâret-me’âb İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ mektûb gönderüp müşârün-ileyhin ‘emmi-zâdesi olan Şâh Rüstem ve akrabasından Süleyman için şakî ve ehl-i fesâd olup fesâd ü şenâ’atden hâli olmaduğundan gayri re’âyâ ‘âciz olup bu asi ehl-i fesâdın haklarından gelinmek lâzımdır diyü hükm-i şerîfım virilmesin ‘arz itmeğın **buyurdum [ki]:**

Varduk da mezkûrların bir def’a şer’ân fasl olunmayup on beş yıl mürûr etmeyen da’vadan olmayup fesâd ü şenâ’atlerin şer’le sâbit olursa hakların alvire kimesneye şer’-i şerîfe muhâlif iş olmakdan hazer eylesin.

MD 43 / s. 136/ hk. 244

İmâdiyye hâkimine hüküm ki;

Diyarbakır Beğlerbeğisi mektûb gönderüp tâyîfa-ı ekrâd’dan Mîr Giraz nâm kimesne fesâd ve şekâvet üzere olmağla bi’l-fi’il Cizre hâkimi olan Mehmed Beğ dâme ‘ulûvvûhunun hazinedârın katl edüb ve hazinesinden hayli akmişe ve tühaf ve yirmi bin nakid altın alub kaçub bi’l-fi’il senin yanında olub taleb olundukda adamlarına verilmediğın bildirmeğın **buyurdum ki:**

Vardıkda mezbûru müşârün-ileyh çavuşuma mukayyed ve mahbus teslim eylesin mahall-i çavuşaya eyleyüb ümmet ahvâli şer’le görölüb bi-hasebi’s-şer’-i şerîf lâzım geleni icrâ ola.

MD 43 / s. 143/ hk. 255

Derviş Efendi’ye verildi

Diyarbakır Beğlerbeğisine hüküm ki ve kâdisına hüküm ki;

Cizre hâkimi Mehmed dâme ‘uluvvûhu mektûb gönderüp ‘aşiretinden olan Aziz sefer-i hümâyûna gönderilen asâkire izlâl verüp ve müşârün-ileyh âher yerde iken fırsat düşürüb kal’esin basub yirmi bin altın ve ba’zı esbâbın alub İmâdiyye hâkimin bâbına varub teftişe emr-i şerif verilüp bir çavuş ve bir kapucu mubâşir ta’yîn olunmuş iken itâ’at etmemişdir deyü bildirmeğın **buyurdum ki:**

Vardıkda mezbûru bu def'a müşârün-ileyheden taleb edüp meclis-i şer'e ihzâr edüp isnâd olunan husûsları emr-i sâbıkım mucebince hak üzere teftiş edüb görmez iken müşârün-ileyhin kal'esin vech-i meşrûh üzere fesâdı olub bi-hasebi'şer' sâbit olursa muktazâ-yı şer' üzere hakkında sen ehl-i fesâdı himâyetden ve hilâf-ı şer'-i şerif kimesne zûlm ve te'addi olmakdan hazer eylesin.

MD 44 / s. 61/ hk.118

Uğurlu çavuşa verildi

M. el-erbi'â

Fi 18 R. sene 90

Hakkâri Zeynel Beğ'e hüküm ki;

Hazret-i hak cellâ ve 'alâ'nın 'alak ve 'inâyetine tevekkül ve i'timâd ve surûr-ı enbiyâ 'aleyhi ve 'alâ âlihi afdalü's-selât ve't-tehiyyâtın mu'cizât-ı kesîretü'l-berekâtına tevessül ve istinâd ve ashâb-ı güzîn rıdvânü'l-lâh te'âlâ 'aleyhim ecme'inin ervâh-ı tayyibelerinden istimdâd olunub ol bâb-ı hüccete isâret şarka cânibinden sefer-i nusret esere 'azîmet-i hümâyûnum mukarrer olmuşdur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda şimdiden taht-ı eyâletinde olan ümerâ-yı aşâyir ile âlât ve harb ve kitâl ve edevât-ı ceng ve cidâl ile ve bi'l-cümle müretteb ve mükemmel düşman yarağıyla hâzır ve müheyyâ olub ve bu zamanı sâyir-ı âdane kıyas etmeyüp tenbîhde tehâvun ve müsâhele sebebi ile iğfâl ve esbâb-ı seferi ikmâlde ihmâldan hazer eyleyüp ve şarka cânibe memnû' olan baş viran ve zahire ve sayir-i metâ' her neyse men' eyleyüp memmer ve ma'berlerden yarar adamlar koyub hükm-i hıfz ve hırâset eyleyüp ğaflet ile fermân-ı hümâyûnuma muhâlif bir ferd memnû' olan metâ' ile zahire ve yarağ alub gitmekden ihtiyât eylesin bu husûs sonra yıkulub görölüp şöyle ki fermân-ı hümâyûnuma muğâyir zahire ve memnû' olan metâ' ile her geçüb gittüğü istimâ' oluna aslâ bu bâbda olan 'özüünüz makbul olmayub sonra mes'ûl olursun ona göre mukayyed olasın.

Birer sûreti: İmâdiyye hâkimi Kubad Beği

Birer sûreti: Mahmudi Hasan Beği

Birer sûreti: Sehrani Süleyman Beği

Birer sûreti Cizre hâkimi Mahmad Beğ'e

Birer sûreti Hısrı hâkimi Mehmed Beğ'e

Birer sureti Muhâribfran (?) olunğundan Beradost sancaklar beği İskender Beğ'e

Birer sûreti Mezbûr oğlu Urumi Beği Ali Beğ'e

Birer sûreti Şah Kuli 'Ali oğlu Somaki ve Selmas sancak beğleri Musin Beğ'e

MD 44 / s.94/ hk.164

Diyarbakir Beğlerbeğisi ve Amed kâdisına ve mâl-ı defterdârına hüküm ki;

Kıdvetü'l-ümerâi'l-kirâm Sipan ve Bucyan Beği Behlül dâme 'izzühü Sûdde-i Sa'âdetime mektûb gönderüp mukaddema Diyarbakir Beğlerbeğisi olan Osman Paşa ve Hasan paşa ve Derviş Paşa ve Behrâm Paşa zamanında sancağına müte'allik Sipan ve Zılan ve Bucyan tâifesinin eşkiyâ ve harâm-zade iken gereği gibi haklarından geldikte ve fa'aliyetle teftişime ahkâm-ı şerife götürüp ve ref'a olduğumda aslâ kendinin ve adamlarının zaruret şer'ân sâbit ve zâhir olmayub

ettikleri da'vâları fâsıd edüğü sicil ve hüccet olunub der-sa'âdete 'arz olundukda min-ba'd müşârün-ileyhin hakkında ettikleri şikâyetleri mesmû' olmayub memnû' olmalarıyla beğlerbeği haklarından hükmü deyü emr-i şerif vârid olmuş iken zikr olunan tayfanın ba'zı eşkiyâ ve Harâm-zâde'yi Karıs'da Yusuf Beğle cem' ve müttafik olub serdâr-ı sâbık zamanında sancağım teftiş ile merkurum Yusuf Beğ tevcîh olunmağın merkurum Yusuf Beğ arza kalkub meyl olmak üzerine varub oğlu ve subaşları ile evim basub Elvend nâm oğlumu ve otuz neferden ziyâde adamlarımı katl ve mecrûh edüp bi'l-cümle emvâl ve erzâkım nehb ve ğâret eyleyüp ta'addi eyledikde beğlerbeği ve kâdı arz eylediklerin görölmesine emr-i şerif vârid olub da'vet olunub şer'-i şerife ve emr-i hümâyûna itâ'at eylemeyüp icrâ-yı hak olunmamış iken kendüsü Erzurum dernîğine gidüp merkurum Yusuf Beğ tekrar gelüp sancağın hukuk ve rûsûmun fuzûlan zabt ve kabz edüp dahi Hasan ve sâhibi Karaş olmağla taht-ı revân ile 'alâ-mele'in mine'n-nâs Ruha cânibine çıkub getmiş iken merkurum Yusuf Beğ'in karındaşı olan İlyas Beğ karındaşım bâbdid oldu sen telef eyledin deyü şiddet ve tezvîr eyledüğün bildirüb ol bâbda emr-i şerifim rica eyledüğünü ecelden **buyurdum ki:**

Vardıkda müdde'i gelüp da'vâ-yı hak eder ki ıhzâr-ı husamâ edüp bundan akdem ber def'-i şer'le görölüp fasl olmuş olmayub ve on beş yıl murûrlarından da'valardan vekil ile ber müceb-i şer'-i kavîm tamam-ı hak üzere teftiş ve tafahhus eyleyüp göresin kaziye arz olunduğu gibi ki şer'le ola ol bâbda muktazâ-yı şer'-i kavîmle 'âmil olub bi-hasebi's-şer'-i şerif lâzım gelen emr edüp yerine götürüp şer'-i kavîme muhâlif kimesneye iş ettirüp muhtâc-ı 'arz ise yazub bidiresin.

Bir suret-i Van Beğlerbeğisine yazıldı

Bir suret-i İmâdiyye hâkimine yazıldı

Bir suret-i Hakkâri hâkimine yazıldı

Bir suret-i Ekrâd Beğine yazıldı

MD 44 / s.128/ hk.235

Osman Paşa çavuş başına verildi

İmâdiyye hâkimine hüküm ki;

Kızılbaş hânlarından olub hâla Âstâne-i Sa'âdetime 'arz-ı itâ'at ve inkiyâd eden cenâb-ı imâret-mâb eyâlet-i nisâb fi'l-âhire sened-i hâkimi Timur Han dâmet me'âlihinin kendüye ve oğullarına 'avâtıf-ı 'aliyye gereği gibi ri'âyet olunub cemî'-i rızâların karîn-ı ziyûl-ı padişahanım olmağın hâla onun gibi müşârün-ileyhin üzerine yukarı cânibden hareket olunub mu'âvenetde lâzım olursa sancağın askeriyle ıktızâ ettüğün göre muâvenet olmamış emr edüp **buyurdum ki:**

Vardıkda bu bâbda mukayyed olub onun gibi yukarı cânibden müşârün-ileyhin üzerine asker gelmek emin adam gönderüb mu'âvenet taleb eyledikde te'hîr etmeyüp ıktizâ ettüğüne göre münâsıb vechle mümkün olursa gereği gibi mu'âenet ve muzâheret eyleyüp ihmâl ve musâhele eylemeyesin.

Bu dahi

Bir sûreti: Sehrani Süleyman Beği

Bir sûreti: Gortil beği Ahmed Beği

Bir sûreti: Sürücük Beği İsmail Beği

Bir sûreti: Şehribazar Beği hamza Beği

Bir sûreti: Cizre Beği Kubâd Beği

Bir sûreti: Baban Ali Hıdır Beği

Bir sûreti: Musul Beği Mustafa Beği

Bir sûreti: Keşan Beği Seyfû'd-din Beği

Bir sûreti: Binvay Beği Hacı Şeyh Beği

Bir sûreti: Köy Beği Seyfüddin Beği

Bir sûreti: Berend Beği Ali Şah Beği

Bir sûreti: Kelaş Beği İbrahim Beği

Bir sûreti: Dir Kelaş Beği olan Nevan Beği

Bir sûreti: Baf hâkimi Süleyman Beği

Bir sûreti: Sazan Beği Harad Beği

Bir sûreti: Havar Beği Şah veli Beği

Bir sûreti: Davudan Beği İsa Beği

Bir sûreti: Haratkiye Beği Kılındır Beği

Bir sûreti: Çınar Beği Ya'kub Beği

Bir sûreti: Dulkıran Beği İskender Beği

Bir sûreti: Urka Beği Hasan Beği

Bir sûreti: Orman Beği Aziz Beği

Bir sûreti: Soran Beği Hasan Beği

Bir sûreti: Kelaş Beği mehmed Beği

Bir sûreti: Lacan Beği Bistam Beği

Bir sûreti: Uşni Beği Sa'id Beği

Bir sûreti: Tavbaska Beği Bayır Beği

Bir sûreti: Mihrevan Beği Sultân Ali Beği

Bir sûreti: Bilkaş Beği Süleyman Beği

Bir sûreti: Hori Beği Mustafa Beği

Bir sûreti: Pava Beği Vis Beği

Bir sûreti: Sipezencir Beği Mansur Beği

Bir sûreti: Kale-i Zencir Beği Vis Beği

MD 44 / s.138/ hk.263

Cenâb-ı yavuklu

Resm-i kethüdası verildi

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ dâmet me'âlihu hüküm ki;

Hâla Van cânibinde olan asâkir-i nusret-ı me'ser ve bi'l-fi'l Van Beğlerbeğisi olan Husrev serdar ta'yîni olunub müşârün-ileyh mu'âvenet için ol tarafda olan beğlerbeğleri ve ümerâyâ ahkâm-ı şerife gönderülüp sizin dahi lâzım geldikde mu'âvenet ve muzâheret eylemeniz mühimmâtıdan olmağın **buyurdum ki:**

Vardıkda onun gibi müşârün-ileyh Husrev dâme ikbâluhu tarafından adam ve yahud mektûb varub taleb eyledikde te'hîr etmeyüp eyâletinize müte'allik olan ekrâd ile varub vech-i münâsib gördüğü üzere uğur-ı hümayûnumda hizmetde ve yoldaşıklara bulunmasın inşa'llahu te'âlâ gelen hıdemâtınız meşkûr olub envâ'-ı 'inâyet-i 'aliyye-i şâhâneme mutahhâr düşmeniz mukarrerdir olasın.

Bu dahi

Ber sûret-i Sehrani Süleyman Beğe yazıldı min-ba'd ta'abbud oluna ve iftihâr yazıla

MD 45 / s. 21/ hk. 249

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ 'arzıyla adamlarından Hasan bin Yusuf'a Diyarbekir'de gönüllü gediği verilmesi kayıd olundu.

MD 45 / s. 96 / hk. 1133

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ mektûb gönderüp kendi emekdârlarından Bevli bin Bars her vechile yarar ve her hizmetin ‘uhdesinden gelir kimesnedir deyu bildirmeğin Bağdâd’da düşenden gönüllü gediği buyuruldu.

MD 45 / s. 152 / hk. 1774

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ mektûb gönderüp emekdârlarından Abud bin Bevli için her vechile yararlı deyu bildirmeğin düşenden Bağdâd’da gönüllü gediği buyuruldu mezbûr kara yağız orta boyludur, kösedir.

MD 45 / s. 155/ hk. 1807

İmâdiyye hâkimi ‘arzile ‘Ali bin Mahmud’a Bağdâd’da düşenden gönüllü gediği verilmek buyuruldu evsafı yazıla.

MD 46 / s.23/ hk.45

Şeyh ketühdasına verildi

Diyarbakir Beğlerbeğisi Behrâm ve defterdârı ‘Ali’ye hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi Kubâd mektûb gönderüp Sindi Süleymani sancağı üç kere yüz bin akçe ile oğlu Seyyid Han dâme ‘izzûhuya ve yüz bin akçe Hacı Şahını üzerine maktû’ olmak üzere tevcih olunub ve maktû’dan dahi kırk beş bin akçe mezbûr Seyyid Han’a terekki olmuşken sancağı yüz bin ve maktû’u iki yüz bin idir deyü sizin cânibinizden taleb olduğun bildirmeğin deftere mürâca’ât olundukda müşârün-ileyh Seyyid Han livâ-yı mezbûru berât ettirmemiş bulunmağın **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda mezbûrun bi-berat tasarruf eylediği eyâletin mahsûlun dahi cümle-i mîrî içün taleb edüp zabt ve fayz eylesin.

MD 46 / s.232/ hk.510

Musul Beğin Kasım kethüdasına verildi

Şehr-i Zol Beğlerbeğine ve İmâdiyye hâkimine ve Musul Beğine hüküm ki;

Sen ki Musul Beği sen mektûb gönderüp Musul sancağın şarki cânibi ve sâyır-ı ekrâd aşâyiri ve eşkiyâsı me’vâları olub ve A’râb eşkiyâsının dahi menâzil ve merâhil olub husûs bir iki yıldan berü sipah tayfası sefer-i hümayûn olmağla çendan haklarından gelinmeyüp fesâd ve şenâ’atları askeri ziyâde olub etrâfda olan kurâ (.....) ve ebnâ-yı sebîli ziyâde rencide ederler deyü bildirmişsin imdi bir vilâyete vâli ve hukkâm nasb etmekden murâd vedâyı’-ı hâlık-ı berâya olan re’âya ehl-i fesâdın zarar ve te’addilerden siyânet olunsun ve refâhiyet ile kâr ve kesblerinde olsun demektir **buyurdum ki:**

Vardıkda bu bâbda onat vechile mütenebbih ve mukayyed olub ehl-i fesâd olan eğer Dâsını tâifesidir ve eğer ekrâd aşâyiri ve A’râb eşkiyasıdır ve gayridir ve kim olursa ehl-i fesâda şerik olub mazanne olanları şer’le buldurmaya lâzım olunan buldurmuş götürüp bir def’a şer’le fasl olunmayub on beş bin murûr etmeyen husûsların kat’-ı sebil muvâcehesinde etrafında kâdıları ma’rifetiyle onat (.....) teftiş ve tafahhus edüp vech-i şer’le üzerelerine sübût olan hukuku

eshâbına alıverdirdik sonra ehl-i fesâd sipahiye habs edüp arz edasın (.....) şer'-i lâzım geleni (.....) edüp ehl-i fesâd ruhsat vermeyesin ama bu bahane ile kendü hanından olanlar dahl ve ta'addi olunub celb ve ahz sebeb ile ehl-i fesâda himâyet olunmakdan hazer eylesesin.

Bu dahi

Bir sûreti Diyarbekir Beğlerbeğisine

MD 47 / s.22 / hk.58

Sâbıkâ Bu Hüküm Gönderilüb

Mahalden Suret-i İhrâc

Olunub Tekrar İrsal Olundu

Sâhib-i Sa'âdete Gönderildi

Diyarbekir Beğlerbeğine ve defterdârına hüküm ki;

İmâdiyye Hâkimi Kubâd'a mektûb gönderüb Seyyid Süleyman sancağı üç kere yüz bin ve akçe ile oğlu Seyyid Hân dâme 'izzûhûya ve yüz bin akçe Hacı Şahin üzerinden maktu olmak üzere tevcih olunub ve maktudan dahi beş bin akçe mezbûr Seyyid Hân'a terakkî olmuşken sancağı yüz bin ve maktûlü iki yüz bindir deyu Seyyid Hân livâ-i mezbûru berât ettirmemiş bulunmağın **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda mezbûrun bi-berât tasarruf eylediği eyâletin mahsûline dahi cümle mîrî için taleb edüb zabt û kabz eylesesin.

MD 47 / s.244 / hk.587

İmâdiyye hâkimine hüküm ki;

Mektûb gönderüp hâlâ ekrâd tâ'ifesinden külli muhâlefet olup kârındâşım Sehrâb'ı izlâl etmek Kızılbaş fîrar idup elân bir serdar mahpus olup birkaç re's bagirin hâlası kâbil olduğunu 'arz eyledükleri ecilden **buyurdum ki:**

Birkaç re's bagiri tedârik idup irsâl eyleyup mezkûru hâlas-ı kâbil eylesesin 'arz yazup saltânâtı zabt û sıyânet û memleket husûsunda mecd û sây olsun.

MD 47 / s.244 / hk.588

Müşârun -ileyhin kethüdâsı Şeyh Hasan'a verildi.

İmâdiyye hâkimine hüküm ki;

Bağdâd Beğlerbeğisi mektûb gönderüp bu defâ fermân-ı hümayûnu celîl için bi'z-zât geldiği ademlerinden Monna Hızır nâm kimesne müşârun -ileyhe muhâlefet üzere olup eşraf ve efrâdında ihlâl idup ve fitneyle hümayûnuma irüşdüğüne bâis olup ve karındaşı Sehrâb'a Kızılbaş fîrar idup sebep olduğunda gayri ve fesâddan hâlî olmayup ve mezkûrun fesâd û ihlâsına müzâyeka Bağdâd Beğlerbeğisi olan Hüseyin Paşa ve subaşı ve Şehr-i Zol Beğlerbeği ve İmâdiyye hâkimi mufassıl û meşrûh 'arz eyleyup mezbûr ehl û 'iyyaliyle sürülmek lâzımdır deyu i'lâm etdüğü ecilden **buyurdum ki:**

Hüküm-i şerifüm vusûl buldukda mezbûrları hüsn-i tedârikle ile getirüp muhkem kayd û bend idüp dâhi vilâyetden alâkasın kât idüp ehl-i 'iyyaliyle Kıbrıs'a gönderesin deyu koşup gönderdükleri ademleri dahi muhkem tenbih ve te'kid eylesesin bu bâbda 'âmel etdüklerinden

ziyâde hazer üzere olasin varup vâsıl olduğın beğlerbeğine münâsib olup Südde-i Sa'âdetüme gönderesin.

MD 48 / s.30/ hk.84

Solak Hüseyin'e yazılacak nâme-i hümayûnun sûretiyle

Dergâh-ı 'âli çavuşlarından Mehmed hâkimine

El-hâletü'l-hazihi Bağdâd Beğlerbeği Sinan dâme ikbâluhu Südde-i Sa'âdetime mektûb gönderüp sizin Âstâne-i Sa'âdetimize halûs-ı taviyyet ve safâ-yı 'akîdet birle ızhâr-ı 'ubûdiyet ve iş'âr-ı ihtisâsı kabul eyleyüp itâ'ata meyl ve ri'âyet eyledikleri i'lâm eylemiş imdi ebvâb-ı 'âliyet'e 'itâbımız dâйма dosta ve düşmana meftûh ve keşâda ve cümle-i umûrda eğer müsellemler ve eğer harbdır hâzır ve âmede olmağın onun gibi esnân-ı devlet eşyâhımıza itâ'at eyleyenler her fermân envâ'-ı ri'âyet-i padişahân ve esnâf-ı hemiyet-i şehin-şahım ile bir murad evliya gelmişler bundan akdem esnân-ı 'adâlet mütemenâmıza 'arz-ı ihlâs ve ihtisâs eyleyen ümerâ-yı kirâm sâhib-i ihtisâmıdan Loristan hâkimi cenâb-ı Mehmed Beğ dâmet me'âlihu ve İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ ve Bitlis hâkimi Şeref Hân dâmet me'âliyühümâyâ ülkeleri kendülere ve evlâdına neslen ba'de-nesl ilâ'l-inkirâz eyâlet tarîkıyla ihsân olunub me'mûl kuvvâdlaımla her biri muhassıl (.....) ve bir murad oldukları kebiyesini dahi ülkeniz mâ-dâm ki kayd-ı (.....) olasin vech-i meşruh üzere kendinize ba'dehu evlâdınıza neslen ba'de-nesl li'l-inkirâz 'inâyet ve ihsân olunub inşâllahu te'âlâ ri'âyet ve himâyet olanız mukarrerdır gerekir **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda onun gibi Âstâne-i Sa'âdetime ihlâs-ı taviyyet ve safvat-ı niyyet ile 'arz-ı ihlâs ve 'ubûdiyet ve ızhâr-ı ihtisâs ve rûkiyyet eylemeğe meyl ve rağbetiniz olursa zikr olunan eshâb ve eyâletinde olduğu üzere siz dahi inşâllahu te'âlâ hükûmetinizde ve taht-ı tasarrufunuzda olan ülkeniz mâdâmki (.....) eyâlet tarîkıyla serbest mukir ve maktû'ü'l-kadem 'inâyet olunub ba'dehu evlâd ve emcâdınıza vech-i meşruh üzere neslen ba'de nesl ilâ'l-inkirâz bi'l-ihsân olunub bundan mâ'adâ dahi namınız üzere envâ'-ı ri'âyet-i padişahaya ve esnâf-ı ri'âyet şahaneme mazhâr olmanız mukarrerdır bu bâbda Bağdâd Beğlerbeğisi Sinan dâme ikbâluhu dahi hükm-i hümayûnumuz irsâl olunub levâzım ve mühimmâtınız tedârikde sa'y ve ihtimâm eylemek husûsunda fermân-ı hümayûnumuz sudûr eylemiştir şöyle ki Asitâne-i Sa'âdetimize itâ'at sermaye-i devlet ve 'ubûdiyet paye-i 'izzet bilüb bu niyyet-i savfet râsıh-ı dem ve tarîk-ı sa'âdet rakikde sâbit-i kadem olasız meyl ve rağbet eyledüğünüzü iş'âr eylesesiz ki vech-i münâsib olduğu üzere lâzım oan mühimmâtınız tedârikiyle mukayyed olub Âstâne-i Sa'âdet'e i'lâm eyleyeniz ona göre envâ'-ı ri'âyet-i mülûkâne ve esnâf-ı himâyet-i hıdivanimiz ile mer'i ve muhterem olasin.

MD 48 / s.191/ hk.536

Bağdâd Beğlerbeğisi Yusuf Paşa'nın kapu kethüdası olan Ahmed'e verilmiştir

Fi 18 Z. sene 990

Bağdâd Beğlerbeğisine hüküm ki;

Mektûb gönderüp Bağdâd ile Musul arasında Toprak kal'e nâm mevzı'dır Dicle'nin iki tarafında sâkin Dâsini nâm Mezyedi Ekrâd tâ'ifesi ve A'râbdan Âl Aziz ve Âl Ubeyd nâm eşkiyâ dâima Haleb ve Diyarbekir ve Şehr-i Zol ve Musul ve ğayri etrâfdan sudan ve karadan Bağdâd'a gelüp tüccâr tâ'ifesinin ve ebnâ-ı sebin ve ğayrinin yollarına inüb kendi katl ve emvâl ve

esbâbların ğâret etmekden hâli değillerdir deyü onun kebîrin ele götürüp hakkından gelmek için emr-i şerif verilmesin ‘arz edüğün ecilden **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda onun gibi olan fesâd ve şenâ’at olanları şer’le buldurub lâzım olanlara buldurub hasımları beraber edüp dahi Toprak kâdıları ma’rifetiyle bir def’a şer’le fasl olmayub on beş yıl murûr eyleyen husûsların üzere teftiş edüp göresin vech-i meşrûh fesâd ve şenâ’atları sâbit olanların hakkında muktezâ-yı şer’-i havîm ne ise edâ eylesin muhtâc-ı ‘aff olanları yazub bildiresin ve ne makûle kimesne tutulub haklarında gelendiğin yazub bildirsin ona için teftişde onat mukayyed olun ehl-i fesâddan ahz ve celb olunmağla himâyet olunub kendü hallerinde fukarâya zulm olunmadan hazer eylesin.

Bu dahi mezkûra verilmiştir

Bir sûret-i

Şehr-i Zol Beğlerbeğisine

Bağdâd Beğlerbeğisin mektûb gönderüp

Bu dahi

Bir sûret-i

İmâdiyye hâkimine

Bu dahi

Bir sûret-i

Musul sancağı Beğine

MD 48 / s.248/ hk.694

Şahincilerden zevcesi darhane verildi

‘an Müsevvidenin

Erzurum Beğlerbeğisine hüküm ki;

Hâssa-i hümayûnum için İspiri Çakır ve Gürcü şahinlerden yarar şahinler tedârik olunmak emr edüp **buyurdum ki:**

Vardıkda bu bâbda tamam-ı mukayyed olub emr olunduğu üzere cenâh ispiri ve on beş şahin çakır bulunan yerden yarar şahinler tedârik edüp yarar adamlarınla ber-vech-i isti’câl Südde-i Sa’âdetime gönderesin ihmâl ve müsâheleden hazer eylesin.

Bu dahi bir sûret-i

Başı sancağıyla Mirza Ali Beğ on

cenah sekiz ceneh ispiri çakır

Bu dahi bir sûret-i

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğe sekiz cenah

şahin on beş cenah ispiri çakır

Bu dahi bir sûret-i

Şahsan sancağını kifâyet mikdârı

İspiri çakır ve yarar şahinler

Bu dahi bir sûret-i

Ardıncı sancağına Beğlerbeği

MD 48 / s.316 / hk.932

Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Mustafa Çavuş’a verildi.

Bağdâd Beğlerbeğisine hüküm ki;

Şehr-i Zol Beğlerbeğisi iken mektûb gönderüp İmâdiyye hâkimi Kubâd dâme ‘izzûhûnun Kızılbâşa giden karındaşı Behrâm bazı eşkıya Kızılbâş-ı bir maaş ile İmâdiyye üzerine gelüp kal’asın muhasara idüğün Musul Beği ile üzerlerine varılub ceng eyleyüp münhezim oldukları Deminük nam kal’a ellerinden alındığında ve Şah Kalender ile seniyye-i sicille müte’allik husûs ile saîr her ne ki tabir ve beyan etmiş isen pâye-i serîre ‘arz olub hükm-i şerîfüm muhit hak subhânehu ve te’âlâ celle celâluhü hazretleri a’dâ-i hâsîrîn konulub mümekkin eylemekten hâlî

olmaya ve kerem ile edâsına dahi ol cânibde daima düşman tarafına hazır û nâzır olman lâzım û mühimm olmağın **buyurdum ki:**

Dergâh-ı Mu'allâm çavuşlarından Mustafa Çavuş varıcak bu bâbda leyl û nehâr basîret ü intibâh üzere olub etrâf ü cevânibe yarar casuslar gönderdüp sahîh haberler alub daima fırsat el verüp mahall iktizâ idüğüne göre def'i mazarrat û a'dâ' husûsunda cibilletünde merkûz olan vüfûr-ı celâlet ü şehâmet ve hüsn-i hırâset ve kıyâsette fikr-i sâkıb ve re'y-i sâyibin mücebince envâ'i mesa'i-i cemîle zuhûra getirüp yüz aklıkları tahsiline mecd ü sa'y olub el-ıyâzü bi'llâhi te'âlâ gaflet ile ve sû-yi tedbîr memleket ü vilâyete ve kılâ' ü bika'a re'âyâ ü berâyâyâ zarar ü güzend eriştirmekten hazer idüb kemâl-i mertebe teyakkuz ve intibâh üzere olan ve ol cânibden vâkıf ve muttali' olduğun ahhâr-ı sahîhayı ale't-tevâlî i'lam etmekten hâlî olmayasın ki daima enzâr ü ... asarım ol cânibe ...

MD 48 / s.343 / hk.1008

Ba hattı Ferrûh

Bağdâd Beğlerbeğisine hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi mektûb gönderüp hâlâ isyân idüp ve Behdinan 'aşiretin daima ıdlâl idüp ve fermân-ı hümayûnuma ita'at etmeyen emir Melik ve emir 'Ömer ve emmi-zâdesi Rüstem ile Süleyman 'Ali lel-devâm fesâd ü şenâ'atdan hâlî olmayub ele getirilmek istedikde firâr idüp taht-ı eyâletinizde varduklarında ele getirüp kayd ü bend ile kendüye teslim olunmak ricâsına 'arz etmeğın ol cânibe varduklarında ele getirüb müşârun-ileyh dâmet me'âlîhi tarafından âdem gelüb taleb eyledükde kayd ü bend ile irsâl olunmak emr idüb **buyurdum ki:**

Vardukda bu bâbda onat mukayyed olub mezbûrlardan biri ol cânibe vardukda hüsn-i tedbîr ve tedârikle ele getirüp dahi mûmâ-ileyh tarafından âdem gelüb eyledükde kayd ü bend ile teslim eylesin ammâ irsâl olunduklarında ma'ân yarar âdemler koşub muhkem tenbîh eylesin ki yolda ve izde ve merâhil ü menâzilde gaybet ettirmekten bî-gâyet hazer eyleyeler.

Bir sûreti Diyarbekir Beğlerbeğisine

Bir sûreti Şehr-i Zol Beğlerbeğisine

Bir sûreti Van Beğlerbeğisine.

MD 49/ s.12/ hk.47

Kethüdâsına virildi.

Cizre hâkimine ve kadîsına hüküm ki;

Sen ki Cizre hâkimisin mektûb gönderüp Şehr-i Zol Beğlerbeğisi olan cânibinden mektûb vârid olup ba'zı ekrâd ve ehl-i fesâd celâlî birbiriyle ittifâk idüp, İmâdiyye muhasara itmek üzere oldukları istima' olunmağılı çıkup, düşmen te'hîr itmeyüp, viresün diyü i'lâm eylemeğın hâzır olup, gitmek sadedinde iken hilâf-ı vâki' çıkup, zıkr olınan celâlî üç yüz nefer âdemden ziyâde âdem olup, yolu kesüp ve vilâyet harâb itmek üzere senün ülkene girüp, Cizre'ye tâbi' vermek nâm karyede vâki' olan kal'a kadîmdır olup, zıkr olınan celâlî âlât-ı harb ile karye-i mezbûreyi basmak kasdına hücum idüp kethüdâsı ve niçe âdemlerin katl idüp ve karye-i mezbûreyi ve kiliseyi gârât idüp, mezbûrerlar ele getirülüp, haklarından gelinmek recâsına 'arz eyledüğün ecilden **buyurdum ki:**

Vardukda bu bâbda gereği gibi mukayyed olup ehl-i fesâdı ele getürmeğe dikkat ü ihtimâm idüp, hüsn-i tedbîr ile ele getürüp, dahi ahvallerin hakk üzere teftiş idüp göresin dahi şer'le fesâdları sâbit ü zâhir olanlara mecâl vermeyüp, hakkından gelüp, re'âyâ üzerinden ref' eylesin ammâ bu bahâne ile kendü hallerinde olanları hilâf-ı şer'-i şerîf dahl olınmakdan hazer eylesin.

MD 49 / s.13 / hk.51

Bağdâd Beğlerbeğine hüküm ki;

Bundan akdem Şehr-i Zol Beğlerbeğisi iken Sine hâkimi Timurhan'un hapsedilip Südde-i Saâdetüme gelen oğlu ve kethüdâsı sehrâb-ı müşârun-ileyh hana kılıç ve hilât-ı fâhirem ile irsâl olup, ol cânibe vardukda İmâdiyye üzerine gelen düşman-ı bed-fi'âlun def'-i mazarrâtları husûsuna mukayyed olup, gitmekle müşârun-ileyhün oğlını ve mezkûr kethüdâsını alıkoyup, göndermedüğün i'lâm olındı bu bâbda eyü tedârik itmeyüp, su'-i itmişsin bu asıl dalgınlık zemânında mehmâ-emken madârât üzere olmak evlâ.... iken bu makûle iş imekle 'azle müstehak belki i'tâb ü ikâba müstehak olmışsundur her ne vechil tedârik-i mülâhaza itmiş isen aslı yokdur tedâriksüzlüğünden ve 'akibet endiş olmadığundan nâşîdir **buyurdum ki:**

Varıcak aslâ te'hîr ü tevakkuf itmeyüp, hân-ı müşârun-ileyhe mektûb ve âdem gönderüp, husûs-ı mezbûrun tevakkufuna müşârun-ileyhe vesîle olan cevâb yazup, tesliyet-i hâtır için eyleyüp ve (.....) âdemin taleb idüp, ittihâd ü ittifâkla hidemât-ı hümâyûnumda bezl-i makdûr ü sa'y-i meşkûr eyleyüp, elü-iyâz u bi'l-lâhi te'âla gafle ile.

MD 51/ s.12/ hk.40

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ'e ve Musul kâdisına hüküm ki;

Merhûm Sultân Ahmed tabe serahû evlâdından seyyidetü'l-mukadderât ilâ âhiri Fahri Sultân dâmet ismetüha tarafından Dergâh-ı Muallama şöyle 'arz olunur ki müşârun-ileyhimanın zevci olan Kazak Hân oğlu 'Ali Beğ bundan akdem Kızıl Ribat sancağı verülüp Musula vardukda ol diyârdan ba'zı haram-zâdeler müşârun-ileyhi katl idüp emvâl ü esbâbından ba'zı gâret ve ba'zı kethüdâsı ve sâyir adamları kabz eyleyüp ve ba'zı mahlukâtı dahi anda hisârda emânet koyulduğun bildirüp katillerden kethüdâsından ve sâyir adamlarından tahsili mümkün olan emvâl ü esbâb cem' ve tahsil olup emânet vaz(?) olunan esbâbları ile müşârun-ileyhimanın câniblerinden varana demi ma'rifetiyle fûrûht olunması münâsib olanlar fûrûht olup ve irsâli mümkün olanlar Südd-i Sa'âdetüme gönderilmek emr idüp **buyurdum ki:**

Vardukda bu bâbda gereği mukayyed olup müşârun-ileyhi katl idüp emvâl ü esbâbın gâret idenleri hüsn-i tedarikle ele getürüp gayet idenleri şer'le buldurması lâzım olanlara teklif idüp getürdüp hakk üzere teftiş idüp göresin müşârun-ileyhi katl idüp emvâl ü esbâbın gâret eyledikleri şer'le sâbit ve zahir olan gâret olan emvâl ü esbâbların bi't-temam alu virüp dahi ehl-i fesâd ü şena'âte ruhsat vermeyüp ber-vech-ile haklarından gelesin ki sâyir ehl-i fesâda mûcib-i gayret ve nasihat olup dahi maktul mezbûrun katillerinden ve kethüdâsından ve sâyir ademlerinden emrüm üzere cem ve tahsil eyledikleri emvâl ü esbâbları hisârda emânet vaz? olunanlar ile fûrûht olunmak münâsib olanların zikr-i beğaniyle fûrûht ettirüp irsâli mümkün olanları varan(?) Çavuşa teslim idüp irsâl eylesin ve nemikdâr nesne tahsil olup ve nemikdârı fûrûht olumuşdur ve

niceye verilmiştir ve ne mikdârı aynî ile irsâl olmuştur müfredâtıyla defter idüp küllî ve cüzî dergâh-ı mullama gönderesin bu bâbda ihmâl û müsâheleden bi-gâyet hazer eylesesin.

MD 51/ s.64/ hk.201

Yevmü's-selâse Fi 29 Recebü'l -mürecceb sene 991

Şehr-i Zol Beğlerbeğisine hüküm ki;

Mektûb gönderüp sâbikan İmâdiyye Beği iken olan Sultân Hüseyin Beğin oğlu olup Tokad ve cânibe firâr iden Behrâm Beğ karındaşı olup bi'l-fi'il İmâdiyye hâkimi olan Kubâd Beğ Musul cânibinde cem'iyet üzere olmağla kal'ayı hâli bulup mukaddem oğlunu gönderip ba'dehu kendü dahi gelüp kal'aya dâhil olup ekrâd-ı havâssına tabi' olmağla Kubâd Beğ İmâdiyyeden ihrâc olunursa ekrâd mâbeyninde küllî ihtilâle bâ'is olduğun 'arz eyleyüp ve dahi her ne i'lâm eylemiş isen cümle pâye-i serîr i'lâma 'arz olunup ma'lum-ı şerîfim olmuştur imdi bu asl-ı azîm-ı sefer üzere olup serdârım asâkir-i islâma Erzurum cânibinde olup Bağdâd Beğlerbeğisi ve sen dahi beğlerbeğliklerinizün serhâdlerinde cem'iyet üzere olup hiçbir cânibe harekete mecâl olmamağın husûs-ı mezbûrda çokluk te'emmül ve tefekkür eyleyüp hüsn-i tedarük üzere olman lâzımdır **buyurdum ki:**

Vardukda bu bâbda gereği gibi mukkayed olup onat mûlahaza idüp üzerine asâkir ile varılmak münasip midir varıldığı takdirde ele gelmek kâbil midir yoksa fesâda mı badi olur nicedir tamâm-ı te'emmül ve tefekkür eyleyüp el-iyâzübillâhi te'âlâ su'-yi tedbir ile ırz u nâmûs-ı saltanata muğayir vaz' olunmakdan hazer eylesesiz sonra neticesi sana a'id olur ana göre mukayyed olup kimesnenin iğvası ve gereği ile mulahaza perîşân vaz' südurundan hazer eylesesin ve sâbika İmâdiyye hâkimi olan Kubâd Beğ ekrâd ve ahâli-i İmâdiyye çendan rızâ ve şükran üzere olmayup mütefeccir oldukları istimâ' olunur husûs-ı mezbûru İmâdiyye etrâfında olan ümera ve ahal-i memleket ile hafiyeten haberleşüp mezbûr Behrâm ita'at itduğu takdirde memleket ve vilâyetde zabtına ve reaya ve berayâya ve uğûr-ı hümâyûnumda hidmette ve yoldaşlık Kubâd Beği ile nicedir ve bi'l-cümle husûs-ı mezbûrda husûs-ı etrârük idüp ve kemâl-i basiret ve intibah üzere olup bir fesâd-ı azîme ba'is olmadın suhuletle def'ine sa'y eyleyüp ve ne vech-ile tedârik olunup nice olmak münâsip idüğü mu'accelen yazup 'arz ve i'lâm eylesesün.

MD 51/ s.65/ hk.204

Bagdâd Beğlerbeğine hüküm ki;

Şehr-i Zol Beğlerbeğisi mektûb gönderüp bundan akdem İmâdiyye hâkimi olup fevt olan Hüseyin Beğin oğlu olan Behrâm karındaşı Kubâd Beğ Musul cânibine dönmekte iken kal'â-i Hanbolulu gelüp dâhil olmağla ekrâd yanında küllî ihtilâle bâ'is olduğu i'lâm eylemiş imdi bu bu asl-ı azîm-ı sefer üzere olup henüz yukarı cânib ahvâli ber-taraf olmayub serdâr asâkir-i islâma Erzurum cânibinde olup ve sen Şehr-i Zol Beğlerbeğisi olup dernekde hiçbir cânibe harekete mecâl olmadığın husûs-ı mezbûrda çokluk te'emmül ve tefekkür olunup husûs-ı tedarük itmek için Şehr-i Zol Beğlerbeğisine hüküm-i hümâyûnum gönderilmiştir sen dahi bu bâbda mukkayed olup müşârün-ileyhi beğlerbeği ile haberleşüp tedarük üzere olmak mühimmâtından olmağın **buyurdum ki:**

Vardukda bu bâbda gereği gibi mukkayed olup müşârün-ileyhi haberleşüp dahi onat vechile mukkayed olup üzerine varıldığı takdirce ele gelmek kâbil midir yoksa fesâda mı bâdi

olur nicedir tamâm-ı te’emmül ve tefekkür eyleyüp el-iyâzübillâhi te’âlâ su’-yi tedbir ile ve hevâ-i nefisine tâbi’ ba’zı kimesnelerin i’vâsıyla ırz u nâmûs-ı saltanata muğâyir vaz’ südurundan hazer eylesin ki sonra neticesi sana ve müşârün-ileyhi aid olur ana göre mukayyed olasın ve Kubâd Beğden ekrâd ve ahâli-i memleketi vilâyet zabtına ve re’âyaya ve berayâya ve uğr-ı hümâyûnumda hidmet ve yoldaşlığa Kubâd Beği ile nicedir ehl-i vukûfdan haber alub tamâm ma’lum idinüb sıhhati üzere kimesneye meyl û mühaba ve ‘arz ve tafsil itmeyüb vech û münâsib nice idüğün yazup ‘arz eylesün.

MD 51/ s.65/ hk.206

Ba hatt-ı hümâyûn

Serdar Ferhad Paşaya hüküm ki;

Bağdâd ve Şehr-i Zol Beğlerbeğleri mektûb gönderüp müteveffâ İmâdiyye hâkimi Hüseyin Beğin oğlu olup yukarı cânibe firâr iden Behrâm karındaşı Kubâd Beğ Musul cânibinden dernekde olduğu haber almağla gelüp İmâdiyye kal’asına dâhil olup ekrâd yanında küllî ihtilâle bâ’is olduğun ve mezbûr Behrâma bir sancak virülüp vilâyet-i İmâdiyye elden gider diyü bildirdükleri ecilden mezbûr Behrâm ol cânibe mürâca’ât iderse şimdiki halde sancak tevcih olunmak münâsib olmamağın **buyurdum ki:**

Vardukda anın gibi mezbûr tarafında mürâca’ât olunub sancak taleb olunursa sefer ahârına ta’lik idüb ol cânibden nesne tevcih etmeyesin.

MD 52 / s.8/ hk.24

Bağdâd Beğlerbeğisinin kethüdasına verildi

Hilâf-ı târih geçmiştir yazıldıktan nice zaman sonra alınmıştır

Bağdâd Beğlerbeğisine ve kâdisına hüküm ki;

Mektûb gönderüp Musul ze’âmetinden Hacı Yunus nâm kimesne sâbıkan İmâdiyye hâkimi Hüseyin’in Beğin kethüda left edüp hizmetde iken nice def’a hiyâneti ve tezvir ve telbisât ve rafz ve ilhâdı ma’lûm edilen ahvâlını Südde-i Sa’âdetime ‘arz edüp nice zaman kal’ede habis eyleyüp hakkından gelmek sadadında iken vefât etmekle ber-vechle halâs olub ba’dehû eyâlet-i İmâdiyye Kubâd Beğe mukarrer olucak sûret-i salâhda karındaşı Behrâm Beği yanına varub envâ’-ı hile ve telbis ile izlâl edüp birbirine düşürüp mezbûr Behrâm beğin isyân ve tuğyânı tehir olmağın kızılbaş firâr edüp nice yıldan berü kızılbaşlara iken şimdi bu dahi ekrâd ümerâsı ağavâsıyla gelüp cümle-i ‘aşireti izlâl etmekde mezbûr Behrâm Beğ tekrar isyân eyleyüp Kubâd Beğ üzerine varub onlar dahi Bağdâd cânibine sefere müteveccih iken ehl ve ‘iyâlin göçürüp Musul’a gelüp ahvâlını bildirmeğın hakikâtında hâli ve mezbûr Behrâm Beğin hakkında gelmek ve yahûd Rumeli taraflarına göçürmek için ‘arz olunmuş iken mezbûr Hacı Yunus dîn müfsidine bir tarikla Ruha sancağı Beği Mustafa Beğ dâme ‘izzûhu tarafından fuzûlan ol etmeyüp serdâr cânibine varub sûret-i salâhda mezbûr Behrâm Beği iki yol ile kalkar deyü bu ifsâda kendüye karin olan Hakkâri Zeynel Beği i’lâmıyla yine İmâdiyye tevâbı’ından Dako nâm mahalle mezbûr Behrâm Beğe sancak alıverüp Dergâh-ı Mu’allâm çavuşlardan bir çavuş ile yanına kendüğün müşârün-ileyh Kubâd Beğ mektubıyla i’lâm edüp her medîn istimâd ile mezkûr Behrâm Beğ ibtidâ ve intihâsına ve ifsâdına ve bu def’a olan isyanıyla ol cânibe kalmağa mezkûr Hacı Yunus’dan müfsid bâ’is rafz ve ilhâd ve telbis ve tezvir ile meşhûr-ı ‘âmme-i müslimine zararı olub izâlesi

lâzım olub o câniblerden kendü ref olunmayınca İmâdiyye ekrâdı ıslâh olmadığından ğayri kendüsü Za'im Derviş nâm oğlu Za'im ve alay(?) Beği olub defe'âtıyla sefere ve cem'iyete da'vet olunub gelmediğinden ğayri Musul zü'emâ ve sipahisinin dahi sefere gelmemiz ve böyle serhadlar izlâlî zamanı onun gibi Kürdistan isyanına sebep-i tâm olduğu muhakkak olmağın hüsn-i tedbîr ve tedârikle ele götürüp İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ ve sâyir müslümânları mezbûr müfsidin şerrinden ve telbis ve tezvirinden halâs etmek için hakkında gelinmek bâbında emr-i şerifim ricâ etmekde **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda mezbûr ehl-i fesâdı hüsn-i tedârikle ele götürüp dahi ahvâlını ber mukteza-yı şer'-i kavîm ile hak üzere onat vechle teftiş eyleyüp göresin (.....) 'arz olunduğu gibi olub fi'l-vâkı' tezvir ve telbis ve rafzı ve ilhâdı şer'le sâbit olursa şer'le hakkında gelüp emrim yerine varduğun yazub arz eylesin.

MD 52 / s.61/ hk.136

Yevm el-cum'a fi 20 Ramazan sene 991

Bağdâd Beğlerbeğisine bundan akdem sana hükm-i hümâyûnum gönderülüp asâkir-i nusret şi'ârımla düstûr-ı mukarrem serdârım vezir Ferhad paşa edâ mellâhu te'âlâ iclâlehu serhada vardıkda müşârûn-ileyh haberleşüp dahi Bağdâd'a tâbî' ümerâ ve sâyir asâkir-i mansûre ile hâzır ve müheyyâ olub ve Şehr-i Zol Beğlerbeğisi askerleri ile yanına götürdürüp ittîfâk ve ittihâd ile Bağdâd semtinden kızılbaş bir ma'âş memleketine yürüyüp Ğazvin etrâfında nehb ve ğâret ve tashîr-i memleket eylemek emrim olmuşken ihmâl eylemeyüp virmediğünün ecilden kızılbaş bir ma'âşın ol serhadlarda olan asâkiri dahi müşârûn-ileyh serdâr olduğu serhadda kızılbaş askerin mu'âvenet için gelüp küllî hasaret eylemek ihtimâlî olduğu ba'zı câsuslar haber verdikleri müşârûn-ileyh serdar tarafından Âstâne-i Sa'âdetime i'lâm olunmağın bu bâbda ihmâlın sebebi ile 'azlına konulmayub küllî 'itâba mustahak olmuşsun imdi bu def'a Şehr-i Zol ve Pilinkan Beğlerbeğlerine sâbıkâlı Beğlerbeğisi Mehmed dâme ikbâluhu ve Sehrani Süleyman dâme 'izzûhu ve İmâdiyye hâkimi Kubâd Beği ve karındaşı Zaho Beği Behrâm ile senin cânibinden her kanğı sene mektûb ve adamın varub sefere taleb eyledikde aslâ te'hîr ve terâhi eylemeyüp yanına varub münâsib görüldüğü üzere hizmetde bulunmak fermân-ı hümâyûnum olub her birine müstakil hükm-i hümâyûnum gönderilmiştir **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda aslâ te'hîr ve terâhi eylemeyüp müşârûn-ileyhim beğlerbeğisi ve ümerâya mektub ve adam gönderüp beğlerbeğlerine ve eyâletlerine ve sancaklarına tâbî' olan asker-i zafer biner ile düşman yarağı ile yanına götürüp ve sen dahi Bağdâd'a müte'allik olan ümerâ ve zü'emâ ve sâyir-i erbâb-ı tüccâr ve neferât ile ve at ve yarağınızla hâzır ve müheyyâ olub birbirine cem' olub dahi hüsn-i ittîfâk ve ittihâd ile yek-dil ve yek-cihet olub ola Solak Hüseyin'e haber gönderüp Âstâne-i Sa'âdetime halus-ı taviyyet ile itâ'at ederse o dahi yanına da'vet edüb cem'iyet ile vech-i münâsib görülen mahalleden kızılbaş ma'âşası memleketine yürüyüp Ğazvin'e doğru varub bi-inâyetillâhi te'âlâ memleket ve vilâyetin ğâret ve hasâret ve yağma ve talan ve tarac edüb ona göre mulâhık ve bâdi-i şemşir ve sıdk-ı himem verülüb envâ'-ı yuzaklıkları tahsiline sa'y-i belîğ ve deriğ eylesin şöyle ki müşârûn-ileyh Solak Hüseyin itâ'at eylemeyüb 'adem-i inkiyâdı mukarrerdir evvel onun üzerine yürüyüb 'inâyeti'l-lâh'ı te'âlâ muntehâ hakkından gelüb ve memleketin ve vilâyetin münâsib görüldüğü nehb ve ğâret etmekde envâ'-ı ikdâm ve ihtimâm eylesin müceb-i zuhûra gelmediği şimdiye değin senden çokluk hizmet ve yavaşlık me'mûl idi bu zamana değin mahz-ı ihmâl ve müsâheletden ve yahûd 'adem-i kudretinden fehim olunur envâ'-ı 'ukûbet mustahak olmuşsun bu def'a dahi ihmâl edüb hizmetde bulunmaz isen beyân

olunacak ‘özü’n makbul olmak ihtimâli yokdur ona göre hüsn-i tedârik üzere olub bâb-ı ikdâmda dakika fevt eylemesin.

MD 52 / s.83/ hk.200

*Dergâh-ı âli çavuşlarından dinaver Beğlerbeğinin
adamlarına giden Mustafa çavuşa verildi*

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ’e hüküm ki;

Südde-i Sa’âdetime mektûb gönderüp fermân-ı hümâyûnum mucebince müretteb ve mükemmel Bağdâd câniblerine teveccüh üzere iken Hakkâri Zeynel Beğ ve Sehrani Süleyman Beğ cibilletlerinden hizmet muktezâsınca Âstâne-i Sa’âdetime olan ‘ubûdiyyete ta’assuben kızılbaş tâbi’ olan Behrâm nâm mefsede mu’âvin olub hurûc edüp sen Musul’da iken mezkûr Behrâm tebdil-i sûret ile bir kaç nefer eşkiyâ ile İmâdiyye dâhil olub olasıncı esbâbı gözden kılan ağamızın esbâb ve emlakın ğâret edüp ve re’âyâ ve berâyayı rencide edüp firar etmekle bâ’is oldukları fesâd eden eşkiyânın haklarından gelinmezle cümle-i ekrâd isyan üzere olmak mukarrer olduğun bildirmişsin imdi eşkiyânın beher hal haklarından götürülmek şimdilik sefer zamanı olub cümle-i asâkir hareket üzere olub i’dâd-ı bedreleri dahi serhadda muttasıl muhârebe ve mücâdeleden hâli olmamağın vakti değildir **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda eyâletinize müte’allik olan ağalara ve aşâyireler istimâlet verüp me’mur olduğunuz hıdemât-ı mîrîyede müceddid merdâne olub vech-i münâsib görüldüğü üzere hizmet ve yoldaşlıkda bulunasin inşâllahu te’âlâ sefer ahvâlî ber-taraf oldukda ehl-i fesâdın haklarından gelmek âsândır şimdilik hüsn-i zindegânı üzere olasin.

MD 52 / s.160/ hk.400

Dergâh-ı âli çavuşlarından Beğ-zâde Mehmed çavuşa verildi

Bağdâd Beğlerbeğisine hüküm ki;

Şehr-i Zol Beğlerbeğisi Ahmed dâme ikbâluhu ile Musul sancağını mektûb gönderüp İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ dâme ‘uluvvûhunun karındaşı Behrâm ba’zı ehl-i fesâd ilkâsıyla İmâdiyye’ye girüp müşârûn-ileyh seferde iken fitne ve fesâda mübâşeret üzere iken üzerine müşârûn-ileyhimâ varub ceng alub ağaları fevt olub ‘âkîbetü’l-emr kâr-ı müdârat ile çıkarub bi’l-fi’l müşârûn-ileyh Kubâd Beğ dâme ‘uluvvûhunun ahvâlî intizâm üzere olub mezbûr Behrâm Beğ Rumelide ve yahûd ğayrı yerde sancak verilmeği işle görölüp hakkından gelmeniz ile fesâddan hâli olmayub müşârûn-ileyh adam vermenin bildirmişsin ol bâbda dahi her ne demiş iseniz ma’lûm-ı şerîfîm oldu imdi memleket ve vilayete nâfi’ olan hüsn-i tedârîki görülmek emr edüp **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda bu bâbda hüsn-i ittifâk ve ittihâd ile istinâre edüp dahi vech-i münâsib görüldüğü üzere hüsn-i tedbir ile Rumeline ve yahûd ‘atebe-i hümâyûnda göndermek olurmu âher-i tarîk ile mi olur mezbûr vechle mümkün ve müyesser olursa tedârîkin göresin ama ‘ırz ve nâmus şer’e muğâyır vaz’ sudûrundan dahi ziyâde hazer eyleyesin.

MD 52 / s.172/ hk.432

Şehr-i Zol Beğlerbeğisine hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi Kubâd beğ ve Hakkârî hâkimi Zeynel Beğ ve Koci Beğ ve Mahmud bin Hasan'ın ve İskender Brados Beğ'e varub Beğ 'Ali gibi Sûdde-i Sa'âdetime mektûblar gönderüp bundan akdem Mekri sancağı beği olan Mustafa dâme 'izzûhu yarar olub uğûr-ı hümayûnumda bu def'a vâkı' olan muhârebelerde ziyâde yoldaşlıklar eyleyüp ve Bektaş han muhârebesinde yarar kızılbaş başda kesüb ve nice yarardanlar tutub müşârün-ileyhin ülkesin yakub müşârün-ileyh ehl ve 'iyâlî kızılbaş havfından Kelas sancağına varub ilticâ edüp nısfî'l-leylde Gelas sancağın beği olan Bodak Beğ'e ve adamlarından İbrahim Buğa oğlu ve Mîr İsmail oğlu ve Resûl Avis oğlu ve Abdullah ve Ya'kub ve Mîr Hasan Beğin oğlu ve bunlardan ğayrı nice adamlar ile ehl ve 'iyâlî ve hatun gevherin dahi üzerine içün edüp emvâl ve esbâbın ğâret ve ehl ve 'iyâlîna hakâret eyleyüp müşârün-ileyhin ehl ve 'iyâlîna haddan ziyâde zûlm ve hayf olduğun i'lâm eyledikleri ecelden üzerine gelen kimesneleri mukayyed ve mahbûs Sûdde-i Sa'âdetime gönderilmesin emr edüp **buyurdum ki:**

Vardıkda bu bâbda bi'z-zât mukayyed olub mezbûrları ihzâr eyleyüp ğaybet ederleriyle şer'le buldurası lâzım olanlara buldurub götürdüyp 'arz olunduğu olub üzerine geldikleri sâbit olduktan sonra mezbûrları mukayyed ve Sûdde-i Sa'âdetime gönderesin ki ahvâlları bu bâbda görüle.

MD 52 / s.180/ hk.458

Beğ-zâde Mehmed çavuşa verildi

Fi 13 Z. Sene 91

Bağdâd Beğlerbeğisine ve Musul ve İmâdiyye kâdısına hüküm ki;

Cenâb-ı imâret-me'âb İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ mektûb gönderüp bundan akdem emr-i şerife mücebince fermân olunan Bağdâd seferine gîtmek içün küllî asâkir tedârik edüp Musul'a geldiğinde mukaddema tarîk zılâlına sâkin olan kızılbaş Behrâm aşâyir ve Kubâd Beğin ittifaklarına fuzûlan bilâ-emr kal'e-i İmâdiyye'ye girüp re'âya ve berâyanın emvâl ve erzâkın nehb ve ğâret ve yağma ve hasâret edildikten sonra bin nefer kimesnenin katle bâ'is ve bâdi olduğundan mâ'adâ Amus oğlu Ulak Selman Mehmed'i ve ümerasından Abbas Beğ ve Ribal Beğ ve emekdârlarından Ahmedî ve Şeyh Bahâüddin oğlu Yusuf Beğ bin altunun alub ba'dehû derdest dahi katl edüp ve Celâleddin nâm kimesneyi tutub habs edüp dört bin altun alub ve yine müşârün-ileyhin divan kâtibi olan Hüseyin dahi tutub dört ay mikdarı İmâdiyye kalesinde habîs edüp iki bin altun alub ve Amus Murad'ın dahi külli malın alub ve Ahmed ve Şükrü nâm adamlarının beş bin altun aldığından mâadâ bu makûle fesâd ve şenâ'ât irtikâb ettiden ferâġât etmemekle kabâyıl ve 'aşâyır-ı mezkûru kal'eye kuvvâd-ı fesâdına pişman olub ve mezbûr Behrâmı kal'eden def'-i fesâd içün ihrâc ettiklerinden sonra müşârün-ileyh Kubâd Beğ'e kelüp envâ'-ı iġtirâr ve demalarına istifsâr ettiklerinden ve bu mukırrât-ı vaktiye Husam ve Hasan ve Şemseddin Servani ve Mîr Abdullah ve Şeyh Hüseyin ve Şah 'Ali ve Ebu Bekir bin Mehmed 'ileyyân nâm kimesneler bâdi ve bâ'is olmuştur deyü ele götürölüp re'âya ve berâyanın zülmen ve cehren alınan emvâl ve erzâkın ve bilâ-sebeb maktûl olan kimesnelerin diyyetleri bihasebi's-şer'-i şerîf görölüp Dergâh-ı Mu'allâma i'lâm olunacak ricasın 'arz eyledüğünü (silik)³⁹.

Bu dahi ber sûret-i Şehr-i Zol Beğlerbeği ve kâdısına

³⁹ Bu hükümdeki büyük bir kısmı silinmiş edildiğinden eksik görünüyorlar.

MD 53 / s.34/ hk.85

Bu dahi

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğe hüküm ki;

Bundan akdem vilâyet-i Kırım Hânı olan Mehmed Giray Han ‘atebe-i ‘aliyye-i padişâhamızda nefer ve nûma bulmuş iken hıdemât-ı mîriyemizde nev’en ihmâl ve (.....) zuhûr eylemekle hanlık eyâletinden def’ olunub karındaşı cenâb-ı imâret-me’âb İslâm Giray Han dâmet me’âlih yerine han ta’yîn olunmağla müşârün-ileyh Mehmed Giray Han tarîk-ı isyan ve tuğyâna sâkine olub kasaba-ı Kefe’de olan düstûr-ı mukarrem vezirim Osman paşa edâ mellâhu te’âlâ iclâlehü ile muhârebe ve mukâteleye mubâşeret eylemekle mûmâ-ileyh İslâm Giray Han kaderine ile Kefe’ye gönderülüp varub Kefe iskelesine dahi oldukların mezbûr Mehmed Giray Han gir ve cengi mubâşeret edüp asâkir-i nusret-ı me’âsir ‘inâyet hak cellâ ve ‘alâ ile üzerlerine hucum ettiklerinde firâra mecâl kalmayub firâr edüp cümle-i Tatar tayfası müşârün-ileyh İslâm Giray han dâmet me’âlih (.....) edüp fermân-ı celîlû’l-kadrım mucebince han nasb olunub mesfûr Mehmed Giray Han’ın akabinde adamlar gönderülüp irişüp ele götürüp iki oğlu ile hakkından gelenmekle mûmâ-ileyh İslâm Giray Han dâmet me’âlih taht-ı eyâletine halus edüp devâm-ı devlet ve sebâ-ı izz ve ihtîşâm da’vâtına mudâvim olduğu ahhâr-ı meserret müşârik ifâ-yı merâsim-i şükrü ve edâ-yı levâzım-ı hamdi için iş’ârı lâzım ve mühim olmağın bu ahvâl siz dahi i’lâm olundu **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda bu ahvâl behcet âmâlî eyâletlerde olan ‘umûmen ‘aşîret ağalarına ve kabâyıl ve aşâyırınıza ve sâyır-ı islâm nusret i’lâm eyleyüp vesâya-yı terğîb ve a’dâ-yı şekâvet nisâb-ı terhîb eyleye.

Bir sûret-i

Hakkâri hâkimiyeye

Bir sûret-i

Palo hâkimine

Bir sûret-i

Cizre hâkimine

Bir sûret-i

Ğince hâkimi Süleyman Beğ

Bir sûret-i

Bitlis hâkimi Şeref Han’a

Bir sûret-i

Azıklı hâkimine

Bir sûret-i

Hazzo hâkimine

Bir sûret-i

Sehrani Beğe

MD 53/ s.114/ hk.319

Merkuma verilmiştir

Ba-hatt-ı hümayun me’âlinden gelmeği emr verile

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğe hüküm ki;

Sâbika Meşhedeyn kâdı olan Seyyid Hasan zide-fazlûhu mektûb gönderüp Dâsını ve Beridi eşkiyası bölük olub karyeler basub katl-ı nüfus ve ğâret emvâl edüp ve tâife-yi mezbûradan eski Musul Beği Şeyh Berekât ve Ammi-zâde Zeynel nâm eşkiyâ yüz altmış altı ile nefis Musul’a gelüp şer’lerinden on gün mikdâr-ı dekâkin açılmayub Zenki Âbâd Beği ‘Ali Beğ sancağına giderken yolun basub nice emvâl ve esbâbın ğâret ve altı nefer adamın katl edüp nefis-i şehre el uzatmak sadadinde iken nice adamı ile katl eylemekle vilâyete nev’en adam hâsıl olduğunda i’lâm eylemiş imdi tayıfa-ı mezbûra havâss-ı hümayûnumda olmağla ümenâ ve ‘ummâl zabt eylemekle kâdır olmayub fesâd ve şenâ’atlarından yollar mesdûd olub ebnâ-yı sebîl katl olunub ve memâlik-i mahrusa mühimmâtı için irsâl olunan ulaklar ‘ubûr eylemeyüp beş altı yüz atlı olmayınca ol cânibden geçmeği imkân olmayub yevmen fe-yevmen fesâd ve şenâ’atları ziyâde olduğu i’lâm olunmağın cümlesi katl-ı mustahak olub haklarından gelinmek lâzımdır tayıfa-yı

mezbûranın haklarından gelmek mu'âvenet lâzım olursa mu'âvenet eylemek için Şehr-i Zol Beğlerbeğisi Hasan dâme ikbâluhuya mü'ekked hükm-i hümayûnum gönderilmiştir **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda aslâ te'hîr ve terâhi eylemeyüp müstaid-i fi'l-müsellâh lâzım cem'(.....) kifâyet eylemez ile müşârün-ileyh ile haberleşüb dahi ol cânibden dahi mu'âvenet için vâfur adam götürüp hüsn-i tedbir ve tedârikle tayıfa-yı mezbûranın üzerine varub havâs-ı hümayûnumdan dört 'uyûb baş baş ehl-i fesâd eşkiyâsın ele götürüp cümlesin kılıçdan geçirüp haklarından sâyırlarına muceb-i 'ibret ve nasihat vâkı' olan ve bi'l-cümle hüsn-i tedârik üzere olmasını ğaflet ile 'ırz ve nâmusa muhâlıf bir halde zuhûr eylemeyüp ehl-i fesâda dahi mücerred celb ve ahz ile himâyet olunmağından ziyâde ihtiyât eylesin ve bu vechle tedârik olunduğunda yazub Südde-i Sa'âdetime arz eylesin.

Bir sûreti Bağdâd Beğlerbeğisine

MD 53/ s.114/ hk.320

Bu dahi

Ber sûreti

Şehr-i Zol Beğlerbeğisine hüküm ki;

Meşhedeyn kâdisına mektûb gönderüp ve fi'l-âhire i'lâm eylemiş idi zikr olunan eşkiyânın fesâd ve şenâ'atları haddan ziyâde olmağın İmâdiyye hâkimi Kubâd Beği dahi hükm-i hümayûnum göndermeyüp haklarından gelmek emrim olmuştur onun gibi tâife-i mezbûr mezbûra üzerine vârid olub mu'âvenet taleb ederse vech-i münâsıb olduğu üzere kifâyet-i mikdârı adam gönderüp mu'âvenet eylemek edüp buyurdum ki.

MD 53/ s.136/ hk.391

Bâ-müsevvede-i Hasan Beğ

Bağdâd Beğlerbeğisine hüküm ki;

Serdâr cânibinden emr-i şerif ile çavuş gelüp mâh-ı Receb'in sefere çıkmak niyyeti olmuştur Bağdâd ve Şehr-i Zol askeriyle bir muğâyır yerde cem'iyet edüp Solak Hüseyin oğulları gönderüp itâ'atı sahîh ise Solak Hüseyin Beği alub Gümrük Revan câniblerine gelüp Gazvin cânibleri hâli kaldığı Gazvin'i ve sayır-ı gelen nehb ve ğâret eyledin eğer Solak Hüseyin itâ'at eylemez ise üzerine varub vücûdun ortadan götüresin deyü tenbîh olmayub ama emr-i şerif mucebince Bağdâd'dan dışara cem'iyetin edüp dîn ve devlete lâzım olan tedârik muktezâsınca cevâb-ı şâfi ricasına serdâr tarafına ve Südde-i Sa'âdetime i'lâm edüp ve Meştşehr taraflarından ba'zı câsuslar gelüp bu sene Necad vilâyetine ve Meştşehr semtlerine küllî asker geir deyü Meştşehr hâli ve üç nefer han dahi yapılanma gitmeyüp tedârik üzere oldukların haber verdiklerin ve hâla Şehr-i Zol Beğlerbeğisi Bağdâd'da bulunub müşâvere olunub lâkîn İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğin karındaşı Behrâm Beğ ve sayiri ümerâ birer tarıkla seferden kalub ve kul ahvâlda bildirub ve Solak Hüseyin için şâfi cevâb verilmemiş 'arz eylemişsin imdi sefer-i zafer rehberin cümle-i umûru serdâra tavfîz olunmağın bu makûla umûr-ı müşârün-ileyh ile istişâr edüp vech-i münâsıb olduğu üzere 'amel eylemek edüp **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda bu makûla umûr-ı müşârün-ileyh serdâr ile müşâvere edüp dahi umûr-ı dîn-i mübîn ve uğur-ı hümayûndan 'izzet-i karîne müteferri' memhûr umûrda fırsat ele verüp

mahall-i iktizâ ettüğüne göre müşârün-ileyh vech-i münâsıb gördüğü üzere bezl-i makdûr eyleyüp envâ'-i bozaklıktan tahsiline müceddid-i mesâ'i olasin.

MD 53/ s.139/ hk.400

Serdâra hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ mektûb gönderüp karındaşı Behrâm için mukaddema kızılbaşâ firar edüp Emir Melek ve Şeyh Hüseyin ve Mîr 'Ömer ve Süleyman ve Şah Rüstem nâm eşkiyalar yanına varub onlar ile müttelik olub kabâ'il ve 'aşâyiri izlâl edüp ihtilâla bâ'is ve bâdi olub ve dūd-ı hiyânetler olub bâ'is-i fitne-i 'uzmâ olmağla dâima fitne ve fesâda mâni' olmadıkları ecelden haklarından gelmek için kararlar ol emr-i şerife vârid olub mübâşeret olundukda Hakkâri Zeynel Beğ ve Sehrani sancakbeği yanına varub tahassun etmekle halâs olurlar deyü bildirmekde mezkûr Behrâm ile zikr olunan eşkiyâdan tedbîr ve tedârikle ele götürölüp haklarında gelmek emr edüp **buyurdum ki:**

Vardıkda mezkûr Behrâm ile zikr olunan eşkiyayı ahsen-i vechle ele götürölüp envâ'-i istimâlet ile haklarından gelesin emr-i şerifim teveccühle câri olduğun yazub arz eylesin ama husûs-ı mezbûra gereği gibi mukayyed olub dahi (.....) ber-vechle tedârik eylesin kabâ'il ve 'aşâyirin ihtilâla bâ'is ve bâdi olur ve men'-i sudûr etmeye.

Bir sûreti Vezir Sinan Paşa'ya

Bir sûreti Bağdâd Beğlerbeğisine

Bir sûreti Şehr-i Zol Beğlerbeğisine

Bir sûreti Van Beğlerbeğisine

MD 53/ s.139/ hk.401

Hakkâri Zeynel Beğ'e hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ mektûb gönderüp karındaşı Behrâm mukaddemâ kızılbaşâ firar edüp Emir Melek ve Şeyh Hüseyin ve Mîr 'Ömer ve Süleyman ve Şah Rüstem nâm eşkiyalar yanına varub 'aşâyir ve kabâ'ilin izlâline bâ'is ve bâdi oldukları ecilden haklarında gelmek için emr-i şerifim verüp ele götürölmek murâd olundukda yanına varmağla halâs olur deyü bildirdiği ecilden onun gibi mezkûr Behrâm zikr olunan eşkiyâlar yanına varılır ise müşârün-ileyh teslim eylemek emr edüp **buyurdum ki:**

Vardıkda mezkûr Behrâm ele götürüp dahi zikr olunan eşkiyaları eğer yanına dahi var ise beraber adamlarınla karındaşı İmâdiyye hâkimi olan Kubâd Beğ'e gönderüp siz şöyle yanına varub ve (.....) olunan ile firar ettiresin envâ'-ı 'itâb ile mu'âtib olmak mukarrerdir ona göre tedârik eyleyüp ihmâl ve müsâheleden hazer eylesin.

Bir sûreti

Sehrani Süleyman Beğ'e yazıldı

MD 53/ s.196/ hk.576

Bagdâd Beğlerbeğisine

cevab kâtib Veliye verildi

Bagdâd Beğlerbeğisine ve kâdisına ve Musul kâdisına hüküm ki;

Sen ki Beğlerbeğisin Dergâh-ı Mu'allâma kazâyâ defterin gönderüp bundan esbak-ı İmâdiyye hâkimi olan Kubâd Beği katl eyleyen Mezûri 'aşîreti ağaların havflarından cemî'-i mal ve metâ'lar nefis-i Musul'da ba'zı kimesnelerin emânet tutub kimselerdir eğer mezkûrların ber

vechle haklarından gelinir ise veya terk-i diyâr ettiriler küllî emânet tutukları malları hareketimde bulunur ise mîri için kabz olunub ve Musul zü'emâsından Hâcî Yunus nâm hakkından gelmek lâzım gelmiştir deyü 'arz ettiğin ecelden husûs-ı mezbûr onat vecihle hak üzere teftiş ve 'arz olmayub emr edüp **buyurdum ki:**

Vardıkda bu bâbda onat vechile mukayyed olub mezkûr kâtillerin malları husûsu ve Hacı Yunus'un ahvâlımı şer'le hak üzere teftiş ve tefahhus eyleyüp gönderesin fi'l-vâkı' mezkûr ağaların 'arz olunduğu üzere fesâdları mukarrer olub tarîkıyla haklarından gelüp veya terk-i diyâr ederler ise emânet kuvvâd-ı fesâdı yerlerden malların zuhûra götürmek hıznâ-i 'âmirem için zabt ve kabz urub ve mezbûr Hacı Yunus'un dahi fesâd ve şenâ'at bi-hasebi'ş-şer'-i şerif sâbit ve zâhır olursa habs edüp vukû' bulan ahvâlına sûret-i sicilleriyle yazub 'arz eylesin ammâ hîn-i teftişde tamam-ı hak üzere olub tezvir ve telyînlerinden ve sebil ve 'ırz ile hilâf-ı vâkı' vech-i i'lâmından ihtiyât eylesin.

MD 53/ s.251/ hk.728

Bâ-müsevvide-i M. ki

Diyarbakir Beğlerbeğisine hüküm ki;

Îmâdiyye hâkimi olan Kubâd Beğ 'aşiretleriyle hüsn-i zindegânî üzere olmayub mâbeynlerinde 'adâvet kıpırdı olmağla ba'zı eşkiya-yı ekrâd bir oğlu ile kendisini katl eylemeyin eyâlet-i Îmâdiyye karındaşı olan Behrâm Beği tevcîh olunub karındaşın kâtillerini ve fesâd ve şenâ'ata bâ'is olanları hakk-ı tedârikle ele götürüp haklarından gelesin deyü kendisine müstakil hükm-i hümayûnum gönderilmiştir eğer mu'âvenet taleb ederse sen dahi vech-i münâsib üzere mu'âvenet eylemek emr edüp **buyurdum ki:**

Vardıkda bu bâbda gereği gibi mukayyed olub müşârûn-ileyhesin mektûb ve adam gönderüp mu'âvenet taleb ederse (.....) olduğu üzere mu'âvenet eylesin ve ba'zı kâdın kâdılığı Südde-i Sa'âdetimden tevcîh olunmuşsun serdar tarafından dahi vermekle mâbeynlerinde ihtilâl olduğun bildirmişsin ol emirlere Dergâh-ı Mu'allâmdan verilen kâdıya icrâ-yı ahkâm-ı şer'ie ettirüp serdar tarafından verilenlere dahl ettirmeyesin.

Bir sûreti Bağdâd Beğlerbeğisine

MD 53/ s.251/ hk.729

Îmâdiyye hâkimi Behrâm Beğine hüküm ki;

Bundan akdem Îmâdiyye hâkimi olan karındaşın 'aşiretleriyle hüsn-i zindegânî üzere olmayub mâbeynlerinde 'adâvet olmağla mezkûr oğlu ile katl olunmağın eyâleti sana ihsân olunub müstakil hükm-i hümayûnum gönderilmişdi fe-ammâ karındaşı katl edüp fitne ve fesâda bâ'is olanlar ele götürölüp haklarından gelmek lâzımdır mezkûrları hakkında ile hüsn-i tedârikle ele götürüp haklarından gelesin emr edüp **buyurdum ki:**

Vardıkda bu bâbda mukayyed olub onun gibi karındaşı katl edenleri ele götürüp muhkem haklarından gelesin ve bu husûs için mu'âvenet lâzım gelirse Diyarbakir ve Bağdâd Beğlerbeğisine müstakil hükm-i hümayûnum yazılmışdır.

Bir sûreti Bağdâd Beğlerbeğisine Îmâdiyye tarafında hükm-i fesâd olmağın sen ber-vech-i isti'câl yürüyüp Bağdâd'a dâhil olana için hükm yazıldı.

MD 53/ s.280/ hk.812

Sâhibi sa'âdetlerine gönderilmiştir

Sâbika Diyarbekir Beğlerbeğisi Husrev Paşa'ya hüküm ki;

Hâla Diyarbekir Beğlerbeğisi Bağdâd Beğlerbeğisi olan Mehmed dâme ikbâluhuya tevcîh olunmuştur beğler beğinin girü ve bana verildi deyü senin canibinden sît ve sadâ olmağla müşârün-ileyh hıfz ve hirâset-i memleketde ihmâl üzerine üzerine olduğu istimâ' olundu husûs-ı müşârün-ileyhe İmâdiyye ve Cizre hükümetlerinin ıslâhı husûsu emr olmuştur imdi vilâyet-i Diyarbekir mûmâ-ileyhe Sûdde-i Sa'âdetimden tevcîh ve ta'vîz olunmağla kemâ-kân hıfz ve hirâsetde olası deyü hükm-i şerifim gönderilmiştir senin dahi beğlerbeğinin murâdın ise Sûdde-i Sa'âdetime gelmek emr edüp **buyurdum ki:**

Vâsıl olunacak min-ba'd Diyarbekir Beğlerbeğliğine müte'allik olan husûsa mute'âriz olmayub beğlerbeğliğin murâdın ise ihmâl ve te'hîr etmeyüp Dergâh-ı Mu'allâma hükm ki vech-i münâsıb olan ne ise görölür.

MD 53/ s.285/ hk.822

Sâhib-i sa'âdete hazretlerine gönderilmiştir

Diyarbekir Beğlerbeğisine hüküm ki;

Eyâlet-i Diyarbekir Sûdde-i Sa'âdetimden sana tevcîh olunub İmâdiyye hükümetinin ve Cizre eyâletinin ahvâlî dahi sana tafvîz olunmuşken ve onda olan vezir Sinan Paşa ve sâbika Beğlerbeği olan Husrev tarafından bize verilmiştir deyü dağdağa ver bir hükâm zabt ve siyânet-i memleket ve hıfz ve hirâset-i re'yyet husûsunda ve zikr olunan hükümetlere intizâm vermek ahvâlinda nev'en ihmâl ve müsâhele üzerine olduğun istimâ' olunur imdi vilâyet-i Diyarbekir Beğlerbeğliği kemâ-kân senin 'uhdendedir hâricden hilâf-ı emr-i şerif dahl ve ta'arruz ettüklerinin aslı yokdur **buyurdum ki:**

Vâsıl olucak fermân-ı şerifim mücebince onat vechile basîret üzere olub beğlerbeğliğin hizmetinde müceddid-i mesâ'i olub eğer memleketde ve vilâyetin hıfz ve hirâseti ve eğer re'âya ve berâyanın zabt ve siyâneti ve eğer İmâdiyye ve Cizre hükümetlerinin nâmus-ı saltanâta muvâfık olduğu üzere nuzm ve intizâm husûsudur emr-i cenâbın mücebince envâ'-ı mesâ'i-yi cemîlin zuhura götüresin ve lâzımü'l-'arz olan husûs yazub bildirmekden hâli olmayasın.

MD 54 / s. 15 / hk. 51

Bagdâd Beğlerbeği'ne hüküm ki:

İmâdiyye Hâkimi Kubâd Beğ mektûb gönderüp mukaddemâ babası Sultân Hüseyin Beğ zamanında hidmet virüp sancâğında tımara mutasarrıf olan karındaşları kendüyle eşmek için cennet mekân babam Sultân Selim Han zamanında emr verildiği bildirilüb tecdîd ricâ itmeğin ol (..) **buyurdum ki:**

Müşârün-ileyh karındaşları ve kendü ile ma'ân eşib sancağı sipahileriyle(..) deyu tımarlarına kimesneyi dahl ittürmeyesin ve sen dahi ol-vechile üzerine alıviresin.

MD 54 / s. 18 / hk. 65

Mezbûr Ebu'l-Hayr, İmâdiyye Hâkimi Kubâd Beğ 'arzlarıyla yarârdır deyü bildürmeğin za'im-i Murad Han ve erbab-ı tımardan za'im bin beş yüz ve Hacı Yûsuf'a dahi bin beş yüz mâ'adâsıyla yigirmi akçe terakkîye ahkâm-ı şerîfe buyurulmuştur.

MD 54 / s.35 / hk. 139

Buyurulmuştur.

Yevm-ül-erbâ fî 17 Receb sene 992

Vezir Sinan Paşa'ya hüküm ki;

İmâdiyye Hâkimi oğlu olan Sencar Beği Ebu Said dâme 'izzûhu gelüb livâ-i mezbûrun etraf ve civarı harabe olmağla ehl-i fesâd ve kutta'-ı tarik ebna-i sebîlin katl idüp garet idüp hali olmağın sefer zamanı ile seferden ayende ve revendeden bir ferde zarar ve gezend iriştirmek üzere kendüye 992 Cemâziye'l-âhiri'nin yigirminci gününden yigirmi bin akçe terakkî tevcîh olduğun bildirüb kendüye 'inâyet ricâ eylemeğin **buyurdum ki:**

Livâ-i mezbûrda hasları icmâlû tasarruf ile tevcîh eyleyüb müşârûn-ileyh tevcîh eyleyüb tarih-i mezbûrdan tezkire virile şöyle bilesin.

MD 54 / s. 36/ hk. 140

Buyurulmuştur.

Bağdâd Beğlerbeği'ne hüküm ki;

İmâdiyye Hâkimi oğlu olup Zaho Beği olan Sa'id Han gelüb mukaddemâ livâ-i mezbûrda tasarrufunuzda tımarı alunub amucası Behrâm'a virilmeğle kutta'-ı-tarik olup asker-i İslâma ihanet üzere olmağın sefere ziyâde adem ile eşmek üzere livâ-i mezbûr tekrar kendüye 992 Cemâziye'l-âhirinin yigirminci gününden yigirmi bin akçe terakkî ile tevcîh olmasın bildirüb hasları tımarlarından olan (..) **buyurdum ki:**

Livâ-i mezbûrun ze'âmeti mücebince vaki' olan haslardan müşârûn-ileyhe tevcîh eyleyüb tarih-i mezbûrdan tezkire virildi.

MD 54 / s.36 / hk. 141

Şehr-i Zor Beğlerbeğine hüküm ki;

'Ali oğlu Dârende Ahmed gelüb mukaddemâ yarârlığın İmâdiyye Beği Kubâd Beğ dâme uluvvûhu 'arz eyleyüb ana on üç bin akçe emr-i şerîf virilüb müyesser olmadığın bildirüb (.....) sancağı ve nâhiyesinde ve Koca nâm karye ve gayrıdan 5999 akçe tımar (.....) Beği Mahmud tahvîlinden mahlûldür deyü kendüye verülmegin bâbında 'inâyet ricâ itmeğin ol emîr alınub **buyurdum ki:**

Mezkûr ahara virilmeyüp tımarı mahlûlse mezbûr müstahak olduğun bedeli tevcîh idesin.

MD 54 / s.37 / hk. 145

Buyurulmuştur.

Müşârûn-ileyhe hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi mektûb gönderüp Erbil Sancâğında ve nâhiyesinde Bulğar nâm karye ve gayrıdan on iki bin akçe tımara mutasarrıf olan Mîrza ve Şer nâm sipahiler şaki' ve kutta'-ı tarik olub terk-i diyâr itmişlerdir deyü tımarları ademlerinden olub yararlığın kendü ârz itmekle ibtida'dan yigirmi bin akçe ze'âmete ahar yerde olmak üzere emr-i şerîf virilüb müyesser olmayan Darende Hasan'a verilmek ricâsın 'arz itmeğin ol-emr-i şerîf **buyurdum ki:**

Mezkûrlar şaki' ve kutta'-ı tarik olub terk-i diyâr itmişlerse mezbûra noksanı düşenden bin akçelik üzere tevcîh iyleyesin.

MD 54 / s.38 / hk. 149

Bağdâd Beğlerbeği'ne hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ mektûb gönderüp Musul Sancâğında ve nâhiyesinde tımarı olan Dârende nâm Çavuş için bi'l-fi'il yarârdır deyü 'arz itmeğin ibtida'dan bin akçe terakkîye hüküm buyurulmuştur.

MD 54 / s.47 / hk. 178

Bağdâd Beğlerbeği'ne hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ mektûb gönderüp Musul Sancak ve nâhiyesinde Ferid harabesi diğer nâm mezra'a hali ve harabe haric ez-defter olub kimesne tasarrufunda değildir deyü ihya ve abadan idüb mîrîye her sene iki yüz akçe vermek üzere mukaddemâ yararlığın 'arz etdülden sonra ibtidadan üç bin akçe tımara emîr virilüb mukarrer olmağın Darende-i mezbûra verilmek ricâsın ârz itmeğin **buyurdum ki:**

Emr olunub tasarrufunda ise göresin zikr olunan mezra'a bir hali ve harabe ve haric ez-defter olub kimesne tasarrufunda olmayub kimesnenin beratlısu değil ise her sene mîrîye ikişer yüz akçe virüb ihyâ ve abadan etmek şartıyla mezbûra tevcîh olundu.

MD 54 / s.59 / hk. 225

Bağdâd Beğlerbeğisi'ne hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ hüküm gönderüp Musul Sancâğında ve ze'âmeti olan Dârende Murahan için yarârdır deyü bildirmegin bin dört yüz akçe terakkîye emr-i şerîf yazılmışdır.

MD 54 / s.66 / hk. 255

Şehr-i Zor Beğlerbeğisi'ne hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ mektûb gönderüp Dârende Budak için yarârdır deyü bildirmegin düşende bin akçe terakkî tevcîh idesin.

MD 54 / s.83 / hk. 322

Bağdâd Beğlerbeğisi'ne hüküm ki;

İmâdiyye Beği Kubâd Beğ mektûb gönderüp Musul Sancâğı'nda ve nâhiyesinde Yaverhan nâm karye ve gayrıdan iki bin akçe tımara mutasarrıf olub kendinin mukaddemâ kapı kethüdâsı olan Şeyh Hüseyin için âsî olub terk-i diyâr itmişdir deyü tımarı ademlerinden olub livâ-i

mezbûrda tımara mutasarrıf olub yarârlığın kendi ‘arz itmekle bin beş yüz akçe terakkîye emr-i şerîf virilüb müyesser olmayan Dârende Hacı Yûsuf’a virilmek ricâsın ârz itmeğin terakkî emri alınub **buyurdum ki:**

Göresin mezkûr livâ-i mezbûrda tımara mutasarrıf olub ve mezbûr âsî olmağla terk-i diyâr idüb tımarı mahlûl ise kılıç ilhâkı lâzım gelmez ise beş yüz akçe ziyâdesiyle tevcîh idesin.

MD 54 / s.87 / hk. 338

Bağdâd Beğlerbeğisi’ne hüküm ki;

Musul Sancâğı Beği Mehmed ile Erbil kâdısı Mehmed ve Musul kâdısının nâibi Hacı Abdullah mektûb gönderüp İmâdiyye hâkimi Kubâd Beğ dâme uluvvûhunun karındaşı Bayram için fesâd ve şenâ’at üzere olub kabâ’il ve aşâyire ihtilâl virmekle def’-i mazarrâd için sâbıkâ Şehr-i Zor Beğlerbeğisi Ahmed (..) kal’alarıyla ve nâhiyeleri (..) nâm karyeleri tevâbi’leriyle müşârun-ileyhemin rızâsı yoğiken mezkûr Bayram’a tevcîh iyleyüb dahi bir tarikle mühürlü temessükünü alıvermişdir deyu bildirdikleri ecîlden müşârun-ileyh Kanber Beğ dahi Dergâh-ı Muâllâma sunub zikr olunan mahaller aslâ kendinin rızâsı yoğiken müşârun-ileyh Şehr-i Zor Beğlerbeğisi aslâ kendinin rızâsı yoğiken mezkûr Bayram’a tevcîh eylediğin bildirüb geri kendüye zabt itdirmek bâbında ‘inâyet ricâ itmeğin **buyurdum ki:**

Göresin müşârun-ileyhin eyâletinden ihrâc olunub mezkûr Bayram’a virilen mahalleri geri müşârun-ileyhime zabt ve tasarruf itdiresin, hilâf-ı emr-i şerîf âharı dahl itdirmeyesin.

MD 54 / s. 90 / hk. 351

Bağdâd Beğlerbeği’ne hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi mektûb gönderüp Ahmed oğlu Dârende Mehmed için yarârdır deyû bildirmeğin düşenden Bağdâd’da gönüllü gedüğe emr-i şerîf yazıldı.

MD 54 / s. 96 / hk. 381

Şehr-i Zor Beğlerbeğisi’ne hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi mektûb gönderüp Kerkük Sancağı’nda ve nâhiyesinde Şenler nâm karye ve gayrıdan 20000 akçe ze’âmete mutasarruf olan ‘Ali için ihtarıyla ze’âmet ademlerinden olub liva-i mezbûrda 20000 akçe ze’âmetden mukarrer olan Dârende Seyyid Kasım zîde kadrihuya ferâgat ider deyû virilmek ricâsın ‘arz itmeğin **buyurdum ki:**

Göresin mezkûr livâ-i mezbûrda ol-mikdar tımar buna mukayyed ise ise ve mezbûr ihtiyârıyla tımarın ferâgat ider ise beratına ferâgat yazdırdıktan sonra tahvîliyle tevcîh idesin.

MD 54 / s. 99/ hk. 392

Basra Beğlerbeği’ne hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi Kubâd mektûb gönderüp Basra’da kapan gönüllüleri ağası olan Osman için kendü hevâsındadır deyû ağalığı zuamâdan Dârende Hasan’a virilmek ricâ itmeğin düşenden virilmek emr idüb **buyurdum ki:**

Mezbûra Basra’da düşenden bir ağalık tevcîh idüb ‘arz eyleyesin.

MD 54 / s. 118/ hk. 511

Diyarbakir eyâletiyle Vezîr Sinan Paşa'ya hüküm ki;

İmâdiyye hâkimi mektûb gönderüp Âmid Sancağı'nda Mardin nâhiyesinde beş bin dokuz yüz doksan dokuz akçe tımara mutasarrıf olan Hüseyin oğlu Dârende Ahmed için yarâr olduğun ve livâ-i mezbûrda ve nâhiye-i mezbûrede karye-i divân ve gayrıdan dokuz yüz doksan akçe hisse tımar Kapucu Karaca Ahmed tahvîlinden mahlûl olmuşdur deyu mezkûr Ahmed'e ber-vech-i terakkî virilmek ricâ itmeğin zikr olunan hisse serdar tarafından âhara virilmeyüb mahlûl ise mezkûra ber-vech-i terakkî tevcih iylesesin deyu hüküm yazılmışdır.

MD55 / s.169/ hk.305

Osman Ağânın fituçi Senduyer verildi.

Ba-takrir-i efendi

İmâdiyye hâkimi hüküm ki;

Mukâddemâ İmâdiyye hâkimi olub fevt olan Kubâd Beğ zimmetinde İbrâhim ve Fatma nâm yetimlerin farız-ı sandan iki yüz seksen bin akçeleri olup müteve müteveffâ-yı müşârün-ileyhi amcası olan Murad Hân Hüseyin Beğ ve Emir Hasan ibin malla Hızır ve Mehmed ağa ibin Zeyneddin ve Ali Beğ ibin Alaeddin ve Celaeddin Hacı Yusuf nâm kimesneler kefil-i bi'l-mâl olup Üsküdar'da merhûme Sultân müderrisi olan 'Ömer vasîleri olup Şehr-i Zol Beğlerbeğine kadısına hükm-i şerifim virilemeğin **buyurdum ki:**

Dergâh-ı Mu'allam çavuşlarından Mustafa çavuş varub ânun gibi tahsîline mübâşeret eyleyenlerde dahi gereği gibi mu'âvenet idüp zikr olunan akçeyi tahsil idüp mezbûr ile irsâl eylemen bâbında vüfur eylesin.

MD 60/ s.100/ hk. 224

Ba-hatt-ı zirî hazretleri

Kapucular kethüdası Mehmedleri 'ye verildi

Fi 7 Z. Sene 93

Sehrani Süleyman Beğ hüküm ki;

Hâla Tebriz cânibine mu'âvenet lâzım olmağınız sana tâbi' 'aşiretiniz ile yat ve yarağın ile müretteb ve mükemmel urub üzerine varub Tebriz cânibe nâzır olub onun gibi ol cânibe bir mu'âvenet lâzım olursa münâsıb olduğu üzere mu'âvenet eylemek emr edüp **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda aslâ te'hîr ve terâhi eylemeyüp sana tâbi' olan 'aşiret ve tebâyı'lıkla ve 'uşret yat ve yarağın ile müretteb ve mükemmel hâzır ve âmede olub dahi lâzım olan zehâyırınızı tedârik edüp ma'en alub gidüp Loristan'da oturub Tebriz câniblerine nâzır olub onun gibi mu'âvenet lâzım gelirse vech-i münâsıb olduğu üzere mu'âvenet ve muzâheret edüp el-'iyâzu-bi'l-lâh'i te'âlâ a'dâ-yı be-kirdârdan Tebriz'e zarar ve gezend ve içinde olunan asker-i islâma mazarret irişdirmekden bi-gâyet ihtirâz üzere olan Tebriz muhafazası mühimmât dandır sayır-ı umûra kiyâs eylemeyüp bâb-ı ihtimâm da dakika fevt eylesin.

Bir sûreti

Bir sûreti

Bir sûreti

Bir sûreti

Palo hâkimine

Hazzo hâkimine

Hakkâri hâkimine

Denbulu Beğlerbeğine

Bir sûreti

Denbulu veli Beğine

Bir sûreti

Mahmudi Hasan Beğ

Bir sûreti

İmâdiyye hâkimine Zeynel

MD 60/ s.173/ hk. 380

İmâdiyye hâkimine hüküm ki;

İnşâllahu el-melikü'l-mü'în evvel-i bahar huceste âsarda Diyar-ı Şark zelâlet 'azminde ol mu'ânidan-ı dîn ve subâban-ı çihâr yâr gezeng hazelehumü'l-lâh'u te'âlâ ilâ-yevmi'd-dîn üzerine bir 'azîm sefer zafer rehîn-i tasmîm olunub ma'den-i rebbi'l-izzeden müteferri'dir ki ibtidâsı mübârek ve meymûn ve ihtimâmı kılıc zafere makrûn olmuş ola ile olsa sefere şimdiden kadîmden olduğunu üzere yarar ve şecâ'ât şî'âr ve adamların ve eyâletine tâbi' olan kabâyil ve aşâyir ağaları ve zü'emâ ve erbâb-ı tımar ile âlât-ı harb ve kitâl ve edevât-ı cenk ve cidal ve bi'l-cümle müretteb ve mükemmel düşman yarağı ile ile hâzır ve âmede olmak fermân-ı âlişânım olmuştur **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda emr-i celîli'l-kadrim mücebince min-kadîmden olduğunu üzere yarar ve dilaver adamların ve sâyır-ı aşiret ağaları ve kabâyilin ile âlât-ı harbi katil ve edevât-ı ceng ve cidal ve bi'l-cümle müretteb ve mükemmel düşman yarağıyla hâzır ve âmede olub dahi zü'emâ ve erbâb-ı ticâret mühkem-i tenbîh ve te'kîd eylesesini cebe ve cûşan ve cebelûleri ile ğazâ ve cihâda hâzır ve müheyyâ olalar inşâllau te'âlâ bir emr-i şerifim dahi sâdır olub ne mahalle varılmak ve ne zamanda teveccüh ve 'azîmet eylemek fermânım olur ise te'hîr ve hârâm etmeyüp mahall-ı memura varub uğur-ı hümâyun nusret makrûnumda envâ'-ı bozaklıkları tahsîlîna bezl-i kudret ve sarf-ı himmet eylesesin bu sefer-i hümâyunum sâyır-ı esfâra kıyas eylemeyüp hüsn-i tedârik edüp bâb-ı ikdâm ve ihtimâmında dakika fevt eylemeyesin bu def'a ziyâde-i ihtimam-ı hümâyunum vardır ona göre mühimmât .

Bir sûreti: Urumi Beğine Halid Beğ *Bir sûreti: Brados Beğine Evliya Beğ*

Bir sûreti: Aganıs Beğine Zâhid Beğ *Bir sûreti: Mekri Beğine Avaz beğ*

Bir sûreti: Palu hâkimine *Bir sûreti: Mahmudi Hasan Beğ oğlu Şir Beğ'e*

Bir sûreti: Mahmudi Acem kale Beğine *Bir sûreti: Bargiri Beği Mahmudi Mansur Beğ'e*

Bir sûreti: Van zü'emâsından Han Mehmed Beğ'e sancağı altında emîri olan Sancı'ya

Bir sûreti: Selmas Beği Gazi Beğ'e *Bir sûreti: Duvi beği Koçi Beğ'e*

Bir sûreti: Nöyi (?) Beği Alaadin Beğ'e *Bir sûreti: Ali Beğ veled-i Hasan*

Bir sûreti: Ali Beğ veled-i Said Beğ

Bir sûreti: Paski Beği Baydır Beği mir-livâ-yı Huy sâbık mir-livâ-yı Huy

Bir sûre: Dınbılı Veli Beğ'e *Bir sûreti: Nümeyr Lohar Beğ'e*

Bir sûreti: Bitlis hâkimi Şeref Han'a mir-livâ-yı Hor Dınbılı Matar(?) Beğ'e

Bir sûreti: Musul Beği Ahmed'e *Bir sûreti: Cezli Beği Mahmud Beğ'e*

Bir sûreti: Müküs beği Abdal beğ veled-i Şeref Han'a

Bir sûreti: Asbsert? BeğiBeğ'e *Bir sûreti: Kisan Beği Hasan Beğ'e*

Bir sûreti: Şirevi Beği Zeynel Beğ'e *Bir sûreti: Alacık Beği han Mehmed'e*

Bir sûreti: Erciş Beği Zü'lfıkar Beği Beğ oğlu Mehmed Beğ'e

MD 60/ s.217/ hk. 514

Küllî ile Paşa hazretlerine gönderilmiştir

Fi 3 Z. Sene 94

Sâbika Zaho Beği Behrâm Beğ'e hüküm ki;

Livâ-yı Zaho İmâdiyye ülkesine karib olunmağla İmâdiyye hâkimi Seyyid Han'ın adamları ile beğ adamların hüsn-i zindegâvı etmeyüp girü irâ'a mü'eddi olmak ihtimâlıdan hareke-i ferîd-i 'inâyet dervazem zuhûra getürüp işbu li-senet erba' ve tis'ün ve tis'a-mi'e Rebîü'l-âherinin guresinde Hasan Keyf sancağın sana 'inâyet eyleyüp **buyurdum ki:**

Hüküm-i şerifim vusûl buldukda Mezûri kabilesinden bin adam livâ-yı mezbûra gelmek ihtiyar edenleriyle alub varub sancağının temekkün edirüp müretteb ve mükemmel düşman yarağı ile sefer-i nusret irişme hâzır ve müheyyâ olub serdar zafer şî'âyırım ol cânibe vardıkda vech-i münâsib gördüğü üzere hizmetde ve medid-i şîr'at bulunasın inşâllahu 'azze uğûr-ı hümayûn nusret-ı makrûnumda vâkı' olan hıdemât mebrûre ve mesâ'i-yi meşkûren zâyı' olmayub envâ'-ı ri'âyetde muzhır olman müberrerrdir ona göre mukayyed olub bâb-ı ikdâm ve ihtimâmda dakika fevt etmeyesin.

MD 60 / s. 284/ hk. 656

Bağdâd Beğlerbeğisi kethüdâsı Rivand çavuş'a verildi.

Sâbıkâ (boş) Beği olan Şehab'a hüküm ki;

Hâliyâ Bağdâd cânibinden kızılbaş-ı bed-me'âş üzerine mütakill bir serdâr gönderilmek lâzım gelmeğin Bağdâd Beğlerbeğisi Süleymân dâme ikbâlûhu serdâr ta'yîn olup Şehr-i Zol Beğlerbeğin umûmen ekrâd 'aşîretleri ve Musul Beğlerbeği ve İmâdiyye hâkimi ve Sehrânî Süleymân Beğ ve Tarsus Beği dahi bile koşup her birine müe'kked ahkâm-ı şerîfe gönderilüp se dahi varup müşârûn-ileyhi vech û münâsib gördüğün üzre uğûr-ı hümayûnumda hidmet olunmak emr idüp **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda aslâ te'hîr itmeyüp münâsib urbândan yanında olan yarar asker ile müretteb û mükemmel düşman yarağıla kalkup ber-vech-i isti'câl mûmâ-ileyhi varup mülâki olup sâyir ümerâ ve beğlerbeğiler ile yek-dil û yek-cihet olup hüsn-i ittîfâkıyla mûmâ-ileyhi vech û münâsib gördüğün üzre hidmet olup envâ' yüzaklıkları tahsîline sa'y eyleyesiz ki zuhûra gelen hidmet yüzaklığın mukâbelesinde envâ' atebe-i hüsvâneme mazhar olduğundan gelen gayri yanunda olan asâkir-i islâmın her biri istihkâklarına göre küllî ri'âyet olunur ana göre bezl-i makdûr ve sa'y-ı meşkûr eyleyesin.

MD 60 / s. 285 / hk. 657

Bâ-Hatt-ı Hümayûn

Bağdâd Beğlerbeğisine hüküm ki;

Mektûb gönderüp Türkmân ve Tekelü 'aşîretlerinin hânları ve sultânları itâ'ate tergîb itmekle Tebrîz üzerine gidüp ba'dehü serdâr-ı sâbika fevt olmağla mezkûrlara şah tarafından istimâlet-nâmeler gelmeğle Tebrîz cânibine varup şahın Tahmasb nâm oğlını alup Gazvin'e gelmiş iken Hamza Mirza üzerlerine gelüp ceng Tahmasb katl olup asâkir perâkende olmağla Türkmân ve Tekelü tâ'ifesi dört bin mikdârı askeri ve beş bin hân ile on iki hân ve sultânlar Bağdâd'a tâbi' Deren sancağına memâlık-i mahrûsaya dâhil oldukarı ve ol cânibden müstakill serdâr olup Bağdâd Beğlerbeğisi ve eyâlet sâhibleri ve sancak beğleri ta'yîn olınsa küllî hidmet itmeğe sa'y û ikdâm olunur diyü bildirdüğün ecilden eyâlet-i Bağdâd girü sana mukarrer olup ve

Şehr-i Zol Beğlerbeğisi umûmen ekrâd ‘aşîretleri ve asâkiri ile Basra Beğlerbeği dahi memleket ahvâlinde bir mülâhazası yoğise bi’z-zât kalkup eğer serhad durması lâzım ise ancak kendüsü durup mümkün olduğu üzere asâkir gönderüp ve Musul Beğlerbeği ve İmâdiyye hâkimi ve Sehrânî Süleymân Beğ ve Adana hâkimi ve Süveyş Beği dahi sana koşılup ol canibden sen dahi müstakill serdâr olup dîn-i devlet lâîk olduğu üzere hizmet olunmak emr idüp **buyurdum ki:**

Varıcak bu bâbda onât vechile basîret üzere olup a’dânun ve itâ’at û inkiyât idenlerün hîle ve sadmesinden ihtiyât eylyüp kemâl-i intibâh üzere var kuvveti pazuya getirüp dahi inâyet-i Hakk celle ve adâya tevekkül idüp dahi fursat elvirüp ve mahall-i iktizâ itdüğüne göre ol cânibden adevî-i hâsâr üzerine tehîd idüp uğûr-ı hümâyûn-ı ‘izzet makrûnumda bezl-i makdûr ve sa’y-ı mevfûr eyleyüp inşâallâhu te’âlâ envâ’ yüzaklıkları zuhûrunda ikdâm u ihtimâm eylesin hıdemât-ı hümâyûnumda hizmetde ve yüzaklıkda bulunan kullarum hakkında ‘inâyet-i aliyye-i şâhânem ol bâbda hizmeti sebkât idenler hakkında vech û münâsib gördüğün husûsları yazup bildüresin ve zikr olunan beğlerbeğilere ve eyâlet kadîlarına ve sancak beğlerin mu ‘accelen senün cânibine varup hizmette bulunmak ahkâm-ı şerife yazılup gönderilmişdür an karîb ihtimâmına ve hüsn-i ferâset û kiyâsetine her vechile i ‘timâd-ı hümâyûnum vardur ammâ bir vechile tedârik ve basîret û intibâh üzere olasın ki itâ’at idenlerün hidemâtları ile mukarrer olup ulfet ile ırz-ı nâmûs (.....) vaz ‘ sudûrundan hazer idüp onât vechile basîret üzere olasın ve yukarı cânibden itâ’at û inkiyâd idüp memâlik-i mahrûsam’a gelüp ilticâ idenler kimlerdür ve ne asıl kimesnelerdür ol tarafda i’tibârları ve dirlikleri nedir hâlâ bu vechile gelüp mutî’ü münkâd olmuşlardır isimleri ile yazup bildüresin diyü emr yazılmışdur.

MD 60 / s. 287/ hk. 664

Rıdvan Çavuş’a virildi.

İmâdiyye hâkimi hüküm ki;

Hâlâ Bağdâd Beğlerbeğisi olan Süleymân Bağdâd cânibine kızılbaş-ı bed-ma’âş üzerine nasb idüp sen dahi eyâletine tâbî’ olan yarar ‘aşîret beğlerün ve ‘aşîret ağaların ve sâyir müretteb û mükemmel âdamların ile mu’accelen müşârün-ileyhün yanına varup hizmet ve yüzaklıkda bulunman emr idüp **buyurdum ki:**

Bu bâbda onât vechile mukayyed olup bir an ve bir sâ ‘at te’hîr û tevakkuf itmeyüp eyâletine tâbî’ olan ‘aşîretlerün ve ‘aşîret ağaların ve yarar müsellâh âdemlerün ile ve sâyir mükemmel düşman yarağıyla mu’accelen çıkup müşârün-ileyhe varup mülâki olup vech û münâsib gördüğü üzere uğûr-ı hümâyûnumda hidmetde olasın bu seferi sayir sefere kıyâs itmeyüp ihmal û müsahale olıcak olursa ‘azille konılmayup mu’âtteb olursuz ana göre mukayyed olasız.

MD 61/ s.102/ hk. 252

.....?

Fi 19 Z. Sene 994

Bâ-müsevvid-i Hasan V.

Sehrani Süleyman Beğ’e hüküm ki;

Şehr-i Zol ve Musul ve sâbıkâ Şehr-i Zol Beğlerbeğisi Mehmed Paşa ve İmâdiyye ve Mekri hâkimleri mektûblar gönderüp senin için ümerâ-ı ekrâd’ın yarar ve nâmdar ve ocak sâhiblerinden olub Şark seferleri fermân olunandan biz ve binden ziyâde yarar ve mükemmel ve müsellemler

adamlarınla livâ-yı hizmet edüp envâ'-ı dilâverlerin müşâhede olunmuş iken akrabândan olub dâima fesâd ve şenâ'at üzere olan Kubâd Beği ile zü'l-fekkâr birbirinde kitâl etmekle hâla mes'ûl olan Kubâd Beğin karındaşı Mehmed Beğ senin için katl ettirmeği bâ'is olmuştur deyü ikrâr edüp sancağın almak kasdına Südde-i Sa'âdetime gelüp hilâf-ı vâkı' şikâyetle mutasaddi olmuştur deyü 'arz eyleyüp ve sen dahi Dergâh-ı Mu'allâma mektûb gönderüp serdârım tarafından Basra sancağın alınub İmâdiyye Beğine verilüb memur olduğunu hıdemât-ı hümâyûnumdan iyi mütevellid fesad ecelden Âstâne-i Sa'âdet savbına gelünüp Robal etmek tenbih tevcih ve zîmmet etmek bâbında istihsânı hümâyûnum rica ve iltimâs eylemiş imdi ilk ceddesinde sene-i valâ makamımıza kemâl-ı husûs ve taviyyet ve nihâyet-i sadâkat ve istikâmetle hizmet eda gelmiş beraber ümerâ-yı zevî'l-iktidâr emr dahi olduğu binâ'en şevket mezîd-i 'inâyet padişâhanım zuhûra getürmek gerü sancağın ve müdde'-i yurdun ve ocağını sana mukarrer kılınmıştır sâyır-ı merâm ve maksûd gelince ızhâr-ı 'ubûdiyet için yâb buna sa'âdet kanunuyla mustahdem olmak için mu'accelen dergâh-ı adelet penâhıma gelüp mulâki olunmak emr ettirüp **buyurdum ki:**

Vardıkda fermân-ı hümâyûnum mucebince sancağını ve müdde'-i yurdun ve ocağın kemâ-kân mutasarrıf olub ber vech-i yararlımına? koyub kendin bi'z-zât rikâb-ı hümâyûnuma gelüp mulâki olasin inşa'llahu te'âlâ envâ'-ı ri'âyet mülûkânemle muhassıl serd-i mal olursa ona göre olasin.

Bunun mucebince cibâyet-i sa'âdet Siyavuş Paşa (.....) tarafından dahi mektûb yazılmışdır

MD 66 / s. 63/ hk. 126

Şehr-i Zol'un yeniçeri ağasına olan Mustafa Ağa'ya virildi.

Fî gurre-i M sene 98.

Şehr-i Zol Beğlerbeğisine hüküm ki;

Kızılbaş-ı bed-ma'âş hareket üzre olup Nihâvend Kal'asının üzerine varup muhkem ceng üzre oldukları i'lâm olundı imdi sen cümle zü'emâ ve erbâb-ı tîmâr ile müretteb û mükemmel düşman yarağıyla aslâ tevakkuf itmeyüp sür'at üzre yürüyüp Bağdâd'da olan vezîrim Sinân Paşa'ya mülâki olman emr idüp **buyurdum ki :**

Vardukda te'hîr itmeyüp mükemmel û müretteb düşman yarağıyla kalkup sür'at û isti'câl üzre yürüyüp müşârün-ileyhe mülâki olup dahi vech û münâsib gördüğü üzre hidmet ve yoldaşlıkda bulunasin ihmâl û müsâhele etmekle geç varup dahi senün tekâsülün sebebi ile el-iyâzü bi'llâh düşman tarafından zarar irse 'özü'n makbûl olmaz mansıbın âhara virilüp mu'atteb û muâkab olursun onat mukayyed olup ve ne zamânda çıkup müteveccih olduğın bildiresin.

Bu dahi bir sûreti Musul Beğlerbeğisine.

Bu dahi bir sûreti İmâdiyye hâkimine.

Bu dahi bir sûreti Bâna hâkimine.

Bu dahi bir sûreti Cizre hâkimine.

Bu dahi bir sûreti Şehrâbi hâkimine.

MD 66 / s. 229/ hk. 494

sahh

Bu dahi

Musul Beğlerbeğisine hüküm ki;

Bundan akdem Vilâyet-i Lahsâ'da zuhûr iden fesâdın def'i için Musul ve Şehr-i Zol'e ahkâm-ı şerîfe gönderilmiş imdi henüz def' olunmayup asker lâzım ise varup irişmek emr idüb **buyurdum ki :**

Vardukda bu bâbda mukayyed olup eyâletine tâbi' olan ümerâ ve zü'emâ ve erbâb-ı tîmâr ile müretteb û mükemmel hâzır û müheyâ bulunup ol cânibden habere muntazır olasin ki anun gibi ol cânibden sana âdem gelüp taleb olundukda te'hîr itmeyüp varup irişüp bi inâyeti'llahi te'âlâ a'dânın ol vilâyetlerden mazarrâtın def' eylesin ammâ gaflet û ihmâl itmeyüp bir vechile tedârük idesin ki taleb olundukda 'avk olunmak lâzım gelmeyüp mu'accelen varup irişüp hidmetde bulunasin.

hey

Bir sûreti Şehr-i Zol Beğlerbeğine.

ehemm

Bir sûreti İmâdiyye hâkimine.

MD 67/ s.161/ hk.418

Ba tashîh efendi

Şeref Hân'a verildi

Fi evâ'il-i Zi'l-hicce sene 99

Diyarbakir Beğlerbeğisine hüküm ki Van ve Cizre kâdılarına hüküm ki;

Han Abdal oğulları olan Mîr Şeref ve 'İzzuddin ve Şah 'Ali ve Han 'Abdal kuçuk ve Han Hüseyin ve Mîr Mahmud ve Avvâd ve nice ümerâ ve Mahmud ağa ve tevâbi'i ve İmâdiyye 'aşiretinden Şah Rüstem oğlu Mîr Seyfuddin ve Şeyh Tâcuddin ve mîr-'aşiret Mehmed kâyd-i beşyüz nefer kimesne olub Cizre'ye tâbi' re'âyanın iki yüz bin altunluk emvâl ve esbâbını ğâret edüp kal'e-i muhâsara eyleyüp gençler ile barutu yurub şehre girüb Cizre hâkimi Mîr 'Azizin bir oğlu ve hatun ve otuz beş nefer câriyeyi götürüp ve 'Amis oğlu eski Musul Beği olunan Şah 'Ali oğlu Mîr Şemseddin ve hatun ve câriyeleri karındaşı oğulları ehl ve 'iyâlları üçyüz nefer adamın katl edüb ve cümle-i emvâl ve erzâkını üç kere yüz bin altun olur nehb ve ğâret eyleyüb ziyâde fesâd eyledikleri i'lâm olmağın mezbûrlar ele götürmeye eda edüp **buyurdum ki:**

Vardıkda bu husûsa gereği gibi mukayyed olub mezbûrları her ne vechle mümkün ve müyesser ise ele götürüp ve 'işet ederlerse buldurmaya lâzım olanlara buldurub dahi hak üzere ta'addi eyleyüp göresin vech-i 'arz olunduğu gibi min-ba'd alınub ğâret olunan emvâl ve esbâbını her ne ise eshâbına hükm edüb aldıktan sonra ehl-i fesâdı habs edüb üzerlerine sâbit olan mevâdın savb-ı Südde-i Sa'âdetime 'arz eylesin teveccühle sâdır olur ise mücebince 'amel oluna ammâ hak üzere olub bu bahane ile mücerred-i celb ve ahz için sen dahi bu fesâd bile ediniz deyü dahl ve 'arz edüb ehl-i fesâda himâyetden hazer edesin deyü yazılmışdır.

MD 67/ s.161/ hk.419

bir sûreti

İmâdiyye hâkimine fesâd eyledikleri i'lâm olmağın bu bâbda Diyarbakir Beğlerbeğisine Âmed ve Cizre kâdılarına mezbûrların ümerâları gereken için emr-i hümayûnum (.....) **buyurdum ki:**

Vardıkda vech-i meşrûh üzere fesâd edenleri eğer İmâdiyye ‘aşiretlerindendir ve ‘uhdeye ol cânibe ele götürüp ehl-i fesâdı yarar adamın kuşub mahall-i hâdiseye gönderesin ki ol hükmi-i şerif mücebince ahvâlları görüle şöyle ki mezbûrlar ol cânibe varub âherin gidüp ele götürülmesi lâzım olub Diyarbekir Beğlerbeğisi sana mu’âvenet etmek için haber gönderesin sana varub şer’le ehl-i fesâdı ele götürmekde mu’âvenet eylesin.

Bir sûreti Şehr-i Zol Beğlerbeğine

Bir sûreti Musul Beğlerbeğine

Bir sûreti Hakkâri hâkimine

Bir sûreti Cizre hâkimine

Bir sûreti Hayzan hâkimine

Bir sûreti Acem kal’e ve Şiril ve Zeynel Beğ vech-i meşruh üzere evâmîr-i şerife yazılmışdır

Bir sûreti Dergâh-ı ‘âli çavuşlarından olub Diyarbekir’de dergâh-ı ‘âli çavuşlarından ‘Antebli sâkin olan Sakal Mehmed çavuş dahi bu fesâda.

Bir sûreti İbrahim çavuşu Diyarbekir’de ma’ân olub görölüb Âmed kal’asına celb olunub sâkin olunub bunlar dahi bu fesâda ‘arz oluna deyü yazılmışdır ma’ân olub Âmed kal’esinde habs olun deyü yazılmışdır.

MD 69 / s.118 / hk.241

Hakkâri hâkimine hüküm ki;

Kadîmden Hakkâri hükûmetine müte’allik olan hil tâ’ifesinden ve Sinan yerlerine varub tahassun itmekle bir medhâl Diyar-ı sefer vâki’ oldukda iştirâk itmeyüp İmâdiyye hâkimi ile irişür deyu inâd ve muhâlefet itdükleri i’lâm olunmağın **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda zikr olunan hil tâifesi kadîmden ‘aşiretinden olub Hakkâri hükûmetine tâbi’ olıgelen muhâlif sefer veya hizmet vâki’ oldukda İmâdiyye hâkimi ile erişüp inâd ve muhâlefet iderlerse işbu emr-i celîlü’l-kadrim mûcibince bir seferden hizmet vâki’ oldukda olıgeldiği üzere tâ’ife-i mezbûreyi bile alub giden İmâdiyye olıgelene muhâlefet hâkimine hâsıl ve tâife-i mezbûreye ta’allül ve inâd itdürmeysin.

MD 73/ s.142 / hk. 331

Cizre hâkimine hüküm ki;

Hâlâ ol caniblerin serhâdlerinde düşmanın hareket-i bereketleri olmak ihtimali olmağın vilayet-i muhafazası elzem olub taht-ı hükûmete tabi’ kabayıl ve ‘aşiretle bi’z-zât çıkub cümle mükemmel ve müretteb düşman yarağıyla bir münâsib olan mahalde cem’iyet üzere olman emrim olmuşdur **buyurdum ki:**

Vardukda bir an ve bir sa’at te’hir ve tevakkuf etmeyub taht-ı hükûmetine tab’i kabayıl ve ‘aşiretinle mükemmel ve müretteb düşman yarağıyla bi’z-zât çıkub münâsib olan mahalde cem’iyet üzere olub hıfz ve hırsaset memâlik ve zabta siyânet-i rağbet babından vakten fevt etmeyub basiret ve intibah üzere olasın ki el-iyazü billahi te’ala düşman memâlik-i mahrusemin canibinde bir mahala zarar ve güzend irişdirilmek ihtimali olmaya ve vak’i olan husûsların alet-tevali vel takib i’lamdan hali olmayasın.

Bir sûreti Hoşab hâkimi ‘İzzettin Şir’e

Bir sûreti Şahkulu Bilaloğlullarına

Bir sûreti Mîra beğine

Bir sûreti İmâdiyye hâkimi Seyid Hân

Bir sûreti Bağdâd'da vezir Cafer Paşa'ya

Bir sûreti Ömer Beğ'e

Bir sûreti Deyr hâkimi Seyfeddin Beğ'e

Bir sûreti Rüstem Beğ'e

Bir sûreti Selmas Beğine

Bir sûreti Eburişoğlu'na

Bir sûreti Derviş Beğ'e

Bir sûreti 'Ali Beğ'e

Bir sûreti Koçi Beğ'e ve Samay Beğ'e

Bir sûreti Bane hâkimi Süleyman Beğ'e

Bir sûreti Muhtar Beğ'e yazıla

MD 73/ s. 251 / hk.579

Cizre hâkimine hüküm ki;

Hâlâ Bağdâd tarafında düşman hareket-i bi-bereketleri olmak ihtimali olub anun gibi düşman tarafından bir hareket olub düstur-ı mükerrer müşir-i mufahham Bağdâd muhafazasında olub Bağdâd serhadinde serdâr ta'yin olunan vezirim Ca'fer Paşa edemallahu te'ala iclalehu tarafından sana âdem varub taleb olunduğun bila-te'hîr varub irişub hidmette olmak emr idub **buyurdum ki:**

Vusûl buldukda te'hîr ve terahi etmeyub yarar âdemlerinle ve sayir aşayir ve kabayilninle müretteb ve mükemmel düşman yarağı ile hazır ve Bağdâd tarafına nazır olan anun gibi Bağdâd tarafında ümeranın bir hareket ve hücumu olub müşârün-ileyh vezirim tarafından sana mektûb ve âdem varub taleb olunduğunda bilâ-tehîr kalunub varub müşârün-ileyhe mülaki olub vech-i münâsib gördüğü üzere a'danın def'i ve ref'i bâbında bezl-i makdur ve sa'y na-mahsur eyleyub geç varmağla ve ümera tarafında memâlik-i mahrusen zarar ve güzend irişmekden ziyade hazer eylesin.

Bir sûreti Hoşab hâkimi 'İzzeddin Şir'e

Bir sûreti Mîre Beğ'e

Bir sûreti Ömer Beğ'e

Bir sûreti Hazzo hâkimi Mehmed Beğ'e

Bir sûreti Rüstem Beğ'e

Bir sûreti Bane hâkimi Süleyman Beğ'e

Bir sûreti Mehta Beğ'e

Bir sûreti Şahkulu Bilaloğullarına

Bir sûreti İmâdiyye hâkimi Seyid Hân'a

Bir sûreti Derviş Beğ'e

Bir sûreti Ali Beğ'e

Bir sûreti Süleyman Beğ'e

Bir sûreti Eburiş oğluna

MD 73 / s.316 / hk.706

Musul Beğlerbeğisine hüküm ki;

Bundan akdem Cizre eyâleti cenâb-ı imâret-me'âb Mîr 'Aziz dâmet me'âlihiye mukarrer kılınmağla Han Abdal oğlu Mîr Şeref karındaşları Cizre eyâletini muhâsara idüp Cizre'ye tabi' aşâyir ve kabâyilden nice kürdleri siz bize tabi' olmazsınız diyü kılıçdan geçirüp envâ'-ı fesâd ve şenâ't eyledükleri i'lâm olunup ve Südde-i Sa'âdetümde olan Mîr Mehmed nâm karındaşları dâhi bu cânibden karındaşlarına mektûblar gönderüp Cizre eyâleti bi'l-fi'il benim üzerimdedir Mîr Aziz'in âdemlerine zabt itdirmeyesin diyü fitne ve fesâda sevk ve ilkâ itmeğle eyâlet-i mezbûreyi zabt için virenlerin kimini katl ve kimini mecrûh idüp bu fesâda mezbûr Mîr Mehmed bâ'is olduğu mukarrer ve muhâkkak olmağın merkûm Mîr Mehmed Cezâyir-i garba sürgün olup gemi ile gönderilüp ânda fesâd ve şenâ't idenlerin ahvâlleri görülüp haklarından gelinmek için Diyarbekir Beğlerbeğisine emr-i şerîfim gönderilmiştir **buyurdum ki:**

Vüsûl buldukda şöyle ki eyâlet-i mezbûrede fesâd ve şenâ'at idenler Diyarbekir Beğlerbeğisine itâ'at itmeyüp gaybet idüp senin beğlerbeğiliğine varalar aslâ mahâll virmeyüp üzerlerine varup ele girenleri muhkem kayd u bend idüp yarar âdemlere koşup Diyarbekir Beğlerbeğisine irsâl ve îsâl eylesin ki ahvâlleri ânda görüle ve bile koşup gönderdiğin âdemlere muhkem tenbih eylesin ki mezbûrları evkât hıfz idüp yollarda gaybet itdirmekden hazer eyleyeler.

Bir sureti İmâdiyye hâkimine

Bir sureti Hakkâri hâkimine

Bir sureti Şiro hâkimine

Bir sureti Hizzo hâkimine

MD 73/ s.440/ hk.971

Yevm'l Erba 'a

Fi 13 Şevvâlü'l-Mükerrem sene 1003

Ba Hatt-ı Hamza Çelebi ahkâm-ı şerîf yazılmak buyrulmuşdur

Diyarbekir Beğlerbeğisine bundan akdem Cizre hâkimi olan 'Aziz Beğ Mir Şeref ba'zı eşkıyâ ile basub kendüyü ve ehl u 'iyâlin katl idüb hükümeti mezbûre Asitâne-i Sa'âdetime mülâzemet üzre olan iftihârü'l-ümerâi'l-kiram Mehmed'e verilub zabtı için Dergâh-ı Mu'âllam çavuşlarından Geyhi Çavuş emr ile vardukda mezkûr Mir Şeref mezbûr çavuş dâhi tutub habs idub meket fuzûlî zabt idub 'isyân ve tuğyân üzre olduğu i'lam olmağla merhûm ve mağfîrû'n-leh babam hüdvâvendigâr tâbe serahû zemânında hatt-ı hümayûn sa'âdet makrûn ile hakkından gelinmek için emr-i şerîf verilub mezbûr hakkından gelinmeyub mücebince tekrar emr-i şerîfim rica itmeğin **buyurdum ki:**

Vardukda beğlerbeğisine müte'allik olub sancakbeğleri ve zü'emâ ve erbâb-ı tîmâr ve sâyir kul tâ'ifesiyle vilâyet-i mezbûreye varub müşârûn-ileyh Mehmed Beğ'e vilâyet-i zabt ve tasarruf ittirub mezkûru ve ana tâbi' olan eşkıyâyı ele getirub ber-vechile haklarından gelesin ki sâyir eşkıyâya müceb-i 'ibret ve ba'is-i nasihat olub emr-i hümayûnuma 'adem-i itâ'atden hazer ideler ve ne vechle varilub ne nicesi hakkından gelindükde yazub i'lam idesun bu husûsda ihmâl ve müsâhele itmekden bi-ğâyet hazer idesin

Bir sûreti Hazzo hâkimi Mehmet Beğ'e

Bir sûreti Hakkâri hâkimi Zekeriyya Beğ'e

Bir sûreti İmâdiyye hâkimi Seyithan Beğ'e

Bir sûreti Bitlis hâkimi Şerefhan Beğ'e

Bir sûreti Musul Beğlerbeğisine

5. HÜKÜMLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. Hükümlerin İçerik Özellikleri

Hükümleri özelliklerine göre ayırmak gerekirse; Dasını Taifesi ve eşkıyalık, kardeşler arası çatışma, savaşlar ve askerlik, aşiretler, dini hususlar, timar, has, zeamet ile ilgili hükümler şeklinde tasnif edilebilir.

5.1.1. Dasını Taifesi ve Eşkıyalık İle İlgili Hükümler

Yezidiler tarihsel dönemlerde Dasını adıyla anılırdı ve Dasını ismi Divasna “ديفاسنا” adından türemiştir. Tarihi ve dini çağrışımları olan çok eski bir isimdir. İslam döneminde Şeyhân ve Atruş’tan Duhok’a kadar uzanan sıradağlara bu isim verilmiştir (Tawfiq, 2007, s. 92). Yakut El-Hamevî’nin kitabında bahsettiği üzere Dasını, Musul’un kuzeyindeki büyük dağın adıdır. O dağın eteklerinde yaşayan aşiretler Dasını olarak biliniyordu (Yakut El-Hamevî, 1979, s. 433).

Dasını taifesi Osmanlı Devleti bölgede hâkimiyet kurmadan önce de İmadiyye bölgesinde bulunuyordu. Osmanlıların, merkezi Şeyhan şehri olan bu taife ile başlangıçta bir sorunu yoktu. Aksine Kanuni Sultan Süleyman bu taifenin emiri olan Emir Hüseyin Dasını’ye birçok ayrıcalık tanımış ve Bağdat’ı fethetmeye giderken Emir Hüseyin’e Musul Sancağı’nı tevcih etmişti. Bağdat’ın fethinden sonra padişah onu Erbil hükümetinin başına atamış ve daha sonra yetki alanını tüm Soran bölgesini kapsayacak şekilde genişletmiştir. Ancak bu durum fazla uzun sürmemiş, Emir Hüseyin mükellefiyetlerini yerine getirmede için suçlanmış ve idam edilmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti’nde Şeyhülislam Ebussuud Efendi (M.1492-1575 / H.898-981) tarafından Yezidilerin kâfir olduklarını ve öldürülmelerinin caiz olduğunu bildiren ilk fetva verilmiştir (Farhan, 2004, s. 16-17).

Çağdaş kaynaklar bu taifeden bahsetmediği için Osmanlı arşiv kaynakları bu taife hakkında bilgi edinmek bakımından önemli bir konumdur. Belgelerde eşkıya, ehl-i fesâd ve şenâ’at olarak tanımlanan bu grubun Musul, Sincar, Duhok ve Diyarbekir bölgelerinde çok sayıda kaleleri olduğu, XVI. yüzyılda Musul ve Erbil Ovası arasında yayıldığı ve yakınlarında bulunan İmadiyye hükümeti için büyük bir tehlike arz ettiği belirtilmiştir.

Bu taifeyle ilgili ilk hükmümüz İmadiyye hâkimi Sultan Hüseyin’e hitaben yazılmıştır. Bu hükümde; Dasını taifesinden Budak adında bir kişinin Erbil yakınlarında bir kale yaptırıp Musul ile Erbil arasında hırsızlık yaptığından bahsedilmiştir. Bunları tek başına yapmadığı, Sincar’da Emin Taceddin ve Şeyh İzzeddin gibi kişilerin de yanında yer aldığı ve Sultan Hüseyin’den onları bölgeden kovması istenmiştir⁴⁰.

Musul Sancağı Beyi Yusuf Bey’in padişaha yazdığı bir mektuba göre; Musul, Arabistan, Cizre ve İmadiyye bölgelerinde yaşayan Dasını taifesi, yolsuzluk, hainlik, hırsızlık ve eşkıyalık işlerine karışmıştı. Ayrıca yaptıklarının dini ve inanç meseleleriyle hiçbir ilgisi olmadığı, Musul beyinin artık bunlarla baş edemediği ve bu taifenin cezalandırılması için devletten yardım istediği anlaşılmaktadır⁴¹. Bu hükmün içeriğinden, bu taifenin bölgeye yayılmasına ve bölgenin güvenliğini tehdit etmesine rağmen yerel yönetimin onları kontrol etmekte zorlandığı söylenebilir. İmadiyye hâkimi Sultan Hüseyin’in bu konuda sürekli olarak padişaha şikâyetler

⁴⁰ BOA, MD 3, s. 547, hk. 1605. (16 Ekim 1560).

⁴¹ BOA, MD 12, s. 65, hk. 142. (12 Mart 1571).

yazması, sorunun devam ettiğini göstermektedir. Örneğin, Sultan Hüseyin'e hitaben yazılan 25 Muharrem 979/ 19 Haziran 1571 tarihli bir hüküm Erbil, Cizre, Musul ve İmadiyye'deki Dasını ve Şeyhan taifelerinin karışıklığından söz etmektedir. Bu kargaşanın ancak bu sancakların hâkimlerinin işbirliği ile çözülebileceği vurgulanmaktadır. Bu hükümle, eşkıyalık faaliyetinde bulunanların tutuklanmalarını, şer'i hukuka göre yargılanmaları ve bu iki taifenin suç işlememiş masum mensuplarına dokunulmaması emredilmiştir⁴².

Diyarbakır beylerbeyine hitaben yazılan bir başka hükme göre, Sultan Hüseyin padişaha bir mektup göndermiş; Dasını ve Şeyhan taifelerinin başı olan İzzeddin ve oğlunun yolsuzluk, hırsızlık ve eşkıyalık gibi çeşitli suçlar işlediklerini bildirmiştir. Bu taifelerin eylemleri Said Bey bin Hüseyin'e ait bölgelere ve hatta Musul, Erbil ve Nusaybin'e kadar ulaştığı için cezalandırılmalarını ve bu taifelere kimsenin yardım etmemesini talep etmişti⁴³.

Güvenlik sorununun ağırlaşması, yolların tehdidi ve güvenli köylere yönelik çok sayıda saldırı, İmadiyye hükümetindeki yetkililerin Dasını güçlerini ortadan kaldırmak için başka gerekçeler aramasına ve hatta bazı köylerinden onları göç ettirmeye çalışmasına neden olmuştur. Bağdat beylerbeyine hitaben yazılan 16 Rabiü'l-evvel 980/27 Temmuz 1572 tarihli hükümde de görüldüğü gibi, İmadiyye hâkimi Sultan Hüseyin Bey, eski Şehrizol beylerbeyi Ahmed ve Amid Kadısı Mevlana Hüseyin'in mektuplarının padişaha ulaştığına işaret edilmekle beraber Dasını ve Şeyhan taifeleri ile Müslümanlar arasındaki inanç ve dini uygulamalardaki farklılıklar da dile getirilmiştir. Bu hüküm, İzzeddin'nin çeteleriyle yapılan çatışmalara dair önemli bilgiler içermektedir. Hükümde, Dasını taifesi mensuplarının Cizre, Şam, Halep ve Erbil bölgelerinden geldiği ve geniş bölgelere yayıldığına işaret edilmiştir. Ayrıca Osmanlı yetkililerinin Şeyh Adi'nin türbesini yıkıp tüm izlerinin silinmesine ilişkin hükümde bir diğer önemli konuya da değinilmiştir⁴⁴.

Bağdat beylerbeyine yazılan 16 Rabiü'l-evvel 980/27 Temmuz 1572 tarihli başka bir hükme göre İmadiyye hâkimi Sultan Hüseyin'in oğlu Behram emri altındaki Bakran köyünde yaşayan Şeyh İzzeddin ve oğlu Berekat, eşkıyalık nedeniyle köyden kovulmuşlardır. Ardından başka bir köye yerleşip insanları öldürerek, malları yağmalayarak ve halka saldırarak faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bu konu ile ilgili olarak yazılan bir hükümle, isyancıları ortadan kaldırmak, ülkeyi ve insanları bunların şerrinden kurtarmak için ciddi çalışma ve işbirliği emredilmiştir⁴⁵.

Sultan Hüseyin M.1573 / H.981'de vefat etmiş ve ardından oğlu Kubad, İmadiyye hâkimi olmuştur. Dasını sorunu Kubad'ın idaresi sırasında da devam etmiştir. Dasını sorunu, Musul ile Bağdat arasındaki ticaret yolları için bir tehdit oluşturuyordu. Bu konunun önemi ve Bağdat'taki yetkilileri ne ölçüde ilgilendirdiği, Bağdat beylerbeyine gönderilen bir dizi mektuptan anlaşılmaktadır. İmadiyye hâkimine hitaben yazılan 20 Safer 982 / 21 Haziran 1573 tarihli bir hükümde, Bağdat beylerbeyi Ali'nin padişaha bir mektup gönderdiği ve Musul'dan Bağdat'a gelen eşkıyanın saldırısına uğradığı belirtilmiştir. Yapılan incelemede eşkıyanın Cizreli Kürtler ve İmadiyye'deki Dasını taifesine mensup olduğu tespit edilmiştir. Bu hususta gönderilen hüküm de

⁴² BOA, MD 17, s. 2, hk. 3. (19 Haziran 1571).

⁴³ BOA, MD 23, s.96, hk.193. (1 Kasım 1573).

⁴⁴ BOA, MD 19, s.215, hk.446. (27 Temmuz 1572).

⁴⁵ BOA, MD 19, s.212, hk.438. (27 Temmuz 1572).

doğal olarak, insanların ve yolların güvenliğini sağlamak için eşkıyanın takibi, şer’le haklarından gelinmesi, tutulanıp cezalandırılmaları gerektiğini içeriyordu⁴⁶.

Başka bir hükümde, Dasıniler ve Şeyhanlıların Musul’a gelen Sahranlı ehl-i ilim mensubu sekiz kişiden dördünü öldürüp paralarını yağmaladıkları belirtilmektedir. Bu olay Dasını sorununun bitmediğini göstermektedir. Hükümün devamında eşkıyanın birçoğunun diğer insanlara saldırdığı ve dillerini kestiği için tutuklanması ve cezalandırılması gerektiği kayıtlıdır⁴⁷.

İmadiyye hâkimi Kubad Bey’e hitaben yazılan bir hükümde, yeni ve eski Musul ve Erbil’de yaşayan Dasını taifesinin eşkıyalık yaptığı, bazı tüccarlarla birlikte Musul’a gelen Maluşî aşiretinden Mirza adında bir kethüdaya saldırdığı, bir Müslümanı öldürdüğü, Yahudilere hakaret ettiği ve çok miktarda paralarını yağmaladığı bildirilmiş ve bunun üzerine Kubad Bey’den bu olayı incelemesi ve eşkiyalardan hesap sorması istenmiştir⁴⁸.

Kubad Bey’e hitaben yazılmış 18 Zilhicce 990 / 14 Aralık 1582 tarihli bir başka hükümden, Dasınilerin halkın evlerine saldırdığı, bir kısmını öldürdükleri, isyan halinde olduklarını öğreniyoruz. İsyancıları bastırmak için Kubad Bey’in Bağdat beylerbeyine yardım etmesi gerektiği istenmiştir. Ancak İmadiyye hâkimi ile Bağdat beylerbeyinin bu emir gereğince hareket edip etmediği ve bu isyanın neden çıktığı açıklanmamıştır. Bir sonraki hükümde, Dicle Nehri’nin iki yakasında ve Bağdat ile Musul arasındaki Toprakali mevkiinde ikamet eden Kürt Dasını taifesinden bir grup eşkıyanın yoldan geçenleri soyduğuna dair pek çok haber merkeze ulaştığı için, bu haydutların tutuklanması Bağdat beylerbeyinden istenmiş ve bu sorunu çözmek için Şehrizol, İmadiyye ve Musul beylerinin birlikte hareket etmeleri gerektiği bildirilmiştir⁴⁹.

Hırsızlık ve eşkıyalık yapanın yalnızca Dasını taifesi olmadığı, başka grupların da bu tür uygunsuzluklara karıştığı hükümlerden açıkça anlaşılmaktadır. Örneğin İmadiyye hâkimine hitaben yazılmış 27 Recep 986 / 29 Eylül 1578 tarihli hükümde, Kürtlerden “Taşiler” ve Arapların bir kısmının Diyarbekir, Musul ve Bağdat arasında hırsızlık yaptığı, yolları kestiği, insanları öldürdüğü ve Kubad Bey’in onları tutuklamak zorunda olduğu belirtilmiştir⁵⁰. Kubad Bey’e yazılan 4 Zilhicce 986 / 1 Şubat 1579 tarihli hükümde ise, İmadiyye hükümeti sınırları içinde yaşayan aşiretler arasında ihtilafların olduğu ve bu nedenle Musul yolunda Kürt beylerinin hırsızlık, yol kesme ve öldürme gibi eylemlerde bulundukları belirtilmiştir. Bu olaylar üzerine, İmadiyye hâkimine bu sorunu çözmesini ve eşkıyanın yol kesme ve gasp hareketlerini önlemesi istenmiştir⁵¹.

5.1.2. Kardeşler Arası Çatışma ile İlgili Hükümler

Sultan Hüseyin’in M.1573 / H.981 yılında vefatından sonra, kardeşi Behram Bey’den daha küçük olmasına rağmen İmadiyye hükümetinin yönetimini oğlu Kubad Bey devralmıştır. Bunda annesi Naile Hatun’un Sultan Hüseyin’in kuzeni olması büyük rol oynamıştır. Behram’ın annesi ise Hakkâri yönetim ailesi olan Şino’dan olup Hakkâri hâkimi Zeynel Bey’in kardeşi idi (El-Maîi, 1999, s. 124).

⁴⁶ BOA, MD 26, s.50, hk.129. (21 Haziran 1573).

⁴⁷ BOA, MD 31, s.97, hk.237. (29 Temmuz 1577).

⁴⁸ BOA, MD 36, s.202, hk.543. (23 Nisan 1579).

⁴⁹ BOA, MD 48, s.191, hk.536. (14 Aralık 1582).

⁵⁰ BOA, MD 35, s.256, hk.638. (29 Eylül 1578).

⁵¹ BOA, MD 36, s.49, hk.146. (1 Şubat 1579).

Birçok kaynak Kubad Bey'i sakin ve mutasavvıf biri olarak tanımlasa da siyaset ve yönetim tecrübesi olmadığı için saltanatı İmadiyye hükümeti tarihinde bir dönüm noktası olup zayıflığa doğru gitmeye başlamıştır. Bunun nedeni ise iki kardeş arasındaki şiddetli iktidar mücadelesidir. Bir yandan Behram iktidarı alma hakkına sahip olduğunu iddia ederken, diğer yandan bu yönetimi destekleyen büyük aşiretler ikiye bölünmüştür. Bu ihtilaftan pek çok kaynakta bahsedilse de detaylarına değinilmemiştir. Bu nedenle bu çatışmalardan diğer kaynaklardan farklı ve daha derin bir şekilde bahseden mühimme defterleri öneme haizdir.

Şehrizol beylerbeyine hitaben yazılan 19 Cemaziyevvel 984 / 14 Ağustos 1576 tarihli hükümde, Musul kadısından Behram'ın merhum eski İmadiyye hâkimi Hüseyin'in çocuklarından biri olduğundan bahseden bir mektup geldiğini görmekteyiz. Buna göre, Basra'daki Kurna sancağı Behram'a verilmiş, ancak söz konusu sancağa gitmeyip Cizre'de kendi aşiretinin yanında kalarak çok sayıda eşkıyayı etrafına toplamıştır. Daha sonra İmadiyye'deki Zebari aşiretine giderek birkaç nahiye ve kalenin kendisine sancak olarak verilmesini talep etmiştir. Kadı bu mektupta, Behram'ın eşkiyalık ve fitne yoluna girdiğini ve İmadiyye'nin meşru hâkimi Kubad Bey'e saldırmak ve İmadiyye ile Musul arasındaki ticaret yollarını kesmek için Zebari aşiretinden adamları etrafında topladığını ve bu durumun iki şehir arasındaki ticari geçişin durmasına neden olduğunu belirtmiştir. Ayrıca hüküm, yolsuzluk ve yıkıcı faaliyetlerin askeri güçler aracılığıyla ortadan kaldırılmasını öngörmüş ve benzeri hükümler Musul ve Cizre hâkimlerine de gönderilmiştir⁵².

Bu hüküm ışığında birkaç önemli sonuca varabiliriz. Behram'ın birkaç kale ve nahiye istemesi onun İmadiyye hâkimliği talebinden vazgeçtiğini ve oldu bittiye boyun eğdiğini kanıtlamaktadır. Bu yerlerin liva (sancak) statüsüyle verilmesini istemesi, hükümet statüsü ile değil Osmanlı Devleti tarafından atanmayı tercih ettiği anlamına gelmektedir. Hükümün aslında Musul kadısının şikâyeti olması, Kubad Bey'in meseleyi bu şekilde meşrulaştırma çabaları çerçevesinde muhtemel olduğunu göstermektedir. İmadiyye'den birkaç kale ve nahiyeyi ayrıarak rakibini zayıflatmak isteyen Musul beylerbeyi tarafından da olması muhtemeldir. Başka yandan, kuruluşundan itibaren İmadiyye hükümetini destekleyen ve hatta bu iktidarın temel direklerinden birini temsil eden Zebari aşiretinin Behram Bey'in yanında yer alması dikkat çekicidir. Bu aşiretin tutumunun nedeni hükümde açıklanmasa da babasının en büyük oğlu Behram Bey'in beyliğe daha layık olduğu ve Kubad Bey'in haksız olarak iktidara geldiği düşüncesinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. İki kardeş arasındaki anlaşmazlıklar, İstanbul'daki Osmanlı yetkililerini endişelendirmiştir. Bu nedenle 19 Cemazeyil-evvel 984 / 14 Ağustos 1576 tarihli Hakkâri beylerbeyi Zeynel Bey'e merkezden bir mektup yazılarak kardeşi Kubad Bey'e karşı çıkan Behram Bey'e tavsiyede bulunmasını ve onu, kendisine verilen Kurna Sancağı'nı almaya ikna etmeye çalışmasını talep etmiştir⁵³. Aşağıdaki hükümlerde görüldüğü üzere bu sorun çözülmemiş ve Behram Bey, Kurna Sancağı'na gitmeyi kabul etmemiştir. Birkaç ay sonra 15 Şevval 984 / 5 Ocak 1577 Kubad Bey, merkeze talepte bulunarak Diyarbekir'deki bir livanın kardeşi Behram'a verilmesini istemiş ve buna istinaden, Diyarbekir valisinden boş bir liva varsa onu Behram Bey'e vermesi emredilmiştir⁵⁴. Kubad'ın kardeşine Diyarbekir livalarından birini vererek rakibini meşgul etme çabaları sonuçsuz kalmış ve aralarındaki çekişme daha da

⁵² BOA, MD 28, s.6 -5, hk.11 . (14 Ağustos 1576).

⁵³ BOA, MD 28, s. 23, hk.56 . (14 Ağustos 1576).

⁵⁴ BOA, MD 29, s.55, hk.130 . (5 Ocak 1577).

şiddetlenmiştir. Bu nedenle padişahın Behram konusundaki tutumunu değiştirmesine ve bu sefer onu cezalandırmaya karar vermesine neden olacak şekilde şikâyetler yazmaya devam etmiştir.

Şehrizol, Bağdat ve Diyarbekir beylerbeyilerine, Cizre hâkimi Muhammed Bey, Sahrani hâkimi Süleyman Bey ve İmadiyye hâkimi Kubad Bey'e hitaben yazılan 9 Zilkade 984 / 28 Ocak 1577 tarihli bir hüküm bulunmaktadır. Bu hükme göre, Kubad Bey'den padişaha, aralarında kardeşi Behram ile Ali ve Hamza'nın da bulunduğu bazı eşkıyaların bir dizi ayaklanma ve halkı isyana teşvik etme eyleminde bulunduklarını bildiren bir mektup gelmiştir. Hüküm, isyancıların tutuklanması ve cezalandırılması için adı geçen sorumluların birlikte hareket etmesini emretmiştir⁵⁵. Bir takım beylerbeyi ve hâkimlere isyanın bastırılması için emir verilmesi, kaosu geniş bir alanı kapladığını kanıtlamaktadır.

Behram, kardeşi Kubad Bey'i yenemediği için 7 Ramazan 985 / 18 Kasım 1577 tarihinde ailesini İmadiyye'ye bağlı Oranya Kalesi'nde bırakıp Gazi bin Şahkuli ve 40 kişiyle birlikte Safevi II. Şah İsmail'e (saltanatı: 1576-1577) gidip ona bağlanmış ve bu gelişme Osmanlı Devleti'ni endişelendirmiştir. Dolayısıyla bu dönemde Behram'ın kardeşine muhalefet etmesi, Kurna Sancağı'na gitmemesi, 40 kişiyle Urmiye'ye ve oradan da Tebriz'e gitmesi hakkında bölgedeki yerel beylere birçok hüküm gönderildiğini görmekteyiz. Bu hükümlerde; Şehrizol, Hazo ve Van'daki beylere İran'ın olası bir saldırısına hazırlıklı olmaları gerektiği bildirilmiştir. Bunda Behram'ın İran Şahı'na başvurmasının sadece İmadiyye hükümetini değil, diğer sancakları ve eyaletleri de etkilediğini açıkça görmekteyiz⁵⁶.

Hükümler bize bu ihtilafla ilgili diğer kaynaklarda bulamadığımız detayları verse de, Behram'ın İran'a kaçışından sonraki durumuna dair hiçbir bilgiye rastlayamıyoruz. Ancak Bitlisî, sonrasında yaşananlarla ilgili tarihsel bir bakış açısı sunarak bize önemli bilgiler verir ve ona göre Behram İran'da II. Şah İsmail'i ziyaret etmiş ve önemli vaatler almıştır. Şah'ın ölümü ve kardeşi Muhammed'in (saltanatı: 1577-1587) iktidara gelmesinden sonra Behram hapsedilmiştir. Ancak konunun İran'da uzak bir kalede nasıl hapsedildiğini ve İranlıların vaatlerinin neler olduğunu açıklamamıştır. Her halükarda Behram, Şah'a ve Tebriz hâkimine Emirhan'a 5 bin altın lira (Flori) ödedikten sonra kendisini hapisneden çıkaran Hakkâri hâkimi Zeynel Bey'den destek almayı başarmıştır (El-Bidlisî, Şerefînâme, 1987, s. 260) (El-Abbasi, 1969, s. 60).

1 Ramazan 991 / 18 Eylül 1583 tarihinde Bağdat beylerbeyine gönderilen bir hükümde, Behram'ın hapisten çıktıktan sonra kardeşiyle mücadelesine devam ettiğine dikkat çekilmiştir. Bu hükme göre, Musul'un ileri gelenlerinden Hacı Yunus adında bir kişi, Sultan Hüseyin zamanında kethüda makamında bulunmuş ve hıyanet ve sahtekârlıkla tanındığı gibi, Sultan Hüseyin'in vefatından sonra Behram'ı kardeşi Kubad Bey'e karşı ayaklanmaya kışkırtmıştır. Daha sonra Behram, Kızılbaşlar içine giderek uzun bir süre kalmış ve kardeşine isyan etmek için bazı aşiretleri etrafına toplamıştır⁵⁷.

Kubad Bey, aynı yıl bir grup askerle bir görev için Bağdat'a gidip Musul'a vardığında, kardeşi Behram Bey'in birçok Kızılbaş askerini etrafında topladığı ve İmadiyye'ye giderek onu kuşattığı haberini almıştır. Behram içeriden bazı kişilerin yardımıyla kaleye girmeyi başarmış ve kaleye girdiklerinde insanları öldürmeye, malları yağmalamaya ve bazı insanları ele geçirmiştir. Bu hükümlerden, Behram ve çevresindeki çetelerin İmadiyye'de binlerce insanı katlettikleri,

⁵⁵ BOA, MD 29, s.114, hk.276 ; BOA, MD 29, s.114, hk.277. (28 Ocak 1577).

⁵⁶ BOA, MD 32, s.20, hk.72 ; BOA, MD 32, s.22-23, hk.74; BOA, MD 32, s.23-24, hk.75; BOA, MD 32, s.24-26, hk.76; BOA, MD 32, s.26, hk.77. (18 Kasım 1577).

⁵⁷ BOA, MD 52, s.8, hk.24 . (18 Eylül 1583).

büyük miktarda malları yağmaladıkları, halkın Behram'ın kaleye girmesine izin verdiklerine pişman oldukları ve bir grup insanın Kubad'a gidip ondan özür diledikleri anlaşılmaktadır⁵⁸. Bu nedenle gönderilen bir hükümle, Rumeli'de veya herhangi bir yerde kendisine bir sancak verilmesi karşılığında Behram'a kaleyi terk etmesi önerilmiştir. Ancak bu sorun çözülmeden devam etmiş ve Behram'ın kaleden nasıl çıktığı hükümlerde açıklanmamıştır. Divan-ı Hümayun'dan, serdara 13 Şaban 992 / 20 Ağustos 1584 tarihli bir hüküm gönderilmiş ve bu hükme göre İmadiyye hâkimi Kubad Bey, padişaha bir mektup göndermiş, Behram Bey'in Kızılbaş aşiretlerine giderek Emirü'l-mülk, Şeyh Hüseyin, Mir Ömer ve Süleyman Şah Rüstem ile ittifak yaptığı ve bir aşiret isyanı başlattığı belirtilmiştir. Bunun üzerine, Behram Bey'i ağırlayan Hakkârî hâkimi Zeynel Bey'e gönderilen hükümle, kendisini teslim etmesini istediğini, aksi takdirde aralarındaki ilişkilerin bozulacağını haber verilmiştir⁵⁹.

Kaynaklara göre Zeynel Bey, Behram ile Kubad'ı barıştırmak için İmadiyye'ye giderek aralarındaki çekişmenin devam etmesi halinde düşmanlarına yol açacağını ve mevkilerini kaybedeceklerini söylemiştir. Uzlaşmayı sağlamak için Kubad'tan kardeşini Zaho'ya tayin etmesini istemiş ve böylece sorunları iyi çözebilen Zeynel Bey sayesinde barışmışlar ve Zaho'nun sorumluluğunu Behram üstlenmiştir (El-Abbasi, 1969, s. 60).

11 Safer 993 / 12 Şubat 1585 tarihli bir hükme göre, Kubad Bey ile Mizuri aşireti başta olmak üzere bazı aşiretler arasındaki ilişkiler bozulmuştur. Sonunda Kubad Bey ve oğlu Zülfikar, Mizuri aşireti tarafından öldürülmüş ve İmadiyye üzerindeki idaresi sona ermiştir. Bunun üzerine kardeşi Behram, İmadiyye'ye hâkim olarak atanmıştır. Ardından kardeşini öldürenleri tutuklamak için bir mektup yazmış, Bağdat ve Diyarbekir beylerbeylerinden kardeşinin öldürülmesinin takibinin yapılmasını istemiştir⁶⁰.

5.1.3. Aşiretlerle İlgili Hükümler

İncelediğimiz hükümlerin bir kısmı aşiret meseleleriyle ilgilidir. İmadiyye'deki hâkimlerin gücünün aşiretlere dayandığı bilinmektedir. Ancak Kubad Bey yönetimi ele geçirdikten sonra bazı aşiretlerle karşı karşıya kalınca bu düzende bir bozulma görülmüştür. Aşiretler, Behram Bey'in kendisinden büyük olduğu için hâkimliğe Kubad Bey'den daha layık olduğunu düşünmüştür. Diğer taraftan Kubad Bey'in hiçbir siyasi tecrübesi yoktu. Küçük bir suça çok kan dökerek karşılık verdiği için birçok aşiret ondan kaçmaya başlamıştır. Lakin bazı aşiretlerin daha Kubad Bey iktidara gelmeden önce, fırsat bulduklarında yönetici aileye isyan etmelerinin asıl sebebinin bu olmadığını düşünüyoruz. Örneğin Sultan Hüseyin, 27 Rabiü'l-evvel 976 / 19 Eylül 1568 'da oğlu Kubad Bey ile Cezayir seferine gidince, o sırada Seyyid Süleyman Sancağı'nın hâkimi olan Kubad Bey, kendi yerine bir subaşı bırakmıştır. Bu durumdan yararlanan aşiretler küçük bir isyan çıkararak subaşıyı öldürmüşlerdir⁶¹. 9 Rabiü'l-ahir 980 / 19 Ağustos 1572 tarihinde, Diyarbekir beylerbeyine bir mektup yazılarak, Sultan Hüseyin Bey'in oğlu Kubad Bey'in sancağı iyi yönettiği ve güvenlik tesis edebildiği bildirilmiştir. Ancak Zenpiran taifelerinin başı olan Muhammed adlı bir kişi yolsuzluk yaparak Bidar köyüne saldırarak para ve eşyalarını yağmalamış ve Kerkük beyi Mir Ahmed Bey'in aşireti olan Silopi taifesine iltica etmiştir. Orada

⁵⁸ BOA, MD 52, s.180, hk.458. (28 Aralık 1583); BOA, MD 48, s.316, hk. 932. (3 Mart 1583).

⁵⁹ BOA, MD 53, s.139, hk.400 . (20 Ağustos 1584).

⁶⁰ BOA, MD 53, s.259, hk.729-728 . (12 Şubat 1585).

⁶¹ BOA, MD 7, s.839, hk.2297. (19 Eylül 1568).

hem Tavakkol hem de Süleyman tarafından yönetilen Süleyman aşiretine bağlı bazı kişilerle anlaşarak, birkaç kişiyi öldürmüşler ve Müslümanlardan çok para yağmalamışlardır. Diyarbekir beylerbeyine gönderilen bir hükümle, bu insanları “herhangi bir sancakta” teslim etmek ve hak ettikleri cezalarını almak üzere Kubad Bey’e teslim etmek için gayret göstermesi istenmiştir⁶².

20 Şevval 981 / 12 Şubat 1574 tarihli bir başka hüküm; Seyyid Süleyman Sancağı’ndaki Gölyan ve Zenpiran gibi aşiretlerinin ileri gelenlerinin ticaret yollarını kesmek, hırsızlık yapmak ve insanları öldürmek gibi eşkıyalık faaliyetlerinde bulunduklarını göstermektedir. Sultan Hüseyin ölünce İmadiyye’ye gidip babasının cenazesine katılmak isteyen Kubad Bey’in yolunu bile kesmişlerdir. Zenpiran grubu, Ebu Bekir, oğlu Muhammed, Abidin, Muhammed, Amr Hacı Abidin ve iki oğlu Ahmed ve Kasım ve takipçilerin birçoğundan oluşmuştur. Gölyan grubu ise Şükrü bin Muhammed ve yandaşlarından oluşmuştu. Bunlar, dört bin altına mal olan kaleyi yıkmışlardır. Bu sebeple padişah, Şehrizol ve Bağdad beylerbeyleri ile Cizre hâkimi Bedreddin ve İmadiyye hâkimi Kubad Bey’e sorunu çözmek ve isyanın başka yerlere yayılmasını önlemek için birlik olmaları gerektiğini bildirmiş ve Diyarbekir beylerbeyi isyancıların idam edilmesini talep etmiştir⁶³. Hükümler bize bu itaatsizliğin nedenlerini açıklamasa da, eylemlerinden bunun nedeninin tipik eşkıyalık hareketi olduğu anlaşılmaktadır.

20 Rabiulevvel 983 / 29 Haziran 1575 tarihli İmadiyye hükümetindeki aşiret ittifakının en önemli direği olan Sindi ve Süleymani aşiretlerinin ikinci isyanı yönetici aileye karşı patlak vermiştir. Bu itaatsizliğin sebebi, Kubad Bey’in kardeşi Behram Bey’in Zaho Sancağı’nın başına geçmesi ve aşiretlerin bundan hoşlanmamasıdır. Ayrıca, Sindi Sancağı hâkimi Süleyman Mevlana Muhammed, padişaha yazdığı mektubunda, Cizre hâkimi Bedir Bey’in, Behram’ın Zaho Sancağı’nın beyi olmasını istemediğini ve bu yüzden onun yardımıyla bu aşiretlerin bir ayaklanma başlattığını ifade etmiştir. İsyancılar üç ay içinde Şerañş, Bidar ve Karak Kaleleri’ni yıkmayı başarmışlar ve Behram’ın Zaho Sancağı’na gitmesini engelledikleri için aralarında bir muharebe yaşanmış ve her iki taraftan da can kaybı olmuştur. Bu nedenle Kubad Bey kardeşinden bu isyanı bastırmasını, bu isyanın arkasındaki aşiretleri ele geçirmesini ve bölgedeki durum hakkında bir rapor sunmasını istemiştir. Hüküm ayrıca, Bedir Bey’in aşiretine boyun eğdirmek, devlet emirlerine aykırı hareket etmelerini önlemek ve aralarındaki isyancıları tutuklamak için Bağdad beylerbeyinin bu konuyu inceleyip kendisine mektup ve adam göndermesini de içermektedir⁶⁴. Mevlana, bu sorunun ve kalenin yıkılmasının asıl sebebinin Bedir Bey olduğunu açıklayınca, kalenin Bedir Bey ve Sindi kabilesi tarafından yeniden inşa etmesi gerektiğini padişaha bildirmiştir⁶⁵. Sindi ve Süleymani aşiretlerinin hükümet emirlerine karşı isyanı devam etmiştir ve 22 Şevval 984 / 12 Ocak 1577 tarihli İmadiyye hâkimi Kubad Bey’in oğlu Seyyid Han, Sindi Süleyman Sancağı’nda beyliğe geldikten sonra, Sindi ve Süleyman aşiretlerinden vergi alınması konusuna yönelmiştir. Çünkü bu iki aşiret asla vergi ödemiyorlardı. Seyyid Han’ın iki aşireti kontrol edememesi ve onlardan vergi almaması sonucunda Kubad Bey, Sindi Süleyman Sancağı’nın yönetimini Abdülbaki adlı başka bir şahsa yönlendirmiş, ancak Sultan’ın reddetmesi üzerine beyliği uzun sürmemiştir⁶⁶.

⁶² BOA, MD 19, s.212, hk.439. (19 Ağustos 1572).

⁶³ BOA, MD 23, s.290-291, hk.627 ; BOA, MD 23, s.291, hk.628. (12 Şubat 1574).

⁶⁴ BOA, MD 26, s.226, hk.647 . (17 Ağustos 1575); BOA, MD 26, s.228, hk. 651. (17 Ağustos 1575); BOA, MD 26, s.77, hk.197. (29 Haziran 1575).

⁶⁵ BOA, MD 26, s.77, hk.139. (31 Mayıs 1575).

⁶⁶ BOA, MD 29, s.68, hk.161. (12 Ocak 1577).

24 Recep 983 / 29 Ekim 1575 tarihli İmadiyye hâkimi Kubad Bey'e hitaben bir hüküm yazılmıştır. Bu hükmün içeriğinden Bağdad beylerbeyinin padişaha bir mektup gönderdiği ve Kubad Bey'in adil olduğu, tebaaya ve cemaat işlerine özen gösterdiği, dini hükümleri uyguladığı, Hz. Muhammed'in sünnetini teşvik ettiği ve devlet uğrunda hiçbir çabayı esirgemediğini belirterek onu destekleyip övdüğü anlaşılmaktadır⁶⁷. Bağdad beylerbeyi, Kubad Bey'e de bir mektup göndererek kendisine isyan edenlerin isimlerini yazmasını ve yardıma ihtiyacı olursa haber vermesini istemiştir. Bunun üzerine Kubad Bey aşiretinden ve ailesinden Seyyid Kasım, Şah Rüstem, Mirza Muhammed, Meki Aziz ve Mir Melik gibi birçok kişinin isimleri bu hükümde geçmiştir. Buna karşılık beylerbeyi, Kubad Bey'e söz konusu meselenin doğru olması halinde yaptıklarının cezasını çekeceklerine dair güvence vermiştir⁶⁸. Mesele sadece Behram Bey'in isyanı ile sınırlı kalmayıp, Kubad Bey'in amcası Şah Rüstem ve önceki hükümetin emiri Sultan Hasan'ın oğlu Kasım Bey gibi yönetici ailenin diğer üyelerini de kapsayacak şekilde genişlemiştir.

Kubad Bey, yönetimi altındaki aşiretlere ekonomik açıdan yardımcı olmak için aşiretlerin ekonomik kaynağını oluşturan atları ve hayvanları İranlılara satmalarını emretmiştir. 24 Receb 984 / 17 Ekim 1576 tarihli hükümde de görüldüğü gibi, İranlılara hayvan satışı padişahın özel bir hükmü ile yasaklanmış olduğundan, Kubad Bey padişah ile temasa geçerek ondan eyaletteki halkın İranlılara at ve katır satabilmesine izin vermesini rica etmiştir⁶⁹. Aynı yıl Diyarbakir beylerbeyine bu hüküm yazılmış ve padişahın mektubunda İmadiyye hâkimi Kubad Bey'in kardeşi Behram'ın kendisine isyan ettiği ve Zebari aşiretinden bazı asi Kürtlerin onun etrafında toplandığı belirtilmiştir⁷⁰.

Behram Bey'i kardeşine karşı destekleyen güçlü aşiretlerden Zebari, Sindi ve Süleymani aşiretleri de aralarında devam eden ihtilafın komşu bölgeleri olumsuz etkilemesi nedeniyle çatışan tarafları uzlaştırmak için çok çaba sarf edilmiştir. Kubad Bey'e hitaben yazılan 2 Recep 986 / 4 Eylül 1578 tarihli hükümde belirtildiği gibi, Musul kadısı padişaha bir mektup göndererek İmadiyye yönetici ailesinde yaşanan ihtilafları şikâyet etmiştir. Bazı beylerin bu durumdan yararlanarak Musul yolunu keserek yolsuzluk yaptıkları, komşu köylere saldırdıkları ve paranın Musul'a ulaşmasına izin vermedikleri, izin verseler de malların eksik ulaştığını ve bu nedenle bu işlere teşebbüs edenlerin tutuklanması gerektiğini bildirmiştir⁷¹. Ancak bu kargaşa bir türlü durdurulamamış ve Şah Rüstem, Mir Melik ve Süleyman gibi Badinan aşiretlerinden ve yönetici aileden bazı kişiler yolsuzluklarına devam etmiştir⁷².

Hükümlerde Kubad Bey ve oğlu Zülfikar'ın 25 Muharrem 993 / 27 Ocak 1585 tarihli Mizuri aşireti tarafından nasıl öldürüldüğüne dair bir bilgi yoktur⁷³. Birçok kaynakta, Mizuri aşiretine önderlik eden Süleyman bin Bayrak bin Seyfeddin adlı ailesinden başka bir şahsın sahneye çıktığı belirtilmiştir. Bu kaynaklara göre Kubad Bey, İstanbul'dan dönüş yolunda Duhok Kalesi'ne vardığında, bir süre Mizuri aşireti tarafından kuşatılmış ve sonunda Kubad'ı öldürüp

⁶⁷ BOA, MD 27, s.52, hk.133. (29 Ekim 1575).

⁶⁸ BOA, MD 27, s.52, h.132. (28 Ekim 1575).

⁶⁹ BOA, MD 28, s.270, hk.664. (17 Ekim 1576).

⁷⁰ BOA, MD 28, s. 354, hk.900; BOA, MD 28, s.382, hk.991. (29 Kasım 1575).

⁷¹ BOA, MD 35, s.204, hk.510. (4 Eylül 1578).

⁷² BOA, MD 48, s.343, hk.1008. (22 Mart 1583).

⁷³ BOA, MD 53, s196, hk.576. (27 Ocak 1585).

oğulları ve bir takım yardımcılarını tutuklamışlardır. Böylece Mizuri aşireti tarafından Kubad Bey'in Badinan'daki hâkimliğine son verilmiştir (El-Bidlisî, 1987, s. 263-264).

5.1.4. Dinî Hususla ile İlgili Hükümler

Badinan bölgesi, nüfusunun çoğunluğu Müslüman olmasına rağmen, bölgede çok sayıda Yahudi, Hristiyan ve Yezidi bulunması nedeniyle din ve milliyet açısından en çeşitli bölgelerden biri olarak kabul edilmektedir.

XVI. yüzyıldaki hükümlerde Yahudi ve Hristiyan gruplardan pek bahsedilmezken, merkezi Musul'a yakın Şeyhan ilçesi olan Yezidilerden bahseden ve onları isyan, eşkıyalık, hırsızlık, öldürme gibi kötü işler yapan kimseler olarak nitelendiren birçok hüküm bulunmaktadır. Bu hükümlerden birinde, Yezidi Dasınilerin Musul'a giden bir tüccara saldırdıkları belirtilmiştir⁷⁴. Ayrıca Musul yolunda bir grup insanı öldürüp paralarını yağmalamışlardır⁷⁵. Bazı hükümlerde sık sık komşu bölgelere saldırdıkları, İmadiyye hükümetinin idari olarak Bağdat Vilayeti'ne bağlı olduğu bu dönemde Bağdat beylerbeyine bu hususta çok şikâyet gittiği görülmektedir⁷⁶. Bu nedenle İmadiyye hâkiminden bu taifeye bir çözüm bulması istenmiştir.

Bölgeye gelen pek çok seyyah Yezidiler hakkında önemli bilgiler vermiştir. Niebuhr bölgeye geldiğinde, Osmanlı Devleti'nin Hristiyan ve Yahudiler gibi kitap ehli zümreler dışındaki unsurlara izin vermemesi sebebiyle Yezidilerin dini törenlerini alenen yapamadıklarını ve bu nedenle dini ibadetlerini gizlice yapmaya zorlandıklarını belirtmiştir (Niebuhr, 1965, s. 91).

İmadiyye nüfusunun yüksek bir oranını oluşturan Hristiyanlar hakkında, bölgeye gelen pek çok gezgin bilgi vermektedir. Örneğin Rich, Badinan Aşireti'nin bölgenin en acımasız aşireti olduğunu, vahşi bir hayat yaşadıklarını, Hristiyan dininde Nestorius'u takip ettiklerini ve adamlarının güçleri, uzun boyları ve cesaretleriyle ünlü olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, topraklarından geçmenin Müslüman kabileler arasında geçiş yapmaktan daha tehlikeli olduğunu ve İmadiyye ile Çölemerik arasında yaşadıklarını söylemiştir (Rich, 2008, s. 262-263).

İmadiyye hükümetinde uzun süre Hristiyan tebaası ile herhangi bir gerilim ve zulüm yaşanmamıştır. Hükümet, Hristiyanlara dini ayinlerini uygulama özgürlüğü vermiştir. Kiliseleri ve manastırları bölgenin önemli mihenk taşlarıydı. Onları korumak, saldırganları kovuşturmak ve tutuklamak hâkimlerin görevlerinden biri olarak kabul edilmiştir.

3 Rebiü'l-evvel 980 / 14 Temmuz 1572 tarihinde İmadiyye hâkimi Hüseyin Bey'e hitaben yazılan bir hükme göre, Emir Mahmudi Hasan, merkeze bir mektup göndererek, mahallesinde bazı Hristiyan keşişlerin yaşadığı bir kilisede başlarında Tevekkül, Ahmed ve Taceddin olmak üzere eşkıyaların kilisenin içindeki gümüş ve altın kapları ve eşyaları yağmaladıklarını ve birkaç keşişi yaraladıktan sonra oradan ayrıldıkları bildirilmiştir. Emir'in adamları onları kovalamış ve İmadiyye'de ikamet ettiklerini öğrenmişlerdir. Hükümde adı geçen Emir'e yardım edilmesi, haydutların tutuklanması, sahiplerinin haklarının alınması ve her şeyin normale dönmesi için gerekli tedbirlerin alınması emredilmiştir⁷⁷.

⁷⁴ BOA, MD36, s.202, hk.543. (23 Nisan 1579).

⁷⁵ BOA, MD 31, s.94, hk.237. (29 Temmuz 1577).

⁷⁶ BOA, MD 48, s191, hk.536. (14 Aralık 1582).

⁷⁷ BOA, MD 19, s198, hk.410 . (14 Temmuz 1572)

5.1.5. Askeri Konularla İlgili Hükümler

Osmanlı Devleti'nin sürekli olarak Safevilerle savaş halinde olduğu, barış zamanlarında bile siyasi ve askeri birtakım ambargoların konulduğu bilinmektedir. Bu süreç 1578-1590 yıllarında uzun süreli bir savaş ile devam etmişti. 1549 yılında Basra'da çıkan karışıklığı bastırmak için bölgeye askeri teçhizat yığması da hükümlere yansımıştır.

İmadiyye hükümeti bölgede yaşanan olaylarda önemli bir rol oynamış ve savaş kabiliyetine sahip ordusu, krizler sırasında Osmanlı Devleti'ne yardım edebilecek bir kaynak olmuştur. Tavernier gezisinde, İmadiyye Emiri'nin sekiz ila on bin süvariden oluşan bir kuvveti ve yoğun nüfuslu bölgesi nedeniyle diğer tüm beylerden daha fazla bir piyade kuvveti toplayabildiğinden bahsetmiştir (Tavernier, 2006, s. 86). Ayrıca, hükümetin zorunlu askerliği vardı ve kuvvetlerinin çoğu bölgedeki aşiretlerden oluşmuştur (Amidi, 2000, s. 24).

Kanuni Sultan Süleyman, M.1534 / H.941 yılında Bağdad'a girip orayı aldığı anda yani İrakeyn seferleri sırasında yükümlükleri gereği İmadiyye hükümetinin askeri gücünden de istifade etmiştir. Basra ve Güney Irak, XVI. yüzyılın başlarında bir üst hâkim unsura bağlı olarak kısmen müstakillerdi. Basra bölgesi, Osmanlı Devleti'ne olan bağlılığından memnundu ve sadıktı. 1535 yılında Şeyh Raşid bin Muğamis, sadakatının kanıtı olarak oğlu Mani'yi Basra'nın anahtarlarıyla birlikte Osmanlı padişahına göndermiştir. Ancak, Şeyh Muğamis ve oğlu, Basra'daki tüm tarafların onayına sahip değildi ve bu nedenle Basra'nın ileri gelenleri, söz konusu Şeyh'i 1545 yılında kuzeni Emir Yahya bin Fadl'a iktidarı devretmeye zorlamışlardır. Yahya'nın Osmanlı egemenliğine karşı olduğu biliniyordu. Özellikle Basra'ya kaçanların bir kısmının Bağdad'a teslim edilmesi yönündeki Osmanlı emirlerini göz ardı etmiş ve Osmanlı yönetimine itaat etmemiştir. Bu itaatsizlik, Osmanlıların Basra'ya doğru hareket etmelerine ve 1546'da Muğamis yönetimini ortadan kaldırmalarına sebep olmuştur. Bağdad beylerbeyi Ayas Paşa, Basra'ya büyük bir askeri sefer düzenlemiş ve buraya girmeye muvaffak olmuştur (Nasır ve Abid, 2015, s. 47-51). Bu seferde faydası görülen Musul sancakbeyi Bilal Mehmed Bey 1.000.000 akçe ile Basra beylerbeyi olarak tayin edilmiş ve böylelikle 1546 yılı başlarında Basra Vilayeti kurulmuştur (Kılıç O. , Osmanlı Taşrasının İdari Taksimatı ve Yöneticileri, 2021).

M.1549 / H.956 yılında Basra'yı çevreleyen bataklıklarda Osmanlı otoritesine karşı büyük bir isyan patlak vermiş ve kaynaklara göre bölge halkından Ali bin Alyan adında bir adam isyanı yönetmiştir. Kısa süre sonra isyan yakındaki tüm bataklıkları kapsayacak şekilde yayılmış ve isyancılar Basra'yı bile kuşatıp şehri ele geçirmişlerdir. Böylece Basra ile Irak'ın diğer bölgeleri arasındaki yollar kesilmiş ve durum çok kritik hale gelmiştir. Özellikle Safevi Devleti'nin bu isyana yardım etmesi muhtemel olduğundan, isyanı bastırmak için hızlı bir şekilde müdahale gerekmiştir (Rauf, 2009, s. 54-55).

Bu isyan, Osmanlı belgelerinde “el-A'rap İsyanı”, modern kaynaklarda ise “İbn Alyan İsyanı” olarak bilinmektedir. 13 Zilkade 972/12 Haziran 1564 tarihli bir hükme göre, Bağdad beylerbeyi padişaha bir mektup göndererek, Basra Kalesi'nde savaşı Bedeviler ile Frenkler arasında bir anlaşma olduğunu bildirmiştir. Bağdad askerlerinin savunmasına rağmen başka bir askeri kuvvet göndermenin yolu olmadığı için Basra valisi Diyarbekir ve Şehrizol'dan bir ordu göndermelerini istemiştir⁷⁸. Aynı tarihte Diyarbekir beylerbeyine yazılan hükümde, Bağdad'daki askerlerin çoğunun Basra Kalesi'ni kuşatan Bedeviler ile savaşmak için Basra'ya gönderildiği

⁷⁸ BOA, MD 6, s.578, hk.1269. (12 Haziran 1564).

için Bağdad'a bir miktar asker göndermesi istenmiştir. Aynı zamanda Bağdad'da yeterli asker bulunmadığı için bu vilayette ciddi bir tehlike vardı. Bu nedenle Diyarbekir beylerbeyi, şehri korumak için altı sancak beyini askerleriyle birlikte Bağdad'a göndermiştir⁷⁹. 13 Zilkade 972 / 12 Haziran 1564 tarihli ve bir padişah fermanı içeren hükümde, Bedevilerin saldırılarını püskürtmek için İmadiyye hâkimi Sultan Hüseyin Bey ile Diyarbekir ve Şehrizol beylerbeyine Basra'ya en iyi asker ve teçhizatı sağlamaları emredilmiştir⁸⁰.

Basra Vilayeti'ne askeri açıdan yardım etmek, Sultan Hüseyin'in üstlendiği tek görev değildi. Sultan Hüseyin Bey'e hitaben yazılan bir hükümde, Bağdad beylerbeyi Mustafa Paşa'nın bir mektup göndererek Basra valisine yardım etmek için merkezden yardım istediği anlaşılmaktadır. Bu sebeple Osmanlı merkezi yönetimi, Şehrizol beylerbeyinin kendisine yardım etmesi için askerleriyle birlikte Basra Kalesi'ne gitmesini istemiş ve İmadiyye hâkimi Sultan Hüseyin seferden dönene kadar beylerbeyinin yerine Şehrizol'a tayin edilmiş ve Şehrizol Kalesi ve çevresini korumakla görevlendirilmiştir⁸¹. Merkezin isteği üzerine İmadiyye hâkimi Sultan Hüseyin Bey, kale ve çevresini korumak için askerleriyle Şehrizol'a gitmiştir. Şehrizol'a vardığında Gülanber Kalesi'nin tamamlanması ve devlet hududunun korunması gibi yarım kalan işleri bitirmeye çalışmıştır⁸². Bütün çabalara rağmen bu isyan çabuk bitmemiş ve uzun bir süre devam etmiştir. Bağdad beylerbeyi ve Serdar İskender Paşa'nın Şehrizol beylerbeyinin yaptığı hizmetler hakkında merkeze bir mektup gönderdiğini belirten 27 Recep 975 / 27 Ocak 1568 tarihli hükümde belirtildiği gibi, Şehrizol beylerbeyi kuvvetleriyle barikatlara karşı savaşmış ve kaleler inşa etmiştir. Merkezi yönetim yaptığı faaliyetler ile ilgili olarak onu takdir etmiş ve devlet uğrunda gayret ve iyi işler yapmaya devam etmesini istemiştir. Benzer hükümler, Basra valisi ile İmadiyye hâkimi Sultan Hüseyin Bey'e de gönderilmiştir⁸³.

Osmanlı belgeleri bize bu belirleyici muharebenin ayrıntılarını sunmaktadır. 21 Recep 975 / 21 Ocak 1568 ait bir hüküm, Bağdat beylerbeyinin padişaha yazdığı bir mektuptan bahseder ve ona göre, Ali İbn Alyan ile yaptığı savaşta Asakir-i Mansure görevini en iyi şekilde yerine getirmiş ve büyük bir zafer elde etmiştir. Bunların yanında Şehrizol ve Basra beylerbeyleri, İmadiyye hâkimi Sultan Hüseyin ve diğer beyler ve askerler de yer almıştır. Gece meydana gelen bu muharebe, asi bedeviler arasından 170 asi ve 40 şeyhin öldürülmesiyle sonuçlanmış ve güçlerini kaybetmelerine ve morallerinin bozulmasına neden olmuştur. Bunun için İbn Alyan'ın yandaşları ve şeyhlerin çoğu, anlaşmaya ve akan kanı durdurmaya meyilliydiler. Hüküm, padişahın bu bölgenin meselesini Bağdad beylerbeyine devrettiğini ve onunla birlikte çalışan beylerbeyiler ile birlik ve mutabakat içinde ne yapılması gerektiğine karar vermesi gerektiğini içermektedir⁸⁴. 1568 yılı sonunda İbn Alyan teslim olup Osmanlı Devleti ile barış talebinde bulunarak devletin otoritesini tanımış ve isyan sona ermiştir.

İmadiyye hâkimi Sultan Hüseyin Bey ise, İbn Alyan isyanını bastırmadaki rolü ve cesareti nedeniyle Osmanlı Devleti tarafından onurlandırılmıştır. 2 Zilhicce 975 / 29 Mayıs 1568 yılında Sultan Hüseyin'e, Bağdad beylerbeyi ve diğer emirlerle birlikte İbn Alyan'ın seferinde yaptığı hizmetlerden ve cesaretinden dolayı değerli bir hilat verilmesine dair bir hüküm verilmiştir.

⁷⁹ BOA, MD 6, s.578-579, hk.1270. (12 Haziran 1565).

⁸⁰ BOA, MD 6, s.579, hk.1271. (12 Haziran 1565); BOA, MD 6, s.600, hk.1322. (27 Haziran 1565).

⁸¹ BOA, MD 6, s.580, hk.1272. (12 Haziran 1565); BOA, MD 6, s.598, hk.1319. (27 Haziran 1565).

⁸² BOA, MD 6, s.600, hk.1321. (27 Haziran 1565).

⁸³ BOA, MD 7, s.264, hk.742. (27 Ocak 1568).

⁸⁴ BOA, MD 7, s.264, hk.743. (21 Ocak 1568).

Hüküm, ayrıca bölgeyi kontrol etmek ve korumak ve halkın güvenliğini ve refahını sağlamak için nasıl çaba gösterilmesi gerektiğine dair talimatlar da içermektedir⁸⁵.

Kanuni Sultan Süleyman iktidara geldiğinde Avrupa ile savaşlarla meşguldü ve kendisine iki ayrı cephe açmak istemiyordu. Ancak 1533 yılında İran sınırındaki Bitlis şehrinin yerel hâkimi Şeref Han, Safevilerin himayesine girmiştir. Bu nedenle Sultan Süleyman, Ferdinand ile barış yapmış ve İran'a karşı bizzat orduya komuta etmiştir. 1534-1535 yılları arasında süren bu sefer sırasında Sultan Süleyman, Tebriz ve Bağdad'ı fethederek Azerbaycan ve Irak'ı Osmanlı hâkimiyeti altına almıştır. Osmanlılar Orta Avrupa'daki savaşa döner dönmez, Safeviler karşı saldırıya geçerek Sultan Süleyman'ı 1548'de tekrar İran'a dönmeye zorlamışlardır. Bu sefer, bazı kesintilerle yedi yıl sürmüş ve 29 Mayıs 1555'te Amasya Antlaşması ile sona ermiştir (İnalcık, 2003, s. 62). İki ülke arasındaki antlaşma yirmi yıldan fazla sürmüş, ancak Şah Tahmasb'ın 1576'da ölümünden sonra feshedilmiştir. Safevi tahtı, şahın iradesine göre oğlu Haydar'a devredilmiştir. Ancak Kızılbaş ileri gelenleri yeni şahı uygun bulmayarak onu öldürmüşler ve kardeşi İsmail'i şah yapmışlardır. O da ancak birkaç ay hüküm sürmüş ve 1577 yılında ölmüştür. Bu kez Kızılbaş liderleri Muhammed bin Şah Tahmasb'ın tahta geçmesine karar vermişlerdir. Bu dönemde Kızılbaş liderlerin kendi aralarında ihtilafa düşmeleri İran'ı kargaşaya kaptırmış ve bu durum Osmanlı Devleti'ne Kızılbaş askerlerinden tahliye edilen Safevilerin bazı bölgelerini ele geçirme fırsatı vermiştir (Es-Sabbağ, 1999, s. 140).

Safeviler ile Osmanlı Devletleri arasındaki ilişkilerin bozulmasının ardından, İran'la sınır bölgesi olduğu göz önünde bulundurarak Van beylerbeyi Hüsrev Paşa'dan Safevilerin durumu ve İran'da yaşanan gelişmeler hakkında bilgi vermesini istemiş ve casuslardan oluşan bir istihbarat ağı aracılığıyla durum takibe alınmıştır (Kılıç O. , 2021, s. 42-43). Hakkârî hâkimi Zeynel Bey'e hitaben yazılan 5 Şevval 984 / 26 Aralık 1576 tarihli hükümde, İran'da bulunan casusların, İran kuvvetlerinin burayı işgal etmek için Bağdad'a doğru hareket edeceklerini haber verdiği bildirilmiştir. Bu sebeple; Erzurum, Bağdad, Van ve Diyarbekir beylerbeyi ile Mahmud Bey'den İran'ın herhangi bir hamlesine karşı dikkatli olmaları ve İran'ın Bağdad'a saldırma ihtimali olduğundan her an hazır olmaları istenmiştir. Bu hüküm ayrıca İmadiyye ve Şehrizol'a da gönderilmiştir⁸⁶. 25 Muharrem 986 / 3 Nisan 1578 tarihli bir hüküm ile Kubad Bey'den Şehrizol valisi ile birlikte doğu seferine katılması istenmiştir⁸⁷.

Bu dönemde İran'ın Osmanlı topraklarına saldıracağı endişesi vardı. Aynı yıl Tebriz hâkimi Emir Han, Osmanlı Devleti'ne İran'ın Urmiye veya Van'a saldırma olasılığı hakkında haber göndermiştir⁸⁸. Bu nedenle, İmadiyye hâkimi Kubad Bey, Uşani Beyi Zeynel Bey ve Lacan Beyi Ömer Bey gibi beylere birçok hüküm yazılmış ve bu hükümlerde, beylerden İran'ın saldırısı durumunda Urmiye'ye askeri yardımda bulunmaları istenmiştir⁸⁹. Van beylerbeyi de bir başka hükümde, vilayetinin İran ordusu tarafından saldırıya uğraması halinde mevcut askerlerle direnemeyeceğini açıklamıştır. Bu sebeple, Lacan Beyi Ömer Bey, İmadiyye hâkimi Kubad Bey ve Uşani Beyi'nden İran'ın saldırısı durumunda ve gerektiğinde Van'a yardım etmeleri

⁸⁵ BOA, MD 7, s.515, hk.1481. (29 Mayıs 1568).

⁸⁶ BOA, MD 29, s.36, hk.81. (26 Aralık 1576).

⁸⁷ BOA, MD 32, s.102, hk.212. (3 Nisan 1578).

⁸⁸ BOA, MD 32, s. 199-198, hk.384. (1 Nisan 1578).

⁸⁹ BOA, MD 32, s.199-200, hk.385; BOA, MD 32, s.200, hk.386. (1 Nisan 1578); BOA, MD 32, s.201 ,hk.387; BOA, MD 32, s.201, hk.388.(31 Mayıs 1578).

istenmiştir⁹⁰. Urmiye ve Van'ın karşı karşıya olduğu risklerin yanı sıra, sınıra yakın olan Biradost sancağı üzerinde de ciddi bir tehlike vardı. Bu nedenle, İran'ın söz konusu sancağa saldırması durumunda İmadiyye, Lacan ve Uşani hâkimleri ile Biradost beyi Nasır, Halil, Zeyneddin ve Hasan beylerden yardımda bulunmaları yolunda emirler yazılmıştır⁹¹.

Osmanlı Devleti Doğu'ya birçok sefer düzenlemiş ve bu seferlerde Bağdat beylerbeyini serdar tayin etmiştir. Örneğin 5 Recep 986 / 7 Eylül 1578 tarihli bir hükümden İran'a karşı bir sefer düzenlemeye karar verildiği ve Bağdat beylerbeyi Hasan'ın o bölgeye yapılacak sefere serdar tayin edildiği anlaşılmaktadır. Bu sefere katılan beyler arasında İmadiyye hâkimi, Şehrizol beylerbeyi, Süleymani beyi ve başka beyler de vardı⁹².

Osmanlı Devleti, 2 Safer 987 / 31 Mart 1579 tarihinde doğuya yeni bir sefer için hazırlık yapmaya karar vermiştir. Bu sefere hazırlanmak üzere Halep, Zülkadir, Şehrizol, Soran, İmadiyye hâkimi Kubad Bey ve alaybeylerine birçok hüküm gönderilmiş ve Bağdat beylerbeyi serdar tayin edilmiştir. Bu askeri sefer ile Hayber Kalesi'nin inşası yapılmış ve Şişer Kalesi ele geçirilmiştir⁹³. 29 Zilhicce 994 / 11 Aralık 1586 tarihinde, İmadiyye hâkimi Seyyid Han'a bir hüküm gönderilerek, Osmanlı Devleti'nin bahar başında Bağdat beylerbeyi Süleyman komutasında İran'a sefer düzenleyeceği bildirilmiştir. Bu nedenle Seyyid Han'a hazırlanıp adamları, timar sahipleri ve kendisine bağlı aşiret reisleri ile sefere katılmasını ve silahları ve atlarını hazırlamasını emretmiştir⁹⁴.

Bazı hükümlerde, İmadiyye hâkiminin serdar olarak atandığı görülmektedir. Örneğin 6 Rabiulahir 987 / 2 Haziran 1579 tarihinde Kubad Bey İran'a yapılan sefere serdar olarak atanmış ve İran'ın Merağa bölgesine ulaşmayı başarmıştır. Lacan, Mukri ve Biradost hâkimlerinden Kubad'a yardım etmeleri istenmiştir⁹⁵.

XVI. yüzyılın ortalarında, Osmanlı Devleti'nin Safevi Devleti'ne karşı yaptığı savaşlarda yerel beyler ve özelde de İmadiyye hâkimi büyük rol oynamış ve devlete yaptığı hizmetlerden ve cesaretinden dolayı mükâfatlandırılmış ve ona süslü (müzehheb) bir kılıç verilmiştir⁹⁶.

Sultan Hüseyin'in savaşları sadece kara savaşlarıyla sınırlı kalmamıştır. Bataklıklarda ve hatta denizlerde yapılan savaşlara da katılmıştır. Sultan Hüseyin Bey'e hitaben yazılan 28 Şaban 979 / 15 Ocak 1572 tarihli hükümde, padişahın Ekrâd beylerini, gelecek baharın başında kâfirlerin memleketine saldıracak olan Donanma-i Hümayun'a katılmaya davet ettiği, bu beylerinin kâfirlerle yapılan savaş ve muharebelerde kaydettikleri kahramanlıklardan memnun olduğu ve Diyarbekir vilayetine bağlı Ekrâd beylerinin de bu deniz harekâtlarına katılacağı belirtilmiştir⁹⁷. Ekrâd beylerinin o dönemde yaşanan muharebelere ciddi ve etkili bir şekilde katıldığı söylenebilir. Kıbrıs adasının Haçlılar tarafından İslam donanma yollarını kesmek için bir kale haline gelmesinden sonra, M.1571 / H.979 yılında İmadiyye hükümeti askeri bu adanın fethini hedefleyen deniz seferine büyük kuvvetlerle katılmıştır. Diyarbekir'den gelen Ekrâd beylerinin askerleri de bu askeri harekete katılarak asker sayısı toplamda yaklaşık 100.000'e

⁹⁰ BOA, MD 32, s.203-204, hk.389. (31 Mayıs 1578).

⁹¹ BOA, MD 32, s.212, hk.414. (7 Eylül 1578).

⁹² BOA, MD 32, s.253, hk.465; BOA, MD 32, s.254, hk.466; BOA, MD 32, s.254-255, hk.467. (7 Eylül 1578).

⁹³ BOA, MD 32, s.349, hk.632; BOA, MD 32, s.349, hk.633. (1 Nisan 1579); BOA, MD 32, s.350, hk.636. (1 Nisan 1579); BOA, MD 32, s.358, hk.652. (21 Mart 1579)

⁹⁴ BOA, MD 60, s.173, hk.380. (11 Aralık 1586).

⁹⁵ BOA, MD 38, s.152, hk.304. (2 Haziran 1579).

⁹⁶ BOA, MD 32, s.302, hk.552. (1 Şubat 1579).

⁹⁷ BOA, MD 10, s.112-111, hk.179. (15 Ocak 1572).

ulaşmıştır. Bu kuvvet 400 savaş gemisi tarafından taşınmış ve 13 ay süren şiddetli deniz ve kara muharebelerinin ardından ada fethedilerek Osmanlı Devleti'nin bir vilayeti haline gelmiş ve Şehrizol'un eski valisi Mustafa Paşa Kıbrıs beylerbeyi olmuştur. 1571 Eylül ayının ortalarında adadan ayrılarak hareket sona ermiştir (Öztuna, 1988, s. 370).

10 Ramazan 980 / 14 Ocak 1573 tarihli Diyarbekir eski beylerbeyi Hasan Paşa'ya hitaben yazılan bir başka hükümde de devletin gelecek baharın başında bir donanma hazırlayacağı, valinin Zilkade ayında İstanbul'da hazır olması gerektiği, İmadiyye, Hazu ve Cizre hâkimlerine ve diğer Ekrâd beyleriyle birlikte bu harekete katılması gerektiği bildirilmiştir. Ayrıca piyade, okçu ve tüfekli askerleri de donatmaları istenmiştir⁹⁸.

5.1.6. Timar, Has, Zeamet ile ilgili Hükümler

Diyarbekir Vilayeti'ndeki sancaklar iki ayrı idari statüdedir. Birincisi yerel aşiret sahibi beylerin idaresindeki ocaklık sancaklar, ikincisi ise klasik Osmanlı sancaklarıdır. Ocaklık sancaklar *yurtluk-ocaklık* ve *hükümet* sancaklar olarak iki gruba ayrılmıştır. Bu iki sancak grubu arasındaki en önemli fark yurtluk-ocaklık sancaklarda tahrir yapılması ve içlerinde dirliklerin (has, zeamet ve timar) bulunması, hükümet sancaklarda ise tahrir yapılmamasıdır. Ocaklık sancaklarda sancak beyliği aşiret sahibi ailenin üyelerinin tekelindeydi. Yükümlülüklerini yerine getirdikleri müddetçe beylik merkezi idare tarafından aile üyelerinden birine verilirdi⁹⁹.

İmadiyye hükümeti bölgesinde timar, zeamet ve has sistemi uygulanmamasına rağmen, incelediğimiz bazı hükümlerin bu konuyla ilgili olduğunu fark ettik ve Osmanlı yetkililerinin İmadiyye hükümetine komşu bölgelerde yönetici aileye bazı timar veya sancak verdiğini gördük. Hatta bazı hükümlerde İmadiyye hâkimlerinin, merkeze timar ve zeametler hakkında şikâyetle bulunduğu görülmektedir. Bu da bize hükümet sancaklarda dirlik sisteminin uygulanmadığı şeklindeki kanunname hükümlerinin uygulamada geçerli olmadığını göstermektedir.

Bazı hükümlerde timarın bir kişiden zorla alınıp başkasına verildiği görülmektedir. Örneğin, Sultan Hüseyin'in kethüdası Hacı Yunus, merkezin bilgisi olmadan bir hüküm uydurarak bir timarı Ahmed adındaki bir kişiden alıp Muhammed adında başka bir kişiye para karşılığı vermiştir. Bu sebeple, İmadiyye hâkimine bir hüküm yazılarak timarı ondan alıp başkasına vermesini ve Hacı Yunus'u hapse atmasını istemiştir¹⁰⁰.

Bir başka hükme göre İmadiyye hâkimi padişaha bir mektup göndererek, Kerallah bin Muhammed isimli Musullu birisinin bir zeameti sahiplenip gelirini bina yapmak için harcadığını bildirmiştir. Bu sebeple merkezdeki kayıtların incelenmesini talep etmiştir¹⁰¹. Bağdad beylerbeyine 20 Zilhicce 987 / 15 Mayıs 1571 tarihli yazılan cevabi hükümde, Kerallah bin Muhammed'in devlet parasını zimmetine geçirdiği ortaya çıkarsa, çaldığı paraya karşılık olarak malına el koyup satması istenmiştir¹⁰².

Herhangi bir sancağa bağlı olmayan aşiretlerin Havass-ı Hümayu'a kaydedilmesine dair bazı hükümler de mevcuttur. 3 Safer 980 / 15 Haziran 1572 tarihli Bağdad beylerbeyi ve

⁹⁸ BOA, MD 21, s.37, hk.101. (14 Ocak 1573).

⁹⁹ Bu sancaklar hakkında geniş bilgi için bkz. Kılıç, O. (1999) Yurtluk-Ocaklık ve Hükümet Sancaklar Üzerine Bazı Tespitler, *OTAM*, 10/10, s. 119 - 137, Ankara, s. 12-123; Kılıç, O. (2001). Ocaklık Sancakların Osmanlı Hukukunda ve İdari Tatbikattaki Yeri, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (Journal of Social Science)*, 11/1. Elazığ , s. 158-161;

¹⁰⁰ BOA, MD 12, s.153, hk.330. (28 Mart 1571).

¹⁰¹ BOA, MD 10, s.311, hk.502. (13 Mayıs 1571).

¹⁰² BOA, MD 12, s.264, hk.541. (15 Mayıs 1571).

defterdarına yazılan bir hükümde, konargöçer aşiretlerin yazın İmadiyye ve Erbil arasında yaşadıkları, kışın Harir sancağına yerleştikleri belirtilmiştir. Bunların 2000 haneden oluşmasına rağmen hangi sancağına bağlı oldukları belli değildi. Vergilerini genellikle Harir hâkimine ödedikleri için, başka hâkimler tarafından saldırıya uğrayabileceklerini düşünülerek Bağdad beylerbeyinden isimlerini Havass-ı Hümayun'a kaydettirmesi istenmiştir¹⁰³.

İmadiyye hâkiminin bazı sancakları belirli kişilere verilmesini talep ettiğine dair hükümler vardır. Örneğin 23 Şevval 984 / 13 Ocak 1577 tarihli bir hükümden anlaşıldığına göre, İmadiyye hâkimi, Seyyid Süleyman Sancağı'nı oğlu Seyyid Han'a verilmesini talep etmektedir. Bu sancağın sürekli bir iç mücadele içinde olduğu ve gelirin 300.000 akçeye ulaştığı da belirtilmiştir¹⁰⁴.

Timarların yenilenmesi konusuna ilişkin hükümler de vardır. 15 Şaban 992 / 22 Ağustos 1584 tarihli bir hüküm, İmadiyye hâkimi Kubad Bey'in bir mektup göndererek, babasının (Sultan Hüseyin) Osmanlı Devleti'ne yaptığı hizmetlerden dolayı Sultan Selim'in kendisine ve kardeşlerine bazı timarlar verdiğini ve bu timarların tekrar kendilerine bağlanmasını talep ettiğini öğreniyoruz. Kubad Bey'in bu talebi İran seferine katılması karşılığında kabul edilmiştir¹⁰⁵.

Bağdad beylerbeyine hitaben yazılan bir başka hükümde, Zaho livasındaki timarının İmadiyye hâkiminin oğlu Seyyid Han'dan alınıp amcası Behram'a verildiği belirtilmiştir. Lakin Behram'ın eşkıya olması, Osmanlı Devleti'ne ihanet etmesi ve askeri seferlere katılmaması nedeniyle 20 Cemaziyel-ahir 992 / 29 Haziran 1584'te, 20.000 akçe terakki ile zeamete çevrilip Seyyid Han'a iade etmesi emredilmiştir¹⁰⁶.

İmadiyye hâkiminin bazı kişilere zeamet veya timar verilmesi hususunda talepte bulunduğu dair hükümler bulunmaktadır. Örneğin İmadiyye hâkimi merkeze bir mektup göndererek, timarları 12.000 akçe'ye ulaşan Bulgar köyünün ve Erbil Sancağı'nın bazı bölgelerinin Mirza ve Şernam sipahiye bağlı olduğunu ve bu kişilerin eşkıya oldukları için timarlarının Darende Hasan'a verilmesi gerektiğini bildirmiştir. Bunun üzerine, Şehrizol beylerbeyine bir hüküm gönderilerek adı geçen şahısların haydut olduklarının doğru olup olmadığını ve timarlarının yetersiz olup olmadığını araştırması istenmiştir¹⁰⁷.

İmadiyye hâkiminin bir başka hükümde, Musul Sancağı ve çevresinde herhangi bir tarafın tasarrufunda olmayan bazı çiftliklerin bulunduğunu bildirmesi ve bu çiftliklerin devlete her yıl 1200 akçe verebileceği ve timarları 1300 akçeye ulaşabileceği için boş bırakılmayıp belli kişilere tevdi edilmesini istemesi üzerine, Bağdad beylerbeyine bu konuyu araştırması emredilmiştir¹⁰⁸. Bir sonraki hükümde İmadiyye hâkimi, Musul Sancağı'nda zeamet tasarruf eden Murhan'a 1400 akçe terakki verilmesini talep ettiğini görüyoruz¹⁰⁹.

Fethedilen bölgenin zeametinin sancak sistemi olarak fatihlere verilmesi ve bu sancaklar üzerinden sorumlulara asker maaşı verilmesine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Örneğin İmadiyye hâkimi 15 Rabiü'l-ahir 987 / 11 Haziran 1579 tarihli hükümde, padişahın Tukan

¹⁰³ BOA, MD 19, s.85, hk.189. (15 Haziran 1572).

¹⁰⁴ BOA, MD 29, s.72, hk.172. (13 Ocak 1577).

¹⁰⁵ BOA, MD 54, s.15, hk.51. (22 Ağustos 1584).

¹⁰⁶ BOA, MD 54, s.36, hk.140. (25 Temmuz 1584).

¹⁰⁷ BOA, MD 54, s.37, hk.145. (25 Temmuz 1584).

¹⁰⁸ BOA, MD 54, s.47, hk.178. (21 Temmuz 1584).

¹⁰⁹ BOA, MD 54, s.59, hk.225. (29 Temmuz 1584).

Kasabası'nı Kızılbaşlardan ordusunu oluşturan Şahkir bin Mukri'ye vermesini ve maaşlarını fethettikleri yere bağlamasını istemiştir¹¹⁰.

5.1.7.Çeşitli Konularla İlgili Hükümler

İncelediğimiz mühimme defterlerinin büyük bir kısmı, hac, cinayet, hırsızlık, inşaat, adaletten kaçan insanları teslim etmek için sancaklar ve eyaletler arası işbirliği, aşiretler arası çatışmalar ve çözümler gibi, bahsettiğimiz konuların dışında çeşitli konularla ilgilidir.

İnşaat ile ilgili hükümlerden biri 28 Zilkade 972 / 27 Haziran 1565 tarihli olup Şehrizol'deki Gülanber Kalesi'nin Sultan Hüseyin tarafından merkezin emriyle yaptırılması ile ilgilidir¹¹¹. Başka bir hükümde, İmadiyye hâkimine yazılmış ve işçi ihtiyacı olan Hayber Kalesi'ni tamamlamasının ve kendi bölgesinden alet ve inşaat malzemeleri getirmesinin istendiği belirtilmiştir¹¹².

Hırsızlık ve cinayetle ilgili hükümler: 27 Rabiü'l-evvel 976 / 19 Eylül 1568 tarihli bir hükme göre, İmadiyye hâkimi Sultan Hüseyin'in oğlu Kubad Bey, Seyyid Süleyman Sancağı'nın beyi idi. Bu dönemde Sultan Hüseyin, oğluyla birlikte Cezayir seferine gittiğinde, Kubad Bey'in yerine bir subaşı geçmişti. Ancak sancaktaki bazı aşiretler subaşıyı öldürmüşlerdir. Bunun üzerine suçlular tutuklanarak hapse atılmışlar ve şer'le cezalandırılmaları istenmiştir¹¹³. Başık bin Ebu Saad'ın işlediği cinayetten yargılandığını ve kefaletle serbest bırakıldığını belirten başka bir hüküm vardır¹¹⁴. Bir başka hükümde de Kürt taifesine mensup Mir Aziz'in Cizre hâkimi ve hazinedarı Muhammed Bey'i öldürdüğü, ardından para, kumaş ve antikalara çalarak İmadiyye'ye kaçtığı belirtilmiştir. Padişah, İmadiyye hâkiminden bahsi geçen şahsı devletin gönderdiği çavuşa teslim etmesini istemiştir¹¹⁵.

12 Zilhicce 999 / 1 Ekim 1591 tarihli yazılan bir hükümde belirtildiği gibi, Han Abdullah'ın oğulları ve Mahmud Ağa ve yandaşları ile İmadiyye aşiretlerinden Şeyh Rüstem ve oğlu Mir Seyfeddin ve Şeyh Taceddin'in aralarında bulunduğu 500 kişilik bir grup Cizre'ye saldırarak kalesini kuşatmışlar ve kaleye girmeyi başardıktan sonra Cizre'nin hâkimi dahil 300 kişiyi öldürerek sonra da paralarını çalıp mülklerine el koymuşlardır¹¹⁶. Bu olaydan sonra, Bağdad beylerbeyine Cizre'ye saldıranların takip edilmesini ve tutuklanması emredilmiştir. Bunun üzerine İmadiyye'de bulunanlar tutuklanarak olay yerine gönderilmişler ve İmadiyye hâkiminin bu görevi yerine getirmesi için Bağdad beylerbeyine her türlü desteği vermesi emredilmiştir¹¹⁷.

Hükümler arasında bazı bürokrat atamaları da mevcuttur: 3 Rabiü'l-ahir 994 / 24 Mart 1586 tarihli bir hükme göre Hasankeyf Sancağı'na İmadiyye hâkimi Seyyid Han'ın amcası Behram Bey tayin edilmiştir¹¹⁸. Başka bir hükme göre, Musul ile Nusaybin arasında İzzeddin olarak bilinen Şeyh Hamza adlı evliyalardan birinin türbesi bulunmuş ve insanlar dua etmek için türbeyi ziyaret etmişlerdir. Önceki gözlemci türbenin parasını çaldığı ve ziyaretçilerle

¹¹⁰ BOA, MD 38, s.157, hk.311; BOA, MD 38, s.156, hk.312; BOA, MD 38, s.158, hk.313. (11 Haziran 1579).

¹¹¹ BOA, MD 6, s.600, hk.1321. (27 Haziran 1565).

¹¹² BOA, MD 38, s.24, hk.83. (2 Nisan 1579).

¹¹³ BOA, MD 7, s.839, hk.2297. (19 Eylül 1568).

¹¹⁴ BOA, MD 6, s.324-325, hk.686. (7 Mart 1565).

¹¹⁵ BOA, MD 43, s.136, hk.244. (14 Temmuz 1580).

¹¹⁶ BOA, MD 67, s.161, hk.418. (1 Ekim 1591).

¹¹⁷ BOA, MD 67, s.161, hk.419. (1 Ekim 1591).

¹¹⁸ BOA, MD 60, s.217, hk.514. (24 Mart 1586).

ilgilenmediği için türbenin kayyum veya koruyucusu olarak Şeyh Ahmed adında bir kişi atanmıştır¹¹⁹.

İmadiyye'nin birçok dönemde birçok tehlikeye ve kuşatmaya maruz kaldığı hükümlerden açıkça anlaşılmaktadır. Örneğin 22 Rabiulevvel 991 / 15 Nisan 1583 tarihli bir hükme göre, Şehrizol beylerbeyi, 300 kişiden oluşan bir grup Kürt'ün toplanıp İmadiyye'yi kuşatmayı planladığını, yolları kapatarak yolsuzluk yaptığını ve Cizre'ye bağlı bazı köylere saldırdığını merkeze bildirmiştir. Bunun üzerine, Cizre kadısı ve hâkiminden onları tutuklaması emredilmiştir¹²⁰. 29 Recep 991 / 18 Ağustos 1583 tarihli bir başka hükme göre, Kubad Bey bir sefere katılmak üzere Bağdad'a giderken, İran'a kaçan Behram Bey bu fırsatı değerlendirerek geri dönmüş ve İmadiyye Kalesi büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kalmış ve sonuç olarak Behram kaleyi kuşatıp içeri girmeyi başarmıştır. Devlet, askerler sınırdayken iç sorunlarla vakit kaybetmemek için, İmadiyye'deki ileri gelenlerin kendilerine hâkim olması için Behram veya Kubad arasında seçim yapmaları gerektiğine ve Behram'ın seçim sonucunu kabul etmemesi ve kaleyi terk etmemesi halinde zorla uzaklaştırılması gerektiğine karar vermiş ve bu hüküm Şehrizol beylerbeyine gönderilmiştir¹²¹.

Ayrıca sorunların çözülmesi ve diğer sancaklara giden firarilerin iade edilmesi için eyaletler ile sancaklar arasında işbirliği yapılmasına ilişkin hükümler de bulunmaktadır. Örneğin 5 Muharrem 967 / 7 Ekim 1559 tarihli hükümde, Sultan Hüseyin ve aşiret reislerinin (Ağalar) ve devlet görevlilerinin hazır olmaları, diğer Kürt beyleriyle birlikte çalışmaları ve gerektiğinde Bağdad beylerbeyine yardım etmeleri gerektiği belirtilmiştir¹²².

12 Cemazeyil-evvel 967 / 9 Şubat 1560 tarihli, Lacan Sancağı hâkimi Yusuf Bey'in Şervan, Alaaddin, Şah Mansur ve Murad'ın da aralarında bulunduğu aşiret mensupları tarafından öldürüldüğüne dair bir hüküm bulunmaktadır. Yusuf Bey'i öldürdükten sonra tüm hazine mallarını yağmalamışlar ve devlet, suçluları tutuklamak için Kabur ve Kethüda Haydar'ı göndermiştir. Ancak bölgeye gittiklerinde suçlular dağlara sığınmışlardı. Merkezden gönderilen hükümle onların cezalandırılacağına dair Sultan Hüseyin'e emir verilmiştir¹²³.

Bağdad beylerbeyine gönderilen 25 Muharrem 979 / 19 Haziran 1571 tarihli bir hükme göre, İmadiyye hâkimi Sultan Hüseyin, Zaza taifesinin iki reisi Ömer ve Zeynel arasındaki çekişmeyi ve eski düşmanlıklarını anlatan bir mektup göndermiştir. Hüküm, Bağdad beylerbeyinin çatışan tarafları huzuruna davet etmesi ve uzlaştırmaya çalışması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Sultan Hüseyin, Seyfeddin'i bu sorunun arkasında olmakla suçlamıştır¹²⁴. Başka bir hükümde İmadiyye hâkimi, Şerefhan ve Kürdi aşiretlerinden bazı kişilerin kendi yönetim sınırları içinde yolsuzluk ve itaatsizlikte bulunarak Uşani'ye kaçtığını Uşani beyine bildirmiş ve kaçanları gönderdiği adamlara teslim etmesini istemiştir¹²⁵. Bir başka hükümde ise bir grup kişinin Cizre hâkiminin kalesine girip 20.000 altın ve birçok değerli eşyayı çaldıktan sonra İmadiyye'ye kaçtığı ve İmadiyye hâkiminin bu kişileri tutuklaması gerektiği belirtilmiştir¹²⁶.

¹¹⁹ BOA, MD 19, s.216, hk.447. (27 Temmuz 1572).

¹²⁰ BOA, MD 49, s.12, hk.47. (15 Nisan 1583).

¹²¹ BOA, MD 51, s.64, hk.201. (18 Ağustos 1583).

¹²² BOA, MD 3, s.147, hk.391; BOA, MD 3, s.147, hk.392. (7 Ekim 1559).

¹²³ BOA, MD 3, s.261, hk.767; BOA, MD 3, s.261, hk.768. (9 Şubat 1560).

¹²⁴ BOA, MD 17, s.12, hk.19. (19 Haziran 1571).

¹²⁵ BOA, MD 27, s.71, hk.179. (8 Kasım 1575).

¹²⁶ BOA, MD 43, s.143, hk.255. (14 Temmuz 1580).

İdare ile ilgili hükümler: 19 Rabiü'l-evvel 984 / 16 Haziran 1576 tarihli bir hükme göre, Kubad Bey resmi bir iş için İstanbul'a gitmiş ve yolda karşılaştığı güçlükler nedeniyle uzun yolculuklarda yapılan yardımlar hakkında kadıya bir hüküm yazmıştır¹²⁷. 25 Recep 992 / 2 Ağustos 1584 tarihli araziler Behram Bey'den alınmış ve yeniden kardeşi Kubad Bey'e verilmiştir¹²⁸. Aynı yıla ait bir başka hükmünde, Sincar hâkiminin İmadiyye hâkiminin oğlu Ebu Said olduğu ve söz konusu liva ve çevresinin harap halde bulunduğu, dolayısıyla bu bölgede çok sayıda insanı soyan haydutların varlığından bahsedilmiştir. Bu sebeple nazır Sinan Paşa'ya hüküm yazılmış ve sefer sonunda bu yolculukta zarar görenlerin tazmini için Ebu Said'e 120.000 akçe ödemesi istenmiştir¹²⁹. Bir diğer hükümde, Bağdad beylerbeyi Sinan Paşa İstanbul'a bir mektup yazarak devlete yaptığı hizmetlerinden bahsetmiş ve ileride devletin ihtiyacı olan her şeye hazır olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla devlete daha fazla hizmet edebilmek için İmadiyye ve Luristan hâkimliğinde olduğu gibi yönetimin irsi hale getirilmesini rica etmiştir¹³⁰.

Başka bir hükümde Sürhab ve kardeşi Hıdır'ın İmadiyye hâkiminin babasının adamları oldukları ve Sefer-i Hümayun'a katılmadıkları belirtilmiş, Hıdır'ın, kardeşi Sürhab'ı Kızılbaşlara gitmeye teşvik ettiği belirtilmiştir. Daha sonra Bağdad'a giderek fitne ve fesat çıkarmışlar ve bu nedenle aileleriyle birlikte Kıbrıs'a sürgün edilmelerine karar verilmiştir¹³¹. Bir başka hükümde, İmadiyye hâkimi Hüseyin Bey padişaha bir mektup göndererek, Aksak Seyfeddin ve kardeşi Hüseyin'in Şehran Şehri'ni ele geçirenler arasında olduklarını, halka hakaret etmediklerini, Hüseyin'in bölgeyi terk edip kardeşinin orada kaldığını, Aksak'tan halka sadaka dağıtmasını istediğini ve bu şehrin güvende olduğunu bildirmiştir. Ayrıca padişah, Bağdad beylerbeyinden şehri ve halkın durumunu yakından takip etmesini istemiştir¹³².

Hacca gitmekle ilgili tek bir hüküm vardır: 8 Rabiü'l-evvel 987 / 5 Mayıs 1579 tarihli bir hükümde; Kubad Bey'in, hacca gitmesine izin verilmesini talep ettiğini ancak bu isteğinin reddedilerek hacı ertelemesini ve kendisini doğu seferine hazırlamasını ve sefer biterse gelecek yıl gidebileceği hususu yer almaktadır¹³³.

16 Rabiü'l-evvel 983 / 25 Haziran 1575 tarihinde İmadiyye hâkimi ve kadısına bir hüküm gönderilmiş ve Şükrullah bin Muhammed, Ahmed Aksur, Ebu Bekir Zeyd ve Taceddin'in de aralarında bulunduğu birçok kişinin, Alkuş Kalesi'ni yıkmak, Havass-ı Hümayun'a ait Der Köyü'nü yakmak ve Bidar Köyü'nde şenaatte bulunmak gibi eylemlerin içinde bulunduğu kaydedilmiştir. İmadiyye'nin hâkimi ve kadısından bu suçluları takip takip edip yakaladıktan sonra işledikleri suçlara göre yargılayıp cezalandırmaları istenmiştir¹³⁴.

¹²⁷ BOA, MD 28, s.31, hk.74. (16 Haziran 1576).

¹²⁸ BOA, MD 54, s.87, hk.338. (2 Ağustos 1584).

¹²⁹ BOA, MD 54, s.35, hk.139. (25 Temmuz 1584).

¹³⁰ BOA, MD 48, s.30, hk.84. (8 Ağustos 1582).

¹³¹ BOA, MD 47, s.244, hk.587; BOA, MD 47, s.244, hk.588. (22 Temmuz 1582).

¹³² BOA, MD 2, s. 69, hk.628. (29 Nisan 1556).

¹³³ BOA, MD 38, s.147, hk.295. (5 Mayıs 1579).

¹³⁴ BOA, MD 26, s.73, hk.186. (25 Haziran 1575).

6. SONUÇ

Osmanlı Devleti, devasa bir belge mirası bırakmıştır. Osmanlı arşivi dünyanın en büyük üçüncü arşivi olarak Osmanlı dönemindeki siyasi, ekonomik ve sosyal hayatın çeşitli yönlerini ele açıklığa kavuşturacak niteliktedir. Çok sayıda iç ve dış yazışmaların yanı sıra, Osmanlı İmparatorluğu'nun yüzlerce yıllık tarihini muhafaza eden haritalar, resimler ve el yazmaları içermektedir. Osmanlı coğrafyasında bulunan Arap vilayetleri ve Ortadoğu bölgeleri hakkında bu arşivde çok sayıda ve çeşitli belgelere rastlamamız şaşırtıcı değildir. Osmanlı Devleti'nin, mevcut siyasi bölünmelere göre batıda Balkanlar'dan doğuda Kafkasya'ya kadar 39 ülkenin topraklarına yayıldığını göz önünde bulundurarak, bu ülkelerde bulunan çeşitli milletler ve dini unsurların tarihini doğru bir şekilde yazmak için bu muhteşem arşive ihtiyaç olduğunu söyleyebiliriz.

İmadiyye Hükümeti XVI. (H. X.) yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altına girmiş ve XVIII. yüzyılın başlarına kadar merkezi yönetime tabi olmuştur. Osmanlı merkezi yönetimi ile İmadiyye hükümetinin beyleri arasındaki resmi yazışmalar doğrudan gerçekleşmiştir. Beyler, hükümetinin iç ve dış işleriyle ilgili herhangi bir konuda doğrudan merkezle irtibat hâlinde olup yazışabilmişlerdir. Aynı şekilde merkezi idare de bölge meselelerinde İmadiyye beylerini muhatap almış ve diğer beyler arasındaki özel statülerini göstermek için “damet me’alihi, dame izzihu vb.” gibi farklı el-kablarla da hitap etmiştir.

Mühimme defterleri, İmadiyye hükümetinin beyleri ile Osmanlı merkezi yönetimi arasındaki karşılıklı yazışmalar hakkında bilgi verdiği için bahsettiğimiz dönem için yeni ve önemli bir kaynaktır. Bu hükümler, XVI. yüzyılda İmadiyye Hükümeti'nin tarihinin önemli yönlerini ortaya koymaktadır. İktidarın iç sorunları, yönetici aile üyeleri arasındaki çatışmalar, kendisine destek veren, müttefik olan veya ona karşı mücadele eden yerel aşiretlerle ilişkiler, İmadiyye'nin Osmanlı-İran ihtilafındaki rolü, askeri ve güvenlik işleri ve diğer konuları ele almaktadır.

Bu belgeler, hükümet beylerinden (Sultan Hüseyin bin Sultan Hasan, Kubad Han Bey, Behram Bey ve Seyyid Han Bey) iktidara geldiği dönemi kapsamaktadır.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli nokta da, birçok modern kaynak bu beylerin sırası ve hâkimlik süreleri bakımından farklılık gösterirken, bu belgeler aracılığıyla beylerin sırasını ve hâkimlik sürelerini net olarak açıklığa kavuşturulabilmektedir. Bazı kaynaklarda Seyfeddin'in Kubad Bey'den sonra iktidara geldiği, bazılarında ise Kubad Bey'in saltanatının 6 ay, Behram Bey'in 6 yıl olduğu belirtilmiştir. Ancak belgelerden Kubad Bey'in saltanatının 12 yıl (1574-1585) olduğu ve Behram'ın 6 aylık saltanattan sonra Seyyid Han lehine iktidarı bıraktığı sonucuna vardık.

İncelediğimiz hükümler arasında ordu, donanma ve askeri teçhizatla ilgili hükümlerin ilk sırada yer aldığı ve bunun İran ile aralıklı savaşlar, Basra'da Bedevi isyanının ortaya çıkması ve son olarak da XVI. yüzyılda Kıbrıs'ın fethi ile ilgili olduğu anlaşılmıştır. Osmanlı Devleti, diğer sancakların yanı sıra İmadiyye'den de asker talep etmiştir. İmadiyye hükümetinin ordusu, savaş kabiliyetleri ile devlete yardım eden önemli bir askeri kaynak olarak kabul edilmiş ve kuvvetleri, komşu hükümetlerin orduları arasında en eğitimli ve en cesur kuvvet olarak nitelendirilmiştir. Hükümetler arası çatışmalar, savaşlar veya hazırlıkları, zorlu dağlık geçitleri, nemli sığ

bataklıklar veya İmadiyye'ye kıyasla garip bir çevreye sahip denizler dahil olmak üzere son derece zor çevre ve iklim koşulları, bu kuvvetin savaşma kabiliyetini kanıtlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin İran'a karşı savaşlarında ve sınır bölgelerinin savunmasında da diğer ocaklık sancak orduları ile beraber önemli bir rol oynamış ve ayrıca İmadiyye hükümeti İran'a yönelik seferlere birden fazla kez katılmıştır. Kubad Bey, ordusunun muharebedeki kabiliyeti, kuvveti ve teşkilatlanması sebebiyle doğuya yapılan seferlerden birinde serdarlığa bile getirilmiştir. Ayrıca İmadiyye beylerinin yeteneklerinden dolayı devlet birçok konuda onlara güvenmiştir. Örneğin Sultan Hüseyin, savaşa giden Şehrizol beylerbeyinin yerini almış ve bu bölgenin genel sorumlusu olarak görev yapmıştır. Kıbrıs'ın fethi sırasında İmadiyye hükümetinin ordusunun deniz savaşlarına katıldığı da hükümlerden anlaşılmaktadır. İmadiyye hükümeti sadece askeri alanda etkili olmakla kalmamış, aynı zamanda Hayber ve Gülanber Kaleleri gibi harap olmuş bölgelerdeki kalelerin inşası ve onarımı ile diğer alanlarda da yardımlarda bulunmuştur.

Bu belgelerde bahsedilen önemli konulardan biri de merkezi Şeyhan olan Yezidi Dasini taifesi sorunudur. XVI. yüzyıldaki faaliyetlerinden modern kaynaklarda ayrıntılı olarak bahsedilmediği için Osmanlı arşivi bu taife hakkında bilgi edinmek için önemli bir kaynak olarak kabul edilmektedir. Bunların adı her zaman devlete sorun çıkaran, eşkıyalık yapan, hain kişiler olarak belgelerde geçmektedir. Hükümlere göre Musul, Sincar, Dohuk, Diyarbekir ve Erbil ovası gibi birçok bölgeye yayılmışlardır. Musul-Bağdat yolu başta olmak üzere bu bölgelerin yollarında haydutluk yaparak özellikle Musul'a gidenlere saldırmışlar ve insanların evlerine saldırıp yağmalamışlardır. 39 numaralı mühimme defterinin 35. Hükümünde, İmadiyye hükümetine isyan ettikleri ve Kubat Bey ile Sultan Hüseyin döneminde çok aktif oldukları belirtilmiştir. Artan faaliyetleri ve birçok bölgeye yayılmaları nedeniyle tutuklanmaları ve cezalandırılmaları birkaç livanın beyleri arasında işbirliğini gerektirmiştir. Dikkatimizi çeken bir diğer nokta ise sadece Yezidi Dasini taifesinin değil, Müslümanların da eşkıyalık, yağma ve cinayet işlerine bulaştığıdır.

Belgelerde bahsedilen bir diğer önemli konu ise hükümetin karşı karşıya olduğu iç sorunlar ve yönetici aile üyeleri arasındaki iktidar mücadelesidir. Bahsedilen bu önemli çatışmalar arasında Kubat Bey ile Behram Bey kardeşler arasındaki iktidar mücadelesi de yer almaktadır. Bu bize Emin ile Ma'mûn arasındaki çekişmeyi hatırlatırken, babaları Sultan Hüseyin'in durumu Harun Reşid'in durumuna benzer. Bu çetin çatışmanın temel nedeni hükümetin zayıflığıdır. Önceki hükümdarlar sağlam ilkelerle hüküm sürerken, sonrakiler adaletin ne olduğunu bilmiyorlardı. Bu çatışmanın en tehlikeli etkisi, İmadiyye hükümetini destekleyen aşiretlerin, bazıları meşru hâkim Kubad'ı, Zebariler gibi diğer büyük aşiretlerin ise Behram'ı destekleyecek şekilde bölünmesiydi. Bu iç çekişme o kadar şiddetli hale geldi ki Kubad Bey Mizuri aşireti tarafından öldürülmüştür.

Yaptığımız araştırmalarda İmadiyye'de timar, zeamet ve havass sistemi uygulanmamasına rağmen, birçok hükmün bu sistemle ilgili olduğunu fark ettik. Bu hükümler, devlete hizmetlerinden dolayı merkezi yönetimin yönetici aileye bazı timar ve zeamet verilmesini veya yenilenmesini göstermektedir. Ayrıca bazı hükümlerde İmadiyye hâkimi padişaha şikayette bulunmuştur. Fethedilen bölgelerde ordunun maaşlarını ödemeleri için hizmeti geçenlere toprak verilmesine ilişkin birçok hüküm vardır.

Bazı hükümlerde, adaletten kaçan suçluların yargı önüne çıkarılması ve sorunların çözülmesi için bölgedeki vilayetler ile sancaklar arasında işbirliği yapıldığı görülmektedir. Bunların dışında atama ve inşaatla ilgili hükümler de mevcuttur.

Ana kaynak olarak mühimme kayıtlarına dayanılarak İmadiyye'nin Osmanlı idaresi altında durumu hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Buna rağmen İmadiyye'nin nüfusu, nahiyeleri, yerleşim yerleri, aileleri, geçim kaynakları, hukuki sorunları, tarımı vb. hakkında detaylı bilgi elde etmek defterlerin özelliğinden dolayı mümkün olamamıştır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Mühimme Defterleri (MD), No: 2-73.

2. Yayımlanmış Mühimme Defterleri

12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979 / 1570-1572), Özet-Transkripsiyon-İndeks, Yayına hazırlayanlar:

Hacı Osman Yıldırım-Vahdettin Atik-Murat Cebecioğlu vd., No 33 . (1996). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları.

3 Numaralı Mühimme defteri (966-968 / 1558-1560), Yayına hazırlayanlar: Nezihi Aykut-İdris Bostan-Murat Cebecioğlu vd., No 12. (1993). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları.

6 Numaralı Mühimme Defteri (972 / 1564-1565) Özet-Transkripsiyon ve İndeks, Yayına hazırlayanlar: Hacı Osman Yıldırım-Vahdettin Atik-Murat Cebecioğlu vd. (1995). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları.

7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976 / 1567-1569) Özet-Transkripsiyon-İndeks,II, Yayına hazırlayanlar: Hacı Osman Yıldırım-Vahdettin Atik-Murat Cebecioğlu vd., No 37. (1998). Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları.

3. Lisansüstü Tez Olarak Hazırlanmış Mühimme Defterleri

Akçelik, E. (2013). *39 Numaralı Mühimme Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (s. 1-118)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

Aytaç, R. (2014). *66 Numaralı (H.997-998 / M.1589-1590) Mühimme Defteri (İnceleme -Metin)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.

Bostancı, M. (2002). *19 Numaralı Mühimme Defteri (Tahlil-metin)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü . İstanbul.

Çakır, İ. E. (2006). *10 Numaralı Mühimme Defteri'nin (s.179-356) Transkripti ve Değerlendirmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

Canpolat, İ. (2013). *72 Numaralı Mühimme Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (s.160-320)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

Çelik, S. (1997). *21 Numaralı Mühimme Defteri (Tahlil-metin)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Döşemetaş, Ö. (2014). *27 Numaralı Mühimme Defteri'nin Özet, Transkripsiyon ve değerlendirilmesi (1-140)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

Günay, M. (1996). *55 Numaralı Mühimme Defteri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Samsun.

İzgi, Ş. (2006). *986 (1578) Tarihli 32 Numaralı Mühimme Defteri: [s. 201-400] Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.

Kahveci, G. (1998). *29 Numaralı Mühimme Defteri (984/1576)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Karvar, Ş. (2018). *23 Numaralı ve 1573-1574 Tarihli Mühimme Defteri/s.282-352 (Özet -Transkripsiyon -Dizin)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ.

Kaya, M. S. (2013). *69 Numaralı Mühimme Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi (1-168)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.

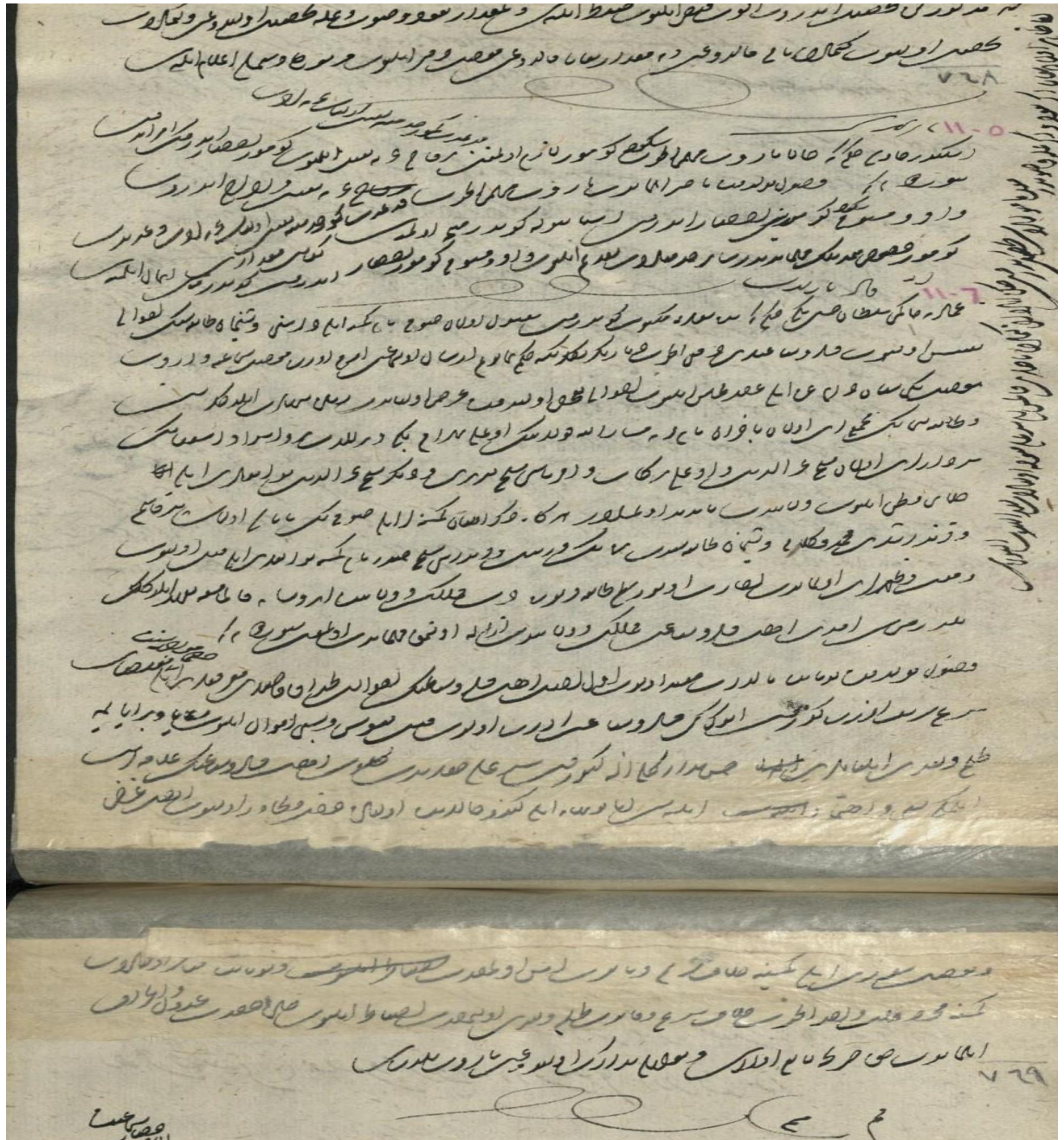
- Kaygusuz, Z. (2006). *10 Numaralı Mühimme Defteri'nin (s.1-178) Transkripti ve Değerlendirmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- Şahin, R. (2014). *22 Numaralı Mühimme Defteri'nin (H.981/ M.1573) transkripsiyon ve değerlendirilmesi (s. 1-107)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri.
- Şener, İ. (2015). *16 Numaralı Mühimme Defteri'nin (s.1-119) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- Sönmez, F. (2019). *73 Numaralı Mühimme Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (434-590)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bitlis Eren Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bitlis.
- Uğurlu, M. (2018). *73 Numaralı Mühimme Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (121-276)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bitlis Eren Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bitlis.
- Ülker, H. (1996). *51 Numaralı Mühimme Defteri (Tahlil-Metin)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Yazıcı, F. (2010). *54 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (1-154)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- Yeşilbaş, T. (2019). *2 Numaralı Mühimme Defteri (963/1555) Değerlendirme – Transkripsiyon (s.1-102)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Yıldız, C. (1998). *60 Numaralı Mühimme Defteri (S. 209-314, Hüküm 492-942, Tarih 993-994/1585-1586)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Yıldız, H. (1996). *49 Numaralı Mühimme Defteri (Tahlil-metin)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul .
- Yılmaz, B. (2019). *47 Numaralı Mühimme Defteri'nin (H.990/M. 1582) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi [s. 133-266]*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri.
- Yılmaz, E. (2019). *47 Numaralı Mühimme Defteri'nin (H.990/M. 1582) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi [s. 133-266]*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri.

4. Kaynak ve Araştırma/İnceleme Eserler

- Afyoncu, E. (2013). *Zeâmet. DİA*. 44. 162-164. İstanbul.
- Ahıskalı, R. (1999). Divân-ı Hümâyûn Teşkilâtı. *Osmanlı*. 6. Yeni Türkiye Yay. (G. Eren, Ed.) Ankara.
- Ali, A. H. (2011). *el-Dawla el-Mediye MÖ 745-550 Evvel İmparatoriye fî Tarih İran el-Kadim. Majalla dirasat İraniye fî jamiea Basra*, 13. Basra.
- Alptekin, C. (1989). Aksungur. *DİA*, 2, 296. İstanbul.
- Amidi, K. F. (2000). *Emara Badinan 1700-1840*. Dohuk .
- Aydın, M. (2015, 7 31). Osmanlı Divan Teşkilatı ve 1281-1296/1864-1879 Tarihli 19 Numaralı Erzurum VilâyetAhkâm Defterinin Tarihi Kıymeti. *Current Research in Social Science*. 3/1. 69 - 83.
- Aydın, M. A. (1999). *ed-Devle el-Osmaniye Tarih ve Hadara*. (S. Sa'davi, Çev.) İstanbul.
- Baban, G. (1986). *Usul Asma el-Mudun Wal-Mawaqie el-Iraqia*. Bağdad.
- Bowa, T. (2010). *El-Kurd*. Süleymaniye.
- Burunisen, M. V. (1978). *"Shaikh and State: On the social and political organization of Kurdistan"*, ACHA. Rijksuniversiteit.
- Çinkılıç, A. (2019). *16. Yüzyılın Son Çeyreğinde Mühimme Defterin Göre Kütahya Sancağı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü . Tokat.
- Damloji, S. (1952). *Emara Behdinan aw Emara el-İmadiye*. Musel .

- Dostki, K. A. (2002). *Kurdistan Osmaniye fi el-Nısf Awal Min Kırın 19*. Dohuk .
- Ed-Dûrî, A. (1994). Divân. *DÎA içinde (C.9, 386-387. ss.)*. İstanbul.
- El-Abbasi, M. M. (1969). *Emarh Bahdenan el-Abasya (1258 M).(1258 H.)*. Musul.
- El-Azzavi, A. (1998). *el-İmadiyye fi Muhtelif el-Usur*. Erbil.
- El-Bidlîsî. (1987). *Şerefnâme*. Bağdad baskısı.
- El-Maii, E. (1999). *el-Ekrad fi Behdinan*. Duhok.
- El-Musulli, S. S. (1923). *Tarih el-Musul*, 1. Mısır .
- El-Ömerî, İ. F. (1971). *Mesalikü'l-Ebsar*, 3. Beyrut.
- Es-Sabbag, A. İ. (1999). *Tarih el-İlakat el-Osmaniye el-İraniye el-Harp wa el-Salam beyne el-Osmaniyyin wa el-Safeviyyin*. Beyrut .
- Es-Sallabi, A. M. (2006). *Devlet el-Selacika*. Kahire.
- El-Vakidi, İ. M. (1996). *Tarih Feth-i Cezire wa Habur wa Diyarbakır wa Iraq*. Dımaşk.
- Eş-Şali, B. (2013). *Majalla el-Aqwas*, 2. Iraq.
- Evliya Çelebi. (2010). *Seyahatnâme. 4, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı*. İstanbul.
- Farhan, A. Z. (2004). *el-Kurd el-Yezidiye fi Kürdistan*. Süleymaniye .
- Genç, Y. İ. (2010). Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, Başbakanlık Basımevi, 3/108.
- Gorani, A. S. (1939). *Min Aman İla Amadiye 1939*. Amman .
- Gökbilgin, M. T. (1992). *Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlmi*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Göyünç, N.-C. Orhonlu (1997). Has. *DÎA* 16, 268-270. İstanbul .
- Halil, A. M. (2011). *Memleket Medya*. Erbil.
- Hallikan, İ. (1978). *Vefeyâtü'l-a 'yân wa Enba Ebna el-Zaman*, 2. Beyrut .
- Hıruti, S. O. (2008). *Kurdistan wa el-İmbratoria el-Osmaniye 1514-1851*. Dohuk.
- İbn Haldun. (2006). *Tarih İbn Haldun. El-Asriye Kütüphanesi Yayınları*.
- İbnü'l-Esir. (1987). *El Kâmil fi't-Tarih*. Beyrut baskısı.
- İbnü'l-Esir. (2003). *El Kâmil fi't-Tarih*. Beyrut baskısı.
- İnalcık, H. (2003). *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300 – 1600)*. İstanbul: Yapı Kredi yay.
- Kahtan, S. (2002). *İdara el-Osmaniye Fi el-Musel (1834-1876)*. Musul .
- Karadağı, R. A. (2008). *Kürdistan el-Iraq fi't- Tarih el-Kadim fi Dav-ı el-Masadır el-Mismariye Min MÖ el-Alaf es-Salis Hatta MÖ 612*. Süleymaniye.
- Kılıç, M. (2003). Osmanlı Tarih Araştırmalarında Mühimme Defterlerinin Yeri ve 107 Numaralı Mühimme Defteri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/2, 249-260. Sivas.
- Kılıç, O. (1999). Yurtluk-Ocaklık ve Hükümet Sancaklar Üzerine Bazı Tespitler, *OTAM*.10/10, 119 - 137. Ankara.
- Kılıç, O. (2001). Ocaklık Sancakların Osmanlı Hukukunda ve İdari Tatbikattaki Yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (Journal of Social Science)*, 11/1. Elazığ .
- Kılıç, O. (2018). Klasik Dönem Osmanlı İdare Sistemiinde Farklı Bir Unsur: Kürdistan Vilayeti/Eyaleti. *CIEPO 22 Uluslararası Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Çalışmaları Komitesi Bildiriler*. C.2. Trabzon.
- Kılıç, O. (2018). Yavuz Sultan Selim, İdris-i Bitlisî ve Kürtler. *Yavuz Sultan Selim Dönemi ve Bursa*. (D. D. Günay, Ed.) Bursa.
- Kılıç, O. (2021). *Doğu Serhaddin Kilidi: Van (16-18. Yüzyıllar)*. Ankara .
- Kılıç, O. (2021). *Osmanlı Taşrasının İdari Taksimatı ve Yöneticileri*. C. 1, İstanbul: İdeal Kültür.
- Kütükoğlu, M. S. (1994). *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*. İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı.
- Kütükoğlu, M. S. (2020). *Mühimme Defteri. DÎA*. 31, 519-522. Ankara.
- Lestrangle. (1954). *Dowal Hilafa Eş-Şarkiye*. Bağdad .
- Mumcu, A. (1994). Divân-ı Hümâyûn. *DÎA*. 9, 430-432. İstanbul.
- Murat, H. A. (2018). *el-Iraq fi el-Ahd-ı el-Osmani es-Sani 1638-1750*. Beyrut .

- Nasır ve Abid. (2015). *el-Medine el-Cezair el-Basra fi Ahd el-Osmani (1546-1718) dirasat fi el-ahwal es-siyasiat wa el-ijtimaeia*. Basra.
- Niebuhr, C. (1965). *Rihla Niebuhr ila el-İraq Fi el-kırn 18*. (M. H. Amin, Çev.) Bağdad .
- Öğün Bezer, G. (2013). Zengi, İmâdüddin. *DİA*, 44, 258-261. İstanbul.
- Öğün Bezer, G. (2013). Zengiler. *DİA*, 272-274. İstanbul.
- Örenler, E. (2019). *Mühimme Defterlerine Göre Maraş*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Karaman.
- Özoğlu, H. (2016). *Eyan el-Kürt wa el-Devle el-Osmaniye*. (H. A. Murat, Çev.) Erbil.
- Öztuna, Y. (1988). *Tarih ed-Devle el-Osmaniye, C.1*. (A. M. Selman, Çev.) İstanbul .
- Paşa ve İmadi. (2015). *Amedi (İmadiyye) Lemhat Tarihiye Tuwaha el-Zaman*. Dohuk
- Rauf, İ. A. (1992). *el-Üser el-Hakima wa Rical el-İdare wa el-Kada fi El-Iraq fi 'uhud el-Mutahira M.1258-1918 / H.656-1337*. Bağdad .
- Rauf, İ. A. (2009). *el-Sultan Hüseyin el-Veli Emir'ül Behdinan H.940-981 / M. 1533-1573*. Erbil.
- Rauf, İ. A. (2015). *Tarih Umera Behdinan*. El-Alüke.
- Rich, C. J. (2008). *Rihla Riç İla Bağdat Kürdistan wa İran Fi Sena 1820*. (B. E. Nuri, Çev.) Beyrut .
- Safrastiyen, A. (1948). *Kürd wa Kürdistan*. London.
- Sahillioğlu, H. (tarih yok). "Osmanlı Döneminde Irak'ın İdari Taksimatı", Bu makale "et-Taksimatu'l-idariyyeti fil-İrak fi'l-Ahdi'l-Osmani" (Administrative Division of Iraq During the Ottoman Period) adıyla Studies on Turkish-Arab Relations, Annual 1986, s.224-228, Arapça olarak yay. Belleten.
- Takkuş, M. S. (2010). *Tarih el-Zengiyyin fi el-Musul wa Bilad-i Şam H521-630 / 1127-1233*. Beyrut.
- Tavernier. (2006). *Rihla el-Fransi Tavernier ila el-Iraq fi el-Karn 17*. (K. A.-B. Fransis, Çev.) Beyrut.
- Tawfiq, Z. S. (2007). *el-kabayel wa zamat el-kabaleya el-kurdeya fi osur vusta*. Erbil .
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi, C. 2*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Vasıl, C. M. (1977). *Müferric el-Kurub fi Ahbar Beni Eyüp, I*. Kahire.
- Yakut El-Hamevî. (1979). *Mu'cemeü'l-Büldan*. Beyrut.
- Yazıcı, M. (2015). Hz. Ömer'in Oluşturduğu Divanların Sahabilerle İlgili Bilgilerin Tespitne Etkisi. 1/1, s. 30-56 Namık Kemal Üniversitesi.
- Yazıcı, T. (1998). Hümâyûn. *DİA*. 18. 479-480. İstanbul.
- Zaki, M. A. (2005). *Khilasa Tarih Kurd wa Kurdistan*. Bağdad .
- Zeki, M. E. (1948). *Tarih ed-Düvel Wa el-İmarat el-Kürdiye fi el-Ahd el-İslami*. Mısır.

[illegible]

از علو رولہ

[illegible][illegible]

[illegible][illegible][illegible]

[illegible]

۷۱۵
 ۷۱۶
 ۷۱۷
 ۷۱۸
 ۷۱۹
 ۷۲۰
 ۷۲۱
 ۷۲۲
 ۷۲۳
 ۷۲۴
 ۷۲۵
 ۷۲۶
 ۷۲۷
 ۷۲۸
 ۷۲۹
 ۷۳۰
 ۷۳۱
 ۷۳۲
 ۷۳۳
 ۷۳۴
 ۷۳۵
 ۷۳۶
 ۷۳۷
 ۷۳۸
 ۷۳۹
 ۷۴۰
 ۷۴۱
 ۷۴۲
 ۷۴۳
 ۷۴۴
 ۷۴۵
 ۷۴۶
 ۷۴۷
 ۷۴۸
 ۷۴۹
 ۷۵۰
 ۷۵۱
 ۷۵۲
 ۷۵۳
 ۷۵۴
 ۷۵۵
 ۷۵۶
 ۷۵۷
 ۷۵۸
 ۷۵۹
 ۷۶۰
 ۷۶۱
 ۷۶۲
 ۷۶۳
 ۷۶۴
 ۷۶۵
 ۷۶۶
 ۷۶۷
 ۷۶۸
 ۷۶۹
 ۷۷۰
 ۷۷۱
 ۷۷۲
 ۷۷۳
 ۷۷۴
 ۷۷۵
 ۷۷۶
 ۷۷۷
 ۷۷۸
 ۷۷۹
 ۷۸۰
 ۷۸۱
 ۷۸۲
 ۷۸۳
 ۷۸۴
 ۷۸۵
 ۷۸۶
 ۷۸۷
 ۷۸۸
 ۷۸۹
 ۷۹۰
 ۷۹۱
 ۷۹۲
 ۷۹۳
 ۷۹۴
 ۷۹۵
 ۷۹۶
 ۷۹۷
 ۷۹۸
 ۷۹۹
 ۸۰۰
 ۸۰۱
 ۸۰۲
 ۸۰۳
 ۸۰۴
 ۸۰۵
 ۸۰۶
 ۸۰۷
 ۸۰۸
 ۸۰۹
 ۸۱۰
 ۸۱۱
 ۸۱۲
 ۸۱۳
 ۸۱۴
 ۸۱۵
 ۸۱۶
 ۸۱۷
 ۸۱۸
 ۸۱۹
 ۸۲۰
 ۸۲۱
 ۸۲۲
 ۸۲۳
 ۸۲۴
 ۸۲۵
 ۸۲۶
 ۸۲۷
 ۸۲۸
 ۸۲۹
 ۸۳۰
 ۸۳۱
 ۸۳۲
 ۸۳۳
 ۸۳۴
 ۸۳۵
 ۸۳۶
 ۸۳۷
 ۸۳۸
 ۸۳۹
 ۸۴۰
 ۸۴۱
 ۸۴۲
 ۸۴۳
 ۸۴۴
 ۸۴۵
 ۸۴۶
 ۸۴۷
 ۸۴۸
 ۸۴۹
 ۸۵۰
 ۸۵۱
 ۸۵۲
 ۸۵۳
 ۸۵۴
 ۸۵۵
 ۸۵۶
 ۸۵۷
 ۸۵۸
 ۸۵۹
 ۸۶۰
 ۸۶۱
 ۸۶۲
 ۸۶۳
 ۸۶۴
 ۸۶۵
 ۸۶۶
 ۸۶۷
 ۸۶۸
 ۸۶۹
 ۸۷۰
 ۸۷۱
 ۸۷۲
 ۸۷۳
 ۸۷۴
 ۸۷۵
 ۸۷۶
 ۸۷۷
 ۸۷۸
 ۸۷۹
 ۸۸۰
 ۸۸۱
 ۸۸۲
 ۸۸۳
 ۸۸۴
 ۸۸۵
 ۸۸۶
 ۸۸۷
 ۸۸۸
 ۸۸۹
 ۸۹۰
 ۸۹۱
 ۸۹۲
 ۸۹۳
 ۸۹۴
 ۸۹۵
 ۸۹۶
 ۸۹۷
 ۸۹۸
 ۸۹۹
 ۹۰۰
 ۹۰۱
 ۹۰۲
 ۹۰۳
 ۹۰۴
 ۹۰۵
 ۹۰۶
 ۹۰۷
 ۹۰۸
 ۹۰۹
 ۹۱۰
 ۹۱۱
 ۹۱۲
 ۹۱۳
 ۹۱۴
 ۹۱۵
 ۹۱۶
 ۹۱۷
 ۹۱۸
 ۹۱۹
 ۹۲۰
 ۹۲۱
 ۹۲۲
 ۹۲۳
 ۹۲۴
 ۹۲۵
 ۹۲۶
 ۹۲۷
 ۹۲۸
 ۹۲۹
 ۹۳۰
 ۹۳۱
 ۹۳۲
 ۹۳۳
 ۹۳۴
 ۹۳۵
 ۹۳۶
 ۹۳۷
 ۹۳۸
 ۹۳۹
 ۹۴۰
 ۹۴۱
 ۹۴۲
 ۹۴۳
 ۹۴۴
 ۹۴۵
 ۹۴۶
 ۹۴۷
 ۹۴۸
 ۹۴۹
 ۹۵۰
 ۹۵۱
 ۹۵۲
 ۹۵۳
 ۹۵۴
 ۹۵۵
 ۹۵۶
 ۹۵۷
 ۹۵۸
 ۹۵۹
 ۹۶۰
 ۹۶۱
 ۹۶۲
 ۹۶۳
 ۹۶۴
 ۹۶۵
 ۹۶۶
 ۹۶۷
 ۹۶۸
 ۹۶۹
 ۹۷۰
 ۹۷۱
 ۹۷۲
 ۹۷۳
 ۹۷۴
 ۹۷۵
 ۹۷۶
 ۹۷۷
 ۹۷۸
 ۹۷۹
 ۹۸۰
 ۹۸۱
 ۹۸۲
 ۹۸۳
 ۹۸۴
 ۹۸۵
 ۹۸۶
 ۹۸۷
 ۹۸۸
 ۹۸۹
 ۹۹۰
 ۹۹۱
 ۹۹۲
 ۹۹۳
 ۹۹۴
 ۹۹۵
 ۹۹۶
 ۹۹۷
 ۹۹۸
 ۹۹۹
 ۱۰۰۰

[illegible][illegible][illegible]

٢٥٤
 و در این کتاب که در این نسخه تکمیل یافته قدس فیض ابروین غیبی ابروین فیض ابروین کاشانی
 صاحب این نسخه در این کتاب که در این نسخه تکمیل یافته قدس فیض ابروین غیبی ابروین فیض ابروین کاشانی
 نویسنده این نسخه در این کتاب که در این نسخه تکمیل یافته قدس فیض ابروین غیبی ابروین فیض ابروین کاشانی
 روح الله و در این نسخه در این کتاب که در این نسخه تکمیل یافته قدس فیض ابروین غیبی ابروین فیض ابروین کاشانی
 حیدر و در این نسخه در این کتاب که در این نسخه تکمیل یافته قدس فیض ابروین غیبی ابروین فیض ابروین کاشانی
 فیض ابروین غیبی ابروین فیض ابروین کاشانی
 و در این نسخه در این کتاب که در این نسخه تکمیل یافته قدس فیض ابروین غیبی ابروین فیض ابروین کاشانی
 صفی و در این نسخه در این کتاب که در این نسخه تکمیل یافته قدس فیض ابروین غیبی ابروین فیض ابروین کاشانی

صنعت و تدبیر و تبحر و کمال در این امر
که از آن جهت که این علم را به هر کسی
که خواهد آموخت باید که اولاً در فهمیدن
و تدبیر و تبحر و کمال در این امر
که از آن جهت که این علم را به هر کسی
که خواهد آموخت باید که اولاً در فهمیدن

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

[illegible]

[illegible]

A. {DVNSMHM.d.00028}

[illegible][illegible]

Handwritten text in Persian script, likely a manuscript or a collection of letters. The text is written in a cursive style and is organized into several paragraphs. The right page (top) contains a large block of text, followed by a smaller section. The left page (bottom) also contains a large block of text, followed by a smaller section. The text appears to be a mix of prose and possibly some legal or administrative documents. The handwriting is clear and legible, though some words are difficult to decipher due to the cursive style. The paper is aged and shows some signs of wear.

[illegible][illegible]

رسد
۳
سند در سینه کاوی به مروج از دره ماراورد

روان بنیادین
۹۹۴

مردمان و کوهستان
کودکان و مردمان

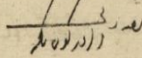
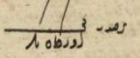
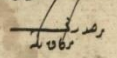
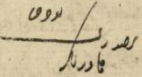
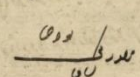
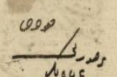
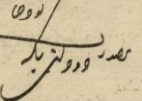
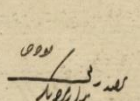
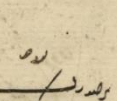
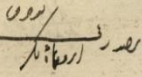
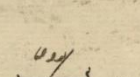
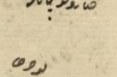
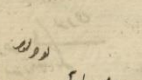
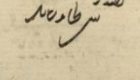
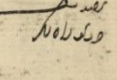
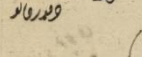
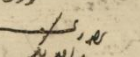
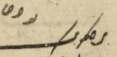
[illegible]

۵۵
طریقه میگوید که اینست نوار که بند را بکشد
و در آن یک خط رو به چپ کند که در آن
و در آن نه و در آن نه و در آن نه و در آن نه
بجای کند و در آن نه و در آن نه و در آن نه و در آن نه

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

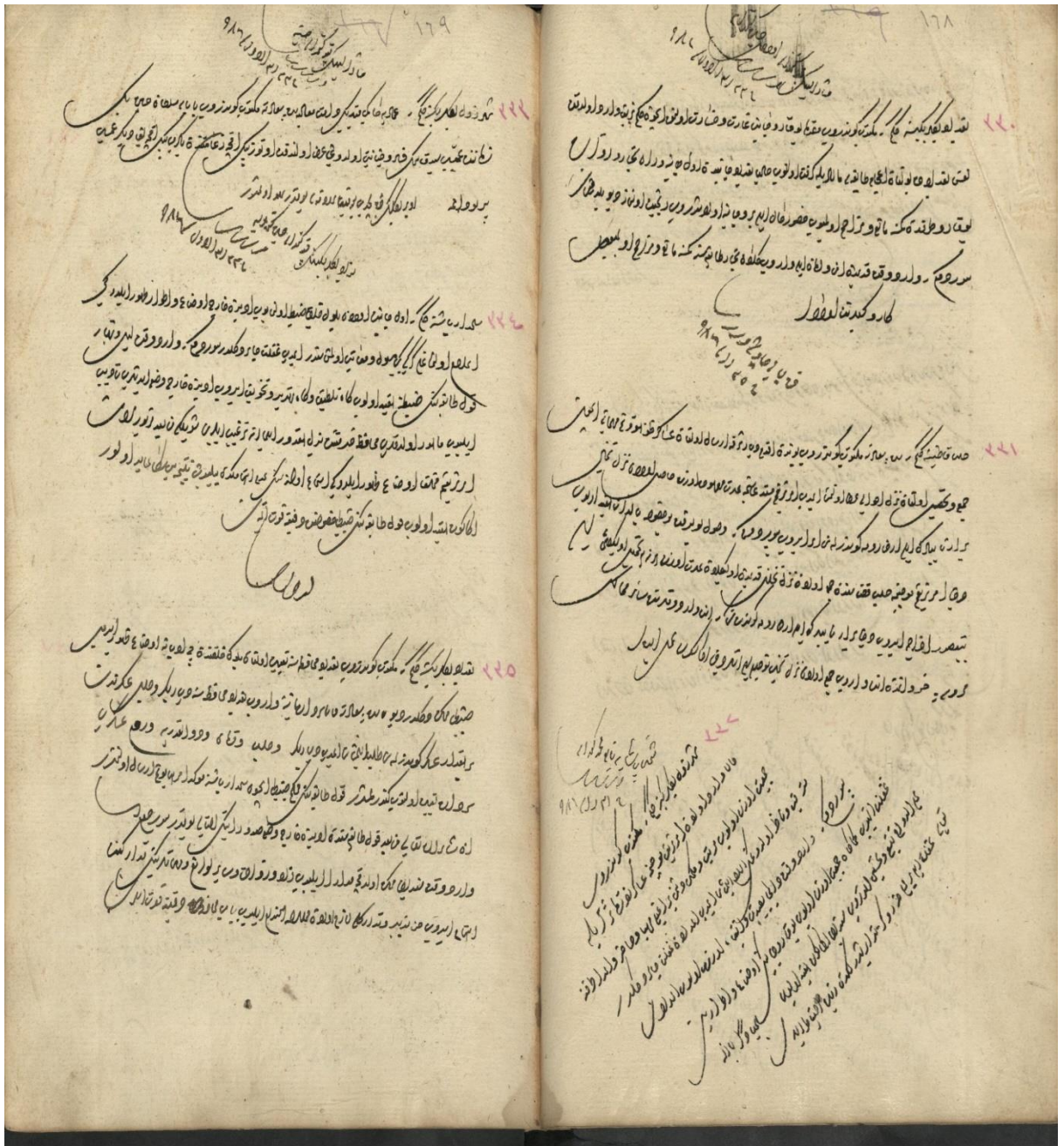
[illegible][illegible]

[illegible]

[illegible]

وہاں پہلے ایک خانہ تھا جس کا نام تھا "خانہ کعبہ" جس میں ایک چھوٹی سی عورت تھی جس کا نام تھا "عزیزہ"۔ یہ عورت ایک روز اپنے شوهر کے ساتھ تھی کہ وہ اس کے پاس آیا اور اس سے کہا کہ "میرا دل بہت بگڑ گیا ہے، میں نے تم سے کچھ نہیں کہا تھا کہ تم میری بہن ہو، میں نے تم سے کچھ نہیں کہا تھا کہ تم میری بہن ہو۔" عورت نے اس کے ہاتھ پکڑ لیے اور کہا کہ "میرا دل بہت بگڑ گیا ہے، میں نے تم سے کچھ نہیں کہا تھا کہ تم میری بہن ہو، میں نے تم سے کچھ نہیں کہا تھا کہ تم میری بہن ہو۔" اس کے بعد وہ اس کے ساتھ رہنے لگی۔

[illegible]

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

مصور علی
سید علی و سید علی
سید علی و سید علی

[illegible][illegible]

سازمان بهارستان

محمد رضا خان

[illegible][illegible]

107

مؤید فائز

Nov

107

سورۃ

709

15.

776

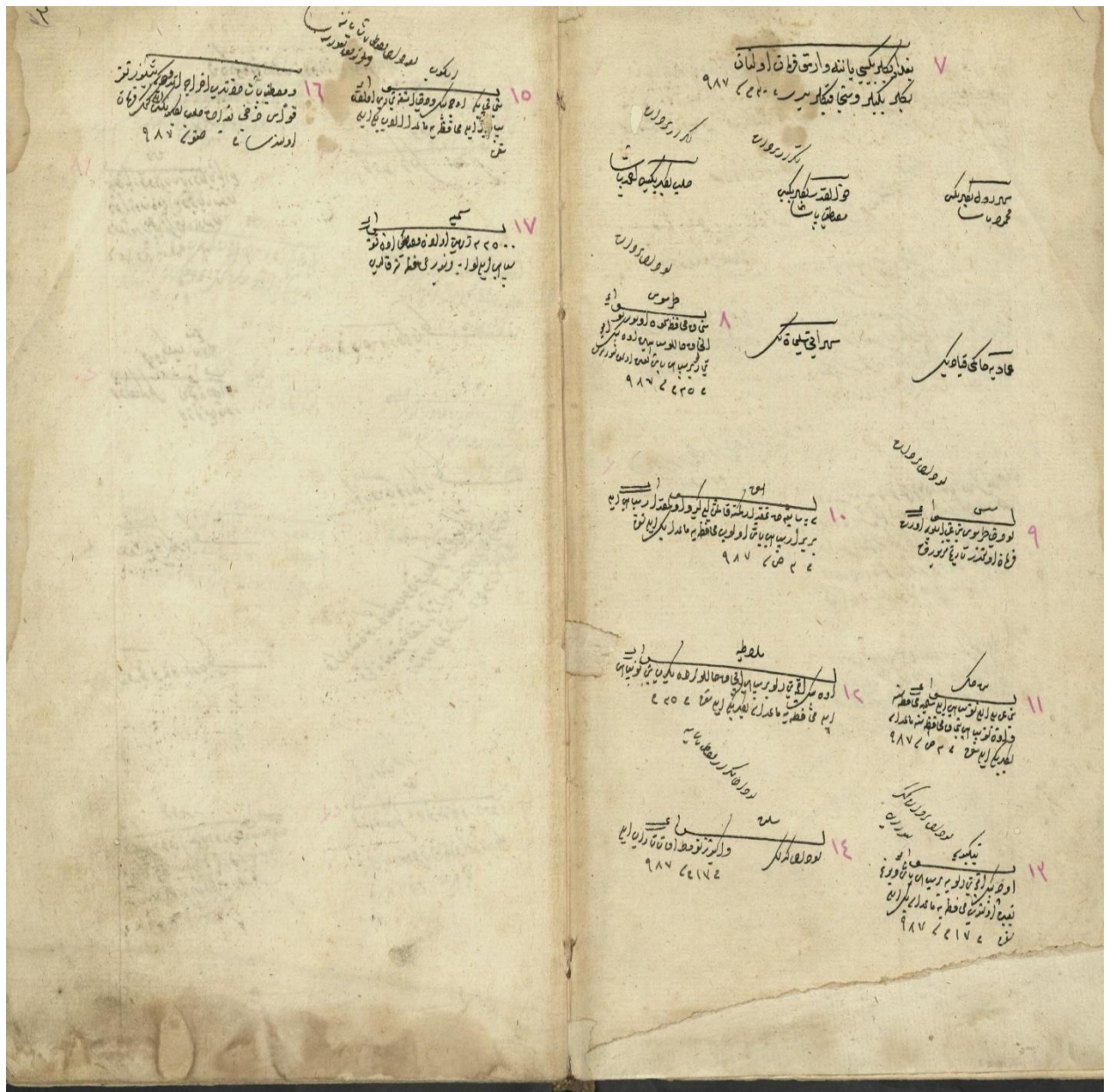
[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

١٢١
 لا يجوز ان يكون له في هذه المدة ولا في غيرها من المدة
 ما لا يجوز له في هذه المدة ولا في غيرها من المدة
 لا يجوز ان يكون له في هذه المدة ولا في غيرها من المدة
 لا يجوز ان يكون له في هذه المدة ولا في غيرها من المدة

[illegible][illegible][illegible][illegible]

۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱
 ۴۷۲
 ۴۷۳
 ۴۷۴
 ۴۷۵
 ۴۷۶
 ۴۷۷
 ۴۷۸
 ۴۷۹
 ۴۸۰
 ۴۸۱
 ۴۸۲
 ۴۸۳
 ۴۸۴
 ۴۸۵
 ۴۸۶
 ۴۸۷
 ۴۸۸
 ۴۸۹
 ۴۹۰
 ۴۹۱
 ۴۹۲
 ۴۹۳
 ۴۹۴
 ۴۹۵
 ۴۹۶
 ۴۹۷
 ۴۹۸
 ۴۹۹
 ۵۰۰
 ۵۰۱
 ۵۰۲
 ۵۰۳
 ۵۰۴
 ۵۰۵
 ۵۰۶
 ۵۰۷
 ۵۰۸
 ۵۰۹
 ۵۱۰
 ۵۱۱
 ۵۱۲
 ۵۱۳
 ۵۱۴
 ۵۱۵
 ۵۱۶
 ۵۱۷
 ۵۱۸
 ۵۱۹
 ۵۲۰
 ۵۲۱
 ۵۲۲
 ۵۲۳
 ۵۲۴
 ۵۲۵
 ۵۲۶
 ۵۲۷
 ۵۲۸
 ۵۲۹
 ۵۳۰
 ۵۳۱
 ۵۳۲
 ۵۳۳
 ۵۳۴
 ۵۳۵
 ۵۳۶
 ۵۳۷
 ۵۳۸
 ۵۳۹
 ۵۴۰
 ۵۴۱
 ۵۴۲
 ۵۴۳
 ۵۴۴
 ۵۴۵
 ۵۴۶
 ۵۴۷
 ۵۴۸
 ۵۴۹
 ۵۵۰
 ۵۵۱
 ۵۵۲
 ۵۵۳
 ۵۵۴
 ۵۵۵
 ۵۵۶
 ۵۵۷
 ۵۵۸
 ۵۵۹

22

نور

(Handwritten notes in Arabic script)

[illegible]

A. {DVNSMHM.d.00038

[illegible][illegible]

روحه صفاد

مطبع دارالفتح
مكة المكرمة

ضابطہ مارسلور

مردود عالمه

قوله

مذ 3 / عد 1
مذ 3 / عد 1

مورخہ /
تقریباً ۱۸۸۰ء

۵۵۵

۵۵۵ - ۵۵۵

مرد ۳۰۰
مرد ۳۰۰

[illegible][illegible][illegible]

۱
 ۲
 ۳
 ۴
 ۵
 ۶
 ۷
 ۸
 ۹
 ۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

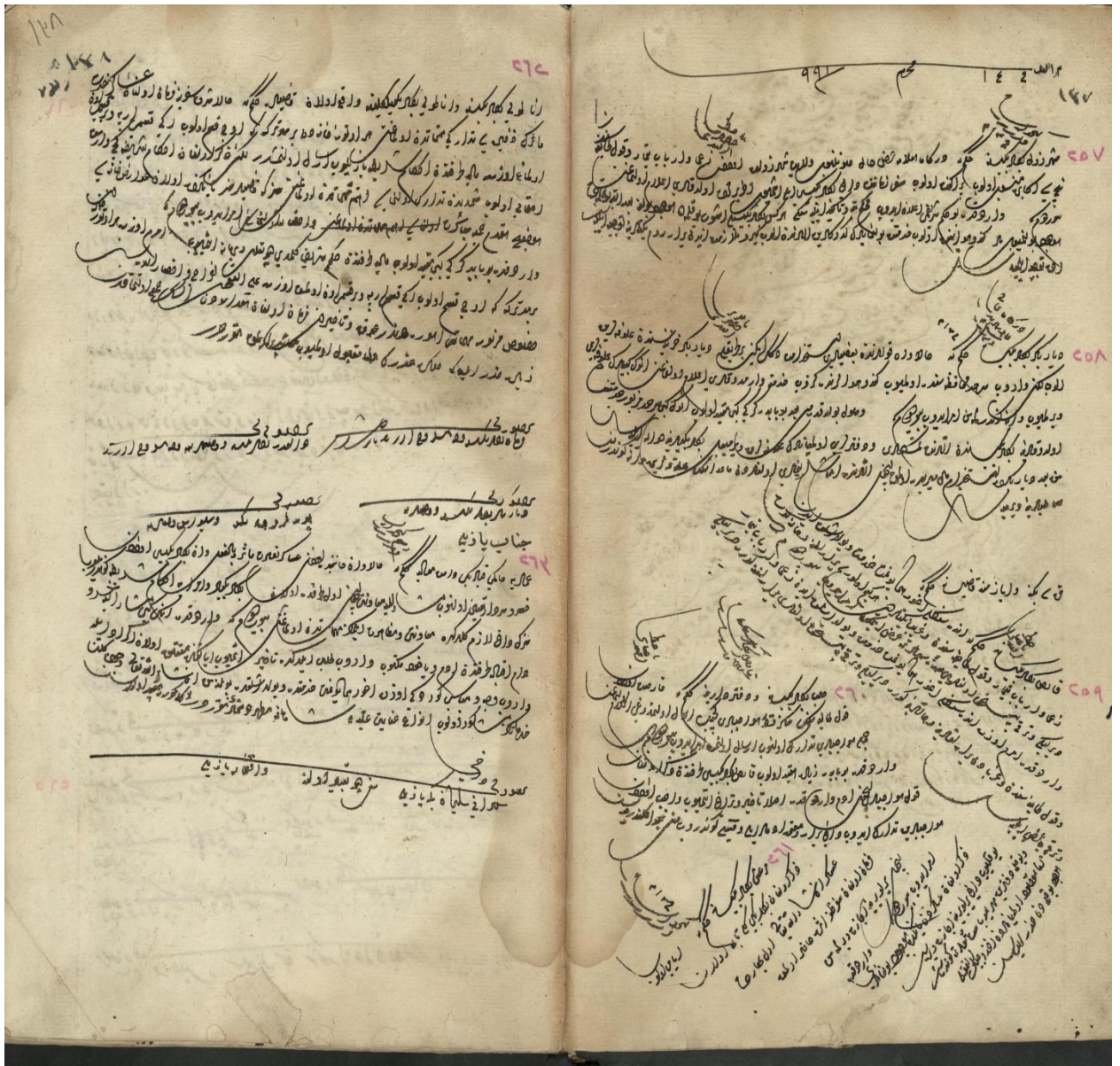
[illegible]

[illegible][illegible]

بر صوفی
عقلمداران
بر صوفی
عقلمداران
بر صوفی
عقلمداران

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

[illegible]

درموقع کنگر که نشانی قدیم دارد کاشته باقی این دوغیز بر سر توپ
باقی نگار کنید خود را قبل از غروب سحر کنید و در صورت حاجت و یا خوار طلب الیها برضه
کفایت مقدار در دارک و در راه ایستادن و نیز بر سر راه خانه او بقیان ایست

مع کتبا و نسخ

[illegible]

سج گودا و دیا

[illegible]

مضمر و م

[illegible]

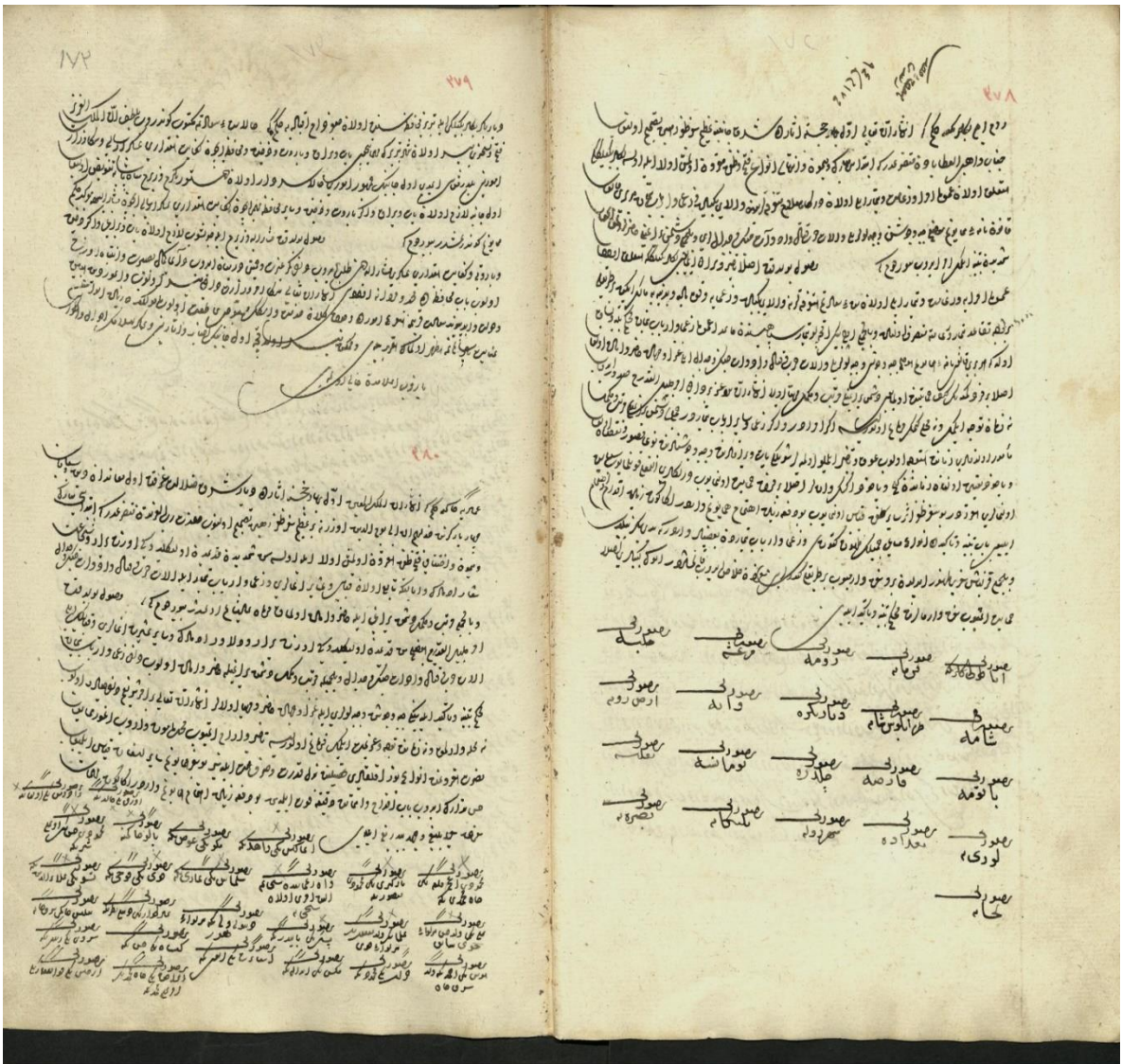
ان را با قند خوراکی و لادن در کاسی طلا یا نقره

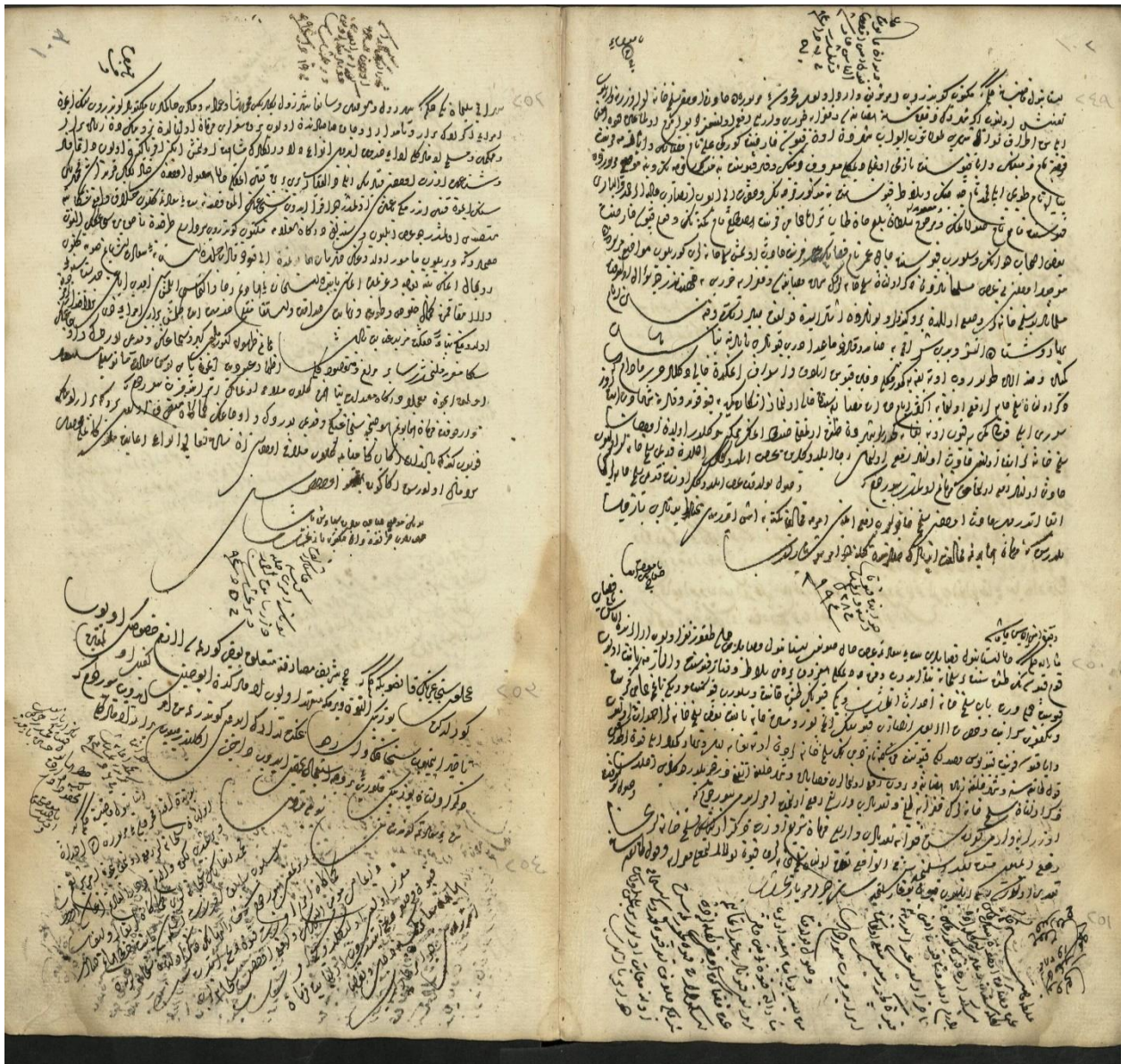
[illegible]

[illegible][illegible]

٢٠
 ٢١
 ٢٢
 ٢٣
 ٢٤
 ٢٥
 ٢٦
 ٢٧
 ٢٨
 ٢٩
 ٣٠
 ٣١
 ٣٢
 ٣٣
 ٣٤
 ٣٥
 ٣٦
 ٣٧
 ٣٨
 ٣٩
 ٤٠
 ٤١
 ٤٢
 ٤٣
 ٤٤
 ٤٥
 ٤٦
 ٤٧
 ٤٨
 ٤٩
 ٥٠
 ٥١
 ٥٢
 ٥٣
 ٥٤
 ٥٥
 ٥٦
 ٥٧
 ٥٨
 ٥٩
 ٦٠
 ٦١
 ٦٢
 ٦٣
 ٦٤
 ٦٥
 ٦٦
 ٦٧
 ٦٨
 ٦٩
 ٧٠
 ٧١
 ٧٢
 ٧٣
 ٧٤
 ٧٥
 ٧٦
 ٧٧
 ٧٨
 ٧٩
 ٨٠
 ٨١
 ٨٢
 ٨٣
 ٨٤
 ٨٥
 ٨٦
 ٨٧
 ٨٨
 ٨٩
 ٩٠
 ٩١
 ٩٢
 ٩٣
 ٩٤
 ٩٥
 ٩٦
 ٩٧
 ٩٨
 ٩٩
 ١٠٠

A. {DVNSMHM.d.00052

دوسرے کتب و خطبہ و روزنامہ کے ساتھ قلمی اور لکھی ہوئی ہر قسم کی کتابوں
اور جس کو اطلاع حالات میں کیا جائے وہ بھی اس نامہ میں آجائے جو بعض اوقات ان کے
کو دیکھ کر وہ خود بخود غماز عالمی حال سے متاثر ہو جاتے ہیں اور ان کے دل میں
خوشی ہوئی کہ خدا نے ان کو ایسی قدرتی تعلیم عطا فرمائی ہے کہ وہ دنیا و آخرت
کا مطالعہ کرتے ہی ان کا دل بے اختیار اللہ تعالیٰ کی طرف مائل ہوتا ہے۔

[illegible]

218